

MAGYAROK ÉS KÖZÉP-EURÓPAIAK

**A MEGBÉKÉLÉS
ÖSVÉNYEIN**

Megvalósult
a Magyar Kormány
támogatásával

MINISZTERELNÖKSÉG
NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKÁRSÁG

BETHLEN GÁBOR
Alap

A megbékélés ösvényein

szerkesztette: Surján László

A MEGBÉKÉLÉS ÖSVÉNYEIN

MAGYAROK ÉS KÖZÉP-EURÓPAIAK

Szerkesztette: Surján László

A CHARTA XXI EGYESÜLET KIADÁSA
BUDAPEST 2017

© Charta XXI Egyesület 2017
A címlapkép Náday Katalin felvétele (2011)

ISBN 978-615-00-0390-0
A megbékélés ösvényein (pdf) Charta XXI Egyesület

Tartalom

Előszó.....	9
Surján László: A nemzeti összetartozás: tény és feladat	11
2010. évi XLV. törvény a Nemzeti Összetartozás melletti tanúságtételről.....	12
Valahol utat veszítettünk	13
Tamási Orosz János: „...gunyhó,... az mindég kő...”.....	14
Surján László: Vájlok Sándor a szlovák-magyar kapcsolatokról.....	23
Kós Károly: Levél a balázsfalvi gyűlésről	26
Surján László: Magyarul a cseh nemzetgyűlésben.....	29
Magyar problémák	32
Surján László: Dunaszerda-HELYRE KELL TENNI.....	36
Makkai Béla: Irányjelek a nacionalizmusok hullámverésében	39
Európa: remény és csalódás	45
Surján László: A Himnusz parazsa	46
Wodianer-Nemessuri Zoltán: Az Európai Unió és előzménye, az Osztrák-Magyar Monarchia.....	48
Wodianer-Nemessuri Zoltán: A Magyar Páneurópa Unió 25 éves évfordulója.....	52
Wodianer-Nemessuri Zoltán: Csehek Magyarországon.....	55
Wodianer-Nemessuri Zoltán: Jelentés Mostarból	57
Molnár Imre: Gondolatok napjaink szlovák-magyar kapcsolatrendszerének erőteréről.....	59
A tények talaján.....	61
Matuska Márton: A békülés útja a szembenézés.....	62
Csurogi példa.....	63
A telepítések.....	67
Goda Márton Áron: Magyar szlovákságismeret.....	69
Bevezetés.....	69
Recenzió.....	69
Összefoglalás.....	72
Käfer István: A budai király igazsága	73
Surján László: Bozgortalanító	78
Székely András Bertalan: A muravidéki lámpás.....	80
Székely András Bertalan: A magyarörmények ismertebbé tételéért	85
Múlt... ..	85
... közelmúlt és jelen.....	87
Surján László: Nemzet és lélekmérgező tévhitek.....	91
Marosz Diána: Magyarként ma Szlovákiában.....	99
Te szlovákul tanulsz? Minek?	99
Minek jöttél ide magyarosítani?	100
Anyá, beszélj halkabban!	101
Jancsi	102
Hang a víz fölött.....	104
Hülyemagyar – butatót	105
Szivárványos égbolt.....	107
Surján László: Egy sors száraz emlőjén... ..	108
Stefan Hríb: Magyarok, szlovákok és a megbékélés.....	110

Surján László: Baráti szavak Stefan Hríbnek.....	111
Szvorák Katalin: Üzenet két felelősségteljes értelmiséginek.....	114
Kiss Gy. Csaba: Mítoszok, nemzetek, szlovákok, magyarok.....	115
Parlando: Hogyan beszélnek a nemzeti mítoszok?	115
Allegro: Tu zjú národy! Itt nemzetek élnek!	116
Crescendo: Miért hiányzik Németh László?	117
Moderato: Imagines Nationum.....	118
Batta György, Istenes József, Molnár Imre: Esterházy János Zarándokközpont a zoboralji Alsóbodokon	121
Esterházy János mártírságának emlékhelye	121
Az alsóbodoki Esterházy-emlékhely leírása.....	121
A magyarság és Közép-Európa mártírja.....	123
Goda Márton Áron: Barátok a Kárpátokon innen és túl.....	124
Anton Hykisch: Csöndesen és közelebb.....	127
Surján László: Mécsfényévekre, közeledőben	133

A HIDAK EURÓPA NÉPEI KÖZÖTT KIÁLLÍTÁS MEGNYITÁSA ARAD, 2013. SZEPT. 6.

BOGNÁR LEVENTE ALPOLGÁRMESTER, GHEORGHE FALCĂ POLGÁRMESTER,
IOSIF MATULA EP-KÉPVISELŐ ÉS SURJÁN LÁSZLÓ A MEGNYITÓN

Előszó

Lassan tíz éve keresem annak lehetőségét, hogy Közép-Európában őszinte és tartós megbékélés jöjjön létre. Ennek szükségességét korábban is sokan felismerték, de áttörés nem történt. Ma is a fortélyos félelem irányít bennünket.

A Megbékélés ösvényein cím tudatosan hajaz a cserkészzet alapítójára, Lord Robert Baden-Powellre. Ő „A boldogulás ösvényein” címmel foglalta össze a cserkészpedagógia lényegét. Idézek híres utolsó üzenetéből: *„Igyekeztek ezt a világot egy kicsit jobb állapotban magatok mögött hagyni, mint ahogy találtátok: úgy amikor eljön halálotok órája, boldogan halhattok meg abban a tudatban, hogy nem vesztegettétek el az időtöket, megtettétek, amit tőletek telt.”* A jó tanácsot nemcsak egyénekre, hanem közösségekre, nemzedékekre is alkalmazhatjuk. Közép-Európa népei a maguk boldogságát csak együtt érhetik el. Csak összefogva lehetünk eredményesek abban a nehéz munkában, amivel a mai nemzedékek az életet a Kárpát-medencében jobbá, szebbé tesszük.

Trianon legnagyobb átka a magyarok számára nem maga a területvesztés, hanem a nemzet szétszakítottsága. **Trianonban az anyaországiak területet, de a határon túlra kerültek hazát veszítettek.** 1920 után azonnal megindult a „szétfejlődés”. Más bajokkal, másképp kellett megküzdeni a határon túl és innen. A rövid életű revízió még élesebben megmutatta ezt, az anyaországiak („anyások”) gögje fájdalmas visszatetszést váltott ki a „hazatértekből”. A szétfejlődés ezt követően évtizedekig tartott. 84 évvel Trianon után elpattant a húr: máig sem tudni, hogy a kettős állampolgárságról szóló népszavazást végzetes butaság vagy tudatos provokáció kényszerítette ki. Eredménytelensége, azaz az anyaországiak közönye újabb és talán még nehezebben gyógyuló sebet ejtett a határontúliakon, nem is beszélve arról, hogy akadt olyan politikai párt, amelyik tudatosan ellenük fordult. A határon túlra kényszerült magyarság addig nem érezheti magát biztonságban, sőt fogalmazhatunk úgy is: nem érezheti magát ott-hon a szülőföldjén, amíg a Kárpát-medencében élő nemzetek között nem rendeződnek a kapcsolatok. Ezért elválaszthatatlan a nemzetpolitika a szomszédságpolitikától. Így lesz része a magyar nemzet határmódosítás nélküli egyesítése a Kárpát-medencei megbékélésnek.

A megbékélésnek több szintje van. Részben állami, kormányközi feladat. Ezen a téren pillanatnyilag jól állunk. Ez a szint azonban nem lóghat a levegőben. Szükséges egy társadalmi megközelítés is, amire sajnos még nem vagyunk készek. Nem készít fel a közoktatás, kevés a témával foglalkozó ismeretterjesztés, és sok a tévképzet. Hosszú út áll előttünk, hogy (majd) mindannyian megbocsássunk és bocsánatot kérjünk.

A valódi megbékélésig végig kell mennünk a hosszú ösvényen. Nehéz és fájdalmas út lesz. Mégis vállalkoznunk kell rá, mert természetellenes, ha egy nemzet darabokra hullik. Járnunk kell rajta, mert Európa mai helyzetében csak a szomszédainkkal együtt tudjuk érdekeinket érvényesíteni és értékeinket megvédeni. Közép-Európa mára az európai értékek menedéke lett. Az itt élők közötti megbékélés tehát nemcsak önérték, hanem történelmi felelősség is. Mindez keresztény kötelesség is. „Aki nem szereti testvérét, akit lát, nem szeretheti az Istent sem, akit nem lát.” (Jn I. 4,20)

Ez a könyv a megbékélés szöveggyűjteménye. Teljességre nem törekszik. Több ilyen kötetet lehetne, s talán kellene is összeállítani. De ez az első kiadvány is segít, hogy gondolkodásunk megszabaduljon az öröklött sémáktól, hogy szembe tudjunk nézni a múlt hibáival, hogy jobban megértsünk másokat, s megerősödjék bennünk a magyar s a közép-európai öntudat.

Surján László

Surján László: A nemzeti összetartozás: tény és feladat

A Magyar Köztársaság Országgyűlése 2010. május 31-én fogadta el a Nemzeti Összetartozás melletti tanúságtételről szóló törvényt. A közvélemény ennek leginkább az utolsó mondatát ismeri: az Országgyűlés június 4-ét a Nemzeti Összetartozás Napjává nyilvánította.

Sokkal, de sokkal többről van szó, mint egy nap átnevezéséről. Ha a Trianonra való emlékezés helyett a nemzeti összetartozásról beszélünk, még alig lépünk túl a szocialista-kommunista idők próbálkozásán, Trianon elfelejtésén. Az Országgyűlés gondolatainkat a veszteség okozta önsajnálattal helyett a megoldás keresése felé terelte.

Korábban hazánk megcsonkítását hangoztattuk. Ebben a törvényben *a magyar nemzet külső hatalmak által előidézett igazságtalan és méltánytalan szétszaggatása* megfogalmazás szerepel. Nem a vagyonvesztés, nem a terület megcsonkítása kerül előtérbe, hanem a nemzet felnégyelése. A felnégyelés hajdanán nem feltétlenül a test négy részre vágását jelentette, hanem a négy végtag halált okozó levágását. Csehszlovákia, Románia, a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság és Ausztria kapta a rólunk levágott részeket. Akkor veszteségről volt szó, hogy józan ésszel a magyarság eltűnésére lehetett számítani. Mégis élünk. Csoda. A Trianonban kialakított öt helyett már nyolc részre tagolódtunk, de ennek ellenére egy nemzetet alkotunk.

A törvény megállapította, hogy a Magyarország feldarabolására adott korábbi válaszaink nem voltak eredményesek. A mai Európában, ha nem akarunk az unió másodrendű állampolgárai lenni, szomszédainkkal összehangoltan kell cselekednünk. Ehhez azonban az is szükséges, hogy senki ne legyen albérlő a saját szülőföldjén, és hogy helyreálljon a szétszakított magyar nemzet lelki egysége.

Magyarország az elmúlt hét évben sokat tett, hogy ez a törvény ne maradjon üres szólam. Gondoljunk az állampolgárság könnyített megszerzésére, a határon túli iskolai kirándulások anyagi támogatására, a műemlékvédelemre, a kulturális kapcsolatokra és még a gazdaságfejlesztésre is. De nemcsak a hivataloknak kell lépniük. Az országgyűlés felszólított mindannyiunkat, hogy a nemzeti összetartozás erősítésén munkálkodjunk. Ehhez fontos szempontokat is adott. Nem feledhetjük a trianoni békediktátum okozta nemzeti tragédiát, de a „más nemzetek tagjaiban okkal sérelmeket keltő hibáinkat is számon tartva, s ezekből okulva” kell emlékeznünk.

Minden törvény annyit ér, amennyit meg is valósítanak belőle. A kormányzat tette a dolgát. Most rajtunk a sor. A Kárpát-medence népei közötti megbékélést szorgalmazó Charta XXI Egyesület ezért azt javasolja, hogy június 4-én ne csak hivatalos megemlékezéseken vegyünk részt. Ki-ki személyesen, magánemberként is jelezze a határon túlra: összetartozunk! **Küldjünk mindannyian legalább egy elektronikus levelet, üzenetet, vagy emeljük fel a telefont és köszöntsünk egy másik országban élő ismerőst, barátot, rokont. Fejezzük ki, hogy semmilyen határ nem írhatja felül sem a barátságot, sem az egymás iránti felelősséget, sem a szeretetet.** Az ilyen akciók ne korlátozódjanak egyetlen napra. Az egymás köszöntésének karácsonyi, húsvéti szokása is jó alkalom az összetartozás kifejezésére. Kapcsolódjunk össze sok-sok egyéni szálból font, eltéphetetlen köteléssel. Trianon különféle országokba osztott szét bennünket, de nem választhat el sem szülőföldünktől, sem egymástól. Egy a nyelvünk, egy a kultúránk, egy a nemzetünk!

2010. évi XLV. törvény a Nemzeti Összetartozás melletti tanúságtételről

Mi, az Országgyűlés tagjai, azok, akik hiszünk abban, hogy Isten a történelem ura, s azok, akik a történelem menetét más forrásokból igyekszünk megérteni, hazánkért és a magyar nemzet egészéért, az Alaptörvényben rögzített felelősségünk jegyében, a magyarság egyik legnagyobb történelmi tragédiájára, a történelmi Magyarországot szétdaraboló, s a magyar nemzetet több állam fennhatósága alá szorító, 1920. június 4-én aláírt békediktátumra emlékezve, számot vetve e békediktátum által okozott politikai, gazdasági, jogi és lélektani problémák máig tartó megoldatlanságával, egyaránt tiszteletben tartva a magyar nemzet érdekeit és más nemzetek jogát arra, hogy a magyarság számára fontos kérdésekről másként gondolkodjanak, attól a céltól vezettetve, hogy e cselekedettel hozzájárulunk a Kárpát-medencében együtt élő népek és nemzetek kölcsönös megértésen és együttműködésen alapuló békés jövőjéhez, s egyúttal a XX. század tragédiái által szétdarabolt Európa újraegyesítéséhez, a következő törvényt alkotjuk:

1. § Az Országgyűlés tisztelettel adózik mindazon emberek, közösségeik és azok vezetői, illetve az ő emléküik előtt, akik 1920. június 4., a magyar nemzet külső hatalmak által előidézett igazságtalan és méltánytalan szétszaggatása után áldozatvállalásukkal és teljesítményükkel lehetővé tették, hogy e tragédiát követően a magyarság mind szellemi, mind gazdasági értelemben képes volt újra megerősödni, s képes volt túlélni az ezt követő újabb történelmi tragédiákat is. Az Országgyűlés fejet hajt mindazon nők és férfiak, illetve az ő emléküik előtt, akik e küzdelemben az elmúlt kilencven év során magyarságukért hátrányt, sérelmet szenvedtek, külön megemlékezve azokról, akik az életüket kényszerültek áldozni nemzeti önazonosságuk vállalásáért. Az Országgyűlés elismeréssel emlékezik meg mindazokról, akik nem magyar emberként vállaltak szolidaritást a magyarsággal.

2. § Az Országgyűlés megállapítja, hogy a trianoni békediktátum által felvetett kérdések történelemből ismert eddigi megoldási kísérletei - mind az idegen hatalmak segítségével végrehajtott újabb határmódosítások, mind a nemzeti önazonosságnak a nemzetköziség ideológiája jegyében történt felszámolására irányuló törekvések - kudarcot vallottak. Ebből kiindulva az Országgyűlés kinyilvánítja, hogy a fenti problémák megoldását csak a nemzetközi jogi szabályok által kijelölt keretek között, demokratikus berendezkedésű, szuverenitásuk birtokában lévő, polgáraik és közösségeik számára gyarapodó jólétet, jogbiztonságot és a gyakorlatban is érvényesülő jogegyenlőséget biztosító, egyenrangú országok kölcsönös tiszteleten alapuló együttműködése eredményezheti, melynek kiindulópontja csak az egyének - a nemzeti önazonosság megválasztását is magában foglaló - szabadsága, s a nemzeti közösségek belső önrendelkezéshez való joga lehet. Az Országgyűlés ugyanakkor elítél minden olyan törekvést, amely az adott állam területén kisebbségben élő nemzetrészek asszimilációjának előidézésére irányul.

3. § Az Országgyűlés kinyilvánítja, hogy **a több állam fennhatósága alá vetett magyarság minden tagja és közössége része az egységes magyar nemzetnek**, melynek államhatárok feletti összetartozása valóság, s egyúttal a magyarok személyes és közösségi önazonosságának meghatározó eleme. Ebből kiindulva az Országgyűlés megerősíti Magyarország elkötelezettségét a magyar nemzet tagjainak és közösségeinek egymással való kapcsolatuk fenntartására és ápolására, és az Európában elfogadott gyakorlatot alapul vevő közösségi autonómia különböző formáira irányuló természetes igényének támogatására.

4. § Az Országgyűlés kötelességének tekinti arra inteni a nemzet ma élő tagjait és a jövőbeni nemzedékeket, hogy a trianoni békediktátum okozta nemzeti tragédiára mindörökké emlékezve, **más nemzetek tagjaiban okkal sérelmeket keltő hibáinkat is számon tartva**, s ezekből okulva, az elmúlt kilencven esztendő küzdelmeiben az összefogás példáiból, a nemzeti megújulás eredményeiből erőt merítve, a nemzeti összetartozás erősítésén munkálkodjanak. Ennek érdekében az Országgyűlés június 4-ét, az 1920. évi trianoni békediktátum napját a Nemzeti Összetartozás Napjává nyilvánítja.

Valahol utat veszítettünk

Valahol utat veszítettünk,
Várat, tüzet, bizodalmat,
Valamiben késlegettünk
S most harcolunk kedvet vallva kedvetlenül.

Ady Endre: Fáradtan biztatjuk egymást
(1913)

Bizonyára az 1945 utáni történelemoktatás is hibás abban, hogy a mai magyar közvélekedés a trianoni békét/diktátumot az országot ért váratlan csapásnak véli. A mottó is jelzi, hogy már a Nagy Háború megkezdése előtt is érezni lehetett: valami alapvetően elromlott. E romlás, „késlegetés” országunk akkori irányítóinak bűne. A probléma súlyát nemcsak maga a példátlanul súlyos és igazságtalan trianoni döntés mutatja. Világosan megfogalmazta ezt már Kós Károly is 1911-ben. Hogy mikor veszítettük el az utat, azt Vájlak Sándornak egy igen tanulságos írása is kimutatja: már a XIX. század első felében, amikor kiharcoltuk nagy boldogan a magyar nyelv szabadágát, de nem adtuk meg az anyanyelv használat lehetőségét a velünk élő többi nemzetnek. Tetéztük ezt még azzal is, hogy az ő követelésüket meglehetősen durván utasítottuk el¹.

Ebben a fejezetben olyan írások szerepeltek, amelyek valamiképp érintik a korábbi hibákat, de némelyikben felcsillan a kitörési pont reménye is.

Ha a tehertételeket megpróbáljuk számba venni, akkor rá kell jönnünk, hogy nemcsak a magyarok és az idegen ajkú állampolgárok között volt feszültség. A magyar-magyar kapcsolatok sem voltak rendben. Erről is úgy véltük sokan, hogy az egyes nemzetrészek közötti „szétfejlődés” Trianon terméke. De figyeljük csak mit mond Kós Károly 1911-ben: „Mi magunk gyöngék vagyunk, és segítségünkre nem jön sem a nagymagyarországi társadalom, sem az államhatalom. A magyarországi társadalomra sohasem is számítottunk. A múltban is mi: Erdély voltunk azok, a kik, ha kellett, segítséget vittünk Magyarországnak. Jutalmat ezért sohasem kértünk és sohasem vártunk.”

Ha megnézzük az Álom hava című filmet, vagy csak elolvassuk Tamási Orosz János erről szóló „filmkritikának látszó” írását, fel kell ismernünk, hogy Trianon nemzedéke nem az első a magyar történelemben, amelyiknek szembe kellett néznie az elpusztulás veszélyével. Nem száz évnyi, hanem évezrednyi okunk van Bartis Ferencsel felkiáltani: És mégis élünk.

Ez a fejezet nem lélekvidámító írásokat tartalmaz. De szembe kell néznünk a valósággal, különben soha nem jutunk sehová. Ráadásul a pusztá tény, hogy élünk, végeredményben reményhordozó.

Végül még egy előzetes megjegyzés: a magunk hibáinak felismerése és megvallása nem ad felmentést a rajtunk esett igazságtalanságokra; nem megalkuvás és nem gyöngeség jele. Épp ellenkezőleg, erő kell hozzá. Ugyanakkor szükséges is, hiszen másképp nem tudjuk oldani a ránk vonatkozó és miattunk kialakult elítélő véleményeket. Fontos még tisztázni, hogy bocsánatkérésünk és megbocsátásunk nem feltételhez kötött: független attól, hogy a másik fél megteszi, vagy nem teszi meg ezt a maga oldaláról. A kölcsönösségre nem nekünk van szükségünk, hanem a holtpontról való elmozdulásnak. A biztonságos Közép-Európa megteremtésének feltételéről van szó. Hogy az útra ne csak rátaláljunk, hanem végig is mehessünk rajta.

¹ Ld. Vörösmarty Mihály: Egy Szlav nemzetiségért buzgolkodó hivatalnokhoz

Tamási Orosz János: „.....gunyhó,.... az mindég kő....”

Az Álom haváról Magvető havában

Múltból jövet a múltba tartunk, követvén a film szereplőinek útját, az első kockáktól. Ezer esztendő távolából, hátán kis batyuval kilábol a messzeségből három ember. Szegényen, elgyötörten, tele kétellyel és reménnyel. Előttük jár, sokáig észrevétlenül, az elvesző erkölcs tudója, a film egyik legerősebb üzenetének hordozója: holt élő temetetlen nem maradhat. Elgondolkodtató, ám korántsem elringató filmet alkotott Bicskei Zoltán (Álmok hava).

Múltból jövet, teszik egyértelművé a filmballada nyitó pillanatai. Az első elhangzó mondatok paralel szűkítik és tágítják a látvány valós idejét: „*hitetlen lett magyar nép, süket a jóra*”, fohászkodik egy lány, hatalmas, kietlen, néptelen, sivár, életképtelen, síró és sívó pusztaság peremén, de talán csak egy beroskadt testet őrző kendőt látunk, vezet azonnal a filmköltségvet, vizuális ballada tájaira az alkotó, majd rálel a kendő alól felénk forduló arc a keresett öregemberre, pöröl véle, „*virítunk, mint a kikerics, ajándék leszünk a töröknek*”, noszogatja, lábra segíti lassan, s indulnak, vissza a bujdoklásba. De még előbb, pár pillanattal korábban, már szíven ütött bennünket egy különös jelenet: a helyszínen pásztázó tekintet (a kamerát) – nem véletlen a romlás jellemzőinek iménti tobzódása – egy árva karó, s azon egy akasztott ember szakasztja meg, s egy feléje közeledő vándor; külseje rongyos pásztorembert sejtet, kezében kopja. Azzal emeli le a magas karón lengő holttestet, s a földről gyűjtött száraz fűcsomókkal, porló göröngyökkel fedi be. A sírt különös, furcsa, vibráló tánc lépésekkel körülugrálja, közben valami felismerhetetlen dallamot dünnyög, végül annak lábánál a földbe szúrja kopjáját, térdre hull, s fohással búcsúztatja.

Súlyos jelkép akár ez a temetés: a táltos búcsúja végén a kereszt tiszteletét is lerója; félezer esztendő pereg le előttünk pár kurta pillanat alatt, szavak s dialógusok hangszívtalan fecsegése nélkül; félezer év identitás-keresése, összegződése és annak elmaradása; ha figyelünk, fülünk, lelkünk, szívünk azonnal megérti a majd lassan kibomló, felépülő, s egy új, még mindig meg nem értett jövőbe induló történet ívét, irányát.

Furcsa pillanat ez, erős felütés, számunkra majd utóbb a történet egyik lehetséges motóját, intését jelenti, a film valamennyi idősíkjára rányúló ajtót, de most még elhull ez a szál; a főcím után elkezdődik a történet, a ballada, a dialógus a reménytelenné vált múltból, tartván hőseinkkel a múlt még fel sem sejtett reménytelenségei felé. Sokáig három karaktert követünk, át a haldokló, vagy inkább az élet teljessé válásáig, a természet és a benne élő ember együvé válásának jövőt építő összekapaszkodásáig soha el nem jutott pusztán: egy Hórihorgas (*Deák*), egy Sánta (*Katona*, lovag) és egy Félszemű (*Félszemű*) embert. Szóváltásaikból lassan megtudjuk: török rabságból szabadultak; azt, mint fájó múltat hagyva maguk után; s most oda igyekeznek, ahonnan elszakították őket, emlékeik, egykori életük, múltjuk még élőnek gondolt s remélt tájára, szeretteik közé. S hogy oda visszatérve induljanak újra remélt, elképzelt jövő felé. Elsőként a Templom falai felé tartanak, annak ott kell lennie, hisz „*ahová egyszer Isten*

árnyéka esett, ott mindég templom áll!”, így a Hórihorgas. „*Mert csak az egy-eleven-alfabétum vezet mívelt hazába*”. Egyikük, említettük, Deák (*Szilágyi Nándor*), másikuk Katona (*Kovács Frigyes*), a harmadik rang nélküli mindenes. A legfontosabb szerep persze neki jut, mind a történetben, mind annak utólagos végiggondolásában (*Székely B. Miklós* zseniális karakterteremtését élvezhetjük, mint már annyiszor, itt is), a sorskérdések felé láthatóan közömbös vállrándításai, „beszólásai” mellett folyton a következő pillanat túlélésének, netán, esetleg, jobbá tevésének lehetőségeit kutatva, ám közönye hatásosan s erősen fejezi ki: részéről egyszerűen unja a párbeszédet.

Majd a horizont végtelen ürességét megszakítja valami. Eddigi utuk reménye, célja, a már csupán *rom* templom közeledik – s ők döbbsen, csalódottan téblábolnak pusztá, árva falai között. A Katona alig várta, hogy hazatérve hadviselésre taníthassa a megmaradtakat, közöttük fiát, mert, ha kell, haljunk meg mind egy szálig, de rabságban nem élhetünk. A Deák a tudományok művelését helyezi előrébb, itt van minden a csonka boltívekre vésve, mutat pillanatnyi erőre kapva, a romtemplom falaira, itt van elrejtve, megőrizve nekünk az ősi tudás, őseink tudása, mutatja. No, olvasd, nógatják. Elfelejtettem kulcsát, vallja be, s e feledést ki is emeli a film tartalmi szerkesztése – a fogság emlékeit, a megpróbáltatásokat ugyan megírta ő, tehetsége szerint, de annak nyelvezetéből már sok helyen kihulltak saját ősi szavai. Rabsága krónikáját a rabtartók nyelvhangzóinak ritmusában veti papírtekercsre, s ez amúgy káprázatosan jellemzi az alkotó sorok mögé rejtőző, megfejtésre, megbeszélésre váró szándékát, annak lényegét. A párbeszéd olykori monotonijája pedig azt is felvillantja, miért a mindenes – a Félszemű – derűs unalma.

Sok éve, évtizede hallgatja már ugyanazt a tépelődést, a megoldatlanságot, s éli át a pillanatok vereségeinek s a rabszíjak pillanatnyi túlélést érő keserűségét a múltban rejlő jövő kihívásainak maradandó értékű, minden időre s időben érvényes válaszai – ha úgy tetszik: érvényes nemzetstratégiái – nélkül. Bölcselkedés és gyakorlatiasság öszszecsapása finom eleganciával jelenik meg a képek pergése közben: tüzet kell gyűjteni, például, s a Katona nehéz, gyakorlatlan mozdulatokkal hiába kíséreltezik a kovakő szikráinak előcsalogatásával. Idegesen próbálkozik, a Félszemű ingerülten venné ki a kezéből az eszközöket, sütné már a madarat, de a katona félrelöki, rákiáltva: „*Az én dógom!*” S hiába a Félszemű – az örök túlélésre kárhoztatott egyszerű ember – kétségbeesett válasza: „*Én meg tudom!*”. Ha néhány, ehhez hasonló, erős jelenetet nem szasztunk el, akkor – mondom ismételtelen – nagyon pontosan felépített történetet kapunk mint múltunk ezernyi zsákutcájáról, mint jövőnk kíméletlen lehetőségeiről: az ész és a praktika egyetlen lehetséges konszenzusáról.

Nemzeti sorsballada természetesen nincs nemzeti jelképek megidézése nélkül, így a filmben erőteljes szerepet kap Mátyás király (*Csendes László* utolsó bemutatója lett a film, a kiváló művész két nappal a díszbemutató előtt hunyt el), ki az állhatatos, pusztíthatatlan szívek születésében látja a megoldást: „*Álljon össze mindahány lelkes ember és emeljen a haza fölé új boltozatot!*” Színre lép, a Deák látomásaként, László király (*Mercs János*). Aggódó szavakkal figyelmeztet: „*Isten nevét hazugok kiáltják, a részvét igéje fosztogatók ajkán lobog, szívet mérgezők regélnek a szeretetről!*” Attila királyé a majdnem végső jelenés szava (*Papp Lajos* idézi a néző elé, ki szívsebészek közt vélhetően a legjobb színész, ám mindenképp hangulatos alakítás nyújt) a haza és a nép sanyarú sorsáért a panaszkodókat vádolja, akik hagyták rabságba hajtani magukat, rab-

lőhordáknak hódolnak és marakodnak egy „marék kölesért”. „*Ami soron van: lebíratatlan. És mégis meg kő bírni! ... De nem féregként! Amit megtehetsz: tanítsd meg népünket erőben várni. Magyarai módon: Igazságban. Mozdíthatatlanul.*”

Eddig szóltunk magáról a filmről, ám e ponton lépünk attól kicsit távolabb. Határozottabban, mint eddig tettük, hisz bár már jeleztük: többről kívánunk szólni, magunk is, miként többről kívánt szólni a rendező, *Bicskei Zoltán*, mint egy történelmi epizódról. A filmballada horizontjából a nemzetballada horizontjába, magába a végtelen történetbe lépünk át, melynek látható pillanata az idő egy határozott, beazonosítható pontján fogalmazódik, ám, mint fentebb mondtuk, a múltból jövőt a múltba tartunk abban, átgondolván, mert ezt kell tennünk, óhatatlanul, a szinte „toposzként” emlegetett ezer esztendőnk távolát. Tudjuk: a film szereplői 1690-nak Álom havában (december archaikus neve) vánszorognak a fehér havon, a török dúlásban kiürült Bácska pusztaságán. Ember, élet, jövő sehol, több napi járóföldre senki és semmi nem jelzi az eleven folytatás lehetőségét – ám a dimenziók ennél is kegyetlenebbek: mi, akik a nézőtéren ülünk, a huszonegyedik század harmadik évtizedére várva, lényegében azonos, vagy kísértetiesen hasonló dilemmákon tűnődünk, folytatódásunk sorskérdéseiben. Mi tehát már tudjuk, hogy számukra, akiket egy a múlt hibáival szembenező és az elérhető jövő megteremtésére vállalkozó remény és kétely összevetése vezet, nem marad tér és lehetőség, csupán a hibák és tévedések ismétlődése; s azt is tudjuk, hogy számunkra is épp azon szüntelen ismétlődő kérdések maradtak, maradnak. Egy nemzet történelmi utazása ez, újra s újra megállíthatatlan útkeresésre kényszerülve küzd, és örökös küzdelmei a megmaradásért, az erős nemzetté válásért vívódnak, telve önmarcangoló vívódásokkal, miközben identitásának, alapvető sorsközösségeinek kérdései fölött örökös kételemekbe, nemzetvitákba zuhan; s válik épp azok által kijátszhatóvá, megoszthatóvá; gondoljuk végig – ösztönöz erre ez a film is – kihívásainkat államalapítástól a nagy királyaink elleni harcainkig, Moháctól a trianoni döntésig, tűnődjünk el az utóbbi óta eltelt száz esztendőnkön, mennyi elfogadhatatlant fogadtunk el s mennyi elfogadottból hátráltunk ki, épp oly lelkesedéssel. Mi ez a történet, mi is ez a mi történetünk?

„...*hátborzongatóan aktuális a mű, mert a bennünket, magyarokat máig foglalkoztató és gyötrő legfontosabb kérdéseket [Katona sorra felveti.] Évezredes Kelet és Nyugat közé szorultságunkat, köztes létünk életérzését, ami így vagy úgy egyébként az egész „Köztes-Európára” igaz. A magunk okozta, mások által ránk kényszerített történelmi konfliktusaink örök ismétlődését, meg nem értettségünket, jogos és vélt sérelmeinket, büszkeségünket, kisebbségi komplexusainkat és dacunkat. Kibékíthetlenségünket a világgal.*” Talán nem baj, hogy beidéztam ide Vidnyánszky Attila² minapi mondatait a Bánk bán ismételt feldolgozása kapcsán mondottakból, kissé mert kapóra jöttek, s kissé azért, hogy jelezzem: bizony, ez a történet roppant hosszú, sok-sok elágazással bonyolódik, de mindig ugyanoda fut ki: bolyongunk, elárvultan, a puszta síkon, a végtelen fehér hómezőn, a tisztaság és az elszürkült lélek különös kontrasztjában, bolyongunk, célt, megoldást, jövőt keresve. Mint annyiszor, beszélvén az augsburgi csatáról, a mohácsi síkról, megannyi másoktól kapott, vagy önfia vágta sebeinkről. Minden történetünk ide fut ki, vagy be, önmagunk marcangoló vádjába és önvádjába, az elmulasztott vagy kifosztott idő s időnk keserűségébe. Mint annyiszor, mint mindig, az ezer

² Vértüdő helyett kegyelem (Nemzeti Magazin, V. évfolyam, 1. szám – <https://nemzetiszinhas.hu/index.php/magazin/2017/09/1-124>)

év során; s mit annyiszor megfogalmaztunk már, államiságunk, nagy királyaink, évfordulóink kapcsán. Miképp tesszük most, László királyunk emléke előtt hajtván fejet, idézvén tőle halhatatlan, ám minden későbbi korban meg-hallatlanul maradó mondatát: „*Bűnös ember vagyok, mivel nincs lehetőség a földi hatalomban sáfárkodni igen súlyos bűnök nélkül.*” Ezt a tőle származtatott kijelentést a montecassinoi apáthoz 1091-ben írt leveléből idézem, de utalhatok a sok, róla szóló jellemzés egyik sokat jelentő „ércnél maradandóbb” emlékművére: „*Minden ítéletében Isten félelmét tartotta szemé előtt.*” Minden időnkre, mai üzeneteinkre is érvényes mondat ez, idézzük, idézik, ahogyan – az ünnepkör kapcsán – sok más nemes tettét felemlégetik, citálják, de vajon azt jelenti-e főhajtásunk a szent legendás alak előtt, hogy újrászentesítjük, újból törvénybe iktatjuk az ő törvényeit? Olvassunk bele, csak a történelmi játék kedvéért, az archaikus szövegemlékbe, mely kelt, ugye, mikor „*Az ő megtestesülésének ezer kilenczvenkettedik esztendejében, május hava huszadik napján lőn szent zsinat Szabolcs városában, melyet a magyarok nagy keresztyén királya, László, ül vala*”, s törvényeket hozott, egyebek között arról: „*Mindenekelőtt végeztük és esküt mondtunk reá, hogy akármely főember közelvalója találtatnék lopás vétkében egy tyúk áránál feljebb, senki semmiképen el ne rejthesse vagy meg ne oltalmazhassa azt.*” És, továbbá, arról: „*Ha vitézek az ő ispánjok ösztönzéséből vetnek akadályt a nyomozásnak, fizessen érték ötvenöt pénzt az ispán és annak utána próbáltassék meg.*” Ugye, mennyivel egyszerűbb mindig egy kicsit igazítani a törvényeken, mintsem betartani, a társadalmi keretek fejlődésének rendjébe illesztve, a régi törvényeket?

Ám ez csupán kis előre szaladás volt, s egyben jelzése annak: egyszerre szólunk mi most egy filmről, egy királyról, s más királyokról, de mindenekelőtt arról a történelmi folyamról, melybe a film által megszabott pillanatban gázolunk ugyan bele, de partja mentén hosszú utat tettünk meg, s belátunk távolabbi horizontokig. Így ugyan pontosan tudjuk, beülvén az Álom hava filmjét vetítő terem nézőterére, hogy a ránk váró élménybe foglalt idő a török hódoltság kora, s helyszíne a bánáti aracsi romtemplom, ugyanakkor a fülünkbe csenghet – sok impozáns mondaton túl – néhány valós, huszonegyedik századi tapasztalat a helyről, s a történet utókoráról. Amikor „*Aracson ünnepnapokon minden csupa fennköltség és pompa. Megérkeznek a magyar kultúra és politika jeles képviselői, hogy identitásunk évszázados alapjainál mondják el magasztos beszédeiket. A népes hallgatóság elhelyezkedik a templom előtti partosabb részen, de hátra ritkán merészkedik. Ott a girbegurba erek és a sűrű dzsumbusz mögött kezdődik a bánáti pusztaság, ahol annyi évszázad után még ma is élnek magyarok. Vagy csak szenvednek? Nem tudjuk, hiszen ide nem ereszkedik le senki.*” – idézek³ egy kifakadást az érem, a díszermék másik oldaláról szóló riportok, beszámolók közül, bizony, fontos mondatok, különösen a mai bánáti magyar sorskérdések⁴ perspektíváinak megértésében tanulságosak, de, ahogy mondják, van másik. Íme: „*A földet nem lehet becsapni. Ha nem műveled, parlagon marad. A föld nem alkudozik. Mészöly azt írta valahol, hogy a bölénycsorda sosem tér le a megszokott csapásról. Ha belepi a hó,*

³ „Anyámnak te voltál a kedvence életében, én leszek a halálában!” (Takács Rajmund, Presszó, 2015. 09. 11. – <http://www.press-szo.com/aracsi-pusztatemplom>)

⁴ „Hát ha nincs gyerek, akkó nincs! Mi csináljak én ez ellen? Ha most ez a divat, máskor vót annyi, mind égen a csillag. Pláne ennek a szegény magyar népnek, tíz is néhun, tavassza csak úgy ellepték a határt, mink is vótunk négyen. Na de akkó is mit ért, hogy meztláb egymás tetejin-hátán fészkelődtek. El is veszelődött ez a sok nép, ki erre, ki arra. Most meg ez lett a divat, hogy nem akarnak gyereket se, csak a gazdulásba akar mind beledöglenni. Mind asziszti, hogy még egy kicsit köll kaparni.” (Takács Rajmund, id.m.)

lerogy, beledöglik, de megy a maga útján, míg a lába bírja. A bácskai magyar paraszt is kilövésre ítélt bölénycsorda. Még erőlködik, szügyig a hóban, foga csikorog, de már csak a nyoma látszik. Nagyön billegünk Isten kerges tenyerén.” És, igen, ünnepeinknek ez a valós ideje, innen⁵ kellene nem csupán indulnia, de érkeznie is minden főhajtásnak, neki-nekibuzdulásnak, a történelmi idők vetésének és aratásának.

Ahogy az Álom hava teszi, felkínálván a parallel gondolkodást mindarról, amit a messze múltba vetítve idéztet hőseivel a még messzibb múltakból – csupa maradandó, de meg nem fogadott tanítást, intelmet, ösztönzést jóra, de leginkább arra: a valós kérdés mindig az, hogyan akarunk megmaradni? A valós kérdés nem a rabság vagy szabadság között fogalmazódik meg, nem az a döntő, hogy hódítók, vagy meghódítottak leszünk s maradunk, hanem az: miként örizzük meg hitünket, önmagunkat, akár elnyomatásban, rabságban, avagy hogyan áldozzuk föl önmagunkat hamis szabadságok illúzióinak végső rabságában? Szabadságtudatunk a megőrzött történelemből fakad, s ugyanonnan identitásunk is, mely által megőrződik s öröklődik a szabadság szeretete, akarása, kívánása, tisztelete – s mindezek által, s csak ezek által, megőrződik maga a szabadság. A lélek, a szellem szabadsága. De elérhető-e mindez akkor, ha folyton csak keresgetjük helyünket a történelem folyamában? Csak gondolatban fussuk át: mi minden történt velünk a film ideje, 1690 óta? Túl hosszú idő? Akkor azt: mi minden történt velünk a mögöttünk álló három évtizedben? Ez utóbbit vajon átláttuk s átgondoltuk-e, kisebb-rövidebb szakaszai előtt, s átlátjuk-e most, a közeljövő lehetőségeit? Így, innen folytatva tűnődjünk tovább, az említett nézőtérén, a film – s nem csak a film – apropóján.

Melyben, hogy azért visszatérjünk szűkebb folyamszakaszába, az aracsi romtemplom félig leomlott falai között hagytuk el tépelődő hőseinket. Akik, újra s újra elmondom, a mi korunk tépelődő alakjai. A Deák, aki a többieket kárhoztatja, „*Nem hiszik a lélek erejét, de tőlem várják, hogy mi légyen*”, dünnyögi, pedig hát „*a lélek szüli a szót, a szó pedig a tettet*”, sóhajtja, és summázná is, „*...mivel számolánk? Pallérozott, nemes lelkű ifjakkal, akik majd fölemelik szegény hazánkat, ha kell, újra és újra*”. A katona türelmetlenül inti le ezt, „*most katonák köllenek, akik előbb tesznek, aztán vakaróznak. Karddal a kezükben.*” A rövid vita végszava a Deáké, körbemutat az elhagyott romok között, „*ihol a pőre kard tudása*”, legyint, s közben – tanulságos pillanat – a Félszemű gyűjti a fát a tűzre, tollazza az általa szerzett madarat, füvekkel ízesíti, forgatja a nyársat; él. Túlél. S ez a túlélés, a maga rituáléjában, alig érzékelhető utalás ez, az élet ősi ritmusait örzi, s villantja fel, dalai, szólásai nem kötődnek egyházi liturgiához, de még csak illendőnek mondott szíveslátáshoz sem; minden gesztusát a pillanat meghosszabbítása motiválja – a földből s az élelemből nyert tapasztalatban hisz, annak erejében, nem egyéb metafizikai magaslatoiban. Lényeges ellenpontja ez e történetnek, s amúgy történetiségünk minden másodpercének megszívlelendő súlyú jele. S pereg a film tovább, a romtemplom falai közé betérnek a már látott szereplők, az Öreg, a Lány, s majd a Pásztor. Szavaiknak súlyuk, a történetben jelentőségük lesz, ám a párhuzamos szálon, a film terének paralleljében, mely így immár növeli a néző parallellehetőségeit, feltűnnek, a Deák látomásaiként, hajdani nagy királyaink. Elsőként, hi-

⁵ Interjú egy modern vajdasági magyar "nejlonparasztal" (Serbia Insajd, 2011.09.30. – http://srbija.blog.hu/2011/09/30/interju_egy_modern_vajdasagi_magyar_nejlonparasztal)

szen, mondtuk, időutazás ez, ezer esztendő távolába, elsőként tehát Mátyás király szólítja meg a magába roskadt Deákot.

Az első jelenés a szellem- s a lélekerő elvesztegetésének, fel nem ismerésének apoteózisa. Új boltozat kell a haza fölé, parancsolja Mátyás király, „*Krisztus urunkkal és az ősök tudásával*”. A dialógus tanító pillanata, mikor a király nyitva hagyja a Deák kérését: „*A régi hitre támaszkodjunk, Felség?!*” A válasz: „*Az aligha lenne elég. Az idő mást kér*”. Hiszen az idő sohasem áll meg, a változások változásokat hoznak, új helyzetek, új körülmények, ám, ha mindig tudjuk, honnan jöttünk s miért mi végre vagyunk itt, ahová rendeltettünk – márpedig, s ez szintén a király szava, a választ mindenre az „*Árpádok óvta Legendárium*” rejti –, akkor az a boltozat akár el is készülhet. De „*Minden ember kölletik*”. A jelenés eloszlik, de a film meséjének következő jeleneiben, közvetve, folytatódik. Az Öreg időközben kölesmagokat kínál a túlélőknek, s a Deák a jog vélt igazságának álláspontját hangoztatja, a magok elhagyott földek veremiből származnak, a gazda meghalt, vagy rabságban sínylődik, ám ez akkor is lopás, vallja a Deák, „*A máséból bűn vetni*”, hangoztatja, meg sem hallván szinte az Öreg feleletét: „*Az élet föllebb való...*”. A Katonát még annyira sem izgatja fel a kölesmag, nem szántóvető ő, kardot forgatna, újra, ám a Fél szemű mohó-boldogan nyúl a magokért – mit a Deák kiüt a kezéből, le, a földre. „*Neki nem jár*”, kiáltja, a szóban benne minden megvetése – s benne magasztos küldetésnek gondolt szerepe minden tévedése, hiábavalósága. Majd a történet súlya tovább nő, az Öreg az élet – s az Élet – körét rajzolgatja, szűken mért kimondott szóval, inkább jelképekkel üzenve, a Fél szemű érti s értené, bólogat, ám a két pallérozott elme láthatóan tanácstalanul figyel, értve is, nem is, majd eszmecseréjük a „szokásos” mederbe zökken. A múlt eseményeit kezdik taglalni, vesztett háborúit, árulásait, a dialógus lassan átvezet bennünket a második jelenésbe: László király alakjához. Aki, mintha, önmaga idejét említvén, az iménti események súlyát húzná alá, mintegy előre vetítvén azokat: „...*feledém mit kér a világ. Feledém, hogy a király üdve: országának oltalma. ... pedig engedni a Rossznak éppoly bűn, mint oktan vérrrel szennyezni kezünk*”. Talán e párbeszédben válik pontossá, tetten érhetővé a filmtörténet íve, iránya: az összegzés éppen hogy királyaink – és sokszor általuk oktanává vált történelmünk – tanúságainak faggatása, a helyes elemzés irányába tett ösztönzés útja mentén halad. Mind Mátyás, mind László bűnökkel vádolja önmagát, hibás lépések elkövetésével, s amott, a történet előre haladásában is ugyanez ismétlődik, a végzet lassan felködlik, a szereplők nem ismernek egymásra, nem értik egymás gesztusait, üzeneteit – a jó akarása várokozássá, kivárássá, az idő elmulasztásává fajul; a Deák László királynak mondja, „*soha nincs két magyar egy hiten*”, már királyára sem figyel, intésére sem figyelmez, a helyzet nekünk, nézőknek, hogy mondataink ágyát ne feledjük, immár ismerősen végzetszerű, mondhatni, minden, ami csak lesz, túl a film idején, már pontosan értelmezhető.

Ahogy Szent László alakja, üzenete is. Túl a filmen, túl évfordulón, s túl a főtebb malíciával említett – bár nem csupán ilyen szándékból idézett – törvényein; érdemes néhány utalás tenni legendáriumára is. Annak a nép nyelvén örökített tanításaira. A jó király, ha kell, vizet fakaszt a szomszédoknak. A jó király, ha kell, a hegyben is utat szakít, hasadékokat nyit serege előtt. A jó vezető nem engedi fölprédálni, elherdálni a legyőzött ellenség javait. Nem engedi oktan módon lemészárolni a legyőzötteket. A jó király istenfélésre tanítja népét, a csodák színhelyét templomokkal, kápolnákkal jelölve s őrizve meg. S a jó király legyőzi a kapzsiságot: kaviccsá változtatván a go-

nosz aranypénzeit. Mennyi óhaj fogalmazódik meg a legendáriumban; s mennyi, akár abban a mondatban, mely tárgyalt filmünkben hangzik el, László király jelenésének végén: „*Megronthatod a földi élted, a honod is, de a Boldogok Országát soha!*” A Deáknak mondja ezt, ki addigra elmerül a múlt bűvöletének ringatásában, újraéli elméje egykori bölcsőjét, miközben – a történet másik helyszínén – érik, beérik a végzet. Ugyan még a Pásztor percei jönnek, a film elején látott magányos hírmondóé, aki bevetődik a romok közé, szótlan megpihenést kérve, s nógatásra facimbalmon játszani kezd; izgató, fájdalmas, kataton, szaggatott jaj-dallamot, dallamtalan jajsztót, a hangszer percekig sír; bár szavunk parallel szól továbbra is, de itt fontos megemlítenünk, hogy ezt a zenét, ezt a filmzene-fölfogást Szabados Györgynek köszönhetjük, ami nem kis bátorság – malíciánk szóljon annak: kevésbé elszánt rendezők talán épp itt „megtörnek” s kontextusba emelnek egy korabeli énekmondót, akár az aracsi dúlást említő Tinódit. De részünkről ez, gyorsan mondjam, szelíd irónia s dicséret – mert alkalma annak, hogy újra hangsúlyozzuk: Bicskei Zoltán filmje úgy archaikus, hogy minden megszólított pillanatában modern, korszerű, huszonegyedik századi nyelven szól, magyarul kelet-európai és a kárpát-medencei népek közös nyelvén szól – magyarul.

A film, persze, amit közben elhagytunk, időzvéen a Pásztor pillanatainál, időzvéen Szabados György zenéjénél –; újra kellene – ...*kell*... – hallgatnunk, külön: de talán épp Bicskeivel közös munkájuk⁶ hangjegy-töredékei szólalnak itt meg, talán csak hasonló – mindegy; ha így is van, úgy lesz itt jelen, hogy – gördíti tovább magát a filmet, s teszi ezt a Pásztor is. „*A sinus hang lassan átsüví a tájon*”, makacsul gördítve tovább a film dramaturgiáját. Jelenlétük – a Pásztoré és fájdalmáé – egy másfajta fájdalom, hiány, kétségbeesés jellemzőit sűrítik, hangjuk a remény teljes elvesztésének hangja; nincs folytatás, nincs már lehetőség élni, mert nincs, nem maradt miért, fordíthatjuk le így mondatait, gesztusait; pontosan értjük, ha akarjuk, kik találkoznak s beszélgetnek itt együtt, az Öreg és Ő, talán van, nyílhat egy lehetőség, egy esély, utal arra tétován az Öreg, de nincs, utasítja el a Pásztor, értve és értelmezve nem csak az esély lényegét, de az Öreg kilétét is. „*Szembemenni a fekete üdővel*”, kiáltja, s legyint. A táltos szív megszűnt dobogni benne, érzékelteti; alakjában, pillanataiban amúgy itt is rárévedhetünk a film történetének remek hangsúlyaira, a kép nyelvén, dinamikáján kimondott üzeneteire, itt ér véget az a különös ívű tánc, amit a film elején láttunk; mikor a táltos az ősi hit és a keresztény szertartás szerinti tiszteletet egyaránt megadja a halottnak; s itt, mondataiban ér véget talán valóban az a hitvilág, mely – ragaszkodván külsőségeihez és elkülönüléséhez – végképp korszerűtlenné válik már a folytatódó időben. Aho-
gyan, hallottuk, Mátyás király sem mond mást: „*Az aligha lenne elég. Az idő mást kér*” - fogalmazta meg, emlékezhetünk szavára, a maga jelenésének idejéből. S a Pásztor is érzi ezt, noha benne még él a múlt büszkesége, a régi eszközök régi diadala; talán jelenés ő is, ködlik fel bennünk a sejtelem, valamit a Deák is megérez, mert nagy reménnyel kérdezi tőle, lesz-e jó királyunk – hiszi, hinni véli a válaszdától, hogy mindent tudó embere az időknek – ám a felelet, félvállról, távozóban odavetve, keserű s kiábrándító: „*Ahho nép is kéne, nem csak ijenők*”. S mintha őt igazolná, de nem hite vesztettségét, a jelenések sorában utolsóként elénk lépő Attila király, ki megvetően összegzi a Deáknak véleményét: a ti időtökben már csak a fekete idő dúl. De „*A leg-*

⁶ Szabados György & Bicskei Zoltán: ...hanem ez a hatalmas égbolt...
(<https://www.youtube.com/watch?v=-Q1DQkzA2Z0>)

nagyobb erőt kérd segítőül. A hosszú időt. Tudd: ami soron van, lebírhatatlan. És mégis meg kő bírni! De nem féregként! Amit megtehetsz: tanítsd meg népünket erőben várni. Magyarai módon: Igazságban. Mozdíthatatlanul.” És lassan végére érünk a történetnek, a jelenéseken belül s kívül, a film cselekményének szála épp úgy, sőt, az talán egyszerűbben, mint a mi közös történetünk; halál, rablás, erőszak, gyilkosság, bűn és bűnhődés, megbánás, gyónás, megbocsátás, sorra minden megtörténik, robbanásszerű végkifejletként, a filmköltészet néhány fortissimoja vár még ránk, de már csak azért: szál ne maradjon, itt, a nézőtér, elvarratlanul. És a történetben sem; a túlélők élnek tovább, cipelik sorsuk terheit és örömeit, küzdenek a megmaradásért, s lassan nagyon nagy súllyá nő bennünk az a felismerés: a film valós ideje óta, amikor a török dúlása után évszázadokra a semmibe zuhant egy nép élete, s talán maga a nép is, amikor templomai már csupán romfalakként álltak, mementóként, nos, akkor egy már rényi ember – talán, mert egyszerűen nem volt más, istenfélőbb választása – úgy döntött: életben marad. A fölöttük átutazó, átsuhanó idő azt mondta magáról: ezerhatszázkilencvenet írok. S számukra és utódaik számára lassan eljöttek az ezerhét száz, az ezernyolcszáz, az ezerkilencszáz, és a kétezres évek, évtizedek. Mostanában az utóbbiakat gyűrik, konokul, szívósan, maguk alá, mint „kilövésre ítélt bölénycsorda. Még erőlködik, szügyig a hóban, foga csikorog, de már csak a nyoma látszik. Nagyon billegünk Isten kérges tenyerén.”

Gyönyörű történet, szép mozi. Meséjében, mondjuk ki egyértelműen, belefoglaltatik, megfogalmazódik mindaz, ami még csak vár szereplőire az idő elkövetkező eseményeinek sodrásában; a végső pusztulás szélére sodródott nép, népesség lassan erőre kap, kiegészül, ki ilyen, ki olyan vérrel s vértől gazdagabban, összefognak, s nem, nem, az elsődleges gondolat itt még nem a megbékélés. Sokkal inkább az együttműködés, az összekapaszkodás, annak fölismerése, hogy egy külső ellenség ellen – mely bármikor s bárhol elindulhat erre s lecsaphat – csak közösen szállhatnak harcba, a sors, a rög, a közös múlt közös kultúrájának megvédése érdekében. A sebek okozói és a sebek elszenvedői, az egymás ellen vívott véres harcok maradék túlélői végül közös életre, együttélésre kényszerülnek; s akkor maradnak meg, ha lassan, átvéve egymás szokásait, tiszteletét, beillesztik életükbe a közös szabadság jogait és köteleességeit úgy egymás, mind önmaguk felé. S majd abból fölfakadhat a megbékélés egymással, lassan, nagyon lassan, nagyon nehezen, de egyedül ez tarthat meg bennünket. Hisz – egyedül együtt jobb....

Leírni, persze, egyszerűnek tűnik, lám, a fenti megfogalmazás is kissé olyanra sikeredett, mint a már említett riportban az ünnepek szónokainak díszbe rántott tirádái. Mert a lényeg ennél sokkal egyszerűbb: az egymás ellen elkövetett bűnei egyénnek, népeknek, úgy ragad ránk, elkülönülni akaró történelmünkre, mint a film katartikus fortissimójában Székely B. Miklós arcára az általa rákent iszap. „*Pokolra való gyilkos vagyok*”, keni, önvádja indulatában, megértvén, mit cselekedett; s a túlélésig tartó vezetésre vállalkozó fiatal nem szánja, nem otthagyja, nem lép át rajta, nem ítélkezik, ám annál inkább lesújtanak szavai: „*Azt hiszi, hogy eldobhassa az orcáját? Odaát meg majd másikat kap? Ezt itt köll levakarni.*” Kemény szavak, az egyetlen járható út gestusa s intése – ami, ha kell, történelmi intés, hisz, lám, itt akár László király legendáriuma is élénk sejlik. Iskolás gyermekként még tudtuk, megtanultuk kiáltását: „....*ha megtérnek, hadd éljenek!*” Majd elfelejtettük, s ezer év számos csatájában indultunk egymás ellen, de vajon mindig istenfélésben, a közös jó parancsait követve? Egy táj

közös történelmének közös kérdéseit megfogalmazó film élménye alatt tűnődve léphetünk ki a nézőtérről végül, s gondolkodhatunk el azon: vajon lettünk s leszünk-e valaha ennél – nézőnél – többek?

Maradandó élményt jelent a filmben annak minden szereplője; mi most mégis elszakadunk ennek részletezésétől. Eddig sem törekedvén a filmrecenziók szabályos és megszokott kereteinek betartására; hát továbbra se tennénk ezt. Mégis, valami hasonlót, zárszóként, a szakmából tennénk ide, nevezetesen a főszereplő, a zseniális Székely B. Miklós megfogalmazását⁷ önmagáról: „Az vagyok, aki vagyok. Ez azokban az időkben fontos volt a filmesek számára. Utána még hosszú idő telt el, amíg megértettem, hogy nekem nem is szabad a szakmát megtanulni, mert nekem az csapda.” Mindez, persze, nem azt jelenti, hogy ne tudná, mint ahogyan azt is jelenti, hogy a film valamennyi alkotója természetesen nagyon pontosan tudja, ismeri és alkalmazza a „szakmát”. Épp csak, itt és most, ahogy a történet kerettörténete érzékelteti – a stáb a helyszínre érkezik, lassan belakják, berendezik, majd a forgatás végén elpakolnak – nem a szakmai kérdések a lényegesek. Épp elég bajunk van abból, hogy a politika, a nagy- és utóbb mindig kispályásnak bizonyuló politika állandóan borzasztóan bebizonyítja: megtanulták a szakmát.

De hát nekünk, *nekem*, épp ez jelenti a csapdát.

Az aracsi templom

⁷ „Én nem a színházzal akartam foglalkozni” Székely B. Miklóssal Regős János beszélget (szcenárium V. évfolyam 3–4. szám, 2017. március–április – https://nemzetiszinhas.hu/uploads/files/folyoirat/szcenarium_V_3.pdf)

Surján László: Vájlok Sándor a szlovák-magyar kapcsolatokról

Attól tartok, hogy Vájlok Sándor nevét kevesen ismerik. Érdemes tehát ide idézni⁸ a legfontosabb életrajzi adatokat:

(* 1913. nov. 7. Deáki, † 1991. dec. 31. Budapest) Kritikus, művelődéstörténész. Komáromban érettségizett (1931), szlavisztikai tanulmányait Pozsonyban végezte, Prágában a Politikai és Szabad Tudományok Főiskoláján szerzett oklevelet. Diákkorától kritikákat, tanulmányokat publikált; a két vh. közötti szlovákiai magyar irodalom egyik jelentős kritikus volt. 1939–1940-ben a kassai szlovák gimnáziumban tanított magyar és szlovák nyelvet, 1940–1948-ban a budapesti miniszterelnöki hivatalban, majd a külügyminisztériumban dolgozott. 1946-ban a csehszlovákiai magyarság ügyeinek szakértőjeként részt vett a párizsi magyar béke delegáció munkájában. 1948 után állásából elbocsátották; 1949-től az Országos Érc- és Ásványbányák tisztviselője lett, s közben bányamérnöki diplomát is szerzett.

Szlavisztikától a bányamérnökségig – ezt tette vele a XX. század. A Katolikus Szemle 1938-ban közölte Szlovákok és magyarok című tanulmányát⁹, amely tele van mának is szóló gondolatokkal.

A szűk kilenc oldalas írás szükségszerűen tömör, sok részletet, bizonyító idézetet nem hozhat. Mindazonáltal a mai magyar közvélemény számára meggyőző a mondanivalója, amelynek a lényegét megpróbálom az olvasóhoz közelebb hozni.

A cikk megírása óta eltelt mintegy nyolc évtized ellenére is érvényes az alaptétel: „*Fontos kérdés mind középeurópai, mind magyar szempontból, hogy miként alakul a magyarok és a szlovákok viszonya. Utóbbi pedig sok tekintetben azon fordul meg, hogy a magyarországi államnemzetből kivált és alig 150 éves nemzeti öntudattal rendelkező szlovákság és a Duna-völgy legnagyobb népe, a magyarság, egymás mellett élve mennyire és miben ismeri fel a tér és a történelem parancsát.*”

Voltaképp szomorú, hogy a két nemzet egy évszázad alatt sem ismerte fel a „tér és a történelem parancsát.” A realpolitikusan, a történészek, a gondolkodó emberek talán igen. Ám egy népszavazás eredménye több mint kétséges.

Pedig nem volt ez mindig így. A békés időkben Vájlok így írja le:

„*A régi magyar államban a magyarság után a szlovákság volt a legnagyobb nemzet. Számát Acsády a XVIII. század első negyedében az összlakosság 22-24 százalékára becsülte. ... A szlovák népcsoport a történelem folyamán mindig államalkotó volt a szó legszorosabb és legtisztább értelmében. A gens Hungarica nem faji, hanem állami, politikai fogalom volt. Magába foglalta az ország területén lakozó nemzetiségeket, amelyekkel állami egységet alkotott. Ebben a nemzetben, amelyet a nemesi családok összessége jelentett, a szlovák nemzet népi tulajdonságai nem lelhetők fel, ahogyan nem lelhetők meg a többi nemzetiségéi sem. Külsőleg a nyelv, a latinság volt az államnemzet alapja, aminek következtében a nyelvi különbségek nem ütköztek ki s nem jutottak bele a közigazgatás különböző ágaiba. Nem volt nemzetiségi probléma sem.*”

Ennek az idillnek a modern nemzetfogalom megjelenése és a latin nyelv visszaszorulása véget vetett, de persze az átalakulás lassan következett be és az önálló Szlovákia létrehozása soká nem szerepelt a szlovák nemzeti célok között.

⁸ <http://adatbank.sk/lexikon/vajlok-sandor/>

⁹ Katolikus Szemle 52. (1938) 9. szám. 535-544 oldal.

Vájlok rámutat: a protestáns anyanyelvhasználat következménye egyfajta cseh-szlovák gondolat megszületése lett. A cseh nyelv magyarországi használata ráadásul még a reformáció előtti jelenség: *„A szlovákság egy részének kikapcsolódása a magyar kultúrkörből a XVI. század folyamán kezdődik. A reformációval megindult anyanyelvi törekvések a kultúra területéről leszorították a latint és kimondottan közigazgatási nyelvvé tették. A szlovákság ennek következtében távolodik a magyar kultúrforrásoktól, amelyek most már magyar nyelven buzognak; irodalomban és kultúrában részben szétválík a két nemzet. A szlovák evangélikusok elválása nemcsak egyszerű tény, a korabeli eszmeáramlatokban megadott mozgalom eredménye, hanem a magyarországi hagyomány megtörése. Az evangélikus szlovákság leszakad a magyar kultúra emlőiről, átveszi a cseh egyházi nyelvet, amivel együtt jár a kulturális áttájékozódás is. Külsőleg egyszerű népmozgalmi tény, a bevándorlás mozdította ezt elő. A csehországi katolikus visszahatás után a cseh reformáltak tömegesen özőnlenek Szlovenszkóra, ahol vallási szabadság van. Magukkal hozzák bő és virágzó vallási kultúrájukat, amit a régi irodalmi nyelvvel sem rendelkező szlovákság megfontolás nélkül tesz magáévá. A cseh nyelv szlovenszkói terjedésének magyar részről is van vonatkozása: Ulászló és Miksa szerződését cseh nyelven olvasták fel a magyar országgyűlésben, Zápolya pedig cseh levelet írt Pozsonynak 1492-ben.”*

Nem követhetjük végig a szlovák nyelv kialakulásának minden lépését, de azt tudatosítani érdemes, hogy a reformáció-ellenreformáció hullámveréseinek is volt szerepe. A cseh bibliafordítás erősen hatott, de a nép nyelvét nem alakította át. Pázmány úgy próbált csatát nyerni a szlovákság körében, hogy papjait a nép, azaz az egyszerű közemberek nyelvének a használatára buzdította, a cseh, s ezzel együtt a protestáns hatás visszaszorítása érdekében.

A nagyszombati egyetemen nevelkedett katolikus *„szlovák papság emeli fel a népi nyelvet irodalommá és használja szóban és írásban egyaránt. A magyar egyetem könyvsajtója adja ki azokat a szlovák könyveket, amelyek általánosítják a nyelvet és úgy, ahogy kanonizálták írásmódját. ... A katolicizmus fellendülése nélkül nem következhetnék be a szlovák népnyelv irodalmasítása, s nem jelennék meg idejében a szlovák irodalmi nyelv. ... A szlovákság nemzeti-vé válása természetesen még nem jelenti a magyar hagyomány végét... Az együttélés továbbra is megvan, közösen dacolnak a sorssal is. A török támadást megérzi a szlovák is és népballadákban megsiratja. Tömegesen csatlakozik Rákóczi mozgalomához, az osztrák politika nyomása elviselhetetlen számára.”*

A XVIII. század vége meghozta a fordulatot. Vigyázó szemünket Párizsra vetettük, s nem gondoltunk a következményekkel. A latin tudatos visszaszorítását az öntudatra ébredő magyarság kívánta, s helyébe a magyar nyelvet akarta elterjeszteni. A XIX. század eleji országgyűléseken a rendek már nemzeti különbözőségeik szerinti csoportokat alkottak, amire korábban nem nagyon figyelték.

A magyar hevedésre, írja Vájlok, a nemzetiségek hasonlóval válaszoltak. A nyelvi harcok a magyarság és a nemzetiségek korábbi viszonyának a felbomlását idézték elő. A szlovákság nemzeti létének egyetlen alapját, a nyelvét féltette a magyarosító mozgalomtól és szembe is szállt azzal. A szlovák megyék követői vonakodnak a nyelvtörvények megszavazásától, végrehajtásukról pedig hallani sem akarnak. Ellenkezésük visszahatásaként rájuk zúdul a magyarság haragja. Durva gúnyversek születtek. Vájlok ezt a példát hozza:

„És légyen az a föld darabja átkozott,
Mely valaha csak egy tótot teremtett s hozott.”

Erre a korra vezethetjük vissza azt a sértettséget, amellyel a szlovák-magyar viszonylatban ma is találkozunk. Maguk a szlovákok is beszélnek a maguk „kisebrendűségi érzéséről”. Ez azonban nem valami genetikus hiba. Kialakulásában ez a lekezelő, lenéző magyar hang is szerepet játszott.

Ugyanakkor Vájlok is tudja, hogy a szlovákokat lenéző magyar kivagyiság mellett mérsékeltek is voltak. Széchenyi a Kelet népében émelygést okozónak mondta a tótok és svábok becsmérést¹⁰. A Bajza féle Athenaeum szintén véget akart vetni az etnikai alapú konfliktusoknak. Vájlok idézi a szerkesztői nyilatkozatot:

*„Egyébiránt kinyilatkoztatom itt egyszer s mindenkorra, hogy valamint egy részről azt, ki a németet, vagy tótot azért, mert német, vagy tót, üldözi, **mást a tót névvel szidalmazni akar, nemcsak túlzónak, ... hanem neveletlennek és embertelen fanaticusnak is tartom.**”*

Sajnos nem a józan hang lett az uralkodó, s a bántásra persze a szlovák válasz sem maradt el. Ide kívánczok még egy megjegyzés. A tót szó eredetileg semmiféle bántó éllel nem rendelkezett. Ráadásul nemcsak a mai szlovákokra, hanem Magyarország többi szláv lakosára is vonatkozott. De pejoratív értelmezése nem szlovák túlérzékenység. A fent idézett vers részlet és más hasonlóak világosan mutatják: mi kezdtük el megbélyegzésként használni.

Ezek a szlovák-magyar összecsapások indították el a „cseh-szlovákizmus” második hullámát. Tyždeník néven cseh nyelvű hetilap jelent meg Pozsonyban. Irodalmi lap volt, magyar anyagokat is közölt, mint idegent, sajátjaként hozta viszont a csehet és a szlovákot. Nem igaz tehát, hogy a csehszlovák gondolat az első világháború és a cseh nagyravágyás terméke: csírái régebbiek. Mindez akkor még elsősorban az irodalomra vonatkozott. Ahogy Vájlok Sándor fogalmaz: *„ami az államot illeti, a szlovákság továbbra is hungáriai talajon marad.”*

Viszonyunk gyökeresen a XIX. század derekán változott meg. A XVIII. század elején a szlovákok kurucok voltak. 1848-ban már ellenünk harcoltak (bár még sokan álltak a honvédek közé is). Egykorú feljegyzések szerint 48-ba a magyarság kényszerítette bele a szlovákságot türelmetlenségével és taktikai balfogásaival. A francia forradalom eszméi a szlovákokat is megérintették. Ezek megvalósításában a hatalom lépten-nyomon akadályozta őket. *„A dicső hármasságot: a szabadságot, egyenlőséget, testvériséget Szlovenszkón az általuk [a magyarok által] nem kevésbé dicsőített hármassággal: a statáriummal, börtönnel, akasztófával helyettesítették.”*

Csak egy példa. A szlovákok kezdetben magyarbarát nagy költőjét, Sládkovičot 1849 júniusában letartóztatták. A rendőrkapitány a költő beteges feleségének ezt mondta: „Holnap az első fára felakasztatom a pánszlávot!” Ez ugyan nem következett be, de ugye ezzel a hanggal nem lehetett a magyar ügy mellé álltani a szlovákokat.

A XIX. századi történések részletei külön tanulmányt is megérnének, a végső következtetésünk annyi, hogy magyar részről sok felesleges és durva lépéssel terheltük meg a szlovák-magyar kapcsolatokat, s ezek igen nehezen hozhatók helyre. A XXI. század elején viszont érdekazonosság jött létre a két nép között. Nagy felelősségünk mindkét oldalon, hogy ezt ne csak a múlt feltárására, hanem egy értelmes közös jövő megtervezésére is kihasználjuk.

¹⁰ Ld. bővebben 107. oldalon

Kós Károly: Levél a balázsfalvi gyűlésről

Sztána, Kalotaszeg, szept. 4.

Mélyen tisztelt szerkesztő uram!

Ha én itt Erdélyben magyar pap volnék, akkor a tegnapi vasárnapon prédikációm textusát Dávid zsoltáraiból választottam volna: „Uram, mely igen megsokasodtak az én ellenségeim! mely sokan vágnak az ellenem támadók.” (3. zsoltár, 2. vers.)

Mert én láttam az Asztra gyűlését és erdélyi magyar népemnek szerettem volna beszélni a balázsfalvi napokról.

Láttam azt az ünnepet és tudom, hogy Erdély oláhságának győzelme volt az rajtunk. Beszélnek ellenségeinkről az én népemnek, de nem szidnám őket, és nem kicsinyelném az ő munkájukat.

Mert láttam Balázsfalván seregleni hatezer embert: romániai urakat és asszonyokat és országunk minden szegletéből: főpapokat, tanárokat, birtokosokat, ügyvédeket és képviselőket; szegény prédikátorokat és dászkeleket¹¹, iparost és kereskedőt és pórnépet: egy egész társadalmat. Ez a sok különböző ember mind lelkesedésből, saját jószántából jött oda; nem inni, nem mulatni; csak lelkesedni, csak tanulni, vezéreit meghallgatni, hogy szavukat szívébe vésve, újabb tíz esztendőre való munkakedvet, nemzeti öntudatot vihessen haza az otthon maradtaknak.

Ezt mi magyarok nem tudjuk utánuk csinálni. Mi, erdélyiek már fáradtak vagyunk; a magyarországi közvéleményt pedig most nem érdekli a magyarság sorsa; de fontos az ott künn, hogy egy piszkolódásból élő újság terjesztheti-e szabadon a mocskot a magyar nép között a sajtószabadság szentségének védelme alatt vagy sem.

A sajtó a közvéleménynek hü tükre: a balázsfalvi napok idején a fővárosi lapok közöltek néhány cikket az Asztra-gyűlésről (igaz, hogy egyrészüké, még tekintélyes lapoké is, roppant téves és furcsa volt), de hamar végeztek vele, és ma már vígan tovább csépelik az obstrukció üres szalmáját.

De mi nem térhetünk oly könnyen és oly hamar napirendre; mert elvégre ez a játék a mi bőrünkre megy. Közvetlenül a miénkre, de végeredményben az egész magyarságéra.

És mi tanulni is akartunk ott Balázsfalván, mert nagyon nagy szükségünk van immár arra; és lehetett is olt tanulni sokat - az oláhoktól.

Láttunk egy hatalmas nemzetgyűlést, hallottunk halálosan komoly beszédeket. De nem láttunk pózolást, nem hallottunk frázisokat.

Ez az egyik tanulság.

Láttunk ott egy hadsereget: nemzeti hadsereget. Mert ez a gyülekezet nem Janku és Axentye hordája többé, ez nem támad ellenünk kaszával és faágyúval. És nem fog többé Bécs szolgálatába állani. Ez itt már nemzet, mely öntudatos munkával, pénzzel és kultúrával szerelte föl magát.

Ez a másik tanulság.

Láttuk azt, hogy az odasereglett nép milyen áhítattal szívta magába vezérei tanítását, milyen lelkesedéssel hallgatta a sokszor unalmas beszédeket, hogy meg volt elégedve mindennel, a mit kapott, nem kritizált semmit, de fizette örömmel filléreit az Asztrának. És nem volt ott rendetlenség, nem volt ott szó politikáról, nem volt ott izgatás; száraz számadatokat hallottunk, száraz tényeket soroltak elő a szónokok nyugodtan, majdnem unalmasan.

¹¹ Dászkel vagy dászkal: kántori feladatokat is ellátó, egyházi iskolában dolgozó román nemzetiségű tanár, tanító

És az volt a benyomásunk, hogy ez volt az utóbbi esztendőök egyik legnagyobb politikai eseménye, ez volt a legveszedelmesebb nemzetiségi politikai izgatás.

Ez a harmadik tanulság.

Néhai való nagy újságírónk, magyarságunk ideáljaiért utolsó leheletéig harcoló Beksics Gusztáv megjövendölte egykoron - nem is olyan régen - hogy mihelyest az erdélyi oláhság kulturailag, vagyoniilag és társadalmilag konszolidálódik, abban a pillanatban kérdésessé válik a magyar Erdély léte.

Ma, az Asztra gyűlése után, tudhatjuk - ha csak el nem fedtük szemünket, be nem dugtuk fülünket - tudhatjuk, hogy a vagyoniilag, társadalmilag, sőt kulturailag is szervezett oláh társadalom Erdélyben készen van. Ez a társadalom tisztában van erejével, céljaival; ez a társadalom fegyelmezett, fanatikus és - idealista. Ez a társadalom - nemzet.

Olvasom a zsoldárokat:

„A mi utainkban most körülvettek minket és csak azt szemlélik, holott az földhöz ragaszthaszanak.” „Hasonlóak a prédaleső oroszlánhoz és a barlangban ülő oroszlánkölyökhöz.” (Dávid 17. zsoldár, 11-12. vers.)

Ez az oláh társadalom annyira természetes ellenségünk, hogy ezt sem szép szóval, sem erőszakkal a magunk részére nyerni nem tudhatjuk. A mit állam és társadalom erre a célra áldoz, az teljesen haszontalan munka és erő- pocskolás. Az erdélyi oláh a maga jószántából magyarrá nem lesz soha. A magyar nyelv megtanulására sincsen szüksége - hiszen nekünk, erdélyi magyaroknak sokkal inkább szükségünk van az oláh nyelv tudására. Inkább francia és német nyelvekre taníttatják gyermekeiket. De a magyar állameszme részére sem hódíthatjuk meg oláhságunkat többé, a mióta tőszomszédunk a szabad, nemzeti és hatalmasan fejlődő Románia.

Mai helyzetünk az, hogy a zárt sorokban, egységes vezetés alatt és öntudatosan előnyomuló oláhsággal szemben az erdélyi elszegényedett, fáradt és reményvesztett magyar társadalom lépésről-lépésre, lassan, de folytonosan kénytelen visszavonulni minden téren. Sorsunkat előre látjuk és csodára nem számíthatunk. Mi magunk gyöngék vagyunk és segítségünkre nem jön sem a nagymagyarországi társadalom, sem az államhatalom.

A magyarországi társadalomra sohasem is számítottunk. A múltban is mi: Erdély voltunk azok, a kik, ha kellett, segítséget vittünk Magyarországnak. Jutalmat ezért sohasem kértünk és sohasem vártunk.

De az államhatalom mai másképpen vagyunk. Annak kötelessége volna minket legalább segíteni, ha már nem vállalja a teljes védelmet. Kötelessége volna minden eszközt, minden fegyvert a mi részünkre szolgáltatni és oláhjainktól minden eszközt és minden fegyvert elvenni, mellyel nekünk árthat. Ezt nevezhetjük jogtalanságnak, nevezhetjük embertelenségnek; jogállamban nincsen is ez helyén. De az orvos is megöli a magzatot, tehát gyilkol, a mikor arról van szó, hogy vagy az anya, vagy a gyermek maradjon életben. És lássuk, vajon a külföld nemzeti államai milyen eszközökkel védekeznek nemzetiségeik ellen, illetőleg hogyan védelmezik nemzetüket:

1. Pózenben tilos a lengyeleknek német birtokot vásárolniok.
2. Romániában tilos iskolákban (nyilvános iskolákban), sőt templomokban más nyelven, mint oláhul beszélni és tanítani.
3. A szabad Amerika csak azt ismeri el állama polgáraként, a ki szóban és írásban bírja az angol nyelvet és tisztában van az alkotmány főbb elveivel; szavazati joga pedig csak állampolgárnak van.

Mi sok törvényt, elvet vettünk át idegenből, sokszor a ránk károsat vagy legalább is problematikusát; vajon miért nem vettünk át ilyenforma törvényeket is? Pedig ilyen törvényeknek sikerük van és - nem kerülnek pénzbe.

E helyett évekig tartó válságokba visszük országunkat a problematikus egyenlő, általános, titkos választójogért való küzdelemmel és a nemzeti hadseregért való harccal (az utóbbi - elismerem - nagy dolog, de bajosabb megcsinálni, mint egy új nemzetiségi törvényt.)

De nemzetiségeink kultúráját milliókkal segíti a magyar állam - méltányosság címén!..

E héten Kolozsvárott ünnepi közgyűlést tart az Emke.

Hatszáz vendég jelentkezett eddig és a város aggódik, hogy hol helyezze el ezt a sok embert. Balázsfalván - a 2500 lakosú faluban - 6000 embert láttak szíves vendégül három napig - a román kultúra nevében.

Kolozsvárott - a 60.000 lakosú városban - 600 vendég gondot okoz - a magyar kultúra nevében.

Ehhez - úgy gondolom - nem kell kommentárt fűznöm.

Majdnem minden évben tartunk Erdélyben székely-kongresszust; melynek eredménye mindenkor egy-egy memorandum - de sikere egyiknek sem volt. Azt hiszem, már meg is unták a minisztériumok az erdélyi magyarok ügyeit - el is olvasni.

A székelyek segítésére miniszterileg Sepsí-szentgyörgyre telepített „Hitelbank” akár be is csukhatja a boltját - semmi dolga nincsen. Ma is olcsóbb a Transsilvania, az Albina, meg a szebeni bank pénze, mint a magyar pénz. És éppen a múlt héten árverezték el a Kolozsvári Nemzeti Színház alapítványi birtokát; a magyar kultuszminiszter asszisztenciája mellett, -oláhok vették meg.

Ehhez sem kell kommentár.

Hát tessék Kolozsvárra jönni Emke-gyűlésre. De nekünk hiába beszélnek, hiába Ígérnek már. Kezdünk nem hinni semmiben, a mi Pestről jön; kezdünk nem hinni miniszteri nagy nemzetmentő terveknek.

Ha magyar pap volnék, jövő vasárnap a következő textusról tartanék prédikációt: „Az én szívem csak kereng, elhagyott engemet az én erőm és az én szememnek világa”. „Az én barátaim és társaim az én csapásomban félreállottak és az én rokonaim távol állottak”. (Dávid 38. zsoltár, 11-12. vers.);

Hazafias tisztelettel

Kós Károly

Forrás: Budapesti Hírlap (211. sz) 5. oldal 1911. szeptember 6.

Balázsfalva

Surján László: Magyarul a cseh nemzetgyűlésben

Ha lenne egy „nevezetes névtelenek” című sorozat azoknak a bemutatására, akiknek a nevét a hozzáértők ismerik ugyan, de közfigyelemben nem részesednek, Körmendy-Ékes Lajosnak okvetlenül szerepelnie kellene.

1920. június 2-án Bécsen át érkezett a tudósítás Budapestre, hogy a prágai parlamentben "Körmendy magyar képviselő" magyarul szólalt fel. Beszéd közben állandóan hadakoznia kellett a csehekkel, míg a németek élénk tetszéssel kísérték beszédét.

A korabeli tudósítás a felszólalás tartalmára nem tért ki, pedig annak nemcsak a nyelve, hanem mondanivalója is figyelemre méltó. A szöveg szerencsére megtalálható az interneten. Idézem:

Tisztelt hölgyeim és uraim! a csehszlovák magyar és német, keresztény és kigazda párt képviselői nevében van szerencsém a következő elvi jelentőségű deklarációt előterjeszteni:

Azt a tényt, hogy az úgynevezett Csehszlovák államba belekényszerített magyar területek lakossága a nemzetgyűlési választásokban résztvett, a cseh állam egyes politikusai és a sajtó egy része alkalmul használák annak megállapítására, hogy a Szlovenskónak elnevezett terület magyarsága és németisége a maga jószántából, vagy legalább is az adott helyzetet jogilag is érvényesnek elismerve és abban megnyugodva foglal helyet a csehszlovák nemzetgyűlésen és ezzel megerősíti az entente államok megbízottai és a cseh politikusok között létrejött szerződésnek azon állítását, hogy a csehszlovák állam, a területén élő népek akaratából jött létre. (Taps.)

Meg kell állapítanunk, hogy a tényeknek ilyen, a külföldi közvélemény megtévesztését célzó beállítása, a valót nem fedi.

A területi hovatartozandóság kérdésében nemcsak a magyarság és a németiség, de maga a szlovák nép sem lett meg kérdezve és így nem is nyilatkozhatott. (A magyar képviselők helyeselnék) Az igazság az, hogy Felsőmagyarországnak katonailag védtelen területét a cseh csapatok megszállták, és annak lakosságát a bosszú politikája - mint figurákat a sakk táblán - erőszakosan áttolta egy új államalakulat keretébe. (Egy hang: már régen ezt akartuk)

A választásokban való részvétel azért nem volt elkerülhető, mert egyrészt a törvény a szavazást érzékeny büntetések terhe alatt kötelezőnek mondotta ki, másrészt, mert a szabadságától teljesen megfosztott, közel másfél év óta állandóan sanyargatott és a sajtószabadságnak valamint általában a véleménynyilvánítás szabadságának elkobozása által még a panaszemelés lehetőségétől is elzárt (A magyar képviselők helyeselnék) magyarság és németiség egyedül így, ezen az uton vélte biztosíthatni a maga számára a lehetőséget arra, hogy a vele elkövetett példátlanul súlyos nemzetközi igazságtalanságokkal, a közjogi és magánjogi jogfosztásoknak ellene alkalmazott egész rendszerével szemben, tiltakozó szavát messzehangzóan felemelhesse. (Taps.)

Nyíltan a világ elé kell tárnunk, hogy az egyoldalú nemzetiségi hozzátartozás alapján, önkinevezéssel létesített, magát nemzetgyűlésnek nevezett politikai csoport alkotta választási törvény súlyos büntetésekkel sankcionált "választási szabadságának" . . . (Hangzavar, bekiabálások)

Elnök (csenget): Kérem, hogy a szónokot ne szakítsák félbe, tessék folytatni!

dr. Ékes Körmendy (folytatja): . . . valóságos arculcsapása az, hogy a Magyarországtól elszakított területek lakossága statárium, katonai diktatúra és cenzúra szigora alatt volt kénytelen választani; továbbá meg kell bélyegeznünk, hogy a politikai hatóságok még ezt a "választási szabadságot" is tömeges politikai letartóztatásokkal korlátozni és az ekként alkalmazott meg-

félemlítés útján magát a választási eredményt is befolyásolni igyekeztek. (A magyar képviselők helyeselnék).

A választások eredménye ilyen előzmények miatt és azért sem tükrözi vissza a valódi nemzeti erőviszonyokat, mert a magyarság és németiség lakta területeken a cseh katonaság tizezrei, továbbá a cseh közalkalmazottaknak és a mesterségesen odatelepített egyéb személyeknek és mindezek hozzátartozóinak nagy tömegei is leszavaztak, s végül mert a választókerületek tudatosan úgy lettek kikerekítve, hogy a magyar és német kerületekben egy-egy képviselő illetve szenátor megválasztásához csaknem kétszer annyi szavazat volt szükséges mint a többi kerületekben. Így történhetett, hogy a magyarság és németiség nem nyerte el még azt a képviseletet sem, amely öt számarányánál fogva a reá nézve hátrányos választási törvény és kerületi beosztás szerint is megillette volna.

Ha már kénytelenek vagyunk az entente hatalmak által reánk kényszerített kemény sorsot tűrni, viselni fogjuk azt Istenbe helyezett bizalommal, teljesíteni fogjuk minden nehézségek és veszélyek dacára elvállalt kötelességeinket, de arra soha sem leszünk kaphatók, hogy a velünk szemben elkövetett jogtalanságokban - bár hallgatag is - megnyugodjunk.

A magyarságnak és németiségnek a keresztény-sociális és kisgazdapárt képviselői legelső kötelességünknek ismerjük az egész világ élő lelkiismeretét felhívni arra, hogy mi, akaratunk ellenére, erőszakosan lettünk a magyar nemzet testéből kitépve és az ezeréves Magyarország-nak ideálisan egységes területéből erőszakkal lettünk kiszakítva; itt létünk tehát távolról sem e népjogellenes ténynek jogi elismerése, de élő és állandó ünnepélyes tiltakozás e rólunk-nélkülünk való, embertelenül igazságtalan rendelkezés ellen.

Tiltakozunk az ellen is, hogy a cseh államhatalom a politikai élet legfőbb megnyilvánulását, a nemzetgyűlési választásokat, a Magyarországtól erőszakosan elszakított területeken is fogatatosította akkor, amidőn azoknak hovatarozandósága még jogszerűen el nem döntetett.

Parlamenti kötelességünk az idegen keretek közé szorított és ott súlyos elnyomás alatt szorongatott egy milliónál nagyobb számú magyarságnak és a hasonló sorsban élő német testvéreinknek törvényes eszközökkel való, de megalkuvást nem ismerő elszánt védelme mindazon időpontig, amíg eljön a népek között a belátás és megértés órája (Bekiabálások: Éljen! Kun Béla!) és amikor mindenki szemében igazság lesz, hogy a magyar volt talán az egyetlen a világháború versengői között, aki győzni is anélkül akart, hogy mástól valamit elvegyen és aki csupán a saját puszta létéért és adott szó szentsége alapján nemzeti becsületéért küzdött. (Sok hang egyszerre. Bekiabálások. Az elnök csenget. Német nyelvű bekiabálás: "Magyar disznó" azt mondta! Ez botrány! Szűnni nem akaró zaj.)

Elnök (csenget): Kérem a frakcióvezető helyettest, menjen a helyére. Kérem a szónokot, hogy folytassa.

Körmendy-Ékes (folytatja): Ha mások bűnei miatt mindent elvesztettünk is, a becsületünk megmaradt, (A magyar képviselők helyeselnék) és éppen ez kötelez bennünket annak világos és határozott kijelentésére, hogy önrendelkezési jogunkat soha és semmiképpen fel nem adjuk, (A magyar képviselők helyeselnék) azt fenntartjuk, követeljük. (Éljen! Taps. Zaj.)¹²

A közvélekedés szerint Csehszlovákiában érett polgári demokrácia volt, fejlettebb és hatékonyabb, mint Magyarországon. Ez a harmincas évek végén akár igaz is lehetett, de sok más egyéb adat mellett ez a beszéd is arról tanúskodik, hogy az új állam kialakításában az erőszaknak nagyobb szerepe volt, mint a népakaratnak. Kiemelendő, amire Körmendy-Ékes rámutat, hogy az új állam létrehozásakor nemhogy a területén élő németeket és magyarokat, de még a szlovákokat sem kérdezték meg.

¹² Forrás: http://valtozomult.blog.hu/2013/11/20/1920_magyar_eletkezdes_a_felvideken)

A szélesebb közvélemény nem ismeri Körmendy-Ékes Lajos nevét. Noha részletes életrajzát nem írták meg, de olyan valakiről van szó, akiről példát lehet venni. Cselekvő, tevékeny, ugyan egy letűnt kor embere, de mának is szóló üzenettel.

A mezőföldi Dégen, Fejér megyében született, 1876-ban. Budapesten végzett jogot, majd Kassára került. Neve és tömör életrajza szerepel a (cseh)szlovákiai magyarok lexikonában, holott nem felső-magyarországi származású. Valószínűleg Csehszlovákiában élte volna végig az életét, ha 1925-ben ki nem utasítják onnan. Első kiemelkedő tette Rákóczi Ferenc kassai újratemetésének megrendezése volt. Az impériumváltás után a prágai nemzetgyűlésben lett képviselő, az Országos Keresztényszocialista Párt részéről. Széleskörű ellenzéki összefogásban gondolkodott, 1921-ben a *Szlovenszkói és Ruszinszkói Szövetkezett Ellenzéki Pártok Közös Bizottsága*¹³ elnökévé választották. A kiutasítás után Magyarországra költözött. 1926–1931 között Veszprém megye főispánja volt. Bár díszmagyarba öltözötten ábrázolja egy kép, nyugdíjazása után Mátyásföldön telepedett le, ami szerényebb életvitelre utal. Fiatal korában könyvet írt a Moziról, nyugdíjasan pedig az ötven éves Mátyásföldről.

1951-ban halt meg, utolsó éveinek körülményeiről nem találtam adatot.

Életpályája a magyarság összetartozásának is jelképe. Már a fent idézett prágai beszéde okán is joggal tartja sajátjának a szlovákiai magyarság, de szintén indokolt - hat évnyi főispánkodása miatt - veszpréminek tekinteni. Aktívan segítette a megye villamosítását és nevéhez fűződik a Balatoni Intézőbizottság életre hívása is. Bár díszmagyarba öltözötten ábrázolja egy kép, nyugdíjazása után Mátyásföldön telepedett le, ami szerényebb életvitelre utal. Fiatal korában könyvet írt a Moziról, nyugdíjasan pedig az ötven éves Mátyásföldről.

Rákóczi újratemetéséről száz évvel később is megemlékeztek Kassán

¹³ <http://adatbank.sk/lexikon/szlovenszkoi-es-ruszinszkoi-szovetkezett-ellenzeki-partok-kozis-bizottsaga/>

Magyar problémák¹⁴

Újabb cikkek a magyar-szlovák viszonyról

A szentistváni állameszme alapján gondolkodó ember fokozódó aggodalommal látja, hogy az egykori trianoni Magyarország közvéleménye milyen helytelenül ítéli meg a magyarság történeti szerepét és hivatását a Duna medencéjében. Különösen napilapjaink, mintha semmit sem tanultak volna a közelmúltból: a magyar birodalom felépítésére vonatkozóan és a nemzetiségi kérdésben ugyanazt a szölamokban gazdag magatartást tanúsítják, mint a világháború előtti három-tengeres imperializmus nem is éppen magyar és keresztény eredetű szöszólói. Magunkat is ideszámítva, alig egy-két folyóirat akad, amely hősi elszántsággal szolgálja a valóságra való ébredésnek feladatát s a jövő munkálásának azt a messze tekintő módját, amely belső létünkünkől és töretlen népi erőnkünkől táplálkozik, nem pedig egy-két külső hatalom feltétlen támogatásának reményéből. Annál inkább tudjuk méltányolni a Felvidék egy részének visszacsatolásával hazatért felvidéki íróink bátor kiállását.

Folyóiratunk legutóbbi számában már foglalkoztunk Vájlok Sándor ilyen irányú írásaival. Most a Kassán megjelenő - általunk már többször elismeréssel illetett - katolikus folyóirat, az **Új Élet** közleményeiről és Borsody Istvánnak a **Magyar Szemlében** megjelent tanulmányáról számolhatunk be. Az **Új Élet** közleményei közül megemlíjtük mindenekelőtt Pfeiffer Miklós kassai kanonoknak azt az előadását, amelyet a felvidéki szellemről a debreceni egyetemen tartott. Pfeiffer felállítja azt a követelményt, hogy világosan és méltányosan kell látnunk a nemzeti és nemzetkisebbségi kérdésben. E téren - úgymond - anyaországi művelt közönségünk rendkívül tájékozatlan. A szlovák problémát éppúgy tévesen ítéli meg, mint a trianoni határon kívülre került magyarság új érzületét és szellemiségét. Az anyaországi közönség nagyrésze - folytatja Pfeiffer - a „jó tót atyafi” szelídlelkű, népiesen kedélyes típusát képzei maga elé, úgy, ahogy azt a múlt századbeli regény- és novellaírók nem egyszer leírták. „Úgy képzeleték (az itthoniak), hogy e jó emberek vágyva-vágynak vissza a magyar állam keretébe. Vágyva-vágynak a magyar szolgabíró és csendőr, no meg a szlovákul egy szót sem tudó magyar néptanító után. Csupán néhány gonosan fanatikus 'pánszláv izgató' vagy 'cseh bérenc' gondolkodik másként és iparkodik őket, a tót testvéreket erőszakkal visszatartani a Magyarországhoz való visszatéréstől.” Amikor azután az anyaországi magyar tapasztalja, hogy a szlovákság részéről minden, csak nem rokonszenv fogadja, akkor elkeseredik és háládatlan lázongót lát a szlovákok túlnyomó részében, akikkel megegyezés nem lehetséges, tehát a magyar államhatalom erős kezét kell velük éreztetni; gyengeséget lát abban, ha a magyar kormánytényezők a szlovákokkal szemben továbbra is a méltányosságot és a jóindulatot hangoztatják. Pfeiffer szerint a magyar nemzetiségi és kisebbségtudománynak nem válhat valami dicsőségére, hogy az anyaország magasabb iskolázottságú közönségének zömét nem tudta a szlovák kérdéssről helyesen tájékoztatni.

Mert mik a szlovák-magyar jó viszony lélektani akadályai? - teszi fel Esterházy Lujza a kérdést, amelynek taglalása közben rátér az akadályok áthidalásának lehetőségeire is. A legnagyobb hibának Esterházy Lujza azt tartja, hogy még mindig nem történt meg az a „szlovák-magyar kibeszélés”, amely közelebb hozná egymáshoz a két nép különböző történetiszemléletét. Rendkívül érdekesen fejti ki a cikkíró, hogy miben különbözik egymástól a két történetiszemlélet. Lényegileg ebben: a szlovákok az ezeréves együttélést elnyomatásuknak, a magyarok testvéri közösségnek tekintik. Ami az „elnyomást” illeti - mutat rá Esterházy Lujza -, két korszakot kell megkülönböztetni. Az egyik tartott a XIX. századig, a nemzetiségi kérdés felvetődéséig, a másik azóta, az úgynevezett államfordulatig. Nem lehet állítani, hogy a szlovákok élete az első korszakban is valami szerencsés lett volna, de tény, hogy bármilyen szenvedés és igazságtalanság érte is Magyarországon a szlovák népet, ugyanezek a szenvedések és igazságtalanságok sújtották magát a magyar népet is. A magyar jobbágyokat például éppúgy

¹⁴ Sajtószemle (név nélkül) a Katolikus Szemle 1939. évi júniusi számában (377-380.o.)

elnyomták a magyar, német és szláv származású oligarchák, mint a szlovákokat. Werbőczy Tripartitumának kegyetlen rendelkezései éppen úgy sújtották a magyar faluk népét, mint a szlovák falvakét. „A magyar pandúrok deresei éppen úgy ölték ki, hosszú századokon át, az emberi méltóság tudatát a magyar parasztból, mint a szlovákból.” Egészen bizonyos, hogy a magyar birodalom nélkül is szenvedést hoztak volna a kicsiny szlovák nép részére az egyes korok szociális és politikai adottságai. Nagymértékben hozzájárulna tehát a szlovák-magyar jóviszony előmozdításához, ha szlovák részről mindezt elismernék és közvéleményükbe belevinnék.

De épp így revízióra szorul az ezeréves testvéri együttéléstről szóló magyar felfogás is. Amíg Széchenyi csak a magyarokat akarta magyarosítani, azaz öntudatosan magyarrá nevelni, addig a Kossuth Lajosra hallgató többség előtt az egységes magyar nemzeti állam eszménye lebegett, s ez a többség hallani sem akart arról, hogy Magyarország nemzetiségi állammá alakuljon. A szabadságharc után Deák Ferenc visszatért Széchenyi felfogásához s ennek gyümölcse az 1868. évi nemzetiségi törvényünk, amely örök dicsősége marad a magyar törvényhozásnak. A magyar nemzet és a nemzetiségek egymásra találhattak volna, ha a hivatalos magyar közegek be is tartották volna a törvényt. Ám a színszlovák falvakban is a gyermekek hovatöbb csak magyarul tanulhattak, jóllehet alig értettek valamit abból, amit papagájszerű bema-golás után felmondtak a népiskolai vizsgákon. Egyre kevesebb helyen működött szlovák tan-nyelvű iskola s egyre szaporodtak szlovák vidékeken a magyar állami iskolák. Szlovák gim-názium egy sem volt a világháborút megelőző években. Lehet-e csodálni akkor, hogy a szlo-vák értelmiség öntudatos része távolról sem volt megelégedve nemzetének ezzel a vegetatív, nemzeti szempontból színtelen életével? Akadtak, akik fel akarták rázni népüket az aléltság-ból, de azt is tudjuk, hogy ezek közül jó egynéhányan börtönbe kerültek. „A magyar igazsá-gosságerzetre bízom annak eldöntését - mondja Esterházy Lujza -, vajon szabad-e beszélnünk arról, hogy a Trianon előtti Magyarországon boldog testvériségben élt egymással a magyar és a szlovák?” A testvériség hangoztatása helyett - folytatja a cikkíró - „sokkal helyesebben cse-lekedtek volna a magyar tényezők, ha már régen és nyíltan beismerték volna, hogy hibák tör-téntek magyar részről a szlovákokkal szemben; egy ilyen beismeréssel sokkal fokozottabban keltették volna fel a szlovákok bizalmát és így sokkal hatékonyabban szolgálták volna a baráti kapcsolatot. Széchenyi már bizonyára régen beismerte volna ezeket a hibákat, aminek ered-ményeképpen a szlovák vezetők már bizonyára régen keresték volna az alkalmat, hogy meg-tárgyalják vele a közeledés lehetőségeit. Ámde sajnos, ma nincsen Széchenyi Istvánja a ma-gyar közéletnek. Ehelyett a mai magyar tényezők a neobarokk kor jellegzetes hangfogójával tompítani igyekeznek minden olyan nemzeti önkritikát, amely a külföldi közvéleményben kedvezőtlen benyomást keltene a régi Magyarországról. Pedig **a külföld nem hozhatja létre a szlovákmagyar közeledést.** Ezt egyedül a két érdekelt nemzet maga valósíthatja meg - ha igazán akarja.”

Hosszasan tárgyalja Esterházy Lujza a csehek és a szlovákok viszonyát. Megállapítja, hogy bár a szlovákok meggyűlöltek a cseheket, azért még egyáltalán nem vágyódtak vissza Ma-gyarországra. Mutatja ezt az a tagadhatatlan tény, hogy a felvidéki magyarság életét nem any-nyira a csehek, mint sokkal inkább a szlovákok keserítették meg. „A magyar közvélemény, egy talán csak félig tudatos lelki folyamat következtében, egyszerűen a csehek számlájára könyvelte el mindazokat az igazságtalanságokat, amelyeket a magyarság húszesztendő-s kisebbségi sorsa alatt elszenvedett” Ezeket a hibákat azóta - folytatja a cikkíró - „éppen úgy be kellett volna ismerniök a szlovákoknak, mint ahogyan a magyaroknak be kellene ismerniök a szlovákokkal szemben elkövetett hibákat. Igaz viszont, hogy az önkritikát és önbevallást a magyaroknak kellene elkezdniök, mert időrendben az első hibákat ők követték el”.

A történeti fejlemények - Esterházy Lujza szerint - adtak volna egy lehetőséget a múlt év őszén a szlovákság visszatérésére, ha a Szlovákiában népszavazást követelő magyar álláspont kinyilvánításával egyidőben a magyar kormány a nyilvánosság előtt szabatosan ismertette

volna azokat a jogokat, amelyeket Szlovákia a magyar állam keretében élvezne. Konkrét és nyilvános magyar ajánlat híján természetes, hogy a legcsekélyebb rokonszenvre sem talált a szlovák társadalomban a magyar követelés. „Sőt ellenkezőleg, határozott ellenszenvre talált, mert a szlovák közvélemény felháborítónak találta a gondolatot, hogy választania kelljen az ismert csehszlovákiai életkörülmények és az ismeretlen, biztosítatlan magyarországi jövő között.”

Az egymás ellen elkövetett hibák hosszú sora dacára Esterházy Lujza szilárdan bízik abban, hogy egyszer mégis be kell következnie a magyarszlovák megértésnek. Feltétele ennek az a büntudat és bűnvallomás, amelyre csak az igazán erősek képesek, s amely levette magáról a tévesen értelmezett nemzeti önérzet páncélját, odamegy a másikhoz és azt mondja: vétettem ellened testvér, bocsáss meg. De a bűnvallomás mellett és azon túl szükséges a két nemzet őszinte és tartós barátságához a régi hibák kerülésére irányuló erős akarat is. „Ha nem így fogunk cselekedni, akkor félős, hogy mindkettőnk a maga államiságának romjain fogja majd siratni azt, amit a másik ellen és így önmaga ellen szűkkeblűségében vétkezett. De akkor már késő lesz ...”

Sokban hasonló álláspontot foglal el Borsody István is a Magyar Szemlé-ben közzétett cikkében. Borsody tudvalévően a felvidéki és a szlovák kérdés egyik legkitűnőbb szakértője, aki a „Magyarok Csehszlovákiában, 1918- 1939” című könyvet is szerkesztette. A magyarok iránti szlovák ellenszenv - állapítja meg Borsody is - a múlt félreértéseinek örökös felelevenítéséből táplálkozik, a magyarországi szlovákság előnytelen helyzetének felpanaszolásából s főleg az „igazságtalannak” nevezett területi rendezések fölött érzett fájdalomból. Sajnos, a szudétanémetek hatása sem befolyásolja kedvezően a szlovákokat a magyarok iránt: „A magyarországi németek és szlovákok sorsának propagandaszerű fölpanaszolásával ma közösen bírálják Magyarországot a pozsonyi fórumon.” Borsody szerint sem kétséges azonban, hogy a közeledés egyik előfeltételeként nálunk „a szlovákok nemzetiségi helyzetét itt-ott revideálni kell”.

Az új szlovák értelmiség valami atavisztikus gyűlölettel párosult félelemmel vallja, hogy a Magyarországhoz való közeledés a magyar nemzeti aspirációkat szolgálná és a szlovák jövőt árulná el. Ezért viseltet valami érzelmes odaadással a „felszabadító Németország” iránt s a függőséget nem tehernek, hanem biztosítéknak, kitüntetésnek és előnynek tekinti. „A történelmi Magyarország egykori nemzetisége teljesen el akar szakadni a régi közös állameszmétől. Az államiságára féltékeny szlovák nemzet ma úgy áll a történelmi magyar állam területén, mint a csehek álltak a német birodalom vonzásával szemben: hivatássá emelték az ellenségeség és a makacs ellenállás ápolását.” „Ám a szlovákok idegenkedő új szemlélete a magyarsággal szemben teljesen párhuzamos a régi és barátságosan lenéző szemlélettel, amely gyakran még ma is károsan hat Magyarországon. Mert ez a lenézés a tisztánlátást és tárgyilagosságot éppen úgy elhomályosítja, mint a szlovák szomszéd rövidlátása és rosszindulatú tudatlansága.” Nehéz itt pillanatnyilag igazságot teremteni - mondja Borsody cikke befejezéseként. „A jövő fejlődése talán lefaragja a kinövéseket és egy más szellem, más politikai felfogás vagy a mindenki által unalomig ismert törvényszerű gazdasági egymásrautaltság közelebb hozza egymáshoz az ezeréves haza őseinek XX. századi utódait.”

Mit kifogásolnak nálunk a hazatért felvidékiek?

Nincs ma a világnak állama, amely ne gyötrődne szociális bajokkal. Mi sem vagyunk kivétel s a bajok nagyságát tekintve, bizonyára nem is az utolsó sorban haladunk. Bízunk abban, hogy ha mi nem is, de talán gyermekeink vagy unokáink megbirkóznak velük. Vannak viszont olyan szociális kinövések, amelyeket egy egészséges öneszmélés máról-holnapra „forradalom” nélkül lefaraghatna. Ilyen kinövéseket kötöttek csokorba az Új Élet egyes cikkei, mintegy tükröt tartva az anyaország magyarsága elé.

Az egyik közlemény szóváteszi, hogy javában vizsgálják a Felvidéken, ki tanúsított bűnös magatartást a cseh megszállás ideje alatt. Holott nyilvánvaló, hogy felvidéki magyar emberről

csak felvidéki magyar ember ítélkezhetik, hiszen az anyaországbeliek nem csak hogy nem ismerhetik a való viszonyokat, de senkisé tudhatja, hogy adott esetben ki lett volna éppen az ítélkező fórum tagjai közül áruló, ítélni csak annak lehet joga, aki a viszonyok súlyát maga is érezte. Mert ki ne tudna eseteket, hogy az 1920 előtti legnagyobb részű hazafiak hogyan váltak a cseh uralom alatt kormánytámogató magyarokká? Míg az anyaországban érdemes volt magyarnak lenni, addig a Felvidéken a magyar nemzetiség csak hátrányt jelentett. „Nem ítélt tehát senki az ő profitáló magyarsága alapján még azok felett sem, akik határozottan bűnösök.”

A Csallóközi Nemesek Szövetsége, amely eddig csak az anyaországban élt és virult, bevonult a Felvidékre is. Közli, hogy az egyesületbe való belépésnek föltétele, hogy az illető csallóközi származású nemes legyen. Mélyen elszomorít minket ez a hír - írja az Új Élet. Hát ezért küzdött a felvidéki magyarság, hogy a húszéves megpróbáltatást és ennek minden értékét, különösen pedig a népközségi gondolatot hirtelen a sutba dobva, visszaessék a magyar nemesiség neobarokk világnézetébe? Mi már megtanultuk, hogy csak egy nemességet ismerjünk, a lélek nemességét. Persze azt nem kutyabőrrel szokás igazolni.

Hazatérésünk óta egyik legnagyobb problémánk - olvassuk egy másik közleményben -, kit nevezzünk méltóságosnak, kit kegyelmesnek s kit illessünk csak az egyszerű, szerény és szegényes nagyságos címmel. Úri nevelésünknek ez a tájékozatlanság egyik legszembetűnőbb csorbája, bár már nagyon sok felvidéki testvérünk törekszik kiköszörülésére. A minap egyik igyekvő felvidéki odáig ment szorgalmas tanulékonyásával, hogy professzorát ökegyelmeségének szólította . . . Szomorú és szánalmas jelenség.

„Az egyik felvidéki városkában előadást tartott egy anyaországi hölgy. Minekutána erélyes hangon követelte az anyanyelven való tanulás jogát szlovákiai magyar testvéreink számára, ugyanolyan erélyes hangon tiltakozott az ellen, hogy itt az anyaországban bárkinek is eszébe jusson nemzetiségi iskolákat követelni. Tisztelettel kérdezzük az illető hölgytől, tudatában van-e annak, micsoda magyar érdekekbe ütköző, országromboló elveket hangoztat?”

Már megindult a visszacsatolt falvak népkönyvtárainak átszervezése. Az átszervezés és selejtezés ellen - hangzik egy közlemény - semmi kifogásunk sincs, az újabb adományoknak is csak örülni tudunk, de mégis ... Szeretnők mindenekelőtt, ha a kiselejtezett könyvek nem kerülnének máglyára, mert mint forrásmunkáknak mindig nagy hasznukat vehetjük, másrészt pedig annak a reményünknek adunk kifejezést, hogy az újabb könyvadományokkal nemcsak a magyar irodalomnak hivatalosan elismert nagyjait juttatják a felvidéki magyar parasztnak olvasmányul, hanem többek közt Móriczot, Illyést, Szabó Dezsőt, Nyirőt is, akiket már eddig is olvastak, megismertek és értékelni is tudnak a mi parasztjaink.

A Felvidéket is elárasztották az irredenta nóták egyik dalgyűjteményével, amely piros-fehérvirágos színű szalaggal van átkötve. Mindenekelőtt kérdés lehet az, van-e egyáltalán létjogosultsága az irredenta költészetnek és dalköltészetnek? - jelenti ki az Új Élet kritikusa. A magyar ember fájdalmában, mint másban sem érzélgős. Egyáltalán nem magyar vonás az irredenta verseknek fájdalmunkat világgá kürtölő, széles pátozása, s nem véletlen, hogy irredenta költőink legnagyobb része vérségileg nem is magyar, hanem idegen származású, aki mindig szeret magyarabb lenni a magyarnál is. A magyar ember lovagias, ellenfelét is megbecsüli. Az sem magyar tehát, ahogyan ezek az irredenta költők a gyalázkodó kifejezések válogatott árjával árasztják el ellenfeleinket... Az irredenta nóták dallamáról ezt mondhatjuk: szellemüket a következő három sajátság határozza meg: 1. nem magyar, 2. zenei szempontból értéktelen, mert közhelyes, sekélyes, sőt izléstelen, 3. akaratlan, gerinctelen és érzélgős.

S így folytathatnók tovább a tallózást a felvidéki katolikus fiatalság érdekes folyóiratában. Mindenesetre tanulságos.

Surján László: Dunaszerda-HELYRE KELL TENNI

Sok évvel ezelőtt, amikor a tojáshéj még rajta volt a rendszerváltás nevű képződményen, egy holland és egy szlovák illetővel, - mindketten vezető politikusok, pártelnökök - beszélgettem Pozsonyban. Egy rendezvénynek kerestünk megfelelő helyet. Amikor felmerült Dunaszerdahely, a hollandus rákérdezett: a név alapján ez ugye a Duna mellett van. Persze, mondtam én. Ám szlovák barátunk kiszínezte a dolgot: A magyarok nem elég találékonyak és ezért sok településnek ugyanazt a nevet adták. Később ez zavaró lett és a XIX. század végén megkülönböztető szavakat tettek az azonos nevekhez. Mint nem elég találékony magyar, úgy reagáltam, hogy ez a fantáziátlanság az oka, hogy van Frankfurt am Main például.

Mi van e kis történet mögött? Miért érezte úgy szlovák kollégám, hogy szűrnia kell egyet rajtunk? Miért nem tudtam én ezt baráti évődésnek látni, és egy mosollyal elintézni?

Szögezzük le: többről van szó, mint a konkrétumról. Értelmetlen lett volna azzal előállni, hogy az általános település névrendezés kora előtt jóval, a XIX. század harmincas éveiben már úgy emlegették ezt a Pozsony közeli települést, hogy Duna-szerdahely. Az sem viszi előre a kérdést, hogy a szerdai napokon tartott vásárokról jön az elnevezés, ezért logikus, hogy minden érintett település igényt tartott, a Szerdahely névre. Ha Csíkszeredát is ide veszem, a Kárpát-medencében 14 Szerdahely van. A sor talán még bővíthető is, például az egyik kedves nógrádi falunak, Szécsénkének korábbi neve Zerdahely puszta volt. De nem a névazonosság a szurkálódás lényege, ne itt keressük a védekezést sem.

Könnyebb belátnom, hogy én miért nem tudtam félvállról venni, ugratásnak kezelni a beszélést. A „csehszlovákok” akkorát hasítottak ki Magyarországból, amekkorát nemzetállamok kialakításának a jelszavával nem lehetett volna. Épp Dunaszerdahely és tágabb környezete, a Csallóköz, - ahonnan anyai nagyanyám is származott, - színmagyarnak tekinthető térség. A területet elvették, de a lelket is el akarták venni. Jogfosztás, hátrányos jogszabályok, verbális olykor valóságos inzultusok, történelemhamisítások sora után érzékeny lesz az ember. Elismerem: akár túlérzékeny is. Nem kellett volna visszaszűrnöm, a mosoly elegánsabb lett volna.

A szlovák reakció megértése egy fokkal nehezebb. Érdemes körbejárnunk: mi van a hasonló megnyilvánulások mögött? Ma úgy látom, ez is túlérzékenység, ez is viszontválasz.

Miért? A szlovákok ősei már a Honfoglalás előtt itt éltek a Kárpát-medencében. A még többé-kevésbé egységes szlávsgból épp azáltal váltak ki, és szerveződtek nemzetté, hogy államhatalmasztotta el őket a lengyelektől is és a csehektől is. A régi nemzetfogalom nem etnikai jellegű: a natio Hungarica tagja a nemes ember, bármi is volt az anyanyelve. A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy a jobbágysorból kiemelkedő szlávok, szlovákok magyar nemesek lettek, és ekként el is szakadtak a néptől, amelyből származtak, de nem etnikai, hanem rendi helyzetük miatt. Ez a középkorból származó rétegződés úgyszólván áthidalhatatlan lett attól fogva, hogy Habsburg kézbe került az ország.

Virt László nemrég megjelent könyvében¹⁵ rámutatott arra, hogy a Habsburg-uralom alatt végzetes szakadék támadt a magyar népen belül is. Az juthatott előre, aki alkalmazkodott az idegen uralomhoz. A magyar nemesség a XVIII. századra, a dicsőséges de sikertelen forradalmak bukása után elfogadta ezt a helyzetet. Elszakadt egymástól a falu és a város is. Az iskolarendszer is követte ezt a kettősséget. Lényegében megszűnt a magyar nemzet egysége, ma úgy mondanánk, megszűnt a társadalmi mobilitás. A XIX. század elejére ezt a rétegződést a szlovákká öntudatosodó szlávsg etnikai jellegűnek tapasztalta. Ekkor és ezért alakult ki a szlovákokban az a tudat, hogy a magyar az úr, a szlovák az jobbágy, cseléd. A Habsburg-

¹⁵ Virt László: Magyar nevelés, népi gondolat (Muravidéki Baráti Kör Kulturális Egyesület, Pilisvörösvár, 2017)

uralom tehát nemcsak azzal ártott, hogy egy-egy adott helyzetben a magyarok ellen lázította az ország nem magyar ajkú polgárait, hanem ettől függetlenül is hozzájárult a Magyarország lakosai közötti sorsközösség felbomlásához. Trianon tragédiáját persze nem lehet csak erre visszavezetni, de az okai közül ezt a jelenséget sem szabad kifelejteni. A törökök, de még a labancok ellen is együtt harcoltunk a szlovákokkal. Ám a XIX században ők már megaláztak, megvetettnek érezték magukat. Magyarázhatjuk persze, és magyarázzuk is, hogy ennek nem etnikai, hanem rendi okai voltak, hogy a magyar jobbágy ugyanúgy alávetett volt, mint a szlovák, de azt nem tagadhatjuk, hogy amikor mi ráébredtünk a nemzeti nyelv fontosságára, és kezdtünk szakítani a nemesi nemzet fogalmával, amikor nemzeti szabadságunkat fokozatosan visszaszereztük a ránk nehezedő idegen hatalomtól, akkor a magunk szabadságát nem osztottuk meg a velünk élő többi nemzettel. Példálózunk Mikszáth jó palócaival és tót atyafiával, de azért élt az egyébként is értelmetlen mondas, hogy krumpli nem étel, tót nem ember. Az úgynevezett szlovák kisebbség nem genetikai betegség, kialakulásáért tettünk is valamit. És teszünk ma is, amikor „idősebb vagyok, mint Szlovákia” feliratú trikóban páváskodunk, és azon élcelődünk, hogy Szlovákia története egy levelezőlapra is leírható. Joggal állíthatjuk persze, hogy ezek a jelenségek nem általánosak. Buta, hőzöngő emberek minden nemzetben vannak, találunk ilyeneket szlovákban is, magyarban is. Ésszel talán be is látja ezt minden jóérzésű ember, de ez kevés. A nemzeti túlérzékenység épp oly nehezen kezelhető, mint például a pollenek okozta allergia.

Az első világháború után a meghirdetettekkel ellentétben - talán az egy, körbevágott Magyarországot leszámítva - nem nemzetállamok jöttek létre. Régióinkban ezért a különböző nemzetek, - Dunaszerdahely kapcsán szlovákok és magyarok - együttélésére tartósan be kell rendezkedni. Ehhez rendezni kell az egymáshoz való viszonyunkat. Az Európai Unió belülről kerülve nagy érdekazonosság jött létre a Kárpát-medence országai között, sőt még azon túl is. Jogos történelmi sérelmeink és a sebeket folyton feltépő új sérelmek sajnos felettébb nehezé teszik a szükséges együttműködést, a közös érdek érvényesítését. A reálpolitika tehát közép-európai összefogást sürget, s a kisebbségbe kényszerült magyarban az a benyomás támadhat, különösen a 2004. december 5-ei népszavazás után, hogy az úgynevezett anyaországnak fontosabb az utódállamokkal való együttműködés, mint az ő sorsukkal való törődés. Ezért a nagy regionális kiengesztelődési folyamatnak nemcsak szerves része, de elengedhetetlen alapja a magyar nemzet újraegyesítése is.

Itt az ideje az őszinte, nemcsak a reálpolitikát folytató politikusok, hanem az egyes emberek közötti megbékélésnek.

Ahhoz, hogy valóban helyre tudjuk tenni a magunk túlérzékenységét, - ezt a leckét sem a szlovákok, sem a magyarok nem kerülhetik el - be kell látni, hogy a kialakult helyzetért a mi is felelősek vagyunk. Nem mérícskélhetjük azt sem, hogy ki hibázott nagyobb. Csak így szűnhet meg a „törlesztési kényszer”.

Ahhoz, hogy mindez meg is valósuljon, beszélnünk kell egymással. Magánakciókban és szervezeten. Magánakción azt értem, hogy magyar és szlovák tudjon egymással a munkahelyi feladatokon és az időjárásról túl a két nemzet viszonyáról is őszintén beszélni. Kevés alkalmat szoktunk erre találni, mert jobb a békesség. Az ilyen beszélgetéseknek egy nagy titka van. Ne legyőzni, hanem megérteni akarjuk a másikat. Nagyon sok félreértés tisztázódik majd.

A munkahelyi, szomszédsági kapcsolatok ápolása és a kormányok közötti párbeszéd között van még két szint, amelyeken ugyancsak fontos a párbeszéd. Az egyik a „szakmabeliek”, a történészek szintje. Olyan évtizedek vannak mögöttünk, amelyekben a politika erősen akarta befolyásolni a múltat. Itt az ideje, hogy a valós múlt befolyásolja a jövőt, ehhez pedig hitelesen meg kell ismerni, hogy mi is történt, hogyan jutottunk el idáig. Erre, hála Istennek, mind szlovák, mind magyar oldalról vannak alkalmas emberek: egy új, szakmailag megalapozott,

korrekt történész nemzedék. Sokat várunk tőlük. Egy másik, ehhez a történész vonalhoz közelálló lehetőség a társadalmi, egyesületi szint. Olyan párbeszédre gondolok, amelyek négyoldalú tárgyalásokon próbálják előre vinni a közeledést. Többségi szlovákok, többségi magyarok, magyarországi szlovákok és szlovákiai magyarok. Ebben a négyesben kell megfogalmazni, hogy mi az, ami fáj, és hová kellene eljutni. Egy ilyen konferenciát már rendeztünk 2016-ban Budapesten. A következő akár lehetne Dunaszerdahelyen is. Tartós jószomszédi viszony nem alakulhat ki, ha Szlovákia magyar és szlovák polgárai, valamint Magyarország szlovák és magyar polgárai között nincs egyetértés.

Közeledik Trianon százéves évfordulója. Itt az ideje, hogy szembenézzünk azzal, mi is történt, miért is történt, és azzal is, hogy hová jutottunk azóta. A centenárium alkalom lehet arra, hogy körvonalazzuk az újabb száz évet: hová kell eljutnunk az előttünk álló időben. Ha egymás ellenében tervezzük a jövőt, egyikünk sem lesz sikeres. A sérelem vezérelt törlesztések, bosszúk világa a pusztulás felé vezet. Rajtunk áll, hogy túl tudunk-e lépni, túl akarunk-e lépni a múlt sötét árnyékán, illetve készek vagyunk-e megismerni és elfogadni a tényeket.

Trianon centenáriuma embert próbáló időszak lesz. Hiszen ami az egyiknek fájdalom, a másiknak öröm. Egymásnak esünk-e az évfordulón, vagy hozzálátunk egy olyan világ építéséhez, amelyben félelem nélkül és örömben élhet egymás mellett, sőt együtt szlovák és magyar?

Ha **helyre tesszük** a múltat, helyére kerülhet és közös lehet jövő is.

MAKKAI BÉLA: Irányjelek a nacionalizmusok hullámverésében

(A magyar-horvát együttélés legterhebb korszaka)

A magyarok és horvátok Európában példátlanul hosszú s mondhatni csaknem problémamentes együttélésében – a „hosszú” XIX. század a viták, mulasztások, hibák és sérelmek egész sorát hozta felszínre. Nem véletlenül, hiszen ez az időszak Kelet-Közép-Európában a megkésett nemzetfejlődés záróakkordja, az egyéni és kollektív (nemzeti) szabadság kivívásának ideje. S ennek a sokágú, érzékeny folyamatnak a leghatékonyabb mozgatórugója (a felvilágosodással, liberalizmussal, irodalmi romantikával karöltve) a nacionalizmus volt. A kétarcú nacionalizmus, amely az önvédelem magasztos korszakai után igen gyakran a hódítás útjára téved.

A korszak nyitányaként Franciaország „nagy” forradalma is vérrel és vassal teremtett a fele részben idegen ajkú honpolgáraiból egynyelvű államnemzetet. S ezzel kétes mintát adott a három birodalom fogságában vergődő kelet-európai nemzeteknek. Mégis, a francia expanzió hozta el a Habsburg Birodalom egyik sarkába, az ún. Illír Tartományokba a hatékony közigazgatást, a liberális jogszolgáltatás és anyanyelvi kultúra intézményrendszerét, amely óriási lökést adott a polgári nemzetté válásnak a horvát (és szlovén) nyelvterület nagy részén. S míg a magyarok a reformországgyűlések fórumain kezdik formálni a modern, élhetőbb jövőt, a horvátság csekély fáziskéséssel az illír mozgalom keretei között – Ljudevit Gaj és Janko Drašković gróf útmutatásával – jórészt a magyarsághoz mérve önmagát mutatja fel egyedi nemzeti karakterét és alkot önálló politikai programot. S a nyelvkérdésben kipattanó viták – a bécsi kamarilla cinikus megosztó politikájától katalizálva – sajnálatosan az 1848-as fegyveres szakításig vezetnek el. Kevéssé ismert tény, hogy a horvát nemes ifjak számára a latin államnyelv 1844-es megszűnése, a magyar államnyelv bevezetése az ország egésze helyett annak 13 %-ára – Horvátországra – szorította vissza a közhivatali állások betöltésének lehetőségét. S e megélhetési okok is sietteték a magyarokkal való együttműködés unionista („magyarón”) irányzatának meggyengülését.

És az is, hogy a reformkor politikai vezérkara a bécsi központosító szándékokkal szemben hangzatos nemzeti jelszavakkal igyekezett szélesíteni politikai bázisát (pl. a magyar államszervező képesség, a hódításokkal és a Habsburg alávetési kísérletekkel mindenkor dacoló nemzeti erények hangsúlyozásával), amelyek amennyire lelkesítőek voltak a magyarok, épp oly bántóak az ország idegen ajkú polgárai számára. Különösen a horvátoknak, akik az említett történelmi érdemeknek és erényeknek épp úgy birtokában voltak, mint a magyarok.

A liberális magyar köznemesség ugyanakkor példátlan nagyvonalúsággal előjogai nagy részéről lemondva (mint az adómentesség) a „közteherviselés” programját is meghirdette. Ezért tudott 1848/49-ben önerőből független államszervezetet és honvédsereget szervezni, amelyben még a nemzetiségek jelentős tömegei is támogatták. (Így tudott dacolni csaknem két éven át Európa akkori két legnagyobb birodalmának hadseregével.) Sajnálatos, hogy az első szabadszon választott magyar kormány áprilisi törvényeit a kiváló katona, de jogszerűtlenül, Bécs által kinevezett Jellačić bán nem hirdette ki a száborban, így a szabadság program nem válhatott közös nevezőjévé a kapcsolatok rendezésének. Megmaradt viszont a politikai különválás és a fegyveres szembenállás emléke, amit csak az abszolutizmus éveinek mindkét nemzetet sújtó intézkedései tudtak némileg feledtetni. (Olyannyira, hogy az 1860-ban áthelyezett zág-rábi magyar helyőrséget ünnepélyesen, virágokkal és magyar énekkel búcsúztatta a horvát főváros polgársága).

1848 másik terhes öröksége, a Johann Gottfried Herder próféciájának drámai beteljesülésével fenyegető orosz katonai intervenció, amely a szerb, horvát és a hurbanista szlovák fegyverek

támogatásával a pánszláv előzőnlés rémét dermesztően valós veszélytényezővé emelte a magyarság számára. A „nemzethalál” eshetősége így továbbra is politikaformáló tényező maradt. S ez a társadalomlélektani szorongás – nézetem szerint – hamarosan a horvát politikának is egyik jellemző vonásává válik, csak hogy esetükben majd éppen e fenyegetett magyarok jelennek meg az agresszor szerepében. Fiume/Rijeka „elvesztése”, a Határőrvidék közjogi és a Muraköz, még inkább Dalmácia államjogi különállása is az ellenérzések forrása maradt. Nem csoda hát, ha az 1868-as kiegyezésnek jelentéktelen politikai bázisa volt csak Horvátországban, noha az az ország két, elvben egyenrangú politikai nemzetének alkujában ismét autonóm fejlődést biztosított a horvát nemzetnek. A Nagodba azonban csak jogi csűrös-csavarás és politikai trükkök árán volt elfogadtatható, így nem is hozhatott megbékülést. Míg a horvátság kevesellte, a magyar fél az engedmények ne továbbjának tekintette az egyezményt, sőt, Pesty Frigyes kétkötetes művében (*Horvátországi levelek*) már visszakövetelte a három keleti vármegyét (Szerém, Pozsega, Verőcze), feledve, hogy Szlavónia az egyetlen „magyar” tengeri kikötő, Fiume megváltásául került a horvátok birtokába. A megígért horvát minisztériumok is hamarosan fordítóirodává sorvadtak, s a gazdaságfejlesztés távlati tervei között is rendre elsőbbséget élveztek a magyar igények (ld. Budapest-Fiume vasútvonal kiépítése, s a Zimony-Károlyváros fővonal késedelme, s a diszkriminatív tarifapolitika). Mindezek után az alternatív politikai kiútkeresés hívta életre a trialista és (nagy)horvát külön utas elképzeléseket és pártformációkat, ami újabb véres közjátékok eredője lett (mint a Kvaternik-vezette Rakoviciai felkelés 1871-ben, vagy az adó-tartozások erőszakos behajtása Dávid Antal pénzügyi igazgatósága alatt 1883-ban). A horvátok ellenállását Khuen-Héderváry Károly 20 éves bánsága idején csak a szerbekre támaszkodva tudta megfékezni, ám rokonszenvüket nem tudta elnyerni (például azzal a gesztussal, hogy a budapesti levéltárak horvát családi irattári anyagait Zágrába szállíttatta).

Eközben a '70-es évek végétől egy új veszélyforrás borzolta a horvát kedélyeket: az idegenek tömeges bevándorlása. Minek következtében az ötezernyi török-kort túlélő autochton Vukamenti és Eszék környéki magyar 1910-re százezres tömeggé növekedett, s Szlavóniában meghaladta a népesség 8 %-át. A sajtó megütközve „második tatárjárás”-t emlegetett, s a horvát közvélemény a korábbi kedvezőtlen tapasztalatok nyomán érthető előítéletességgel a népeségrobbanás *spontán* déli áramlatát a magyar imperializmus tervszerű offenzívájának ítélte. (Noha a betelepedés szórványosan szétterülve, a tudatosság leghalványabb jelét sem mutatta.) A valódi okok között a „taszító tényezők” a feudális gazdálkodás hagyományos formáinak elavulása, a hitelhiány és az ipari munka-alkalmak elégtelensége voltak. Szlavónia vonzerejét pedig a csekély népsűrűség, az alacsony földárak és az uradalmak kapitalista átalakításának munkaerő-szükséglete adta. Noha a folyamatos bevándorlással kiáltó ellentmondásban állt, hogy a báni kormányzat által korábban a (pl. a Gorski kotarból) letelepített szegényparasztok néhány év után miért hagyják el a német és magyar(ón) nagybirtokosság s a zsidó nagybérlok birtokait, sőt hazájukat is, hogy Amerikában keressenek megélhetést? Nos, a Majláth, Jankovich, Guttmann, stb. nagybirtokosok „hűtlenségének” nem politikai, vagy nemzeti motívumai voltak. Magatartásukat sokkal inkább a gazdasági pragmatizmus, a haszonelvűség vezérelte: a jól termő (pl. bácskai) magas koronaértékű földeken munkakultúrát szerzett, ugyanakkor igénytelenebb magyar szegényparasztok és uradalmi cselédek alkalmazása több profitot hozott a munkaadóknak. (Pontosan úgy, ahogy az erdélyi birtokosság is olcsóbb munténiai román erdőmunkásokat alkalmazott a székelyek helyett, akik tízezzel kényszerültek Romániában és az Egyesült Államokban megélhetést találni. S hasonló ellentmondásokat hordoz a galíciai zsidóság bevándorlása is [akik vállalkozó polgárokként lettek a kelet-európai modernizáció haszonélvező „motorjává”, egyszersmind bűnbakjává].)

A magyarokkal szembeni gyanakvás mindezek fényében tovább nőtt, amikor Budapest 1904-től magyar iskolákat és kezdett szervezni a Julián Egyesület, a MÁV és a református egyház

égisze alatt, igaz, azzal a szigorú utasítással, hogy tiszteljék a helyi szokásokat és törvényeket, és sajátítsák el a horvát államnyelvet). Ez a program része volt egy új nemzetpolitikának, amely a Kárpát-medencében együtt élő népek lényegileg sikertelen beolvasztása helyett a saját „faji erő” megtartásától és a kivándorolt magyarok távlati hazatelepítésétől várta az ország területi épségének szavatolását. Noha Horvátország esetében „a kivándorlás természetes vezető csatornájáról” beszéltek, vagyis a szociálpolitikai problémát a nemzeti politika eszközeivel próbálták orvosolni. Tagadhatatlan ugyanakkor, hogy a Szlavóniai titkos kulturális akció némelyekben birodalmi ábrándokat ébresztett. A magyarság balkáni „küldetése” alatt nem kevesebbet értve, mint a Kelet és a Nyugat összebékítését. – Ezt a kettősséget fejezi ki első könyvem címe is: *Végvár vagy hídő?* („Az idegenben élő magyarság nemzeti gondozása” Horvátországban és Bosznia-Hercegovinában, 1904-1920.), amely éppen a magyar-horvát együttélés kezdetének 900. évfordulójára került nyomdába.

A szűkebb hazában 54 %-os gyenge abszolút többséget élvező magyarság, mint említettem, komolyan tartott a pánszláv veszélytől, és a román és szerb elszakadási mozgalmaktól. És ez is kísértetiesen hasonlít a Dráva túloldalán 62 %-os etnikus többséget élvező horvátság esetére, amelynek latens megcsonkulási félelmeit a tömeges bevándorlás, a szerbek 24 %-os részaránya és a Hédervár-rezsimmel való összekacsintása táplálta, s a szerémségi németek pángermán kapcsolatai, valamint Bécs és Budapest birodalmi törekvései. Teljesen természetes tehát, ha a horvátság a *félelem-harag-agresszió* lélektani törvénye szerint ezeket a fenyegetéseket heves önvédelmi reflexszel, olykor radikális módokon próbálta elhárítani. S a nagypolitikában elszenvedett sérelmeket a jogi fennhatósága alatt élő magyar diszpóra tagjain tudta legkönnyebben megtorolni. Ezt példázza a hosszú életű Strossmayer püspök egyik kijelentése egy nyéki (Nikinci) és maradéki magyar küldöttségnek, mi szerint, amíg ő a diakovári püspök, nem lesz magyar istentisztelet Szlavóniában. A horvát újságok is arra figyelmeztették olvasóikat, hogy ne adjanak bérhelyiséget a „veszélyes” Julián-iskolák céljára, s aki ezt mégis megtenné – az hazaáruló.

A bevándorlók integrációja sok helyen békésen lezajlott, másutt, különösen a volt Határőrvidéken a közös legelők használatából és a helyi képviseletből is kizárták őket, néhol a gyümölcsfáikat is kivágták. A „janicsárneveléssel” vádolt magyar lelkészek, tanítók olykor (pl. Daruváron) életveszélyes fenyegetéseket kaptak, és a fizikai erőszakra is voltak példák (pl. Osekovón, Sothon). Ám e súrlódásoknak is érthető okai voltak. Mert miért is nyíltak magyar iskolák a horvát községi iskolák mellett pár tucat idegen diák kedvéért, miközben százával voltak falvak a „társországokban”, ahol egyáltalán nem működött iskola? És megfordítva! A Strossmayer Egyesület miért ott próbált horvát iskolákat alapítani, ahol magyar iskola működött, miközben akkoriban tanköteles korú fiatalok tízezrei nem jutottak semmilyen oktatáshoz. Hasonlóan nehéz az „elnemzetlenítés” vádját értelmezni akkor, amikor a Julián- és református iskolák magyarul is tudó német, szlovák diákokat, a MÁV-iskolák horvát és szerb vasutas-szülők gyermekeit is felvették, sok esetben amiatt, hogy az iskola engedélyezéséhez szükséges tanulószám meglegyen. De ezt a gondolatmenetet folytatva, az is szembe ötlík, hogy a német, vagy szlovák tanulók eltávolítását a magyar iskolákból nem az anyanyelvi oktatás megteremtésének önzetlen szándékával követelték, hanem hogy ne magyar, inkább horvát iskolába járjanak... A horvát részről is jelentkező alávétési késztetések hatását jól mutatja a Vukovári református iskola- és gyermekmenhely felgyújtása, s az eszéki gimnázium magyar (!) tanulóinak részvétele a magyarellenés demonstrációkon.

Ezért is javasolta később a Julián Egyesület a szlavóniai magyar kisebbség (!) védelmére egy nemzetiségi törvény megalkotását, miközben a horvátok Bécs, majd mindinkább Belgrád tá-

mogatását keresték a magyar hódításvágy és a sajtóban oly gyakran kárhoztatott „magyarosítás” megfékezésére.

Igaz, a délszláv szolidaritáson nyugvó *új kurzus* meghirdetését követően, 1905 őszén egy nagyon komoly megbékélési kísérlet is volt dalmáciai és fiumei horvát ellenzéki (jogpárti) politikusok (Trumbić, Smolaka, Supilo) kezdeményezésére. A *fiumei* és zárai *rezolúció* eredetileg Dalmácia területi integrálását szolgálta, de a közös érdekek alapján szélesre tárta a horvát és magyar ellenzéki koalíció együttműködésének ajtaját is. Ezzel a vitákkal és sérelmekkel terhes évtizedek után lehetőség kínálkozott egy valódi megbékülésre és hosszú távú szövetség megalapozására, de mint ismeretes, a felek ezzel az eséllyel nem tudtak élni.

Valljuk be, döntően a magyar koalíció hibájából! Mert meggyőződésem szerint a kölcsönösen előnyös, időt álló megegyezések akkor jönnek létre, ha az erősebb fél enged többet. A gyengébbik partnertől kikényszerített, erőn felüli engedmények ugyanis kiszolgáltatottá, egy szersmind szorongóvá és elégedetlenné teszik a tulajdonképpeni „vesztést”, s a megállapodás gyorsan értelmét veszíti. Ez történt az egyesült magyar ellenzék fölényes és cinikus elfordulásával 1906-os hatalomra kerülése után. A kicsinyes presztízs-politizálás felelőtlen lépései közül a legismertebb a Magyar Államvasutak szolgálati rendtartásának 1907. évi módosítása, amely soha nem látott tiltakozást váltott ki Horvátországban. A vasúttársaság horvátországi vonalainak munkatársaitól megkövetelték a magyar nyelv ismeretét. A koalíciós kormányzat a túltengő hatalmi igényeit jelző okatlan lépésével sárba tiporta a horvát autonómiát. A budapesti közös parlamentben ezt követően lezajló horvát obstrukciót és az össz-nemzeti tiltakozást csak az alkotmányos kormányzás felfüggesztésével lehetett lecsendesíteni. Ám ekkor már egyetlen komoly horvát politikai erő sem kívánt szoros együttműködést a magyarokkal. A törvényen kívüli állapotot ugyan 1913-ban feloldotta Tisza István békítő megegyezése a horvát-szerb koalícióval, amely Szerbia sikerei láttán a délszláv együttműködés áramában kormányozta Horvátország hajóját, a Mile Starčević vezette Jogpárt meggyőződése szerint. Míg a Frank-féle Tiszta Jogpárt Bécsi orientációval a hárompólusú Monarchia megteremtésén fázdozott, különösen Bosznia-Hercegovina 1908. évi bekebelezése után. A Monarchia tulajdonképpeni egyetlen gyarmatának nagyon várt egyesítését Horvátországgal azonban Bécs és Budapest közös erővel elszabotálta, amivel ismét olajat öntöttek a csillapodni látszó viták parazsára. (Ld. az 1909. évi Zágrábi hazaárulási pert, amelynek a világháború folyamán előkerülnek ugyan meggyőző bizonyítékai, de ez már mit sem változtatott azon, hogy kipattanásakor az ügy – az eljárási hibák és jogellenes eszközök alkalmazása miatt – a nemzetközi botránnyá dagadt...)

A helyzet a magyar-horvát ellentétek „hátszínházi” frontján is még romlani tudott: a régi magyar földrajzi nevek százainak eltűnését eredményező 1913-as helynév-átkeresztelések, számos magyar iskola-engedély megtagadása és néhány iskola bezárása bőséges híranyaggal szolgált a mértéktartó, ám érdekvédelmi feladatkört is betölteni próbáló *Szlavóniai Magyar Újság* számára. A horvát sajtó természetesen nem maradt adós, és a maga részéről az „ázsiai” magyar „arcatlanság” és jogtiprások eseteit taglalta. (A vukovári szerb pópa a református iskolának kaszárnya-sorsot jövendőlt, ami később be is teljesedett.) Miközben a két báni helytartó ellen (Slavko Cuvaj, Ivan Skerlec) több sikertelen merényletet is elkövettek, s gondoskodni kellett a MÁV, a Julián Egyesület és más magyar intézmények ablakainak gyakori újräüvegezéséről is... (Még ha e megrendelések bizonyosan komoly fejlesztő impulzust jelenthettek is a horvát üvegyipar számára.)

A világháború ebben a csillapíthatatlan ellenségeskedésben találta a két társnemzetet. És a bizalomvesztés, az elszenvedett sérelmek és a délszláv egység csábító szirénhangjai hatására, mind a horvát politikai emigráció (Jugoszláv Bizottság), mind a bécsi parlament Délszláv

Klubjának politikusai a megromlott „házasság” felbontása mellett döntöttek. Ebben igen hangsúlyos szerepe volt annak, hogy a horvátokat (szlovénokat és bosnyákokat) a vesztes oldalon találta a megkésített béke. Különösen a gátlástalan olasz terjeszkedés rémítette meg a tengermellék lakóit, így hajlottak a szerbekkel való államszövetség megalakítására. S a korfui, majd genfi tárgyalások eredményeként 1918. december 1-én a Karađorđević-dinasztia vezetésével megalakult a soknemzetiségű Szerb-Horvát-Szlovén Királyság.

Ám, minthogy a Pašić-vezette szerb politikai elit a svábokhoz, magyarokhoz, szlovénekhez hasonlóan megbízhatatlan „túloldaliaknak” (prečani) tartotta a horvátokat is – az autonóm fejlődés lehetőségétől megfosztották őket. Az új állam tehát nem lett sem hatalommegosztó, sem föderális, csupán egy parancsuralmi Nagy-Szerbia, amely a Monarchia önként csatlakozott területeit is jogos hadizsákmánynak tekintette. Az e feletti döbbent csalódást jelzi az 1918 őszi Zágrábban kirobbant horvát tiszti lázadás, és a századfordulón diákként még magyar zászlót égető Stjepan Radić párizsi tiltakozása és magyarországi tárgyalásai (Unkelhauser Károly volt horvát miniszterrel), majd a Köztársasági Parasztpárt élén indított heves ellenzéki mozgalom, amelynek csak 1928-as meggyilkoltatása vetett véget.

S ahogy 1849 után, hasonlóképpen 1918, és a szerbekkel kötött 1939-es megkésített politikai egyezmény után is a horvátságnak le kellett számolnia politikai illúzióival: önállósodási próbálkozásai mindhárom esetben egy nálánál erősebb szomszéd, vagy nagyhatalom/ak nem kívánt befolyását hozta, és nagy áldozatokkal járó politikai, vagy fegyveres küzdelmet kényszerített rá. A feldarabolt Magyarország fenyegetésénél azonban a szerb despotizmus, az olasz és német protektorátus nagyobb veszélyt hordozott számára, de még a nemzeti entitásokat öszszemosó Tito féle „testvériség - egység” program is súlyosan korlátozta önazonossága megtartásában (ld. az 1971-es „horvát tavasz” tiltakozás-hullámát).

Ekkorra ugyan a történelem fintorából fordult a kocka: immár nem a magyarok legyintettek fölényesen a lassabban felzárkózó horvátokra, hanem a szinte nyugati létfeltételek között élő horvátok lehettek leereszkedően elnézőek a tengeri nyaralásra sóvárgó magyarokkal. Akit a békecsináló győztes hatalmak, valamint Moszkva és hű helytartói nem csak nagyhatalmi ábrándjaikból, de csaknem még az egészséges nemzeti önvédelmi ösztöneikből is „kigyógyítottak”...

A rendszerváltás első magyar kormánya így a régi rossz beidegződésektől mentesen, a történelmi sorsközösség hagyománya szerint nyújtott segítséget (fegyverszállítás, menekültek tízezreinek befogadása) egykori „társnemzetének”, Jugoszlávia gyötrelmes felbomlása idején. Horvátország pedig népe szívós kitartásának, s a területgyarapító délszláv együttműködésnek köszönhetően, s majdan Ante Gotovina tábornok „Oluja” hadművelete jóvoltából ma szinte a teljes nemzeti szállásterületet birtokló, homogén nemzetállamnak tekinthető. A régi megcsonkulási félelmek tehát - mondhatni - okafogyottakká váltak. Az összefogásnak és szövetségnek azonban a szuverén létünket veszélyeztető globális erőterben, s az interkontinentális migrációs áradat idején annál nagyobb aktualitása van!

Kapcsolataink ismételt szorosabbra fűzését tehát nem torlaszolhatják el a beteljesületlen vágyak, mulasztások, tabuk és sérelmek a múltból. Ezek feloldását jól szolgálják az örövendetesen sokasodó szaktudományos viták, s a *Charta XXI.* által is kezdeményezett civil fórumok, s a Kárpát-medence népeinek kölcsönös megbékélését szolgáló nemzetközi eszmecserék.

Európa: remény és csalódás

Mert akinek nem borja, nem nyalja...

„Ne adja Isten azt, hogy az én pennám az idegen nemzeteknek akármelyikéről is igyekezzék gyalázatokat írnia: nem az én célom az, mert tudom minden nemzetnek maga dicsőségét elegendőképpen mindennap historiákkal is bizonyítani. De azt concludálni kívánom, hogy mi magyarok ne tegyünk fundamentomot senki vitézségében, hanem míg Isten ép kezet-lábat adott kinek-kinek, azon erőlködjék, hogy az idegenek ne legyenek szükségesek principaliter, hanem accessorie [ne főképpen, hanem csak mint kiegészítő erőt vegyük őket igénybe], segítségképpen, mert bizonyára az mi sebünk senkinek úgy nem fáj mint minékünk, senki nem érzi nyavalyánkat, úgy mint mi. Tehát következik abbul, hogy senki olyan serényen is nem nyul az orvossághoz, mint minékünk kellene nyulnunk, főképpen, ha az az orvosság veszedelemmel jár.”

A mottó is, az idézet is Zrínyi Ne bántsod a magyart (Az török áfium elleni orvosság) című művéből való. Az Európai Unió léte és belső szabályai nagymértékben segítik a magyar nemzet határmódosítás nélküli újraegyesítését, ami nagyszerű lehetőség. De igazságtételt és érdemi segítséget hiába várunk. Az illúziókkal tehát le kell számolni, a lehetőségekkel pedig élni kell. A Kárpát-medencében való szabad mozgás úgy kell nekünk, mint egy falat kenyér.

Kiemelem Wodianer-Nemessuri Zoltánnak azt a gondolatát, hogy az első világháborúnak nemcsak mi, a területvesztes Magyarország és a megszűnt Monarchia az áldozata. Szerinte *a Monarchia szétverése óta az összes közép-európai nép vesztes, EU-n belül és kívül egyaránt*. Igaza van. Véleményét annál is inkább nagyra becsülhetjük, mert a szerző a Magyar Páneurópai Unió egyik vezetője, aki különösen fontosnak tartja, hogy ez a mozgalom szót értsen a szomszéd országok hasonló szervezeteivel.

Fontos azt is tudatosítanunk, hogy európai együttműködés már a régi időkben is létezett. Zrínyi sem utasítja el ezeket, csak az ellen tiltakozik, hogy teljesen a külső segítségtől függjünk.

A Mostárral kapcsolatos írás látszólag kilóg a sorból. Van benne egy fontos mondat, amiért érdemes volt ide iktatni. Közelednek-e egymáshoz muszlimok és a keresztények? A tömör válasz egyetlen szó: Félünk. A napi politikai vonatkozásoktól eltekintve, a félelem, a bizalmatlanság ma is gátja a magyarok és szomszédaik őszinte közeledésének.

V. Majzik Mária: A budakeszi Himnusz szobor

Surján László: A Himnusz parazsa

Trianon évszázada még nem ért véget. Ez volt az első mondata **Dobos László Trianontól az unióig** című írásának, ami a Hitel-ben jelent meg 2004. júniusában.

A cikk felidézi az un. impériumváltás gyakorlati következményeit:

„Az új határok a bosszú és tiltás határai lettek. Szabályozták, tiltották az anya-nemzettel való érintkezés jogát. Voltak évtizedek, amikor a határon olyan hevülettel keresték, kotorták a könyveket, az újságokat, mint a kábítószert.

Ellenség lett a betű is.”

Az 1920 óta eltelt idő jól elhatárolható szakaszokra osztható:

1. „*Trianon után nőtt ki a **burzsoá nacionalizmus** halálokat is osztogató bűne.*” Ez a kicsit balos megfogalmazás sajnos fontos, újabb keserveket ránk zúdító időket idéz, és sem Magyarország, sem az utódállamok nem kivételek.
2. „*Trianon második világháború utáni időszakában virágzott ki a **birodalmi internacionalizmus**, az erősebb előtti hódolat kényszere – a nemzeti kérdés minden ország belügye – ürügyén az erőszak hatalmát ránk kényszerítő és igazoló ideológia.*” Érdemes ennél a pontnál emlékezni arra, hogy az 1945 utáni időszakban voltak biztató hangok, főleg a román-magyar kapcsolatokban. Ezek sajnos messze estek az őszinteségtől.
3. „*Trianon utókorában készült a **szocialista hazafiság** kényszerzubbonya. Voltak évtizedek, amikor Magyarország, az állam nem vállalt bennünket. A brezsnyevi helsinki folyamatban az akkori magyar politika főhajtva vette tudomásul Trianon tényét.*” Nem akarom mentegetni Kádár rendszerét, de az tény, hogy a mozgástere nem volt nagy. Ráadásul a helsinki folyamat során **csak** az erőszakos határmódosítás tilalma fogalmazódott meg, bár az erre való emlékeztetés halálos bűnnek számít még ma is az utódállamok szemében.

„És a határok sorsa? A pártállamok területeit vaspántos határok védték. Egyrészt mellett. És egymás ellen.

Szegény, megalázott Kárpát-medencei magyarságunk! Mennyi katona, csendőr, finánc, hivatalnok, spicli figyelte jövés-menésünket egy évszázadon át.”

Ebben a helyzetben csillant fel egy másfajta jövőkép. Dobos felkiált: „*Merre vagy Európa?*” Szerinte a jelen időszak (2004) az **átalakulások ideje**. Hozzá teszi, hogy kell legyen erőnk a változásokra.

Ezt követően a szerző a jövővel foglalkozik. Világos, érthető megfogalmazásban összegzi az Európai Unióhoz fűzött reményeket:

„Trianon évszázada még nem ért véget. Most folyik a nagy per. Ez történik minden nemzeti-ségi területen, visszaszerezni, elsarcolt tulajdonainkat, emberi és közösségi jogainkat. Mondanom sem kell, a trianoni hordalék iszonyú. Nem kerülhetjük el a százados veszteségek összeírását. Mit és mennyit veszítettünk az állami erőszak markában? Az asszimilálás, az elnemzettelenítés hányféle eszközét és módját próbálták ki rajtunk?

Szlovákia s az itt élő magyarság május 1-jétől az EU tagja lesz. Más valósággal kell szembenéznünk, és más valóságot kell alakítanunk. Európa követte el a magyarság szétszórását és meghurcoltatását. Most a mai Európa szedi fel a határköveket és a sorompókat. Hihetetlen, de igaz. Puska lövés nélkül szűnnek meg a ragadozó nemzetállamok erőszakos határai.

Trianon brutális megtörése volt a magyar egyetemességnek. Az erőszak eltávolított önmagunktól. Innen, a társadalmi lét széléről indul a Trianon utáni élet. Közel kilencven éve gyalogolunk a nemzet felé, hogy legyőzzük az idő távolságait. S nem szabad elfelednünk, hogy e közelítő úton az irodalom, a kultúra lett a fogódzó, a palló, az ösvény, a szélesedő út.

2004 májusától visszaáll a természetes érintkezés a hazával, a magyarsággal, a nemzettel. Szabadabb lesz a határ. Nyilvánvalóan a legfontosabb számunkra a szabadság érzése. Lelkünk és életünk határait ezután magunk szabhatjuk meg. A csatlakozás másnapján már kérdezhetjük, mi történik a következő napokon? Nyilván, közelítő lépések egy új valóság felé. Hány ilyen közelítő lépés kell, hogy elkopjon belőlünk a félelem, a bizalmatlanság? S milyenek lesznek a közelítő lépések Magyarország felé? Emberiek. Öröm és gond egyszerre.

Európa integrációjának útjára lépünk, de ezzel együtt múltunk, jelenünk és jövőnk egyértelmű igénye a magyar nemzeti integráció.

A határok, ha fokozatos lesz is a megszűnésük, egy más valóságot teremtenek. Számolnunk kell azzal a ténnyel, hogy három jogrend, a szlovák, a magyar és az európai borul fölénk. Szlovákiában egyenrangúságot, önkormányzatiságot, autonómiát igénylünk és követelünk. Európától igazságot, igazságtevést, kollektív jogaink elismerését, a nemzettől pedig természetes befogadásunkat akarjuk és reméljük.

Vessünk számot az azóta eltelt idővel: Visszaállt a természetes érintkezés. Nagy léptekkel haladt előre a magyar nemzet egyesítése. De kisebbségeink számára nincs egyenrangúság, önkormányzatiság, autonómia. Európa nem vállalja az igazságtevést, nem ismeri el a kollektív jogokat. Távol vagyunk még attól is, hogy az anyaországiak természetesen befogadnák a határokon túlra kerülteket. Ma is van szlovákozás, románizálás, ukránizálás.

Megdöbbentő Dobosnak ez a mondata: „Fájó, hogy a magyarországi pártharcok elhalványítják a kialakult történelmi alkalmat”. Ráadásul ez még a december 5-ei gyalázatos népszavazás előtt jelent meg. Ez a népszavazás, amelynek kampányában az akkor legerősebb pár nyíltan az elszakított nemzetrészek ellenfoglalt állást, örök szégyene az egész magyarságnak.

Dobos egy képzeletbeli asztal köré ültetné a nemzet szétdarabolt részeit. Büszkén és joggal mondja ki, hogy kisebbségi létünkben „irodalmat, kultúrát teremtettünk: az önvédelem, a megmaradás, a megtartás szellemiségét és erkölcsét. Kínkeservesen intézményrendszert építettünk. A Kárpát-medence magyar nemzetiségi közösségei közül a szlovákiai magyarság bizonyította a kultúra közösséget formáló és megtartó erejét”. Tegyük hozzá, hogy a többi nemzetrész szintén megtette a magáét.

Írásának végén Dobos László szembe néz a kilenc évtizednek a lelkekben okozott kártevésével, de az utolsó mondata a megmaradás reményét adja:

„S a kilencven évig kisebbségben élő ember? Milyen emberarc, milyen emberi lélek várja létünk megváltozását? Sokféle. Az asszimilálódás s a nyelvhez, a nemzethez való hűség partjai között ringott a csónak. A határon kívüli lét próbatétel volt, és megmérettetés.

Egy biztos, hogy a Himnusz parazsa megmarad a lelkekben.”

A Himnusz parazsa nem éget, hanem meleget és reményt adó pislákoló fény, a múltból mutat utat a mának, hordozza a megmaradás reményét. Az Európai Unióba vetett reményeink szerte foszlása ellenére.

Wodianer-Nemessuri Zoltán: Az Európai Unió és előzménye, az Osztrák-Magyar Monarchia

A história egyik sajátossága, hogy a politikai szereplők annak tanulságait a lehető legritkábban veszik figyelembe. A célok és az eredmények közti összhang megbomlásának modern kori példája az Európai Unió. Létezett pánszláv és pángermán együttműködés, vagyis csaknem egynyelvű- és kultúrájú nemzetek összefogása, de unió ezen a földrészen csakis birodalmi keretek közt jöhetett létre.

A Monarchia és az EU kialakulása közt sok a hasonlóság, még több a különbség. Vajon mi tette a Monarchiát fél évszázadon át fejlődőképpé és milyen erők rombolták le? Számos magyarázat született a szétesésről, holott az eseményeknek három oka van: a nemzeti önállósulás vágya, a kívül-belül gerjesztett radikalizmus és a háborús vereség. Ennek számtalan példáját látjuk ma is, ezúttal békésen az Európai Unióban. A tendencia egy ideje nem a nemzetek méltányos együttműködésére, hanem a globális tőke és hatalomvágyó politikusok törekvéseire mutat. Ahogy a Monarchia szétverése politikai-gazdasági körök érdeke volt, ma az EU szép szavakba csomagolt önzését tapasztaljuk, miközben saját magával se tud mit kezdeni. Képtelen megbirkózni a munkanélküliséggel, a népességfogyással, a termelés leépítésével, a parttalan individualizmussal, és főképp a ravasz kizsákmányolással, melyet az erős tagországok a gyöngék rovására követnek el.

Idáig jutottunk, jöllehet az EU csírája, a Montánunió, majd a Közös Piac, végül maga a társulás és a határokat megnyitó schengeni egyezmény jó gondolat volt. A korai törekvés: a német-francia szembenállás leküzdése megvalósult és mind gazdaságilag, mind kulturálisan soha nem látott közelségbe hozta az európai nemzeteket. Az EU eredeti céljait tekintve ma is előre vivő lehetne, ha nem hasonul meg önmagával és nem válik a spekulációs tőke játékszerévé. Egy mondatban összegezve: *az EU mai formája nem szerves történelmi fejlődés következménye, hanem életidegen politikai konstrukció.* Ezzel szemben az Osztrák-Magyar Monarchia sok évszázad fejleménye, mely két tényezőnek köszönhetette a létét: a gazdasági-politikai szükségszerűségnek, és egy kiforrott közjogi megállapodásnak, mely népei hallgatólagos beleegyezésén alapult. Lehet mondani, hogy mást akartak a csehek, a horvátok, az erdélyi románok, a bácskai-bánáti szerbek és így tovább, de az egy szűk politikai csoport nacionalizmusát, és nem a nemzetek valós gazdasági-kulturális érdekeit tükrözte. Utólag az is megállapítható: a dualizmus Prágával és Zágrábbal négyközpontúvá alakítása jobban képviselte volna a realitást. A fejlődés ebbe az irányba mutatott, de azt épp Nyugat akadályozta meg. Legkevesebb, amit mondhatunk: az első világháború kirobbantásáért a brit birodalmat, Franciaországot és a cári Oroszországot ugyanakkora felelősség terheli, mint a császári Németországot, ezzel szemben semmiféle felelősség nem terheli a Monarchiát és főképp nem a Magyar Királyságot. Tisza István az egyetlen európai miniszterelnök volt, aki utolsó percig küzdött a háború ellen. I. Károly király kilépési szándékát az Antant akadályozta meg. Ha belegondolunk, hogy néhány jelentéktelen nacionalista politikus: Eduard Benes, Tomás Masaryk, Nikola Pasić és mások nyugati támogatással mit értek el, s hogy a történelmi tapasztalat semmibevétele hogyan vezetett a bolsevizmus és a nácizmus kialakulásához, a második világháborúhoz, majd a Benes-dekrétumokhoz és a szudétanémetek kitelepítéséhez, végül a a szovjet megszálláshoz és a vasfüggönyhöz, kijelenthetjük: *a Monarchia szétverése óta az összes közép-európai nép vesztes, EU-n belül és kívül egyaránt.* Vesztes a Nyugat is, mert nem képes okosan fölhasználni az itteni emberi és gazdasági erőforrásokat. Fölszívja a képzett munkaerőt és bagóért fölvásárolja a belső piacokat, ezzel sorvasztja a helyi termelést, ami eladósodáshoz és a vásárlóerő zuhanásához vezet. Külső-belső migrációt gerjeszt, vagyis nemcsak a színes bőrű bevándorlás veszedelmes tendenciáját és kulturális elszigetelődését bátorítja, hanem a termelő-

munkáról saját polgárait szoktatja le. Csak egy példa: az EU költségvetése az összjövedelem másfél százaléka, ami a kialakított támogatások révén a különbségeket nemhogy csökkenti, inkább szinten tartja, ami végső soron egész Európa versenyképességét tünteti el. Az EU-kohéziós alapok jó oldala az infrastrukturális fejlesztések előmozdítása, ami összeurópai érdek, csak hogy ez is jórészt a Nyugat gazdasági fölényét realizálja a járműipar és szállítási kapacitások birtoklása révén.

A jelek arra mutatnak, hogy a brüsszeli-strasbourgi bürokrácia a globális vállalatok kiszolgálójává züllött. Unióról papol, melynek hiányoznak a feltételei és főképp a nemzetek akarata, beleértve Nagy-Britanniát, Írországot, Norvégiát, Svédországot, Dániát, Hollandiát, Csehországot, és így tovább, de a gazdasági verseny győztesét, Németországot is.

Az Osztrák-Magyar Monarchia merőben más alapokon nyugodott. Országai jól kiegészítették egymást, vámuniót hoztak létre, megvalósult a szabad utazás, a szolgáltatások, a töke és a munkaerő áramlása, vagyis bő százharminc éve mindaz, amit az EU ma a saját vívmányának tulajdonít. Az EU előzménye a rettenetes második világháború, azt követően a hidegháború és a Kelet-nyugati szembenállás, míg a Monarchia kezdete a forradalmat és szabadságharcot követő kiegyezés, melyből egyetlen népet sem rekesztettek ki. Kései rendi társadalom, annak ellentmondásaival és német-osztrák-magyar dominanciájával együtt, de a századvégen már körvonalazódott, nemzetei hogyan szervesülnek közös államalakulattá. Ennek vetett végét a világégés és ezt az űrt nem sikerült betölteni azóta sem.

Még földrajzi elnevezésünk is hamisítás. A Nyugat Kelet-Európát, legjobb esetben Közép-Kelet-Európát emleget, holott például Prága Bécsnél jóval nyugatabbra van. Unosuntalan európai értékekről beszélnek, miközben az EU-alkotmány preambulumban nem szerepel a görög-római és a zsidó-keresztény gyökérzet, mely megtagadása ellenére kulturálisan ma is meghatározó tényező. Eltűnőben földrészünk két szellemi pillére: a katolikus univerzalizmus és a protestáns munkaetika. Melegjogokról, illegális bevándorlók és anarchista kiscsoportok parttalan szabadságáról fecsegnek, miközben a spanyol fiatalok harminc százaléka, a franciák huszonnégy százaléka munkanélküli. Egy átfogó felmérés szerint a diplomás francia fiatalok huszonhét százaléka arra készül, hogy idegenben vállaljon munkát. Míg foglalkoztatásukra várnak, tudásuk elavul vagy megkopik, végül a világszerte bolyongó, talajukat vesztett hazátlan tömegeket gyarapítják. A családalapítás a jövőbe tolódik, szaporodnak az alkalmi kapcsolatok, amik egyszerre kedveznek a bűnözésnek és a terjedő prostitúciónak.

Ugyanakkor az EU exportálta a munkanélküliséget Közép-Európába, vagyis azokba az országokba, amelyek termelésüket nem helyezték a Távol-Keletre, ezzel szemben a hazai komprádor burzsoázia segítségével meg lettek fosztva a saját iparuktól, tehát a jövőtől. Márpedig a gazdaságnak nemcsak az innovációt és a növekedést kell szolgálnia, hanem a népességmegtartást is, röviden azt, hogy az emberi élet értelmes célok mentén szerveződjön.

A Monarchia munkaerejét felszívták a sorra létesülő nagyüzemek. A kivándorlás a korszerűtlen birtokszerkezetnek és a földéhségnek volt tulajdonítható, s nem utolsósorban annak, hogy Amerika akkoriban vált az "ígéret földjévé" (tömeges migráció jellemezte Írországot, a skandináv államokat és Olaszországot is). A Kárpát-medencében kirobbanóan fejlődő ipar, közlekedés, versengő, de egymást kiegészítő ágazatok jöttek létre, soha nem látott mértékben erősödött a kultúra. Az Európai Uniót ma a etnikai villongások osztják meg és terjed a nacionalizmus. Ehhez képest a Monarchiában megindult a bevándorló galíciai zsidók asszimilációja, ugyanúgy az ausztriai cseheké, a felvidéki német cipszereké, a magyarországi szerbeké, horvátoké, tótoké és sváboké. Felgyorsult a társadalmi mobilizáció, melynek haszonélvezője egyrészt a zsidó gyáriparos-kereskedő-csúcsértelmiségi réteg, másrészt a magasan képzett műszaki-tudományos értelmiség, akik nemcsak polgárosulhattak, de a rendies társadalom legmagasabb elismeréseiben részesülhettek. Ennek vetett végét az első világhábo-

rú, olyannyira, hogy ma sem igazán lehetséges közép-európai megbékélésről beszélni. A kaszai Márai (Grosschmidt) Sándor úgy lett irodalmunk egyik meghatározójává, hogy német gyökereit soha nem kellett megtagadnia, míg a tősgyökeres erdélyi Nobel díjas Hertha Müller azért maradhatott német (nyelvű) író, mert távozásra kényszerítették. Az erdélyi szászok a Magyar Királyság hétszáz esztendeje során az eredeti bevándorló létszám százszorosára növekedtek, majd a Ceausescu-rezsim néhány éve elég volt ahhoz, hogy népességük a töredékére zuhanjon. Jugoszláviában a bácskai-bánáti svábság, a Szovjetunióban a kárpátaljai ruszin népcsoport gyakorlatilag megsemmisült. Nem olyan régen zajlott le Csehszlovákia fölbomlása és a délszláv polgárháború, míg az EU a kezeit tördelte. Még ahhoz is az Egyesült Államok beavatkozására volt szükség, hogy megszűnjön a jugoszláviai népiirtás. Ezzel szemben a Monarchia saját határain belül hosszú belső békét teremtett a szó gazdasági értelmében is, ám az EU-ban kíméletlen háború folyik a kicsik rovására. Ma már nemcsak nyugat-keleti, hanem észak-déli ellentét látható, beleértve Görögországot, Olaszországot, Spanyolországot, Portugáliát és Ciprust. Ugyanakkor senki sem állíthatja, hogy gazdaságföldrajzi sajátosságoktól eltekintve a Monarchia német-osztrák-cseh-zsidó eredetű gyáripára és feldolgozóipara a fejlődésből mondjuk az erdélyi románokat vagy a szlovákokat kirekesztette, netán pénzügyi eszközökkel zsarolta. Létezett szegényparaszttság és proletariátus, társadalmi megkülönböztetés, szűk jogértelmezés és profittermelés (ahogy Európa-szerte), de nem nemzeti és nyelvi alapon. Márpedig az EU deklarált célja a nemzeti megkülönböztetés megszüntetése. Közben azt tapasztaljuk: a globális tőke alkalmazottai, a brüsszeli és strasbourgi bürokraták még saját országaik érdekeit is negligálják a háttérhatalom szolgálatában, nemhogy az új EU-tagokét. A népességet megosztó törekvéseikhez helyi cselédek toboroznak, olcsón megvásárolják őket és demagóg uszításra használják. Ezért kell a társadalmat bomlasztani, a családi életet lekicsinyelni, a történelmi egyházakat gyöngíteni és az oktatást lezülleszteni olyan jelszavakkal, hogy arra alkalmatlanok korlátlan joga az egyetemre jutás és az ingyenes oktatás, ám a tanulás és a tudás hasznosítása nem kötelező. A nagyon is tudatos globális tőke és tudatlan politikusok cinikus összjátékáról van szó, pedig az EU észszerű és nemes célok érdekében jött létre -, és ma is azokat szolgálná, ha a konstruktív politikai akarat nem sorvadna el. Ha Brüsszelben nem senki által meg nem választott, azaz pártpolitikai áttételeken át közvetve választott biztosok hoznák a döntést. Ha Strasbourg nem bukott politikusok elfekvője volna, akiktől - tisztelet a kivételeknek - a saját hazájuk akar megszabadulni.

Az Európai Parlament képviselői egy része és a tőke által korrumpált nyugati média évek óta a magyarországi sajtószabadság haláláról cikkez. Ugyan már. Tapasztalta bárki is, hogy a sajtónk korlátozva van? Megszűnt a gyülekezési szabadság, letartóztatják a tüntetőket, lovasrohamot intéznek ellenük, netán gumilövedéket lőnek rájuk? Ismert kifogás a magyar alkotmány negyedik kiegészítése. Jól körülhatárolható csoportok ez ellen is tiltakoznak Nyugaton és Keleten egyaránt. Miről van szó? Szabadságellenes, hogy a családot apa, anya és gyerekek alkotják? Diktatúra, hogy a hajléktalanok - miközben elegendő szállás van - nem csúfíthatják és pusztíthatják a közterületeket? Vallásellenes, hogy egyháznak álcázott üzleti vállalkozások nem részesülhetnek állami támogatásban? Gyöngíti a demokráciát, hogy az Alkotmánybíróság nem alkotmányozhat, csakis a parlament? A közjog világossá teszi: az Alkotmánybíróságnak tudomásul kell vennie a törvényeket, ha azok nem ütköznek az Alkotmányba. Az országgyűlések Európa-szerte kizárólagos joga törvényeket hozni és azokat akár módosítással az alkotmányba illeszteni. Ehhez képest az Európai Unió és az Európai Parlament egyszerre fenyegetőzik - pontosabban szimpla pártérdekek mentén azok néhány frakciója - miközben pontosan tudják, hogy az alkotmányozás nemzeti hatáskör. A szociális békét nem megteremtik, hanem egetverő kölcsönökből ciklusról-ciklusra megvásárolják. Nem a munkanélküliség fől számolása és a kulturális hanyatlás megállítása a fontos, hanem egy pár karrierpolitikus érdeke, álviták gerjesztése, a magyar alkotmány tudatos félreértelmezése és a tiltakozás a bankok és az energiavállalatok közteherviselése miatt.

A legkevesebb, amit erre mondhatunk, az, hogy *aránytévesztés*. Tágabb értelemben az unos-untalan emlegetett európai értékek rombolása. Ha az EU nemcsak az erősek érdekében létrehozott gazdasági társulás, hanem értékközösség, fogadja el, hogy a választásokon megszerzett hatalom négy évig tart, újabb választással azon is túl, és a felhatalmazás nem a brüsszeli-strasbourgi bürokratáké, hanem a megválasztottaké Észak, Nyugat, Közép- és Dél-Európában egyaránt.

A Monarchia nem vált a népek olvasztótégelyévé. Országcsoporthoz, korszerűtlen hierarchiával, ám súlyos belső gazdasági ellentmondásoktól mentes. *Ez a lényege, s hogy az itteni népeknek megmutatta az együttműködés távlatát.* Ezzel szemben ma a térség leplezetlen kiszákmányolását tapasztaljuk. Újratermelődnek az első világháború okai - bár az összecsapás kockázata elhanyagolható -, s ma még nincs rá ellenszerünk. Nyugat-Európa egyben önsorsrontó is, akár a két háború előestéjén, csak nem katonai eszközökkel, hanem az erkölcsi züllesztés, a mesterségesen előidézett pénzügyi válság, a munkanélküliség, a nyakló nélküli bevándorlás, az értékrend sorvasztása és a család semmibe vétele nyomán.

A Páneurópa Mozgalmat 1921-ben létrehozó Coudenhove-Kalergi gróf nem föderációról, hanem szövetségről beszélt. Utóda, Habsburg Ottó a maga hitvallását egy mondatban foglalta össze: *A nemzetek határok nélküli Európáját akarjuk.* Vagyis nem egy Brüsszelben és Strasbourghban kiagyalt konglomerátum a cél, melyet a francia-német-brit együttműködés vagy konfrontáció határoz meg, hanem a társulás, mely figyelembe veszi a történelmi sajátosságokat és a gazdasági-kulturális különbségeket. Így az értékek összeadódhatnak, nem pedig feloldódnak valamiféle személytelen központi akarat nyomán.

Térségünk nyilvánvalóan nem törekszik arra, hogy feszültségeket gerjesszen. Ám ha az EU és az EP valóban az a demokratikus közösség, amelynek hirdeti magát, akkor érdekeinkért ott is ki kell állnunk, s ami a legfontosabb: *nem egyedül.* E tekintetben elődünk a Monarchia, mely európai nagyhatalom volt. Felbomlása tanulságait le kell vonnunk, de ne tagadjuk meg, hanem támaszkodjunk rá. Elsősorban a szomszéd népekkel kell szövetkeznünk, beleértve a kontinens vezető hatalmát, Németországot és Ausztriát. Ezt követeli a történelmi tapasztalat és a gazdasági realitás. Magyarország, Szlovákia, Csehország, Lengyelország, Románia, a Balkán és a Baltikum érdekei minden tekintetben azonosak. Az első lépés, a visegrádi országok együttműködése már megvalósult. Csupán akarat kérdése, hogy létrejöjjön a teljeskörű összefogás. A "kohézió barátai" nevű társulás az uniós pénzek elosztásakor máris eredményeket mutatott fel, ugyanígy energiahálózataink összekötése, hidak építése és sok más. Ezt kell kiterjeszteni Horvátországra, Szlovéniára, Szerbiára, és a Kelet-Balkán államaira. Itt van szükség növekedésre, míg a térségnek a Kárpát-medence lehet az egyik központja, hisz akként működött ezer éven át.

Ez a csoport nem áll szemben az Európai Unióval. Elismeri annak eredményeit és pozitív hatását. Benne látja Magyarország és szomszédai jövőjét, de érdemes közös fellépéssel kiegyensúlyozottabbá tenni, semlegesíteni az előítéleteket és megszüntetni a térséget sújtó hátrányos megkülönböztetést. Ennek több eszköze van, például gazdaságaink összekapcsolása, és az őshonos népek autonómiája, köztük a székelyeké, ami társadalmilag észszerű, ugyanakkor egybeesik az EU irányultságával: *a régiók Európájával.* Az Osztrák-Magyar Monarchia a múlté, de megmaradt az egymásrautaltság. Oka van annak, hogy Magyarországot legrokonszenvesebbnek a lengyelek mellett az osztrákok, a horvátok, a szlovének és sajátos módon az erdélyi románok látják. A (közel)jövő feladata a többiek megnyerése, az Unión belül és közvetlen kapcsolatépítéssel egyaránt. Az első világháború kirobbanása százéves évfordulójának számos tanulsága van. A legfőbb: összefogással eredményesebben szorgalmazhatjuk, hogy Európa maradjon érték- és munkaalapú, sokszínű társulás, mely továbbra is képes meghatározni, merre tart a kontinens.

Wodianer-Nemessuri Zoltán: A Magyar Páneurópa Unió 25 éves évfordulója

Elnök urak, tisztelt vendégek, hölgyeim és uraim!

A Magyar Páneurópa Unió törvényes bejegyzésének huszonötödik évfordulóján abban a szalodában köszöntöm Önöket, ahol egy évvel korábban, 1988-ban sor került a szervezet újjáalapítására. Öten kezdeményezték, akik közül négyen eltávoztak. Hölgyeim és uraim, az a kérés, hogy Habsburg-Lotharingiai Ottó, Reviczky Ádám mérnök, Szentágotthai János akadémikus és Pisztray Géza közgazdász emlékének egyperces felállással tisztelegjünk.

Az újjáalapítás mai szemmel nézve is kalandos esemény volt. A gondolat 1987-ben merült fel, amikor Magyarországon még a pártállami rendszer uralkodott, és a társadalmat az európai történelemből kiszakítottság negyvenegy éve határozta meg. E hosszú időszakban tilos volt bármiféle, az államtól független civil polgári szervezet létrehozása, de 1987-88-ban már látható volt, hogy a diktatúra a végéhez közeledik. A Magyar Páneurópa Unió szervezését két dolog könnyítette meg. Az egyik az, hogy készült néhány interjú és egy óriási sikerrel bemutatott portréfilm Habsburg-Lotharingiai Ottóval, és nemcsak az emberről -, a politikusról is. Sor került első magyarországi látogatására, amely mozgósította a közvéleményt és megmutatta, hogy az európai értékekhez nemcsak kíváncsi, lehetséges visszatérni. A másik: néhány ember fontosnak tartotta a kapcsolatfelvételt a nemzetközi páneurópa mozgalommal és annak elnökével. A cél az volt, hogy lépést tegyünk a jogállamiság, a keresztényszociális-kereszténydemokrata eszme és gyakorlat, valamint az európai nemzetekkel formálódó együttműködés felé. A bajorországi Pöckingben élő Habsburg Ottó a kezdeményezést nemcsak felkarolta és támogatta, de egy személyes találkozó alkalmával itt, a Gellért szálló galériáján maga is az alapítók egyike lett. Már akkor két gondolatot vetett fel, melyek a későbbiekben a Magyar Páneurópa Unió alapvetéseivé váltak. Az egyik szó szerint így hangzott: *A nemzetek határok nélküli Európáját akarjuk*. Habsburg Ottó tehát teljes körű nemzeti, de nem nemzetek feletti együttműködésben gondolkodott. A másik a Közép-európai népek szoros kapcsolatrendszere, melyet az első világháború békediktátumai megszakítottak, majd a szovjet megszállás közel fél évszázada tovább szűkítette. Közel száz év ellenségeskedés után a történelem alapos ismerete kellett ahhoz, hogy országaink ezeréves szellemi-kulturális és gazdasági egymásrautaltsága újfent nyilvánvalóvá váljon. Ne feledjük: akkoriban még létezett a Szovjetunió, Csehszlovákia és Jugoszlávia. Évek kellettek ahhoz, hogy a Közép- és Dél-európai nemzetek rálépjenek a saját útjukra. Előttünk állt a térség második világháború óta legjelentősebb változása: a német egység megteremtése. Végül előttünk állt a rendszerváltozásnak nevezett folyamat, annak összes eredményével, kudarcával, tévútjával és sikereivel együtt.

Országaink tagsága az Európai Unióban, valamint a NATO-tagság akkoriban még a jövő ígérete volt. 1989-ben került sor a határnyitásra, vagyis a Páneurópa piknikre, mely negyedszázados jubileumát ugyancsak az idén ünnepeljük. Hölgyeim és uraim, a történelmi hűség kedvéért el kell mondanom: a Németország és Európa szempontjából egyaránt sorsfordító eseménynek egyetlen nyugati védnöke volt. Ezt az úttörő feladatot az Európai Parlament képviselője és bizottsági alelnöke, Habsburg Ottó vállalta. Jóval később, a határnyitás után csatlakoztak hozzá német és osztrák politikusok. Maga a kezdeményezés a Magyar Demokrata Fórum - a későbbi kormánypárt - debreceni szervezetének, Pozsgay Imre államminiszternek, Németh Miklós miniszterelnöknek és néhány bátor soproni polgárnak köszönhető. Talán el-

mondhatjuk, ez a megmozdulás keltette életre a magyar-német és a magyar-osztrák barátságot. A történelmi előzmények ismereteseek, de a távlatokat akkor még nem láthattuk. Csupán reméltük, hogy Európa visszatér a gyökerekhez és a posztkommnista térség bevonásával újjászervezi magát.

A nyolcvanas évek végén a Magyar Páneurópa Unió párhuzamosan formálódott Budapesten és a vidéki városokban, rendszerint Habsburg Ottó egy-egy látogatása nyomán. Majd lánya, Walburga is bekapcsolódott és ők ketten szinte viharos gyorsasággal állították az embereket az Európa-gondolat mellé. Kétségtelen: a sikerben szerepet játszott a nosztalgia is. Sokan emlékeztünk jó szívvvel az Osztrák-Magyar Monarchiára. Ismertük annak kiemelkedő gazdasági és kulturális teljesítményét és Közép-Európa átjárhatóságát, azaz a soknemzetiségű birodalom összes előnyét. E korszak kései utódát láttuk Habsburg Ottóban. Tudtuk, hogy a Monarchia feltámasztása nem lehetséges - ezt maga is elutasította - de bízunk a szomszéd népek együttműködésében, a történelmi előzmények nyomán, és azt reméltük, a megbékélés élvezi Németország és Nyugat-Európa támogatását. Úgy tűnik, mindez megvalósulóban van, tehát érdemes volt erőfeszítéseket tenni. Maga az a tény, hogy jubileumi rendezvényünket a francia elnök, monsieur Alain Terrenoire mellett hét ország képviselői tisztelték meg, az elképzelést messzemenően igazolja.

A Magyar Páneurópa Unió újjászervezése a tanulás időszaka volt. Tagjaink németországi és ausztriai konferenciákon vettek részt, ottani politikusokkal és szakemberekkel találkoztak, majd a hallottakat itthon hasznosították. Mivel a Magyar Páneurópa Unió keresztényszociális-kereszténydemokrata szellemiségű, a történelmi egyházak bevonása magától értetődő. Értékkonzervatív, polgári értékeket vallunk és csakis a történelem szerves fejlődésében hiszünk. Hagyományos családmóddal gondolkodunk és abban, hogy a jog kötelezettségekkel és társadalmi felelősséggel jár. Mindezekben a nemzetközi páneurópa mozgalom élen járt és élen jár ma is. Úgy vélem, napjainkban a korábbiaknál is fontosabb, hogy gondolataink eljussanak az emberekhez és a politikusokhoz, hiszen Európa jelenét és jövőjét közösen határozzuk meg.

A Magyar Páneurópa Unió sikerei kapcsán említendő két nagy német szervezet támogatása. Az egyik a Hanns Seidel, a másik a Konrad Adenauer Alapítvány. Utóbbi segítségének köszönhető a mai nemzetközi jubileumi közgyűlés létrejötte is. Jeles támogatónk volt a Hanns Seidel alapítvány korábbi magyarországi képviselővezetője, Hans Friedrich von Solemacher báró, továbbá a Konrad Adenauer alapítvány első itteni vezetője, Jakob von der Bank, majd Hans Kaiser, végül a jelenlegi képviselővezető, Frank Spengler úr. E két alapítvány kezdettől fogva támogatta a magyarországi rendszerváltozást és mindazokat, akik a parlamenti demokrácia keretei közt hajlandóak voltak tenni érte. A Magyar Páneurópa Unió az átalakításból jócskán kivette a részét, ezért élvezte és élvezzi az említettek jóakarátát.

Azonban nem lenne helyénvaló és tisztességes elhallgatni - még e jubileumi alkalommal sem - hogy szervezetünk a kezdeti sikerek után visszaesett és éveken át a pusztá megmaradásért küzdött. Köszönet illeti mindazon tagjainkat és támogatóinkat, akik nem adták fel és bíztak a Magyar Páneurópa Unió megerősödésében. Az eljelentéktelenedésnek több oka volt. Elhunytak vagy távoztak a tekintélyes és rátermett irányítók, köztük Pungor Ernő akadémikus és Gedai István, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója, majd vezetési válság alakult ki. A gyöngülés annak is tulajdonítható, hogy Magyarország NATO- és Európai Unió tagságával munkánkat sokan okafogyottnak tekintették. Bejutottunk, tehát nincs miért küzdeni - gondolták. Közben az egykori állampárt szellemi- és jogutóda három ízben is hatalomra jutott. Kisebbségi gondja is nagyobb volt, semhogy elismerje és támogassa egy értékkonzervatív, keresztény szellemiségű szervezet munkáját. Tagjaink egy része elcsüggedt, vagy idős korba lépett és háttérbe vonult. Habsburg Ottó halála után személyiségének és szervező munkájának hiá-

nya is megviselte a Magyar Páneurópa Uniót. Néhány vidéki szervezetünk, köztük a budai, a pécsi, a sárvári és a tapolcai azonban nemcsak kitartott, meg is erősödött. A visszaesés korszakában is sor került fajsúlyos nemzetközi konferenciákra és találkozókra, de a csökkenő érdeklődés nyomán érdemi hatást nem tudtak kifejteni. Léteztünk, de nem gyarapodtunk.

Az elmúlt években három dolog tette nyilvánvalóvá, hogy a Magyar Páneurópa Uniónak változatlanul érdemes és szükséges munkálkodnia. Az első: országunkban kiéleződött a rendszerváltozás óta vívott politikai harc. A másodszor is kétharmados arányban megválasztott nemzeti kormány egyszerre küzd a hazai balliberális demagógia és az Európai Unióba exportált rágalmak ellen, továbbá az Európa-ellenes szélsőjobb ostobasága és erőszakossága ellen, ami persze nem csak magyar jelenség. Maga az Európai Unió is a pártok kibékíthetetlen ellentétei színtere.

A második az Unió válsága. Központosítás vagy szoros nemzetállami együttműködés? Kilépés vagy benn maradás? Egy vagy többsebességű Európa? Bővítés vagy a status quo megőrzése? Energiaunió, vagy diverzifikált beszerzés? A kérdések hosszan sorolhatók, az illegális bevándorlástól a munkanélküliségen át az ipari termelés Távol-Keletre telepítéséig és a szélsőséges csoportok megerősödéséig, beleértve a legsúlyosabbat: a lakosság elöregedését és a születésszám csökkenését. Szemmel látható a magaskultúra hanyatlása és a tömegizlés térnyerése. Napjaink Nyugat-Európájában nincsenek Konrad Adenauer, Robert Schumann, Alcide de Gasperi, Jean Monnet, Margaret Thatcher és Helmut Kohl formátumú államférfiak, legfeljebb ciklusról-ciklusra vergődő politikusok. Az Európai Uniót kicsinyes pártérdekek és párt emberek uralják. Bár jelentős változás a közeljövőben nem várható, de annak érdekében nemcsak érdemes, szükséges munkálkodni.

A Magyar Páneurópa Unió működésének harmadik színtere Közép-Európa. Kifejezett célunk, hogy szorgalmazzuk az itt élő népek szoros együttműködését és barátságát. Ezért is megtisztelő, hogy küldötteik jelen vannak. Szeretném elmondani: a Magyar Páneurópa Unió nagyra becsüli a szomszéd országokat, és ugyanezt kéri a náluk élő magyarság részére. A határainkon túl élő magyarok lehetnek egyszerre hű polgárai államaiknak, ugyanakkor hadd élvezzék az összes európai nemzetnek kijáró autonómiát. Ez a gondolat szorosan kapcsolódik a *régiók Európája* koncepcióhoz, mely az egész kontinens érdekében áll. Nem előzmények nélkül való, hiszen az első világháborút megelőző hosszú béke annak hiányosságaival együtt megmutatta, hogy így is lehet élni. A délszláv polgárháború és a jelenlegi ukrajnai helyzet nyomán láthatjuk: a nemzetek és népcsoportok elnyomása a legrosszabbat hozza felszínre. Jobb megelőzni, mint válságról-válságra vergődni.

Bízom benne, hogy a nemzetközi páneurópa mozgalom tagországaival közösen ugyanazt akarjuk: a földrész egységét, az életszínvonal kiegyenlítését és azt, hogy népeink az Európai Uniót saját értékeikkel gyarapítsák.

Elnök urak, hölgyeim és uraim, végezetül megköszönöm szíves jelenlétüket. Kérem, munkánkat a jövőben is támogassák, ahogy mi is örömmel támogatjuk Önöket.

Wodianer-Nemessuri Zoltán
az MPEU alelnöke

Wodianer-Nemessuri Zoltán: Csehek Magyarországon

A történelem már csak olyan, hogy ha késéssel is, de ismétli magát. Kevesen hallottak arról az *Antonio Giovanni da Burgio* nevű szicíliai báróról, aki négyszázkilencvenkét éve VI. Adorján pápa legátusaként Magyarország igaz barátja lett. Érdemei közt nem a legcsekélyebb, hogy a török terjeszkedést megtapasztalva, évekkal a mohácsi csata előtt a veszélyre időben figyelmeztette Európát. A Szentszéktől ötvenezer aranyat, akkoriban óriási összeget kért, hogy a pénzen II. Lajos király hadába zsoldosokat fogadjon. Cseh és morva számszeríjászokat toborzott, az uralkodót tanácsokkal látta el, buzdította a széthúzó főurakat, végül akkora megbecsülést szerzett, hogy a rákosi országgyűlésen a külhoniak közt a rendek egyedül az ő személyét nem kifogásolták. A királyt saját vagyonából is jelentékeny összegekkel támogatta, a sorsdöntő csata idején Budán tartózkodott, majd hazautazott, választott hazájába még egyszer visszatért, végül 1538-ban Szicíliában érte a halál.

Közel ötszáz éve cseh katonák jártak Magyarországon. Téves parancs miatt Mohácsra ugyan nem jutottak el, de a vereség nem rajtuk múlt. Hanem azon az Európán, mely a fenyegetést Burgio báró kivételével képtelen volt felismerni. Az akkori döntéshozók úgy tettek, mintha a rettenetes veszély nem is létezne. A Székesfehérvárt veszteglő csehek hazaballagtak, az ország százötven évre török uralom alá került, a népesség a felére fogyott, a gazdaság szétesett, a magyar művelődés csaknem megszűnt, s jóformán csak Erdélyben volt képes fennmaradni és fejlődni, míg a Nyugat nagy nehezen észbe kapott.

Ezek után nehéz nem gondolni a mai viszonyokra. A felelőtlenség az évszázadokat túléli, és szép szavakba burkolva megismétli önmagát. A királyok akkor Isten kegyelméből uralkodtak és tanácsosaikat maguk jelölték ki, ma pedig választhatunk, egy ideje rosszak és még rosszabbak közt. Úgy tűnik, Európa fejlettebb részén nem a szavazók döntenek, hanem a média, a csábító ígéretek özöne, az egyéni szabadságjogok túlhangsúlyozása és a jövőkép hiánya. Még nem tartunk ott, hogy a kontinens összeomljon, de nem sok hiányzik hozzá.

Ebben a helyzetben mi sem meglepőbb, mint a korábban ellenséges, legalábbis távolságtartó visegrádi négyek összefogása. Annak is megvannak az előzményei, csak hogy nyolcszáz évre visszamenőleg, eltekintve egy rövid szakasztól, az Osztrák-Magyar Monarchia gazdasági fellendülésétől. Am hiába került sor látványos gyarapodásra, a Nyugat és a Monarchia nemzetei úgy határoztak, jobb szétverni az államalakulatot, és Közép-Kelet-Európát csaknem életképtelen országokra szabdalni. A döntés megágyazott a második világháborúnak, a szovjet birodalom térnyerésének, majd a nyugati kommunista-balliberális értelmiség kialakulásának. Jöttek a társutas véleményvezérek és az ún. hatvannyolcasok, végül szabad választások révén, erőteljes médiatámogatással átvették a hatalmat, és kevés kivétellel azóta is birtokolják. Az istenadta nép a jólétben boldogan lubickol, jut ideje „gender” és egyéb álproblémákkal foglalkozni, miközben képtelen megújítani saját magát. Az előregedés és a kétkezi munka elutasítása a korábban még ellenőrizhető bevándorlásnak kedvezett, mára azonban odáig fajult, hogy ismeretlen milliók beözönlésének sem képes útját állni. Mi több, a döntéshozók és a megvezetett szavazók jórésze azokat kárhoztatja – rágalmakkal, a lehető leghamisabb érveléssel és képi manipulációval – akik szeretnék megőrizni a kontinens önazonosságát és a betelepülés kontrollálhatóságát.

A horvát-magyar határra érkező cseh katonák, járművek és felszerelések, a várható lengyel helikopterek és a szlovák logisztikai segítség arra utalnak: Európában sem mindenki bolondult meg. A veszélyérzet történelmi tapasztalatokból fakad, és abból, hogy az említett országok nagy nehezen kivívott (viszonylagos) függetlenségüket értéknek tartják ma is. Nem az európai integráció elutasításáról van szó, hanem arról, hogy a szerves fejlődés megkerülhetetlen, Keleten-Nyugaton egyaránt. Szempont az is, hogy a jövőnkől ne delegált, senki által sem

választott, tőlünk ezer kilométerekre székelő brüsszeli-strasbourggi bürokraták döntsenek, hanem azok a nemzeti politikusok, akiket a szavazók a vezetésre méltónak találtak (Magyarországon harmadszor, Szlovákiában másodszor). Az a törekvés is helyénvaló, hogy a választásokat ne nagytőkés csoportok és az általuk kézivezérelt médiumok irányítsák, hanem a közöségi érdek és a józan belátás. Nem véletlen a brit toryk, az Osztrák Szabadságpárt, a Francia Nemzeti Front, a svájci és a dán jobboldal előretörése, ugyanakkor Angela Merkel német kancellár megcsappant népszerűsége, és a konzervatív-szociáldemokrata koalíció gyöngülése. Franciaországnak soha nem volt a szocialista Francois Hollande-nál elutasítottabb elnöke, miközben pártja is kudarcot kudarokra halmozott. Végül jött Emmanuel Macron semmiből felépített vegyes összetételű kormánya. A liberálisok Angliában, Ausztriában és Németországban egyszerűen kibuktak a parlamentből (utóbbiban várhatóan visszakerülnek). Frakciójuk Brüsszelben és Strasbourghban is a töredékére fogyott. A magyarországi liberálisok még csak nem is számszerűsíthetők. A baloldal Európa-szerte vesztesre áll, és nemcsak a migráció valóságával szembenő viselkedése miatt. Azért is, mert elhibázott gazdaságpolitikát erőltet, miközben jelentéktelen, esetenként korrupt politikusokat favorizál.

Még rosszabb, hogy álságos szövegeivel és a multinacionális érdekek gátlástalan kiszolgálásával szinte ösztönzi a valóban szélsőséges rasszista csoportok térnyerését. Ma a baloldal Európa eredeti sokszínűségét és nemzeti értékeit nemhogy negligálja, kifejezetten azok semlegesítésére tör. Márpedig mindezekbe beletörődni több, mint hiba. Ha valaha szükséges volt, most igazán érdemes összefogni, és nem egyedül a visegrádi négyeknek –, az egész kontinensnek. Végezetül: a cselekvést azzal is példázhatnánk, hogy emléktáblát állítunk *Anonio Giovanni da Burgionak*, aki nemcsak Magyarorszáért, Európáért is munkálkodott.

Csontváry Kosztka Tivadar: Római híd Mostarban

Wodianer-Nemessuri Zoltán: Jelentés Mostarból

Európa egyetlen hídja, mely inkább elválaszt, mint összeköt, a mostari Stare Most. Napjaink bevándorlási hulláma nyomán mind múltja, mind jelene olyannyira tanulságos, hogy érdemes feleleveníteni. Nemcsak a következtetések levonása végett, hanem azért, mert megmutatja, hogy egymástól szögesen eltérő kultúrák és vallások együttélése mekkora nehézségekkel jár.

Bosznia-Hercegovináról kevésbé ismeretes, hogy zaklatott története során a Korvin Mátyás által kinevezett Garai Miklós személyében magyar királya is volt. A török európai hódításai derekán a számárhátas köhíd és mellé emelt erődök építéséről 1556-ban Nagy Szulejmán szultán határozott, majd az átkelő tervezését Mimar Hajrudinra bízta. A sebes folyású Neretvát 24 méter magasságban, pillér nélkül 30 méter szélességben átívelő híd Európa-szerte páratlan volt. Közvetlen szomszédságában a folyóba ömlő hegyi patakok fölé hasonló, apróbb átkelők épültek, a környék stratégiai fontossága, illetve az északra vezető hadiút miatt. A „nagy” más néven „öreg” híd egyik oldalán a janicsárlaktanyával, másikon az őrtoronnyal az egyedülálló török építészet és az Iszlám jelképe.

Köré épült Mostar óvárosa (egy részét Tabánnak hívják), s ott található Karadoz bég 450 éves mecsete és dzsámija, mely nem csak múzeum, imahely is. Ezen kívül legalább negyven, többségében vadonatúj épület szolgálja az igazhitűek vallását. A környék apró hegyi falvaiban, ahol legfeljebb egy tucat család él, Szaúd-arábiai pénzből a házak fölé mecsetek és dzsámik sokasága nyurgul. Látható, hogy mindegyik előre gyártott elemekből készült.

A polgárháború idején a mostari Öreg hidat a horvátok a Neretvába robbantották, majd a békekötéskor a magyar hadsereg utász alakulatai a faragott köveket kiemelték és az átkelőt eredeti formájában újjáépítették. A várost azonban egy 33 méter magas kivilágított kereszt uralja; utóbbit a horvátok emelték a háború után. Mostar felvirágzása az Osztrák-Magyar Monarchiának, mindenekelőtt a Szarajevó-Mostar-Ploče vasút kiépítésének köszönhető. A város azóta is Hercegovina gazdasági központja. Van itt egy török főkonzulátus a muszlim negyedben, sokszázéves házacsok között.

Bosznia-Hercegovina a horvát-bosnyák föderáció ellenére nem független államalakulat, hanem protektorátus. ENSZ-főbiztos irányítja, a szerb köztársasággal együtt. Mostart elvileg a polgármester és a városi tanács vezeti, melyben csekélyebb lakosságuk ellenére a muszlimok és a horvátok egyenlő számú tagot delegálnak. A település lassacskán újjáépül, de a háborúra lépten-nyomon szétlőtt házak emlékeztetnek. A múltat és a megosztott jelent nemcsak a Stare Most, hanem az imára hívó müezzinek is szimbolizálják. Bár a turisták rácsodálkoznak, az ottani horvátok idegenkednek tőlük. Horvátot az óvárosban nem nagyon látni, míg a muszlimok kerülnek a keresztény városrészeket. Három-négyszáz éve valamennyien szerbhorvátul kommunikálnak – törökök senki se beszél – de a jelek szerint ennyi idő sem volt elég ahhoz, hogy a boszniai három nemzet valóban megértse egymást. Mostart és a környező hegyi falvakat az idegenforgalom élteti, ezért a horvát-bosnyák ellentét a felszínen alig látható, de alatta jól érzékelhető. Lehetne mondani, hogy a háború következménye. Talán húsz év béke nem elég ahhoz, hogy feloldódjanak a vallási-etnikai ellentétek. Csakhogy a sorra létesülő mecsetek a szembenállást nemcsak nyilvánvalóvá teszik, hanem kifejezetten szítják.

A látogató eljátszik a gondolattal: a gyönyörű mostari híd a fegyveres hódítás céljaira épült, végül háború pusztította el. Az átkelőt egy vaskos őrtorony és egy erődített laktanya uralja. A lakosság elkülönülése, a muszlim nők fejkendője, a müezzinek kántálása, a városi sportegyesületek és kulturális intézmények kettőssége mind azt mutatják: a zavartalan együttélés napjainkban is vágyálom. Annak ellenére, hogy ötszáz éve, legkésőbb a török uralom megszűnése óta Hercegovinát a Neretva szűk völgyében keresztények és muszlimok egymás mellett lak-

ják. Mostarban az Iszlám világiasabbnak tűnik, mint mondjuk Kölnben, vagy Párizsban, de nem tudni, a fanatikus imámok hogyan formálják a fiatalok lelkét. Tény, hogy az IS nevű terrrorszervezet Bosznia-Hercegovinában is toborzott és toboroz. Noha a lakosság nagy többsége horvát és szerb, az IS jelenlétét semmi sem akadályozza. A gyanakvás katolikus és ortodox részről egyaránt) nemcsak történelmileg indokolt, de a jelenre nézve is. Míg egy horvátnak eszébe sem jut a vegyes lakosságú falvakban katolikus templomot építeni, ugyanott a mecsetek gombamód szaporodnak.

Ezek után felettébb hiteltelen az ateista balliberális pártok hivatkozása a jézusi szeretetre, és a befogadásra, egyáltalán a keresztény tanításokra, melyeket nemcsak tagadnak, de kifejezetten harcolnak ellenük. Az Iszlám térítő, sőt hódító vallás, mely az oszmán-török idők óta lendületéből mit sem vesztett. Még Boszniában sem, ahol egy pusztító háború nyomán az addig is kisebbségben lévő muszlimok száma meredeken csökkent, majd gyors növekedésnek indult.

Az a rettenetes nyomás, melynek Európa ma ki van téve, nem újkeletű. Annak idején a török a bécsi Kizil Elmára (aranyalmára), a Német-Római Birodalomra és Itáliára, vagyis Európa legfejlettebb régióira ácsingózott. A militáns Iszlám így tesz ma is. Előbb a centrumot kell elfoglalni és belakni, a peremvidékek hódoltatása ráér. A Balkán, az oláh vajdaságok, Erdély és Magyarország korábban is csupán felvonulási terep volt. Megakadályozta a török terjeszkedést, de annak következményei a térséget ma is sújtják. Napjainkban migránsok százezrei tartanak Németországba, Dániába és Svédországba, azok, akiknek immár Ausztria sem felel meg. Milliók készülődnek, köztük megállapíthatatlan számú hadviselt fiatal, sokan közülük a szélsőséges Iszlám harcosai. Bár a Közel-Keleten és Észak-Afrikában középkori jellegű véres vallásháborúk dúlnak, a telepés hullámot nemcsak ösztönzik, hanem saját céljaik szolgálatába állítják. Magyarán: a hadszínteret kiterjesztik Európára, sőt, exportálják a síita-szunnita, török-kurd, és egyéb nemzeti és törzsi ellentéteket.

Félő, hogy nemcsak a határok átjárhatósága vált kérdésessé. Ami annál sokkal fontosabb: veszély fenyegeti a humánusmot, a toleranciát, az európai nemzetek, hívők és ateisták, különböző vallásúak és világnézetűek együttélését, méghozzá a második világháború óta a legsúlyosabb. Épp ebben a helyzetben lett nyilvánvalóvá, hogy a kontinens vezetése megosztott, a politikusok nagy része alkalmatlan, mi több, felelőtlen. Ipari méretű a másokra mutogatás, a liberális ideológiákkal csurig átitatott média torzításai, a teendők halogatása, és a kapkodás. A legkézenfekvőbb megoldáshoz egyszerűen hiányzik a politikai akarat. Az önelégült, elkényelmesedett Nyugat (egyelőre) ellenzi, hogy Európa határain kívül létesüljenek menekülttáborok, és a bevándorlási kérelmeket ott bírálják el. Pénz kell hozzá, de aránytalanul kevesebb, mint a várható villongások leküzdéséhez, óriási tömegek integrációjához és munkába állításukhoz. Európában ma két magyarországnyi ember állástalan. A harminc éven aluli spanyol és görög fiatalok közel 30 százaléka munkanélküli. Az előregező kontinens bevándorlókkal szaporítása – nyakló nélkül – nem más, mint a vég kezdete.

E sorok írója tavalyelőtt Mostarban megkérdezett egy ottani lakost: sikerült-e Bosznia-Hercegovina népeinek megbékélniük? Közelednek-e egymáshoz muszlimok és a keresztények? A tömör válasz egyetlen szóból állt: Félünk.

Molnár Imre: Gondolatok napjaink szlovák-magyar kapcsolatrendszerének erőteréről

Pozsonyban született, de Budapesten hunyt el Ébert Tibor író, költő, zeneművész, filozófus vagy, ahogy egymás között hívtuk az egyik utolsó pressburger mohikán. Ha 1945 után nem kellett volna családjával együtt kényszer alatt sürgősen elhagynia szülővárosát, akkor ma szülővárosában, Pozsonyban is tudnák kiről beszélek, de ha nevét szóba hozom, szomorú tapasztalatom szerint, legfeljebb a szakmabelieknek, s néhány vájt fülű irodalom iránt érdeklődő honfitársunknak van fogalma arról, hogy Tibor egykori szeretett városa micsoda ragyogó intellektust és polihisztort veszített el személyében. Veszítettünk, mi magyarok és szlovákok, de itt és most, legfőképp a pozsonyiak maradtak szegényebbek. (Sok hasonló sorsú személyt sorolhatnék, Hamvas Bélától kezdve Balla Kálmánig, de a példa kedvéért maradjunk csak Ébert Tibornál.) Tibor ugyanis sosem tudott elszakadni e háromnyelvű, vagyis három kultúrájú város szellemi bűvkörétől. Könyveit legtöbbször ezzel a két szóval dedikálta: „pozsonyi kézfogással”. E magában hordozott kézfogási szándéokra egykori szeretett városában azonban sokáig nem akadt fogadókészség, mint ahogy a magyar oldalon sem akadtak sokan, akik követni kívánták Tibor nemes szándékából fakadó közeledési gesztusát.

A sok mindennel, de leginkább a történelmi örökségünkkel terhelt szlovák-magyar kapcsolatrendszer napjainkban úgy tűnik új fejezet előtt áll: kormányközi kapcsolataink atmoszférája talán sose volt oly kedvező, mint napjainkban. Minden okunk meg volna hát abban reménykedni, hogy ez a kedvező csillagállás kisugárzik majd szellemi, kulturális, gazdasági és társadalmi kapcsolatainkra is. Persze kapcsolataink javulását hiba lenne csak az épp hatalmon lévő politikai elitek egymáshoz való viszonyától remélni. Már csak azért is, mert mindnyájan tudjuk, hogy „a kormányok élete mulandó, az értékeké viszont örök”. Épp ezért a pozitív folyamat továbbviteléhez mindannyiunk erőfeszítésére szükség van.

A magyar és a szlovák kultúra egymáshoz való közelítése látszólag nehéz feladat, hisz két sokszor egymással ellentétes hagyományrendszer ellenérdekelt kódjait kellene egymáshoz illeszteni. Mégis balga dolog lenne fel nem ismerni, hogy a magyar és a szlovák kultúra genezise ugyanarra a kiindulási alapra vezethető vissza, azaz az európai kereszténység gyökereihez. Ebben a környezetben élt és ölelkezett egymással a XIX századig békességben nemzetünk kulturális fejlődése, szavakat, kifejezéseket, nyelvtani és gondolati struktúrákat kölcsönadva és kölcsönvéve egymástól. Mi más lenne magyarázata mindkét kultúra szépségének és gazdaságának, mint a folytonos szimbiózis és kölcsönhatás által formálódó sokszínűség. A XIX. század vége és a XX. század eleje azonban sajnos véget vetett e szerves fejlődésnek, s vele együtt a közép-európai együvé tartozás tudatából és felelőségéből fakadó egyensúlyérzetnek is.

Szlovák értelmiségiek gyakran felróják a magyarok szerintük túlságosan is múltba forduló magatartását. A magyarok viszont épp azt nem értik, a szlovák történelemszemlélet miért önti ki a fürdővízzel együtt egy ezredévnyi közös történelem számtalan együtt létrehozott értékét és gyümölcsét. Pedig több empátiával valahol a félúton is találkozhatnánk, pl. úgy, hogy a szlovákok azzal a felismeréssel akceptálnák a múlt iránti magyar tiszteletet, hogy ebben bizony bőven benne foglaltatik a nemzetiségek, köztük a szlovákok őseivel való békés együttélés egykor létező valósága is. Magyar részről viszont a történelmi múlt lefoglalása helyett gyakrabban kéne hangoztatni az egykor közösen megteremtett haza fenntartását szolgáló nemzetiségi áldozatvállalást is.

Egyik, magyar-szlovák kapcsolatokért aggódó jeles értelmiségi barátom keseregve veti fel írásában, hogy mi magyarok és szlovákok Európa műveltebb népei szemében hovatovább nevetségessé válunk érthetetlen és kicsinyes vitáinkkal. Sok igazság van ebben, de attól tartok

a valóság ettől prózaiabb: Európa műveltebb népeit, ha léteznek még manapság ilyenek (?) vajmi kevéssé érdeklik a mi vitáink, látszat vagy valós konfliktusaink. Én inkább attól tartok, sok esetben értelmetlen civódásainkkal magunkra maradtunk. Most tehát ha tetszik, ha nem, rajtunk múlik hát, miként rendezzük be jövőbeli egymás mellett létezésünket. Megbékélést termő megértéssel vagy egymással szembeni permanens gyanakvásban kívánunk-e élni itt, egymás mellett? Mert, az biztos, hogy egymásmellettségünk tényét a jövőben sem cserélhetjük fel valamilyen jobb, „komilfóbb” szomszédságra.

A Magyar Kulturális Intézet igazgatójaként, elődeim nyomában járva, azon igyekszem, hogy „házunk” a kommunikáció színtereként szolgálja a békességet. Kapuja nyitva áll a magyar-szlovák, de hivatásából adódóan a magyar-magyar párbeszéd számára is. Szeretném, ha e párbeszédben lassan megszűnnének köztünk a tabu témák, s kísérletet tennénk álláspontjaink közelítésre a mégoly nehéz témákat illetően is, mint amilyen Trianon vagy Esterházy János életművének értékelése. Munkám során arra törekszem, hogy ennek a párbeszédnek a szelleme Pozsonyon kívül minél több szlovákiai és magyarországi településen is elterjedjen. Örömmel tölt el, hogy magyar és szlovák civilszervezetek egyaránt otthonuknak érzik a PM Intézetet és szolgáltatásait. Fontosnak tartom, hogy a kulturális és gazdasági együttműködés különböző területei kölcsönösen kiegészítsék és felerősítsék egymást.

Magyarország számára fontos kérdés Szlovákia sikeres gazdasági és kulturális teljesítménye. Egyrészt azért, mert a szlovákiai sikerek elérésében a szlovákok mellett az itt élő magyarság is bőven kiveszi részét. Másrészt viszont, könnyű belátni, hogy Szlovákia gyarapodásával (a magyar-szlovák kulturális és gazdasági együttműködéssel) a közép-európai régió is erősödik. Az a Közép-Európa, mely most maga is pártfogásra és megerősítésre vár, kulturális és lelki identitásában és geopolitikai sebezhetőségében egyaránt. DE ezt a Közép-Európát, megvédeni csak együtt tudják az évszázadok során itt berendezkedő népek és nemzetek. Azok, akik közös hazájukként ragaszkodnak e térség gyönyörű tájaihoz, gazdag történelmi, kulturális örökségéhez, s akik egymás egyenrangú szomszédjaiként továbbra is otthon szeretnék itt érezni magukat, nyelvi, nemzetiségi, vallási vagy társadalmi megkülönböztetés nélkül. Ehhez azonban kézfogásra van szükség sok-sok olyan kézfogásra, melyre a néhai Ébert Tibor is vágyott kettőtört élete folyamán. Magyarok és szlovákok határtalan kézfogására. Kézfogásra, mely most sokkal inkább, mint bármikor, az életet és a jövőt jeleníti meg számunkra.

A XX. századi magyar-szlovák politikai, történelmi és szellemi kapcsolatok erőtereit a konfrontáció, és a negatív előjelű tapasztalatokból fakadó kölcsönös elutasítás uralta (tegyük hozzá mindjárt: évszázados békés és toleráns együttélési előzmények után). Kapcsolataink revitalizálásához és fenntartásához tehát mindenekelőtt kölcsönösen átélhető, és átérezhető közös pozitív élményanyagra van szükség. Olyan példaadó személyek és közösségek (illetve tetteik) felkutatására, felmutatására, akik a magyar-szlovák viszonyt eddig meghatározó negatív erőterek között is képesek voltak megtalálni a békességteremtés, a mindkét irányba pozitívan kiható cselekvés „keskeny ösvényét”. Embereket és intézményeket, akik nem rombolni, hanem építkezni, nem elválasztani, hanem összekötni, illetve nem gyűlöletet szítani, hanem szeretet próbálnak plántálni és közvetíteni a másik felé.

Keressünk hát együtt kitartóan, s próbáljuk mi magunk is e fenti értékek megvalósítása felé igazítani mindennapi gondolatainkat, döntéseinket, szavainkat és tetteinket. Nem baj, ha első próbálkozásra mindez nem sikerül. Kezdjük újra. Ne hétszer, hanem, ha kell hetvenhétszer. S tegyük mindezt annak tudatában, hogy a magyar és a szlovák nemzet egymáshoz való közeledésével, a kölcsönösen ejtett sebek gyógyításával tágabb hazánk, Közép-Európa szebb és boldogabb jövője, s az itt élő nemzetek együvé tartozásának felismerése és megerősítése érdekben fáradozunk.

A tények talaján

Aki a múltat ellenőrzi, az ellenőrzi a jelent; aki a jelent ellenőrzi, az a jövőt ellenőrzi
(George Orwell: 1984)

A történelemhamisításról nehéz úgy írni, hogy ne keveredjünk bele a napi politikába. Divatba jött ugyanis, ha valakinek nem tetszik politikai ellenfelének múlt-értelmezése, azonnal történelemhamisítást kiált.

Témánk szempontjából kétfajta hibás történelemismerettel kell számolni. Az egyik a múlt tudatos átfestése valamely nemzeti cél igazolására. Erre tipikus példa a románok ún. kontinuitás elmélete. A másik bonyolultabb, mert tudatlanságból származik. Hogy ezt a tudatlanságot oktatáspolitikusok szánt-szándékkal hozták-e létre, vagy a hatalom megtiltotta, hogy bizonyos megtörtént dolgokról szó essék, ahogy történt például a GULÁG esetében, avagy az a természetes folyamat zajlott le, hogy az ember nem szívesen beszél a rá vagy nemzetére nézvést szégyenteljes dolgokról, voltaképp mindegy. Mindazonáltal tudni kell róla, mert mindegyik változatot másképp kell kezelni, de egyiket sem egyszerű.

Ebbe a fejezetbe olyan írások kerültek, amelyek a tényekkel szembesítenek, sine ira et studio. Harag és elfogultság nélkül.

A tények világához nemcsak a múlt tisztázása tartozik. Meg kell mutatnunk a szomszéd nemzeteknek, hogy miről miként gondolkodunk. Lássák, hogy mi miként éljük meg a dolgokat. Erre nagyszerű példa Marosz Diána sorozata. Egyes darabjai a szlovák nyelvű interneten jelentek meg, nagy és többnyire pozitív visszhangot keltve. Fontos volt, hogy magyarul is hozzáférhető lett, mert szemléletformáló írásokról van szó. Meg kell tanulni a szerzőtől, hogy úgy is lehet igazat, adott esetben másoknak kellemetlent mondani, hogy nem sértjük meg, nem tesszük eleve ellenségünké őket.

Matuska Márton * Käfer István * Marosz Diána
„chartatársaink”

Matuska Márton: A békülés útja a szembenézés

Második alkalom ez számomra, hogy a széles nyilvánosság előtt, magyar és szerb nemzetiségűek jelenlétében, szabadon beszélhetek a huszadik században lejátszódott azon eseményekről, amelyekre nem azonosan tekintünk mi, magyarok és szerbek, sőt a nézetünk annyira különbözik, hogy esetenként a szerb és a magyar könyvek, amelyek ezeket az eseményeket taglalják, tartalmuk tekintetében annyira eltérően ismertetik a történeteket, hogy nem venni észre, azonos a témájuk. Számomra ez mindannyiszor azért jellemző, mert igazolja azt a történelmi axiómát, hogy a történelmet mindig a győztesek írják. Mi, magyarok a huszadik századot abszolút vesztésként éltük át. A szerbek meg győztesként. Mi eddig szinte csak azt tudhattuk, amit a győztesek írtak nekünk. A mai temerini beszélgetésünkről idő múltával megállapíthatjuk majd, hogy történelmi, de csak abban az esetben, ha ma, és más alkalmakkor nyílt szembenézéssel, egymás türelmes meghallgatásával folytatjuk majd. Ellenkező esetben senki sem fog rá emlékezni, mert minek is!

Ma én itt arról akarok beszélni, amit mi másként látunk, mint a többségi nemzet. A fentebb említett két alkalom közül az első 2004 szeptemberében adódott, amikor a Tartományi Képviselőház épületében munkáját összegezte a második világháború során ártatlanul életükkel fizető polgárok névsorának összeállítására alakult bizottság. Ott mondhattam el őszinte véleményemet a délvidéki magyarság veszteségeiről, de ott hallottam a német nemzetiségű Gerhard Burbach ugyancsak őszinte vallomását is. Ez az egykori tartományi közlekedési titkár - miniszteri rangnak megfelelő tisztségviselő - elcsukló hangon rebegte el, milyen sok megaláztatásnak volt kitéve abban az időben, amikor egész nemzete, s természetesen ő maga is, megbélyegzett és megalázott emberként élte köztünk az életét. Ott fejtettem ki először, hogy mi, magyarok mennyire másként éltük át a huszadik századnak azokat a meghatározó fordulóit, amelyek életünket döntően befolyásolták 1918, majd 1941, s végül 1944-1945 után, mint ahogyan azokat a velünk együtt élő délszláv népek átélték. Minden elismerésem a tartományi parlamentnek, hogy az Ankétbizottságnak nevezett tényfeltáró testületet létrehozta, és munkáját úgy összegezte, ahogyan ez megtörtént. Hozzáteszem azonban, hogy a délvidéki magyarokon esett alapvető sérelmeket nem egy regionális, hanem a mindenkor központi állami szerv okozta, a teljes megbékélés tehát megkívánja, hogy ezekben a kérdésekben kimondj a felelősség rá eső részéről a véleményt a belgrádi kormány és a belgrádi törvényhozó testület. A napokban tanúi voltunk egy szerb-szerb megbékélési gesztusnak.

A belgrádi parlament, tudtommal az ország külügyminiszterének, Vuk Draškovićnak a kezdeményezésére kiegyenlítette a második világháború két nagy, ellenséges szerb táborának a fegyvereseit, a partizánokat és a csetnikeket. A sokszor, gyakran okkal elmarasztalt spanyol diktátor, Franco generalisszimusz valami hasonlót tett bő negyed évszázaddal ezelőtt a spanyol polgárháború két táborának katonáival. A hetvenes években a turisztikai újságírók nemzetközi szervezete, a FIJET kongresszusának résztvevőjeként Spanyolországban járván, vendéglátóink - nyilván nem véletlenül - elvittek bennünket, a jugoszláv küldöttség tagjait, egy hatalmas sziklatemplomba, amelyben egymás mellett voltak eltemetve a polgárháború két táborának a katonái. Mindkét oldal áldozatait abban a meggyőződésben adták az életüket, hogy Spanyolországért halnak meg. Békében nyughatnak hát a közös emléktemplomban. A mi megbékélésünk egyik célja, hogy megőrizhessük múltunkat, de egyben hogy átírjuk történelmünknek azokat a fejezeteit, amelyeket eddig hamisan ábrázoltunk.

Csurogi példa

Csurogról az ezredforduló táján több szerb nyelvű könyvjelent meg, és egy magyar is. Nézzük, mit olvashatunk a szerb könyvekben és mit a magyarban. Idézzünk előbb a szerb könyvekből, majd a magyarból.

A huszadik század folyamán a faluból szinte teljesen eltűntek a magyarok. Eltűnt még másik két nép is, nevezetesen a németek és a zsidók, de velük itt nem foglalkozunk, hiszen a beszélgetés témája a szerb-magyar viszony és együttélés. Nézzünk utána, mit írnak a szerb szerzők a magyarok eltűnéséről.

A csurogi születésű Zivko D. Paunić mérnök, egyetemi tanár Secanja na ratne dane 1941-1945. címen írta meg emlékiratait, amely az újvidéki Izdavački i tehnološki centar kiadásában jelent meg 1997-ben. A szerző közlése szerint 1945 júliusában másodszor látogatott haza Zsablyára azt követően, hogy 1941 november 21-én a magyar hatóságok kommunistagyanús elemként letartóztatták, majd Újvidékre, onnan a szegedi Csillag börtönbe vitték. Munkaszolgálatosként kikerült a keleti frontra és szinte természetes, hogy szovjet hadifogságba esvén tagja lett a jugoszlávokból létrehozott katonai egységnek. Hazalátogatásáról szólva megjegyzi: „A faluban észrevehetően sokkal kevesebb lakos van. Sok csurogit megöltek a razziában. A magyarokat kiűldözték 1945. január 23-án. Akik pedig tevékenyen részt vettek a razziában, azokat elítélték és agyonlőtték tavaly októberében és novemberében.” Lényegében ezzel elintézi a szerző 2700 magyar lakos sorsát. Csurogon közel félezer magyart kivégeztek a szerző által említett október-novemberi időszakban. Eszerint tehát a szerző kész tényként kezeli, a kivégzettek mindannyian aktívan részt vettek a razziában, valamennyiük bűnössége ki lett vizsgálva, és igazságos ítéletként ki lettek végezve. Számomra nem egyértelmű, ahogyan a szerző fogalmaz. Jóllehet számára kétségtelenül döbbenetesen hangzik, mégis jogosan fölteszem a kérdést: melyik razziára gondol, amikor sok csurogit megöltek? A faluban ugyanis, rövid két és fél év különbséggel kétszer volt razzia: egyszer 1942-ben, amikor elsősorban szerbeket végeztek ki. Másodszor 1944. október 23-ától 1945. január 23-áig - tehát negyed éven át tartott - amikor pedig magyarokat. S ez a második razzia a teljes maradék magyar lakosság elűldözésével ért véget. Más helyen a szerző azt írja le többek között, hogy első hazalátogatásakor, 1945 áprilisában találkozott bizonyos Pavle Rajkov 1890-es születésű, kiváló memóriával rendelkező ismerőseivel, aki arról volt nevezetes, hogy egyik kezén fél tenyere hiányzott, ennek ellenére gyönyörűen írt, s memóriájának és eme írásbeli tehetségének köszönhetően jegyzőkönyvvezető volt a csurogi községhezán éppen azokban a véres napokban, amikor - felelősségre vonás leple alatt - a magyarokat irtották. Rajkov közölte a szerzővel: „Akkor jegyzőkönyvileg ki lett hallgatva és el lett ítélve 706 nagykorú csurogi a rábizonyított bűncselekmények miatt.” Ez ugyanennyi halálos ítéletet jelent. Az elítéltek - néhány kivételtől eltekintve - magyarok voltak. Szerzőnk könyvéből megtudunk egy nagyon fontos információt: 706 személyt vontak felelősségre, sajnos, nem közli, kik ezek, s mi lett a felelősségre vonás eredménye. Egy másik fontos közlése, amiről korábban keveset olvashattunk, hogy a csurogi magyarokat a hatalom elűldözte falujukból 1945. január 23-án. Elképzelhető-e, hogy a helyi hatalom jegyzőkönyv felvétele mellett kihallgat 706 vádlottat, mérlegeli a tudomására jutottakat, és ezt követően igazságos ítéletet hoz, amely annyira jó, hogy még csak fellebbezni sem kell, mert nem is lehet ellene? A halálos ítéletet nyilvánosan végrehajtják, a tetemeteket kiszállítják a dögtemetőbe és elföldelik. Ez heteken, hónapokon át így folyik. Hány perc jutott egy-egy ember kihallgatására?

Mutasson a hatalom akár egyetlenegyét is, amelyből az derül ki, amit a szerző állít. Nevezetesen, hogy jegyzőkönyvileg kihallgatták a gyanúsítottakat. Nekünk rendelkezésünkre áll egy okmány, a szerző is idézi. Ez egy sokszorosított űrlap, amelybe minden előre le van írva, még

az is, hogy a kiszemelt személy vétkes és golyó általi halállal büntetik. Az a néhány adat, ami kézzel van beírva - ez a kivégzendő személyi adatai és egy mondatos vétké: Bizonyos Hulala János helybeli földműves állítólag ezt vallotta: „Elismerem, hogy több szomszédomat besúgtam, hogy partizán, és megöltem Dura Paunicót.” Neve helyett egy kereszt. Mindez szép, kalligrafikus cirill betűkkel. Nagy a valószínűsége tehát, hogy éppen nevezett Pavle Rajkov kézírása. Csakugyan, olvasható az okmányon egy ilyenek olvasható aláírás, éppen ott, ahol a jegyzőkönyvvezetők szokták szignálni az okmányt.

A csurogi magyarok sorsának kérdésével nagyjából ugyanilyen szűk terjedelemben foglalkozik a sokkal nagyobb igénnyel készült Curug kroz istoriju című könyv, amelynek vagy egy tucat szerzője van, mintegy felük a tudományok doktora és egyetemi tanár. Előszavában ezt írja Zivko Blagojev: „...a szerzők nagy felelősséget vállaltak, hogy objektívan tanúsítják ezt az időszakot és annak valódi eseményeit a megszállás alatt éppen úgy, mint a falu felszabadítása után. A januári razzia szörnyű vérengzését a valóságnak megfelelően ábrázolni határozottan azt jelentette, hogy kifejezetten ki legyen mondva, hogy ebben a vérengzésben helybeli magyarok tömegesen vettek részt, mint közvetlen végrehajtók. Úgyszintén kertilés nélkül ki kell mondani, hogy a falu felszabadulása után számtalan személyes leszámolásra és magyar polgárok ítélet nélküli likvidálására került sor, amit ugyan meg lehet magyarázni, de igazolni nem.

Eközben semmiképpen sem lehet a két eseményt egyensúlyba hozni, mert meg kell érteni azt az időt, amelyekben történt. A razzia alatti vérengzés olyan bűncselekmény, amelyet Hitler új rendjének nevében, a fasizmus doktrínája és az etnikai alapú népirtás szerint hajtottak végre. Más az eset a falu felszabadulása során lezajlott leszámolásokkal. Itt ugyanis a sokáig visszafojtott bosszú kitörésével, s nem etnikai alapú népirtás doktrínájával állunk szemben. Lényegében ez spontán reakció volt, ami semmiképpen sem valamiféle népirtási politika kifejezésre jutása.” Nos, itt szembe kell helyezni az egyes népek történelmi élményeit. Elképzelhető-e ugyanis, hogy a délvideki magyarok az 1918- as szerb megszállást felszabadulásként élték át? És vajon a mintegy másfél évtizedig tartó nemzetiségi elnyomást, a számtalan, nemzeti alapon elszenvedett sérelem lenyelése után az itteni magyarok az 1941-ben bevonuló honvédekben nem a felszabadítókat látták-e? Hiszen virággal, húsvéti tojással, üdvívalgással fogadta minden magyar őket. Kivéve néhány renegátot persze, amilyen a szerbek között is volt, s ugyanígy kérdezhetjük: Ki meri azt állítani, hogy Csurog magyar népe felszabadulásként élte át ezt a néhány hónapot, amikor közülük minden negyedik-ötödik személyt kivégezték, a maradékot pedig jogfosztottá és földönfutóvá tették?

A könyv II. fejezetében Zvonimir Golubović szerző többet között leírja, hogy 1944 novemberre és decembere folyamán a magyarok iránti viszony megváltozott, ami a katonai közigazgatás vezetőjétől kapott rendeletben jutott kifejezésre. Lényegében arról szolt a rendelet, hogy csak azokat a magyarokat szabad büntetni, akikre rábizonyul, hogy bűncselekményt követtek el, azokat a magyarokat pedig, akikre ilyesmi nem bizonyítható, szabadon kell engedni. A szerző így folytatja: „A magyarok iránti viszony ilyen radikális változásával a csurogiak nem értettek egyet, hanem panaszt tettek a Megszállók Háborús Bűneinek Kivizsgálásával Foglalkozó Bizottságnál és január folyamán azzal a folyamodvánnyal fordultak hozzá, hogy a faluból minden magyart és németet telepítsenek ki. Ezzel egyetértett a Bizottság is és a katonai közigazgatás is, így 1945. január 23-án Csurog teljes magyar lakossága - nyolc családot kivéve - a Járekon álló gyűjtőtáborba lett deportálva, kis részük azonban Szépligetire és Bökénybe.” A csurogi magyarokat az eddigi történetírásunk úgy ábrázolta, hogy példátlan bűnt követtek el azáltal, hogy a szomszédaikra támadtak. Nos, ugye, ha volt ilyen, az nem példátlan. De van-e példa arra, hogy a csurogi magyarok a magyar állam, a fegyveres erők határozott és írásbeli parancsát megtagadva folytatták a szomszédaik elleni pogromot? S hogy a falu teljes szerbségét elüldözték? A fentiekből láthatjuk, hogy a csurogi szerbség kezdeményezte a magyarok és a németek elüldözését, s ezt sikerrel végre is hajtotta. Az is kiderül, hogy a katonai

közigazgatás utasításával ellentétben az elüldözöttekről nem állapították meg rájuk vonatkozóan konkrét vétkességet. Ennek ellenére a könyv IV. fejezetében Uros Vasin professzor, a háborút követő telepítésekről szólva ezt írja: „...Csurogra érkezett nagyobb számú család a Népfelszabadító Hadsereg elől elmenekült magyarok helyére, és azon magyarok helyébe, akik 1945-ben, a megszállás ideje alatt elkövetett háborús bűncselekmények miatt ki lettek telepítve.” A szerző szerint a csurogi szerbek szembe szegültek a saját főhatalmukkal, amikor az elrendelte, hogy a magyarokat kizárólag abban az esetben szabad megbüntetni, ha vétkességük bebizonyosodik. Minek alapján végeztek tehát ki ezek után magyarokat? Többek között az év utolsó napjaiban a helyi, németből lett magyar papot, Dupp Bálintot? S minek alapján mondták ki a maradékra, hogy bűnösök? Mit lehet ezen a magatartáson megérteni? Aki gyanúsítottá lett, azt vétkessé nyilvánították és kivégezték. Ez a szerző azonban közöl olyan adatokat is, amelyekből az olvasó új információkat szerezhet arról, mi is történt a Csurogról kiüldözött magyarok hagyatékával, annak érdekében, hogy a nyomukat is eltöröljék. Lerombolták a magyarok templomát.

„Csurog helybelijeit ezt a magyar fasiszta megszállók alóli felszabadulás eufóriájában követték el, a helyi magyarok iránti bosszúból, akik nemcsak hogy nem akadályozták (mint Földváron tették) a fasiszta magyar hatóságokat, hanem még támogatták is azokat a szerbek iránti bűncselekmény elkövetésében.” Jegyezzük itt meg, hogy ha igaz, amit szerzőnk állít, mármint hogy a földvári magyarok megakadályozták falujukban a szerbek elleni vérengzést, akkor vajon mi volt az oka annak, hogy 1944 végén Bácsföldváron is tömegesen végeztek ki magyarokat?

A szerző közli azt is, hogy a csurogi szerbek a katolikus temetőt is lerombolták. A templomról még azt is írja: „Egyedül talán az vigasztalhat bennünket, hogy a lerombolt templom helyén hasonló intézmény épült, egy iskola, amelyben az ifjú nemzedék jobb világ építésére készül és a humanizmus és a szeretet szellemében nevelkedik.” A magyar templom helyén épített szerb iskola? Kinek a számára lehet vigasz? S ha ez a szerbségnek az, akkor számára mi a dögtemető, ahol nem tudunk egy fél méteres emlékművet sem állítani a kivégzett magyaroknak?

A kötet végén megtaláljuk a szerb áldozatok névsorát, többek között egy olyan címszó alatt, hogy: Börtönökben és táborokban kivégzett csurogiak. A negyvenkettes razzia áldozatait felsorolják, de a negyvennégyesekkel mi van? Azok nem voltak csurogiak? Vagy a magyar áldozatokról ennyire meg kell feledkezni? Még kevésbé szolgálja mind a megbékélést, mind pedig a tárgyilagos történelmi valóságot egy harmadik könyv, amelynek címe: Curug, geografska monografija. (Csurog, földrajzi monográfia). Szerzői csupa tudósok: dr. Ljupče Mirković rendes egyetemi tanár, dr. Rade Davidović rendes egyetemi tanár és Vidak Dukić egyetemi tanár. A magyarok sorsát ők így ábrázolják: „Csurog lakosságának nemzetiségi struktúrája lényegesen megváltozik a második világháború végén, mert a magyarok szinte mindannyian kitelepülnek, többségük azért, mert tisztában volt abból adódó felelősségével, hogy nyíltan támogatta a megszálló fasiszta erőket, a többi pedig, mert rettegett a bosszútól.” Majd egy másik helyen: „Azt mondják, hogy a magyarok mindössze 24 óra alatt elhagyták a falut és sokan közülük Földváron és Óbecsén telepedtek le.” A történelemtudóستól nem azt várjuk el, hogy egy nyilvánvaló tényről talányosan azt írja: „azt mondják”. Ezt ő mondja ugyanis. A történelem dokumentumai pedig azt mondják és bizonyítják, hogy ártatlan magyarok ezreit büntették, százakat és százakat kivégeztek közülük. Végül idézzünk az említett magyar könyvből is. Ennek szerzője Teleki Júlia csurogi születésű óbecsei háziasszony. Könyvének címe: Keresem az apám sírját. Idézet a könyv Csurog c. első részéből: „A katolikust (templomot) 1874-ben építették, de sajnos, nem volt hosszú életű. Amikor a falut 1945-ben magyartalanították, azt is ledöntötték, a helyén futballpályát létesítettek, majd a területet parkosították (...). A templom tégláiból szövetkezeti otthont építették, a maradékot pedig eladták.

(..) Ez idő tájt szántották fel a magyar temetőt, a helyén disznókat legeltettek, ma pedig itt van a szeméttelp." Majd néhány oldallal később a Bevezetőben ezt olvashatjuk: „A falu szélén állt, és ott áll ma is egy szélmalom. Nem messze volt tőle a téglagyár, közöttük pedig a sintérgödör. Ide dobálták ideiglenesen jeltelen tömegsírokba a csurogi és a környékbeli magyarokat, a gyűlölet és a bosszú áldozatait. Csontjaikat néhány év múlva a szó szoros értelmében kilopatta a gödrökből a tettes: Tito rezsimjének a bandája, majd a kúlai börtön szemettelepére szállította azokat. (..) Az áldozatoknak nincs fejfájuk, sírjukon nem nyílik virág."

A csurogi magyar áldozatokról 1994 óta szoktak megemlékezni a valamikori csurogi magyarok és leszármazottaik, akik a gyűjtőtáborokból szabadulván környékbeli helységekből telepedtek le. A színhely az elgázosodott dögtemető. Néhányszor állítottak már itt egy-egy kicsi emlékkeresztet, de készült már kő emlékmű is, az is szerény, de maradandónak ígérkező. Ismeretlen tettesek a kiskereszteket rendre eltüntették minden évben, a kő emlékművet pedig kalapáccsal miszlikbe verték. 2004-ben is tartottak a csurogi származású magyarok emlékezést, október 31-én. Erről másnap az újvidéki rendőrség az alábbi közleményt adta ki: „Csurogon, azon a helyen, ahol 1944-ben kivégezték Magyarország fasiszta hadserege és félkatonai alakulatainak tagjait és segítőitársait, tegnap összejövetelt tartottak, amelyet nem jelentettek be a belügyi szerveknek. Az összejövetelen, amely rendbontás nélkül zajlott le, mintegy ötven személy vett részt, akik felállítottak két fakeresztet, és magyar feliratú koszorút helyeztek el. Katolikus pap vallási szertartást tartott." Szerb-magyar együttélés e mai kerekasztal-beszélgetésünknek a neve. Az Esély a Stabilitásra elnevezésű közalapítvány jóvoltából tarthatjuk meg. A fentiekből eléggé nyilvánvaló, hogy az állami szerveknek valamit még tisztázniuk kellene, ha komolyan veszik a stabilitás esélyeit és a békés szerb-magyar együttélését is. A csurogi dögtemetőben emelt igen szerény emlékműről szólván hadd tegyek említést egy ide, ehhez a helyhez sokkal közelebb állóról és nagyobbról. Itt áll Temerin központjában, a felszabadulás emlékműveként emlegetik. Felszabadulásnak nálunk azt az eseményt nevezzük, amikor 1944. október 23-án ide is megérkeztek Tito fegyveresei. S akkor kezdődött a temerini magyarok véres irtása. Szinte pontosan a felszabadulás emlékműve helyén állott az egykori község háza melléképületként a mázsaház, amelyben tömegesen verték agyon és lövöldözték halomra az ártatlan polgárokat a „felszabadítóink”. El lehet képzelni, hogyan vélekedik Temerin magyarsága erről az emlékműről. És mit érezhet arról az államról, amely ilyen megsgényítéssel bünteti polgárait. Általánosabban szólva is elmondhatjuk, hogy a délvidéki magyarok ugyancsak bánkódhatnak az itt álló emlékművek miatt. A magyar vonatkozásuk ugyanis 1918-tól kezdődően módszeresen el lettek takarítva. Ez alól alig akad olyan kivétel, mint a magyarittabéi Kossuth-szobor. Nem csekély szimbolikus értéke van annak, hogy a szívtájékon át lett löve. A faluba bevonuló szerb csapatok egyik tagja lőtte keresztül 1918-ban.

Nemcsak a szobrainkkal, hanem történelmi figuráink értékelésével is gondjaink vannak. Nincsenek ugyanis számon tartva az itteni magyarság igazi vezetői. Azok, akik 1918-tól kezdődően az érdekeinket védték, a megmaradásunkért küzdöttek. Csak egyetlen példát hadd említsek azok közül, akik az itteni összmagyarság ügyeit képviselte, és egyet a temeriniek közül.

Dr. Deák Leó kúlai származású zombori ügyvéd akkor vált ismertté, amikor a királyi Jugoszláviában esett magyar kisebbségi sérelmeinket megfogalmazta, és ennek alapján készült beadványaival bombázta a Népszövetséget. Semmit sem ért ugyan el, mert az okmányokat a nemzetközi intézmény soha meg nem vitatta, egyetlenegy sem vizsgálta meg, hogy mennyire megalapozott. Deák Leó 1941 után Bács-Bodrog vármegye és Zombor város főispánja lett. Maga is méltatlankodott az 1942-es razzia miatt. Ennek ellenére éppen ebben való bűnösséggel vádolták és kivégezték a háború után. Sohasem tisztázta az igazságszolgáltatás, vajon csakugyan vétkes volt-e, vagy csupán az akkori koncepciós perek egyikének a magyar áldozata.

ta, akit éppen azért kellett likvidálni, mert - noha csakugyan eredménytelenül - de nemzetközileg mérve jó módszerrel szállt szembe a jogfosztóinkkal.

Valami hasonló történt a két világháború közötti Temerin magyarságának szellemi vezetőjével, Sztuchlik Lajos földbirtokossal. 1918 és 1944 között Temerinben nem volt olyan művelődési és politikai esemény, amely a magyarság érdekében lett szervezve, és amely mögött ő ne állt volna. 1944-ben elmenekült, minden vagyonát elkobozták, sohasem térhetett haza, de minek is jött volna, hiszen itt őt is háborús bűnösneként felelősségre vonták volna. A legnagyobb szegénységben és elhagyatottságban élte le életét, egy szövetkezetben kapott portási állást, s lényegében abból élt, hogy értett a méhészkedéshez, amit hivatalos állása mellett üzhett.

Harmadikként említsek még egy olyan személyt a két világháború közötti délvidéki magyar történelmi figurák közül, aki ugyan nem politikus volt, mint az előbbi kettő, hanem pap, s akit eddig ismeretlen körülmények között agyonverték a „felszabadítóink”. Pontosabban szólva, mártírrá válása idején már nem is közönséges lelkész volt, hanem püspök. 1942 decemberében ugyanis a bánsági reformátusok kénytelenek voltak főpapot választani maguk közül, mert az a táj német fennhatóság alá került, a Bácskában székelő Ágoston Sándor püspök nem gondolhatta a rábízott bánáti nyáját. Gachal János rendkívül népszerű ember volt, mint lelkész és mint közéleti személy egyaránt. És tehetséges. 1918 után is számon tartották az anyaországi református egyházban, ezért egyházi titkárrá választották, s erről értesítették is hivatalosan az akkor még Pancsován szolgáló lelkészt, aki egyébként a világháború alatt tábori papként állt a hívek rendelkezésére. A megtisztelő posztra szóló választást azonban ő nem fogadta el. Értesítette egyházi vezetőit, ő úgy érzi, nagyobb szükség van rá itt, az elszakított területen. És maradt. Később került Toron tálvásárhelyre, ahol a rendkívül erős egyházi életnek az irányítójává vált. Verset írt és színdarabokat, majd megírta a falu történetét is. A háború alatt hamis keresztleveleket adott ki, hogy mentse a zsidó és szerb üldözötteket. Ismer a világ magyarsága egy igen szívhez szóló dalt, amely úgy kezdődik: Megfordítom kocsim rúdját. Azért írta e dal szövegét, mert a két világháború között nagy volt a vidékről a magyarok elvándorlása, s ő ezzel a szöveggel próbálta elvenni a vándorlási kedvet: „Valahol a Tisza partján szebb a szenvedés is!” írta a dalban. A délszláv állam sosem rehabilitálta. Valószínű, hogy Gachal püspök teteme ma is a torontálvásárhelyi temető árkában porlad. Mint ahogyan általában méltatlan körülmények között lett elföldelve az összes papunk, akiket abban a vérzivataros „felszabadulásban” ártatlanul lemészároltak. Vannak vagy harmincan csak a magyarok között!

A telepítések

A történelmi tárgyú munkákban és a tankönyveinkben meglehetősen sokat olvashatunk arról, hogy a magyar hatóságok milyen embertelen módon bántak a szerb nemzetiségű lakossággal, különösen azokkal, akik 1918 után telepedtek le tájunkon. De vajon hogyan bántak az idetelepített magyarokkal a szerb többségű hatalom képviselői? Ezen felül azt is szükséges megnézni, hogy a huszadik században bekövetkezett rendszerváltozások milyen hatással voltak az itteni magyar őslakosságra. Dr. A. Sajti Enikő kutatásaiból tudjuk, hogy a tizennyolcas rezsimváltást követően a Délvidékről mintegy negyvenezer magyar lakos lett elűldözve, a titói rendszerváltást követően pedig több mint ennek a kétszerese. Ebben az időszakban a magyarok részéről csupán egyetlen alkalommal zajlott le tömeges magyar betelepítés, s akkor is aránytalanul kisebb mértékben, mint a szerbek részéről történt az 1918-at, majd az 1944-et követő időszakban. Az 1918-at megelőző időszakban Bácskában, Bánátban hatalmas tömbben élt a magyarság. Ezeken a területeken új helységeket alakított ki a délszláv állam, amelyeknek lakói elhanyagolható kivételtől eltekintve kizárólag szerb nemzetiségűek. Az első világháború

utáni szerb betelepítések nyilvánosan bevallott célja a szerbesítés, amely szándék az írott dokumentumokból tudományosan is igazolható. A betelepítésre, magyartalanításra, szerbesítésre vonatkozó, tudományos igénnyel készült tanulmányok közül legismertebb a Vasa Cubrilović akadémikus által, a második világháború alatt készült tanulmány, amelyet a szerző 1944. november 3-án dátumozott. A hivatalos szervek ugyan sosem jelezték, hogy javaslatait elfogadták volna, ám a népességi statisztikából látható, hogy azoknak alkalmazása azt eredményezte, amit ő javasolt. Idézet a tanulmányból: „Már hangsúlyoztuk, milyen jelentős a kisebbségektől való megtisztítás még a háborús hadműveletek során. (..) A legjobb az lenne, ha a népfelszabadító hadsereg és partizánegységek Főparancsnoksága mellett külön ügyosztály létesülne azzal a feladattal, hogy még a háború folyamán gondot viseljen a kisebbségektől való megtisztításról.”

Másfél évtizeddel korábbi, kevésbé ismert, de kisebbség- és elsősorban magyarellenességében nem marad el mögötte az a tanulmány, amelyet dr. Vladan Jojkić készített, s Újvidéken adott ki könyv formájában Nacionalizacija Bačke i Banata. (Bácska és Bánát nemzetiesítése. Értelemszerűen: szerbesítése.) Egyeden jellegzetes megállapítást hadd idézzünk magyarra fordítva: „A Bácska, Bánát és Baranya teljes területének átalakításához szükséges szlávok száma pedig 360 000-et tesz ki, ha csupán szláv többséget akarunk elérni, s 435 000-et, ha délszlávot.”

A szerb betelepítés a magyar tömbbe az elmúlt évtizedben is folyt, sőt hatalmas arányúra duzzadt. Temerin, ahol ezt a megbékélést szolgáló kerekasztalt tartjuk, ez alatt veszítette el magyar többségét, méghozzá az érvényes, nemzetközileg elfogadott elvekkel és szabályokkal ellentétben, és nemzetközi pénzügyi támogatással. Történt ez annak ellenére, hogy a temerini székhelyű VMDP több alkalommal is tiltakozott a szerb menekültek itteni letelepítése és a folyamat nemzetközi eszközökből végzett pénzelése ellen. A jogszabályok ugyanis tiltják, hogy a kisebbségi tömböt betelepítéssel megbontsák. Közben pedig folyamatosan tartott a magyarok elűldözése. A kilencvenes évek elején az volt a módszer, hogy a magyarságot is belekényszerítették a szerb-horvát fegyveres leszámolásba. Emlékezetes például, hogy egy 1991-ben tartott lakodalomból katonai karhatalommal vittek el magyar fiatalokat a frontra. S emlékezetes marad az is, hogy 2004-ben, a Magyar Köztársaság elnökének látogatása napján is megesett egy durva provokáció, egy magyar legény megverése. Mindennek eredményeként fogy többek között az itteni magyarság.

A Temerin lakosságának zömét képező magyarok, szerbek és németek arányának változásai 1910-től 2002-ig

Év	Összesen	Magyar	Szerb	Német
1910	9768	9499	30	231
1941	11155	10225	2	930
1948	11438	9478	1895	?
1991	16922	9513	7013	?
2002	19216	8187	10352	29

Goda Márton Áron: Magyar szlovákságismeret

Bevezetés

A két világháború nem csak hazánkat, hanem egész Európát komolyan megviselte. Könnyű azt mondani, hogy a trianoni békediktátum és a közel negyven év kommunizmus Magyarországon okozta a legnagyobb sebeket a közép európai térségben, azonban nem szabad megfeledkeznünk arról se, hogy szomszédos országok épp úgy elszenvedői voltak ezeknek az eseményeknek.

A szomszéd országokkal való kapcsolataink nem mondhatók felhőtlennek, kiváltképp a román, a szerb, a szlovák és az ukrán oldalra igaz ez leginkább. Ez sok szempontból megnehezíti a közös európai eszmény megvalósítását, melyet együtt próbálunk felépíteni a 21. század hajnalán. Gondolkodó értelmiségiként be kell látnunk, hogy ezek a konfliktusok egy-egy politikai játszmának az végeredménye, és az áldozatok pedig mi vagyunk, akiket sokszor eszközként használ fel a politika.

Véleményem szerint a probléma talán ott kezdődik legtöbb esetben, hogy nem ismerjük kellőképpen a környező országok kultúráját, így nem is alakulhat ki érdemi párbeszéd köztünk. Ha valamit nem ismerünk, akkor nem is szerethetjük igazán.

Recenzió

Käfer István könyvét olvasva be kellett látnom, hogy a szlovákságról eddig alkotott képem eléggé hiányos és szegényes volt. Nem mintha, történelem órán ezeket a fejezeteket átlapoztam volna, viszont a nemzetiségi kérdésekről csak nagyon kis százalékban van szó még a gimnáziumi tananyagban is. Véleményem szerint nagyon sok minden még nem épült bele se magyar, se pedig a szomszédos országok oktatáspolitikájába olyan szinten, ami tiszta és világos képet adna az emberek számára a Kárpát-medence történelméről. A német-francia közös történelemkönyv, ha nem is teljes egészében, de iránymutatásként példa lehetne számunkra, a közép-európai országoknak.

Ha ma megkérdezzük egy átlag fiatal a közép-európai országok viszonyairól, legyen magyar vagy szlovák, akkor valószínűleg nacionalista választ kapnánk, jó esetben egy semleges magyar-szlovák kapcsolattal szembesülnénk. Nagyon szerencsés esetben talán találkozunk azzal is alacsony százalékkal, ami pozitívan tekint a magyar-szlovák kapcsolatokra. Pedig 1991 óta a V4-ek keretében, illetve 2004-től az európai unióban egyre több lehetőségünk van ezeknek a kapcsolatoknak az ápolására. A gazdasági és néhol a politikai érdeken túl is vannak olyan dolgok, melyek szervesen összekötnék bennünket mind kulturálisan, mind pedig történelmileg. Ehhez viszont nyitottnak kell lennünk egymás felé, hogy megérthessük és elfogadjuk mindkét oldalról azokat a történelmi tényeket, melyről sokszor megfélemlítünk, vagy nem szívesen ejtünk szót. Itt kiemelném, hogy mindekét oldalfelelős ez ügyben.

Käfer István a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Szlovák Intézetének vezetője, irodalomtörténészként szisztematikusan vezet bennünket végig szlovák történelmen, és világít rá arra, hogy milyen szoros a szlovák magyar kapcsolat. Annak ellenére, hogy sokszor csak egy 20. század végi történelmi képződményként tekintünk északi szomszédjainkra, megfélemlítünk arról, hogy több, mint 1000 éves hagyomány köt össze minket a Felfölddel. Arról nem is beszélve, hogy a magyarországi nemzetiségiak közül mindig is szlovákság volt az egyik legmeghatározóbb a magyarság szempontjából.

A szlovák nyelvben felelhető az „Uhorsko”, azaz történelmi Magyar Királyságra utaló név, illetve a „Mad’arsko” és a „Szlovensko” utódállamok megnevezés máig élő kifejezések. Eszerint a Regnum Hungariae, más néven a Magyar Királyság területén vált lehetővé az etnikai szlovákság kialakulása, mivel államhatár választotta el őket a környező szlávoktól. Természe-

tesen a magyarok felé lehetne ennek egy nagyon erős negatív üzenete, ami az utódállamokat illeti, viszont ugyanakkor jól kifejezi azt az egységes magyar királyságot, melynek ezeréves történelmébe nagyon jól megférnek a nemzetiségek is.

Nehéz élesen elkülöníteni, hogy honnantól is számíthatjuk a szlovák kulturális identitást, és tekinthetjük történelmileg is egységesen jól definiált népcsoportnak. Afelől viszont nincs semmi vita, hogy szláv törzsek először az 5-6 század körül telepednek le a mai Szlovákia területén, és 623-658-ig Samo frankkereskedő birodalmában egy védelmi szövetségi rendszert alakítanak ki. Ami mégis segíthet bennünket eligazodni a történelem kerekén, azok főként az egyházi, a birtokviszonyi, a hivatalos levelezésekből és az irodalmi forrásokból fennmaradt írásos emlékek. A szlovák történelemben kulcsszerepet játszanak az egyházi dokumentumok, gondoljunk csak Cirilre (Konstantin) és Metódra, akire II. János Pál pápa jóvoltából ma Európa társvédőszentjeiként tekinthetünk. A 9. századi térítőútjaik révén meghatározó alakjaivá váltak a szlovák történelemnek. Emellett nagyon fontos dokumentumok a fennmaradt bibliafordítások, illetve énekeskönyvek. A szlovákság által használt misekönyvek a 18. századik jórészt cseh nyelven íródtak, hiszen nem volt egységes szlovák nyelv és identitás.

Nem szabad azt gondolnunk, hogy Szlovákia csupán a Cseh királyságból kiszakadt utódállam, hiszen a dolog ennél sokkal összetettebb. Bár nyelvileg nagyon közel áll egymáshoz a két népcsoport, ami nem csoda, hiszen, ha az írásbeliséget tekintjük, akkor ugyan abból a forrásból merítenek. Azonban területi alapon mégis két jól elszeparálható népcsoportról beszélhetünk. A szlovák nemzetnek nem könnyű elviselni, hogy a Kárpát-medence minden régiója és népe közül mi magyarok és a szlovákok hasonlítunk a legjobban. Ha a művelődésre és a közös történelmére tekintünk, sokszor a személyek is azonosak. Gondoljunk csak Balassi Bálint-ra, Pázmány Péterre, a Rákóczi szabadságharcra, a 1848-as forradalomra, illetve azokra a fennmaradt irodalmi forrásokra, mely szervesen összekötnék bennünket. Talán kevesen tudják, három olyan európai nyelv létezik, mely rendelkezik időmértékes verseléssel. Meglepő módon, a latin és magyar mellett a szlovák a harmadik.

A magyar és szlovák nacionalizmus a felvilágosodás egy önvédelmi mechanizmusaként jött létre. A szlovák szó a Szláv, vagyis „Dicső” névből ered, mely a vad csud törzseket legyőzésére utal. Több történelmi hivatkozás olvasható Ján Herkeltől, Ján Hollytól, a szlovák nemzeti eposzok megalkotójától vagy a cseh irányzatot követő Ján Kollár *Slávy dcéra* (Dicsőséges leány) című könyvében, illetve Pavol Jozef Safárik műveiben. Azonban ezek a feljegyzések mind a 19. század derekán keletkeztek. Mindez nem azt jelenti, hogy azelőtt nem létezett a szlovák népcsoport, de mint identitás a szlovák írásbeliség elterjedésével ekkor kezdett igazán kibontakozni. Nem csoda, hogy a szlovák, mint kifejezés a 19. század előtt egy ismeretlen fogalom volt. Még Mikszáth, Jókai, Gárdonyi, Eötvös József is a *tót* kifejezést használja a szlovák nép megevezésére. És bár sokszor pejoratív értelmezést kap a *tót* jelző, ha viszont megvizsgáljuk a 1848-as országgyűlésről fennmaradt írásos dokumentumokat, akkor a Steier Lajos kötetében megjelent „*A tót nemzeti kérdés 1848-1849-ben*” című műve rámutat, hogy a szabadságharc nem osztható pusztán magyar vagy csak szlovák nemzeti ügyre.

A szlovák nemzeti kérdés egy nagyon lassú folyamat része, mely nem csak a politikai, irodalmi éltben, hanem az egyházban is éles vitákat váltott ki sokszor. Ne feledjük azonban, hogy a szlovákok részint hálásak lehetnek Szent Istvánnak az államalapításért és joggal tekinthetik Pozsonyt koronázási városuknak. Vagy a Pázmány Péter nélkül a Nagyszombati Egyetem (Trnava) ma nem létezne, de a Rákóczy szabadságharcban is jelentős szerepet vállaltak a szlovák nemzetiségek. És még sorolhatnánk, mennyi közös pont van, ami nem bontható pusztán magyar vagy csak szlovák sajátosságra. Természetesen nekünk magyaroknak fájó, mikor Pozsony helyett Bratislavát olvasunk a térképen, aminek a szlovák megfelelője következetesen „Presporok” lenne. Ehhez hasonlóan a történelmi névhasználat sem következetes,

amelyet a köznevelésen keresztül a közoktatásban használnak ma a szlovákok. Gondoljunk például csak Valentín Balašare, Imrich Tökölire, Peter Pázmánra, Svätójánoskyra és még sorolhatnánk. Azonban látni kell, hogy mindezek azoknak a nacionalista törekvéseknek az eredménye, mely a 20. század folyamán kezdett egyre jobban felerősödni. A mi feladatunk, hogy ezen a területen értelmes párbeszéd alakuljon ki, és amennyiben el tudjuk fogadni közös gyökereinket, gondolok itt az „Uhorsko” jegyében a történelmi Magyar Királyságra, akkor következetesnek kell lennünk ezeken a területeken is. Nyilván ezek mindig is kényes kérdések voltak és lesznek, viszont mindannyiunk érdeke, szlovák és magyar oldalról is, hogy ezek rendeződjenek.

Emellett nekünk, magyaroknak is világosan kell látni, hogy azok a sérelmek melyek felhalmozódtak a 19. század során vagy esetleg korábról, azokkal most éppen mi találjuk szembe magunkat, amikor az aktuálpolitikai kérdésekben a szlovák oldalról kijátsszák a magyar kártyát. Rohonyi György/Juraj Rohni este is nagyon tanulságos lehet számunkra. A szlovák evangélikus pap örömeiben lantinnal versével üdvözlötte a Nemzeti Múzeum megnyitását, viszont nehezményezte a magyar nyelv egyeduralmát. Ennek okán levelében verset írt Dugonics Andrásnak, és nyomatékossítja a Regnum Hungariae azon helyneveit (Belgrád, Visegrád, Nógrád stb.), melyek szláv eredetűek. Emellett több mint 600 szláv jövevényszót sorol fel a magyarban (pl.: anyuci, bosorkáños, borocka, vačora, meňečke, paranč, tojáše stb.), ami ugyancsak a szláv nyelv magyar nyelvre gyakorolt hatását igazolja. A levél eljut Vörösmartyhoz, aki teljes felháborodását fejezi ki, és levelében ezt írja:

*„Hogy lehet az, te egészen tót csak bögni tudsz és
Medve hazádban nem hallani emberi szót
Krk, Szmr, prst- ne üvöls! mert elfülsz tőle 's bögyödből
a zab, melyet evél, - visszaböfögve - megöl”*

Nem csoda tehát, hogy ezek és hasonló megnyilvánulások után a szlovák értelmiségi rétegben indult meg a nemzeti mozgalom. A szlovák nemzeti ügy mellett elkötelezett szlovák nemesség hiánya miatt rájuk hárult a feladat.

A szlovák identitás kibontakozásában nagy szerepet játszottak a katolikus nemzetépítők. A szlovák nyelv rohamos terjedése Pázmány Péter nevéhez köthető a Nagyszombati Egyetem megalapításával. Anton Bernolák, aki 1787-ben lefekteti a szlovák nyelv alapjait és megjeleníti a szlovák-cseh-német-magyar szótárát, amivel igyekezett emelni a Kárpát-medence népeinek színvonalát. A szótárát azért a szlovák nyelven kezdi, mert előtte még ilyen nem létezett. A teljesség igénye nélkül még megemlíteném Jozef Ignác Bajza, üzbégi plébános munkásságát, illetve Rudnay Sándor esztergomi érsek 1828-as szlovák ügyet támogató tevékenységét. Az egyházi tanításhoz elengedhetetlen volt az egységes nyelvhasználat. A 19. század elejéig főként a csehnyelvű bibliát használták a szlovák lakta területeken, így a nyelvi alapok pontos lerakása az evangélikusok és katolikusok közt történt, melyben jelentős szerepet vállalt Jura Palkovič evangélikus professzor is. A 19. század közepén egyre több szlovák nyelvű énekeskönyv kerül nyomtatásba. Az egyházi élet mellett az írott közéletben is egyre jobban kezdett elterjedni a szlovák nyelv. Jura Palkovič jó kapcsolatot ápolt a Széchenyi családdal is, így a *Hitelt*, a *Világot* és *Stádiumot* is lefordította szlovák nyelvre.

A kiegyezéstől egészen az első világháború végéig tartó korszak a hungaroszlavológianak egyik legizgalmasabb fejezete. A saját öntudatra ébredő szlovák értelmiség körében egyre több irodalmi alkotás született, mely lassan, de lehetővé tette a szlovák polgári nemzetté válást. Ennek Sveztozár Hubar Vajanský az egyik kiemelkedő alakja, aki néhol túlságosan is szélsőségesen nacionalista nézeteket vall a magyar szlovák kapcsolatokról. Ezzel szemben Pavol Országh sokkal mérsékeltebb álláspontot foglal el, idegenként tekintett azokra a nem magyarokra, akik az anyanyelvet nemzeti tudattal kapcsolták össze. Véleményem szerint hiba

volt az is magyarok részéről, hogy a fővárosi irodalmi-kulturális elit szinte alig vett tudomást a szlovák művelődésről, és bár a hungarus patriotizmus jegyében folyamatosan kereste a megbékélést a Ján Bobula által vezetett iskola, ez sokszor nem talált nyitott fülekre. Sőt, a szlovák kulturális törekvések a pánszlávizmus rémképeként elevenedett meg, mely herderi jóslatként lebegett a magyarok szeme előtt. Ennek eredményeként minden szlovák középiskolát 1874-75 közt bezártak. A kezdetben még jó szomszédságban élő népek sérelmei egyre jobban erősödtek a közéletben.

Sokszor képesek vagyunk azt hinni, hogy Trianonnak a magyarok a kizárólagos vesztese és a szlovákok pedig az egyik nyertesei. Pedig, ha jobban belegondolunk, a szlovákoknak is hatalmas veszteség volt ez a békediktátum. Egyrésztől gazdaságilag hatalmas visszaesést jelentett a szlovákoknak a területi szétválás, másrésztől pedig a cseh dominancia került előtérbe a hivatalokban, a vállalkozásokban, az oktatás és csendőrség területén. A 1945 után következő totalitárius diktatúra súlyos sebeket hagyott Szlovákián is, és egyre jobban mélyítette az árkot a magyar-szlovák kapcsolatok közt. A nemzeti identitásuk szempontjából a szlovákoknak is hatalmas tragédia Trianon. A felgyorsuló események következtében a nemzeti türelmetlenség bódította el a szlovákokat, mely egyben a csehszlovák államba való beolvadást eredményezte. Természetesen ez a kommunizmus megbukásával már fenntarthatatlanná vált, és ennek eredményeként jött létre Csehország, illetve Szlovákia. Nem véletlen tehát, hogy a Szlovák állam egyik kiemelkedő alakja, Ladislav Kováč, az első szlovák oktatási, ifjúsági és sportminiszter az alábbiakat mondja a rendszerváltás után:

„Magyarországi hagyományokra kell építeni a szlovák tudományt”

Összefoglalás

Milyen igaza volt Ladislav Kováčnak. A történelem kerekét már nem tudjuk visszafordítani. Azonban közös gyökereinket nem szabad elfelejteni. Nem véletlen, hogy Szlovákia patrónája, a Hétfájdalmas Szűzanya és a Magyarok Nagyasszonya – egy és ugyan az. Kultúránk, történelmünk, de még jövőnk is ezen alapszik. Nehéz begyógyítani a régmúlt sebeit, de nem az a feladatunk, hogy a száz évvel ezelőtt történt igazságtalanságokat most teljes mértékben helyreállítsuk.

A szlovák nemzeti öntudat kifejlődése egy ezeréves folyamat része, mely Európa más területein nem mehetett végbe, gondoljunk csak a spanyol a katalánokra, Franciaországban élő a nemzetiségekre vagy csak a brit birodalom által bekebelezett népekre. Bár fájó, hogy jelenleg Szlovákia lakosságának 8,5 százaléka még mindig magyar anyanyelvű és emiatt számos hátrányos megkülönböztetés éri az ott élő embereket. Azonban be kell látni, hogy bármiféle revizionista politika csak zsákutcába vezetne. Az egyetlen dolog, amit tehetünk, hogy örülünk annak, hogy Európa a szlovák kultúrával gazdagabb, és próbálunk ezáltal hatni a szomszédjainkra, hogy ők is tekintsék értéknek a nemzetiségi ügyeket, és támogassák az ott élő lakosság kibontakozását, illetve fejlődését, ahogy annak idején Pázmány Péter és sokan mások tették. Hiszen ez közös érdekünk, hogy egy szebb és egy jobb Európát építsünk.

„Meghalt Mátyás, oda az igazság;
a nép száján gyakran halljuk ezt most is.”
Ludovít Štúr

Käfer István: A budai király igazsága¹⁶

Meghalt Mátyás király, oda az igazság. Ez a frazeológiai egység mindmáig él a szlovák nyelvben is. A nemzet viharos története nem tudta ezt a magyar királyt¹⁷ sem kisajátítani, el-szlovákosítani, sem kizárni. Annak ellenére, hogy tudnia kellett szlovákul, gyakran időzött a szlovák¹⁸ etnikai területen, hogy Nagyszombatban rendbe tette az etnikai viszálkodásokat, hogy közvetve-közvetlenül neki köszönhetjük az 1479. október 25-én kelt szlovák nyelvemléket, mindmáig él a szlovák folklórban, históriás énekekben és a szlovák nemzeti írásbeliség néhány történeti prózájában. És ez a Mátyás igazsága olyan erős, hogy nem lett a hagyományos magyar-szlovák csetepaték tárgya sem a közös szellemi örökség tulajdonjogáért. És megint csak annak ellenére sem, hogy Mátyás a magyar nemzet történetének egyik legnagyobb alakja lett.

Bak Gáspár, Mátyás Fekete-seregének katonája magyar volt. Jeles katonai szolgálataiért a király szepesi prépostnak nevezte ki. Az egykori katona a bolognai egyetemen tanult, sőt teológiai doktorátust is szerzett, és október 25-én IV. Sixtus pápa pappá szentelte. Hazatért, befejezte Szepeskáptalan templomának építkezéseit. Hét évvel szentelése után, pontosan 1479. október 25-én felszentelte a templomot. Tisztelte a hagyomány méltóságát, és a szentmisében mondott imádságában fejezte ki köszönetét a káptalannak és nyilván tehetősebb szepesi nemzetségeknek is áldozatkészségükért, anyagi támogatásukért, „*amivel segítettek diákságom során, habár nem tudnék mindenkit külön néven nevezni...*” Hasonlóan köszönte és imádkozott „*mindazokért, akik ezt a szentegyházat ellátták ruhákkal, kelyhekkal, könyvekkel, mindenféle egyéb értékekkel*”. És nem utolsósorban imádkozott „*a világi rendekért, Mátyás magyar [uhorszki] királyunkért*”. Ez a lelkiismeretes főpap feltehetően tudott szlovákul [szlávul], de nem olyan szinten, hogy emlékezetből képes lett volna imádkozni. Ezért egy pergamendarabra leírta, talán leíratta a szöveget. Az írást több helyen javították¹⁹.

Mátyás király 1486-ban megszabta a bírók sorrendjét a nagyszombati németek és szlovákok között, és 1488-ban „*fidelio nostro Holy de Hradna*” nemesi címet adományozott, és kinevez-

¹⁶ A pozsonyi *Historická revue* c. folyóirat 2017. májusi számában megjelent írás fordítása, terminológiai kíséreléssel.

¹⁷ A szlovák szövegben a magyar király *uhorský* král'. Az utóbbi másfél évszázad szlovák nyelvi gyakorlatában az *uhorský* egyértelmű jelentése: minden magyarországi etnikum tagja, tehát a magyar és a szlovák is. A szlovák nyelvben az etnikai magyart a *Maďar* jelenti, ugyanígy az *Uhorsko* az 1920 (1918) előtti, a *Maďarsko* az ez utáni Magyarországot. A magyar nyelvi gyakorlat az *uhorský* fogalomra legtöbbször a szlovákok számára igen negatív magyar-t, jobb esetben a magyarországi-t használja. Alternatív megoldásként nem sok sikerrel próbálkoztunk a *Magyarhon*, *magyarhoni* archaizmus használatával, de elképzelhető lenne a szlovák terminus átvétele *uhorszki* formában, hiszen a *szlovák* szó is idegen a magyarban. A megoldás keresése természetesen csak szlovákról magyarra fordítás, illetve szlovák témájú közlésformákban érvényes. A *hungarus* a legkevésbé elfogadható a szlovákok számára.

¹⁸ A magyar nyelvben a *szlovák* szó politikai terminus. A szlovák etnikumot a magyar a 20. század első harmadáig *tót*-nak nevezte és a szlovákok is így hívták magukat, ha magyarul kommunikáltak. Mai irodalmi nyelvüket a 19. század derekán foglalták rendszerbe, addig a biblikus csehet és különböző nyelvjárási formákat használtak, de mindezeket *slovenský*-nek nevezeték, a magyarban (és főleg a latinban) pedig sokszor a *slavus* = *szláv*-val keverik. A népnyelv helyes magyar fordítása itt mindenképpen a *tót*. A kérdés részletes tárgyalása: *Magyar-szlovák terminológiai kérdések*. Szerk. ÁBRAHÁM Barna. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Szlavisztika—Közép-Európa Intézet, Szent Adalbert Közép-Európa Kutatócsoport. Piliscsaba-Esztergom 2008. (*Pons Strigoniensis. Studia IX.*)

¹⁹ PAULINY, Eugen: *Dejiny spisovnej slovenčiny od začiatkov po súčasnosť*. Slov. pedagogické nakl. Bratislava 1983, 92-95.

te városkapitánynak.²⁰ Bár az etnikai összefüggésekben abban az időben egyáltalán nem jelentkeztek nemzeti feladatok, Mátyás közlőrl ismerte egyszerű alattvalóit is, és bizonyára nem latinul társalgott velük. A budai királynak élő kapcsolatai voltak a cseh királysággal is, és a cseh nyelv használatának meghonosodása Magyarországon, mint a szlovákok irodalmi-liturgikus nyelve egészen a XIX. század derekáig nemzetközi különlegesség Közép-Európa nemzeteinek fejlődésében. Bél Mátyás mint pozsonyi szlovák hitszónok a mai fülnek kissé meglepően fogalmazott:” *A szlovák nyelv már akkor meghonosodott Magyarországon [Uhorszkóban], mivel a magyarok 7 vezér alatti bejövetele után ezt használták a Duna-menti szlávok ... Azután amikor Corvin Mátyás leverte a huszitákat, állampolgárságot szerezve sok cseh megtelepedett Magyarországon. A hazai szlovákok nyelvét olyan finomságra és használhatóságra emelték ... hogy megegyezik a cseh nyelv eredeti bájával ... Magyarországon nemcsak a tudós emberek, hanem a mágnások és a főnemesség is sohasem habozott e szlovák-cseh nyelv támogatásával.*”²¹

Ez a nyelv, amint a cseh exulánsok nevezték, a *szlovák* vagyis *cseh*, érthető volt az egyszerű szlovák [tót] nyelvet beszélőknek is. Szépséges népköltésztében és meséiben alig akad bohemizmus. Egy közismert népballadában Rakovec kovácsának szép lánya volt, akibe „Beleszeretett a király maga, / kereste az utat hozzá”.

Nőnek öltözött, így jutott be a lányhoz ...

Amikor meg hajnalodott,
városszerte az mondatott,
Anyicska biz nem szűz már,
vele hált a magyar király.
És egy esztendő múltán
karján vitte Jancsikáját.
És amikor ringatgatta,
szerelmesen ezt dúdolta:
haja-buja kicsi fiam,
Mátyás a te apádurad.

Kollár népköltési gyűjteményében e dal változata így hangzik:

Zöld pártám már odavan,
bár ne adtam volna
sem Mátyás aranyáért,
sem a király jószágáért.
Amit nagyon szerettem,
arany övem vesztettem,
Mátyás volt, ki meglelte.
Mátyás, Mátyás, ne vedd el,
Sörre adok pénzt neked.
Jól fog neked ízleni,
amikor jössz vadászni.²²

²⁰ PÖSTÉNYI, Ján: *Z minulosti Trnavy do prevratu (1918)*. In *Trnava 1238-1938*. Spolok Sv. Vojtecha. Trnava 1938, 5-9; Uő: *Slovenský národný život v Trnave*. In *Kultúra XV*. (1943) 8/9. 2; ŠIMONČIČ, Jozef: *Peter Pázmán a Slováci v Trnave*. In *Fons Tyrnaviensis I. K dejinám Trnavskej univerzity*. Ústav dejín Trnavskej univerzity. Trnava 2006, 21-26. Nagyszombat tudós kutatója közli, hogy a város nemzeti nyelvű istentisztelet-igényét Morvaországból érkezett plébánosok látták el, nyilván cseh nyelven. V.ö. KÁFER István: *Pázmány Péter, az "tót náció" lelkipásztora és helye a szlovák nemzet művelődésében*. In *Magyar Sion X/LII*. (2016/2) 273-275.

²¹ TIBENSKÝ, Ján: *Chvála a obrany slovenského národa*. Slov. vydavateľstvo krásnej lit. Bratislava 1965, 69-70.

²² Az idézett ballada: HORÁK, Jiří: *Slovenské ľudové balady*. Slov. vydavateľstvo krásnej lit. Bratislava 1956, 123-125. Saját fordításom, a Kollár-változat is.

Mátyás szerette a Királyhegyet. Mindmáig van ott egy nagy szikla, ahol szívesen időzött és ebédelt a király, de majd' minden határ őrzi a nevét. Van ennek nyoma Bél Mátyás és Buhuslav Tablic műveiben is. Bél IV. Béla királyt is emlegeti, de a néphagyományban ennek nincs nyoma. A révészek, az egyszerű emberek bizalmas viszonyban voltak a királlyal, különösen egy szegény kántortanító. Szerényen megvendégelte Mátyást, de nem maradt pénze borra, ezért kabátját adta zálogba a kocsmárosnak. A király ezért bőségesen megajándékozta a tanítót a budavári palotában. Míg a déli szlávok Mátyás hősi tetteit éneklik, a szlovákok intim kapcsolatban vannak vele. Annál is inkább, mivel Mátyás igazságossága közeli rokonságot mutat a Jánosik-hagyománnyal.²³

Mátyás az Igazságos és Buda vára, mint a haza szabadságának szimbóluma eleven a szlovák históriás énekekben is. Idézzünk három szakaszt az 1599-ből származó *Egerről és némely vitézekről c. énekből*:

(7) Megváltozott már a magyar királyság,
mert nincs hatalmunkban a szép Budai vár.

(8) Hol van Fejérvár, hol van délen Nándor,
Hol jó védelmezőnk, nagy Hunyadi Mátyás?

(48) Uram Isten, engedj szebb időket látnunk,
Magyarhon királyát Budán viszontlátnunk.²⁴

A budai király tovább él a szlovák történeti prózában, elsősorban Janko Kalinčiak műveiben, a *Bozkovci* és a *Milkov hrob c. kisregényében*, sőt a kevésbé ismert *Orava* és más prózájában. Idézet a *Bozkovci*-ből: „*Dicső és igazságos király ült Magyarország trónján. Szent István koronája régi idők óta nem ragyogott méltóbb fejen. Mátyás nagyobb valamennyi eddigi király között, a legnagyobb és a legfényesebb. Hadseregének ereje és tanácsainak bölcsessége a szlovákokból táplálkozott, ennek ellenére nem engedte szembeszállni a szlovákokat a magyarokkal és a némettel.*” A figyelmes olvasó már természetesen mindenütt felleli a 19. század derekának valóságát amikor a szlovák nemzet kereste az utat egyenjogúságának elismeréséhez az országban. Mint önéletírásában, a *Vlastný životopis*-ban írja: „*A diákság már nemzetiség szerint csoportosult, a magyarnak a szlovákhhoz és fordítva semmi köze sem volt. Eltűnt a **fratres** és az **amici** szó. Lőcséről távozóban én természetesen a szlovák oldalhoz csatlakoztam.*”²⁵

A forradalom előtti években a szlovák szellemi élet hazájának tekintette Magyarországot/Uhorszót, bár tudatában volt, hogy a szlovák nemzet a szlávok nagy családjához tartozik. A szlovák értelmiség akkor elfogadta ezt a sorsot, amint azt Kalinčiak pályatársa, Andrej Sládkovič is kifejezte. Mátyás király az ő költészetének csúcspontján is alkalmas volt, hogy a szlovák nemzet hőse legyen.

Gyetzai legény harmadik része, *Szalatnai vásár tanúsítja*, hogy a szlovákság tudatosan vállalja a hazát és történelmét az ország valamennyi nemzetével és egész területével egyetemben

Aztán Rozgonyi meséli harcát
Giskrával. Hős történetek,
Bátory és a Barát hatalmát

²³ A népmesékről: KOMOROVSKÝ, Ján: *Kráľ Matej Korvín v ľudovej prozaickej slovesnosti*. SAV. Bratislava 1957.

²⁴ Az idézett históriás ének: BRTÁŇ, Rudo: *Historické spevy a piesne*. Tatran. Bratislava 1978. (Zlatý fond slov. lit. 32.) 119., 123.

²⁵ A Kalinčiak-idézetek a pozsonyi Tatran Kiadó kétkötetes kiadványából valók: *Zlatý fond slovenskej literatúry*. Bratislava 1975., I. 31., II. 337, a magam fordításai.

hallja a maroknyi sereg.
Törökkel vívott csatára térnek,
dicsőítik az erdélyi népet
szó szót követ, hallgatni jó.
Egyszerre csak a városba érnek,
eszem-iszom, fütty, tánc, zene, ének,
itt paraszt, ott úr, amott zsidó.

A király igazságos uralkodó, az egész nép, polgár, paraszt éljenzi. A költő félretette a meggyalázott völgy, az elnyomott szlovák nép keserűségét. Mátyás szeretettel fogadja Martint, megbocsátja neki a sólyom lenyílását, és hogy Sládkovič a maga mélységében fejezze ki a haza problémáit, valamiféle német veti a fiú szemére, hogyan merészel beszélni a királlyal, mint vele egyenlővel:

Öfelségével így kell beszélned te
faragatlan bitang -
szól a tömegből valami német.

Ez a Marína teuton irigysége, a szlovák szegénység, Krman Dániel és a szlovák kurucok németellenes világa.

A szinte forradalmi néptribunnak, hősnek ábrázolt Mátyás csak az erős Martinban és a nép fiaiban talál igazi szövetségeseket. Ezért nem árt királyi tekintélyének az a nyakleves sem, amit Elenka, Martin kedvese oszt ki neki. Sládkovič mélyre hatolhatott a szlovák hagyományokba, és a *Gyetzai legény* királya lehet reális, de ugyanakkor a nép képzeletében eszményített alak is, mert eredete a szlovák népi epika forrásából táplálkozik. Ez a népi király jól tudja, hogy

a múltó gyönyörűség percei
kicsiny viskókban nincsenek,
de a parasztkunyhók boldogságát
a palotákban nem leled. *

A nép szereti, isteníti királyát, aki tudja, hogy a hatalom a nép kezében van. A népnek pedig szabadnak kell lennie, hogy a haza is szabad lehessen. A gyetzai Martin a Fekete-sereg kedvéért sem válik meg a számára a szabadságot jelentő fokosától, a nép életét szimbolizáló viseléről és gyönyörű természetes hollófekete hajfonatáról. A világért sem bújna a németek furcsa ruhájába, akár a kisnemesek Kalinčiak *Szentlélekfalva* c. elbeszélésében.

A forradalom utána 19. század hetvenes éveinek közepéig élt a szlovák reménység, hogy létrejöhet az elfogadható megegyezés Magyarország politikusaival a lehetséges nemzeti létezésről. Sládkovič *Szentmártoniáda* c. eposzában Budát és Pestet kiált:

Utánam, kiváló férfiak! Néhány nap múlva
a haza atyjaihoz megyünk, ahová
a Duna a szlovák vizeket hordja s roppant
bilincsben hallgat fölöttük a tátrai gránit,
népek rajában a büszke Buda és
a magyar fejdíszes szép menyasszony, Pest
örök kézfogójukat ünneplik;
oda visszük el e levelünket
Szent Mártonnak eme testamentumát. *

Közép-Kelet Európa romantikus jövővé válik, a megifjodó öreg kontinens látomásává:

Fogjunk kezet testvérek, honfitársak!
Ruszin, horvát, szerb, magyar, meg románok!
Fonjuk körül arany és szent kötélekkel,
Magyarhon szivárványával a kelyhet,
amit hazának hívunk és amelyben
a szabadság bora csillog, a miénk.* ²⁶

Magyarország nemzeteinek egyenlőségét fejezi ki L'udovít Kubáni *Valgatha* c. elbeszélésében: Valgatha leánya és Hunyadi László házasságával képzelte el a szlovákok egységét a magyarokkal. Idézzük az ország egységének képét: „*Székelnek a középet jelölte, amelyben a Hunyadiakhoz hű maradt erdélyi románok a szlovákokkal végtelenül erős, várfa szilárdságú gyalogságot alkottak, Rozgonyinak a hajdúvárosok és a kunok balszárnyát, a magyar nemesek jobbszárnyát azonban Lackó fiának, Kanizsyt mint a pusztai szélvész gyors csikósokkal tartalékolva hagyva ... A cseh gyalogság iszonyú rohama megtört a románok [vlachok, oláhok] sziklaszilárd falán.*”²⁷

A budai király igazsága napjainkban is él. Az idézett részletek hozzáférhetők és közismereti felhasználásukkal nemzeteink mai közeledését szolgálhatják. Hasonlóképpen tanúsítja ezt Mátyásról a szlovák történettudomány is egy újabb publikációban Magyarország történetéről: „*Mátyás királyt a szó szoros értelmében magyar [uhorszki] királynak kell tartani, vagyis olyan ország uralkodójának, amely jóval előtte és később is sok etnikum és nemzetiség otthona és hazája volt, akár magyarokról, szlovákokról, horvátokról, németekről, latinokról, románokról, akár Magyarországon élő zsidókról van szó.*”²⁸

²⁶ A Sládkovič-szövegek ugyancsak a Tatran kiadásából valók (Bratislava 1976), a *-gal jelöltek a magam fordításai, a többi Farkas Jenőé (*Marina, Detvan*. Bratislava 1957.)

²⁷ A *Valgatha* szövege: Tatran. Bratislava 1976. *Čítanie študijúcej mládeže* 88., 151-142., a magam fordítása.

²⁸ KÓNYA, Peter a kol.: *Dejiny Uhorska 1000-1918*. Vydavateľstvo Prešovskej univerzity. Prešov 2013. 143. (SEGEŠ, Vladimír).

Surján László: Bozgortalanító

Jó ismerjük a bozgor szót. A címbéli továbbképzett forma reményt, de inkább igényt fejez ki egy olyan világ iránt, amelyen nem feszülnek egymásnak etnikai alapon az emberek.

Különösen dühítő a magyar ember számára, ha szülőföldjén bozgonak, hazátlannak mondják. Hogy lennék én hazátlan? Hacsak azért nem, mert „ti elvettétek a hazámat” – jön a folytatás. És máris nyílik a bicska.

Érdekes összefüggés sejlik fel Makkai Béla egyik írásában. A román ókirályságban letelepedett magyarságról szólván ezt írja: „*Noha az idegen állampolgárságú, vagy annak elévülésével hazátlan/„bozgor” státusú jövevényeken Bukarest nem kérhetett számon lojális, államhű magatartást, a bevándoroltakat mégis erre készítette a megtürt idegenség érzése.*”

Azt szoktuk emlegetni, hogy Bukarest a második legnagyobb magyar város, de nem gondolunk bele, hogy ez az első világháború előtti időkre vonatkozik. Az Ó-Romániába szerencsét próbálni ment székelyeket tekintette „hazátlannak” a román közbeszéd? Ha ez igaz, akkor a bozgorozáshoz kár hozzákapcsolni trianoni fájdalunkat.

Szilágyi N. Sándor másképp értelmezi²⁹ a bozgorságot. Először kimondja, hogy magyarázhatjuk a szót, ahogy akarjuk, *a magyarok körében mondhatni általános az a hiedelem, hogy a bozgor azt jelenti: „hazátlan”. Márpedig, ha mi, magyarok úgy tudjuk, hogy ezt jelenti, akkor számunkra - legalábbis a magyarban, kölcsönszóként - a bozgor nem is jelenthet mást, mint ezt.*

Idézek tovább: *A dolog akkor válik érdekessé, mikor azt is figyelembe vesszük, hogy a románok a bozgor szó „hazátlan” jelentéséről nem tudnak. Nem is hallottak róla soha. (Kivéve talán egy-két jobban informáltat, akinek mi, magyarok már elmagyaráztuk.) Ők abban a hiszemben vannak, hogy ez a szó azt jelenti: „magyar”, csak egy kicsit csúfolódva, becsmérelően, meg nem is egészen jóindulatúan mondván. És mivel mindnyájan így hiszik (már akik ismerik közülük ezt a szót, mert nem minden román ismeri), a románban ez csakugyan ezt jelenti, egyebet nem is jelenthet.*

Ha nem is hazátlant jelent, akkor is csúfnév, amit lehet évődve, de lehet megvetően is mondani. Ahogy az oláh kifejezés is mondható minden lenézés nélkül népnévnek, ráadásuk a vlah nem is lehet probléma, de bizony kifejezheti a durva megvetést, amit ha nem a hangsúly fejez ki, akkor megmutat a hozzá csapott jelző: koszos, mocskos, büdös stb. Szilágyi N. Sándor ismerteti a bozgor laikus etimológiájának több változatát, majd elárulja a maga véleményét. Szerinte a kiindulás egy olyan szó, amelyet a magyarok gyakorta használnak. Hogy melyiket, ma már nyugodtan meg is írhatnám, hiszen ha volna még nyomdafesték, mindent elbírna manapság. De inkább idézek tovább a Szilágyi cikkből, hiszen a cikk is felidézi, hogy *Kolozsvári Grandpierre Emil* évekkel ezelőtt meg is írta egy szellemes jegyzetben - az utca nyelve kapcsán -, *hogy nemcsak Basic English van ám, ami az angol nyelv nagyon leegyszerűsített változata, hanem Basic Magyar is, amely még a Basic Englishnél is egyszerűbb, mert egyetlen igével beéri. (Gyengébbek kedvéért: azzal, amely a Basic szóban túlságosan is magyaros olvasat szerint benne is van.)* Ezek szerint a román számára a bozgor valami olyasmi, hogy boz-megoló.

Ezt az áthallást megerősíteni látszik egy másik felettébb érdekes olvasmány. Egry Gábor tanulmánya³⁰ a két világháború közötti Romániában vizsgálta a verbális sértés, gúny, inzultus

²⁹ <https://erdelyimagyar.wordpress.com/2013/06/30/kik-a-bozgorok/>

³⁰ https://www.academia.edu/908606/Bozgorok_Verbális_sértés_gúny_inzultus_a_mindennapi_magyar-román_kapcsolatokban_a_két_világháború_közi_Romániában

nyomán indított perek, rendőri intézkedések aktáit. Kimutatta, hogy az egymásnak feszülő indulatok a hiányos nyelvtudás miatt nem egyszer ott is sértést véltek, ahol nem volt. Az általa feltárt esetek összhangban vannak Szilágyi felvetésével.

Mi következik mindebből? Az nem, hogy a bozgorra a megfelelő válasz a kedélyes hátba veregetés és a vidám koccintás. Szilágyi N. Sándor írása³¹ eredetileg újságcikk. De a transindex adatbankjában is ott van, s hozzá egy kiegészítés: *„Ezt az írást azért a Szabadságban közöltem, nem pedig valamelyik nyelvészeti folyóiratban (pedig egy kicsit másképp megírva ott is lehetett volna), mert talán segíthet az embereknek megérteni, hogy csakugyan létezik olyasmi, amit a konfliktustipológiában félreértésből származó konfliktusnak hívnak. Ha meg ezt megértik, talán könnyebben napirendre térnek fölötte, ha valaki lebozgorozza őket, mert legalább nem gondolják úgy, hogy már megint hazátlannak nevezett bennünket valaki. Persze az lenne a legjobb, ha a bozgorozás teljesen kimenne a divatból. Bizzunk hát benne, hogy mire ott fogunk tartani, hogy egyetlen magyar ember sem fogja soha oláhoknak nevezni a románokat, akkorára a román nyelvben is elavult archaizmussá válik a bozgor szó!”*

Az utolsó mondat persze meg is fordítható: Ha egyetlen román sem bozgorozza le a magyarokat, akkor a leoláhozás is kimegy a divatból. Nem a nyelvészkedés oldja meg a problémákat, hanem az, ha a Romániába szakadt magyarság otthon érezheti magát ősei szülőföldjén. Ehhez pedig nagyot kell forduljon a világ, s e fordulaton nem határmozgásokat, hanem emberséget, tisztességet, békességet értek. Az ünnepi beszédekben elhangzó, hitelüket veszített szép szavak komolyan vételét. Az egymástól való félelmi görcsök és a kölcsönös bizalmatlanság eltűntét. Új, békességes szavakat. Bozgorozás helyett borozgatást.

³¹ http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_pdf457.pdf

Székely András Bertalan: A muravidéki lámpás

Zágorec-Csuka Juditról, három tételben

1.

Néhány éve a szlovéniai magyar kortárs értelmiség nagy tudású, sajátosan eredeti látásmóddal, tálennummal és elhivatottsággal rendelkező alkotójának az értekező prózai kötetét vehettük kézbe.³² Második évtizede folyamatos szakmai kapcsolatunk, több közös munkánk alapján joggal vélhetem úgy, hogy a Lendva-vidéki Zágorec-Csuka Judit a délkeletre szakadt nemzetrészünk megkerülhetetlen alakja. Könyvtártudományból az ELTE BTK szaktanszékén tizenkét évvel ezelőtt szerezte meg a doktori fokozatot, azóta tagja az MTA külső köztestületének, 2007-től pedig a Muravidéki Magyar Tudományos Társaság tudományos titkári tisztét is betölti.

Szépirodalmi és kutatói munkássága a korábbi köteteiből és az e könyvben is megtalálható kiséletrajzából kiderül, azok részletezése helyett inkább hadd emeljem ki a szerző közösségi elkötelezettségét. A róla szóló kritikák sem mulasztják el megemlíteni, hogy többes értelmiségi funkciót tölt be. Nem ritka ez az embertípus a kisebbségi léthelyzetben, ahol az írástudó többnyire egyben minden is: Zágorec-Csuka Judit például magyartanár, költő, műfordító, irodalomtörténész, művészeti szakíró, újságíró, szerkesztő és könyvtáros egy személyben. A „lámpás” mindeme szerepét viszont magas fokon valósítja meg, ami csak kivételes esetben szokott sikerülni.

Missziós tudattal igyekszik nem csupán otthon a magyar és nem magyar körökben, hanem az anyaországban meg Nyugat-Európában is bemutatni a szülőföldje és az egyetemes magyarság kultúráját. Ezt teszi mostani könyvében is, időben a '80-as évektől napjainkig, vízszintes és függőleges metszetekben. Tanulmányokból, esszékből, cikkekből, recenziókból, jegyzetektől és interjúkból állította össze a kötetet a megcélzott közönségének: a pedagógus és könyvtáros kollégáknak, az irodalmároknak és az érdeklődő laikus olvasóknak.

*„Olyan időket élünk megint, amikor elvekben és intézményekben tartjuk a magyar közösséget a szlovéniai Muravidéken, de a valóságban az íróink műveit igazán kevesen olvassák. A magyar és a muravidéki magyar irodalom olvasása, illetve a magyar szellem folytonosságának az ápolása, fáradt és néha fárasztó tanárok és könyvtárosok szürke rutinmunkája lett. Pedig az olvasással a határokon túlra szakadt magyarok a kulturális lojalitásukat és az identitásuk megmaradásának a kérdését erősíthetik. Ezzel is tanúsíthatják, hogy hűek maradtak a magyar szellemhez (...) magyarnak lenni ma nem állami hovatartozást, hanem az érzésnek és a feladatnak egy specifikus módját, amely ezer év értékeiből szűrődött le: **kultúrát jelent**”* – áll a muravidéki magyarok olvasási szokásainak helyzetképét taglaló írásban.

Természetes, ha egy írástudó keresi a maga hivatásának a táji gyökereit. Zágorec-Csuka Judit számára meghatározó, hogy szülőföldjén a Bánffyok várában már a 12. századtól könyvgyűjtemény létezett, amelytől a Muravidék könyvtárügyét eredeztetheti. Ugyanígy nem véletlenül tekinti a szlovéniai magyar irodalom elődjének Kulcsár György 1573-ban Alsólendván nyomtatott prédikációs könyvét (*A halálra való keszöletről rövid tanulság*). A régiók Európájának víziójával azonosulva fontosnak érzi a szomszédos Muraköz kimagasló főúri dinasztiájával, a Zrínyiekkel is behatóan foglalkozni: Miklós, Péter és Ilona életútján keresztül a magyar és horvát nép történelmi összekötő szálaira, a többes kötődés egy családon belüli jótékony megvalósulását feltárva.

Az immár néhány ezer főnyire zsugorodott szlovéniai magyar közösség nagyon kevés stratégiai gondolkodású kulturális szakemberrel rendelkezik, közülük egy Zágorec-Csuka Judit. A több kutatási ösztöndíja során és e kötetben is formálódó programot kiemelkedő jelentőségűnek tartom, hisz mindmáig nagyon laza a koordináció a magyarlakta Muravidék magyar nyelvű dokumentumokat is gyűjtő települési, regionális és iskolai könyvtárai között. A kutató által készülő *stratégia és menedzsment* lehetővé teszi a tevékenység, a gyűjtőkör összehangolását, egy a 21. századi kihívásoknak megfelelő, a kisebbségi, az egyetemes nemzeti, a határokkal szétszabdalt nemzetrészek közötti és az interetnikus

³² A muravidéki magyar könyvek világa. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület – Muravidéki Magyar Tudományos Társaság, Pilisvörösvár – Lendva, 2010

könyvtári tevékenység hatékonyabbá tételét. Kutatása elősegíti egyfelől az összehasonlítást más határon túli magyar könyvtárak stratégiai terveivel, másrészt a határokon átnyúló csapatmunka kialakítását, az átfogó cél- és küldetésnyilatkozat megfogalmazását, végső soron egy kisebbségi értelmiségi jövőkép megalkotását, amelyet a megmaradás zálogának is tekinthetünk.

A könyv és a könyvtárügy önmagán túlmutató jelentőségéről így fogalmaz: „Mivel egyre nagyobb azoknak az aránya, akik **kettős identitásúnak** vallják magukat a magyar nemzetiség köreiből, ez kihat a nemzetiség olvasási kultúrájára is, vagyis a magyar nyelvű könyvek mellett arányosan megnő a szlovén nyelvű könyvek olvasása is. A kisebbségi létben lévő magyarok túlélési stratégiájának különböző szintjei léteznek: az első szint a család, majd erre épül az iskolarendszer, azt követi az egyház és a kultúra. Fontossági sorrendben az ötödik szinten helyezkedik el a magyar sajtó és könyvkiadás, könyvkultúra. Majd ezt követik a gazdasági lehetőségek és a politikai felelősség megszilárdításának a tényezői.”

Az egyetemes magyar irodalomból megtalálja és felmutatja Márai éthoszát. Az *Idegen emberek* recenzálásának indítéka részéről az, hogy a regény hetven év távlatából nézve is időszerűségeket hordoz. Felveti ugyanis, hogy mennyire tudunk polgárként európaiak lenni, mennyire van magyar önazonosságunk szinkronicitásban a kialakulóban lévő európai identitással, továbbá hogyan egyeztethető össze e két identitás a mai kor kihívásai közepette. Új multikulturális könyvtár megépítését javasolja Alsóendván, amely biztosítaná az információk és tudások áramlását, alapul szolgálhatna a magyarság identitás-építéséhez, egyben a szlovén – magyar – horvát közös háttér megteremtéséhez. Az EU forrásait megcélzó intézmény integrálhatná a magyar nemzetiséget a tágabb régióba, digitális, online utak segítségével pedig egész Európához csatlakozhatna az értékes gyűjteményével.

„... a magyar nemzetiséghez kellhet pénz, pártfogás, erkölcsi támasz, de igazán **csak az egész magyar nemzet/nép visszatért életbizalma tarthatja fenn létezésünk súlyát**. Hogy miért teszem ezt a merész kijelentést? Mert a magyar nemzetiség helyzetéből a Muravidéken csak akkor nem szöknek meg – kihalásba, árulásba, idegenségbe – a magyarok, ha ebből a helyzetből sorsot tudnak csinálni, a **tengecsből küldetést, ki-ki a maga lelkiismerete és lehetőségei szerint** (...) a muravidéki magyarságnak biztatásra, nagyobb motiváltságra lenne szüksége a kultúra területén is, főleg a hétköznapokban (...) ebből a léthelyzetből is lehet kitörni és fejlődni, sőt minőségileg kimagaslani is (...) A nemzetiségi új könyvtárat pedig úgy kellene építeni Lendván, mint egy templomot – hittel, erővel és meggyőződéssel a közjó beteljesedésében!” – szögezi le a kisebbségi kulturális stratégia. Akiben ilyen küldetéstudat munkál, és rendelkezik a fent vázolt távlatos gondolkozással, felismeri a gyakorlati kivitelezéshez vezető utat is. Adjon a Teremtő neki további alkotó energiákat, jó egészséget és állhatatosságot, társakon és eszközökön túl, igazi anyaországi melléállást is, hogy a nagy ívű elképzelését megvalósíthassa, a népe magasabb szinten való megmaradása érdekében.

2.

„Merjünk nagyok lenni, s valóban nem oly nehéz, de legyünk egyszersmind bölcssek is!” – e gróf Széchenyi Istvánnak tulajdonított gondolat jutott eszembe Zágorec-Csuka Judit új könyve³³ kéziratának az átlapozása közben.

A legkisebb elszakított magyar nemzetrész jeles értelmiségijének a tudatalattijában talán ez is munkálhatott, amikor évek óta a megmaradás útját tervezgeti a maga közössége számára. Szűkebb szakmája: a könyvtárügy képezi e stratégia-alkotásban a kiindulópontot, felvonultatván hozzá a szaktudomány és a gyakorlat széles arzenálját. 21. századi szakemberként elemzi a külső és belső környezetet, a tudományága korszerű eredményeit és módszereit pedig alkotó módon alkalmazza.

Jól ismeri a szűkebb haza, a Muravidék könyvtárügyét az iskolai gyűjteményektől, a községi, városi könyvtárakon át a régió területi könyvtáráig. Otthonosan mozog ugyanakkor az anyaország és az egyetemes magyarság bibliotékáiban is, szakmai tanácskozások és a szakiroda-

³³ A szlovéniai magyar nemzetiségi könyvtárak stratégiája és menedzsmentje. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, Pilisvörösvár, 2012

lom alapján összehasonlít, következtetéseket von le, a jó gyakorlatokat hasznosítani szeretné a szülőföldjén. És mivel Szlovéniában él kisebbségi léthelyzetben, természetes számára az egyetemi oktatói ténykedésének a színhelye, Maribor, a főváros, Ljubljana és a tenger melléki olasz nemzetiség könyvtárügyi tanulságainak a levonása is. Vonatkoztatási kerete ugyanakkor az Európai Unió is.

Mer nagyot álmodni, víziókat vázol fel úgy a szlovéniai magyarság központja: Alsólendva könyvtárának a kíváncsú jövője, mint a kétnyelvű iskolai közgyűjtemények vonatkozásában. Az összehangolás megfogalmazott igényét kiemelkedő fontosságúnak tartom, hisz mindmáig nagyon laza a koordináció a magyar lakta Muravidék magyar nyelvű dokumentumokat is gyűjtő települési, regionális és iskolai könyvtárai között.

A kutató által elkészített *stratégia és menedzsment* lehetővé teszi a tevékenység, a gyűjtőkör rendszerszerű harmonizációját, a kor kihívásainak megfelelően, a kisebbségi, az egyetemes nemzeti, a határokkal szétszabdalt nemzetrészek közötti és az interetnikus könyvtári tevékenység hatékonyabbá tételét. Kutatása elősegítik egyfelől az összehasonlítást a többi határon túli magyar könyvtár stratégiai terveivel, másrészt a határokon átnyúló csapatmunka kialakítását, az átfogó cél- és küldetésnyilatkozat alapján, végső soron egy kisebbségi értelmiségi jövőkép megalkotását, amelyet a megmaradás zálogának is tekinthetünk.

Három eddigi művelődéstörténeti és könyvtártudományi munkája után, Dr. Zágorec-Csuka Judit mostani kötete hasonlóképpen megkerülhetetlen mindazok számára, akiket érdekel a délnyugati nemzetrészünk kultúrájának a múltja, jelene és jövője. Mivel az ott élő magyar közösség legmagasabbban képzett, tudományos fokozattal rendelkező könyvtári szakembere, reméljük, hogy e könyv végleg elhozza neki a felkészültségéhez méltó munkakör betöltésének a lehetőségét is, hogy végre átültesse a gyakorlatba a kidolgozott merész jövőképét is!

3.

Zágorec-Csuka Judit biblioterápiás könyvét³⁴, az olvasást mint személyiséggyógyító és -fejlesztő módszert jobban ismerő szakemberek már recenzálták. Jómagam, aki a szerző eddigi munkásságát és szülő-nevelő közösségét talán az átlagosnál mélyebben megismerhettem, Zágorec-Csuka Judit néhány emberi vonását szeretném felvillantani.

A lakóhelyéért, a muravidéki és az összmagyarságért az eszmélése óta tudatosan cselekvő ember áll előttünk. Településvezetőként s azóta is ott élő polgárként, sok jót tett Kapca faluban, szeretettel említi munkatársait, akikkel sikerült mozgásba lendíteni a települést. Kellett ehhez az az attitűd, amely segítségével – annak ellenére, hogy a legkevésbé sem akart elnök lenni, mégis – úgy állt hozzá, hogy „*akikkel közösséget vállalsz, azokkal együtt kell szívnod a levegőt, és nem vonulatsz el*”. Szívvel-lélekkel dolgozott a szűkebb pátriájáért, amikor erre megválasztották.

A tágabb szülőföld az a harminchárom, zömében kis települést magába foglaló zsebkendőnyi terület, amelyen a Trianon óta egynegyedére apadt népe, a muravidéki magyarság él a gúnyhatár mentén. Nos, Judit a maga szakterületén, a könyvtártudományban a legmagasabb szakmai szintet érte el tudományosan, a politikai akarat mégis megakadályozta, hogy az őt megillető helyet elfoglalhassa. Kisebbségi létviszonyok között nem egyedülálló a példa, miszerint senki sem lehet próféta a maga hazájában. Ennek ellenére kidolgozta a nemzetiségi könyvtárak stratégiáját, amely nemcsak a szűkebben vett könyvtárügy, hanem a tudásátadás 21. századi informatika szintjén való koordinációját, a globalizáció viszonyai között a ma-

³⁴ A szépirodalom önismereti és gyógyító ereje. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, Pilisvörösvár, 2017.

gyarként megmaradást is szolgálja. A távlatos gondolkodása és víziója a többi Kárpát-medencei elszakított nemzetrésznünk számára is tanulságokkal szolgálhat.

A meg nem értés kudarcát – a kétségtelenül jogos fájdalomon és elkeseredésen túllépve –, utóbb nyereségként tudta megélni. Már nem egyéni karriercélokat követ, hanem le tud ereszkedni a gyermekek szintjére és nagy szeretettel viszonyul a korosztályi és egyéni sorsbeli problémáikhoz. Elsajátítva a más művészetterápiái (képzőművészeti, zenei, drámai stb.) területek mellett kifejlesztett biblioterápiái szakismereteket, maga is alkotó módon továbbfejleszti azokat, hozzájárulva ezzel a megcélzott fiatalok és bármely olvasó egyéni személyiségfejléséhez, a szociális érzékenységük növeléséhez.

Ehhez azonban szilárd alapokon nyugvó életfilozófia kell. Judit ezeknek a birtokában van, hisz a jóhoz, a széphez, a keresztény hitéhez, a nemzetéhez, a többnyelvű együttéléshez megkérdőjelezhetetlenül ragaszkodik. Pontokba szedett életstratégiájában annak ellenére a közjó szolgálata áll a középpontban, hogy a közéletből ki kíván vonulni, merthogy csalódott benne. Élete következő szakaszát a közvetlen környezete: a családja, a gyermekei körében intenzívebben szeretné tölteni, szeretve és szeretve lenni. Ami sorsa által megadatott, annak lenne jó örülni – ezt tekinti a boldogság legnagyobb kihívásának számára.

Bár leszögezi, hogy ambíciói ne legyenek politikai- vagy sikerorientáltak, tudja, hogy felelősséggel tartozik elsősorban a fiainak és férjének. *„De talán másoknak is, akikkel munkám és életem során kapcsolatban vagyok, akik hozzájárulnak közvetve és közvetlenül a boldogsághoz.”*

Gyökerei erősek: a reformáció idején, Alsólendván működött prédikátor, Kultsár György s a műveit helyben kinyomtató Hoffhalter Rudolf munkássága számára példaértékű. A kötetben közölt, egyik interjújában nem véletlenül szögezi le: *„Elöttem is voltak itt nyomdászok, könyvet író, kiadó emberek. Ők a könyvkiadással a tiltás ellenére álltak ki munkájuk és hitük mellett. Kultsár valami újat hirdetett, ezért üldözték és menekülnie kellett. Örök érvényű, ahogy harcolt a magyar könyvért és a magyar nyelvért. Ennek a harcnak van mai utóhangja is. Ugyan nem üldöznek el, nem kell, hogy elmenjél. Mégis ki kell, hogy álljál magadért és a nyelvedért. Ha fel mered magad vállalni, és ha teremtesz valami újat, szokatlant, konfliktusok keresztütlésébe kerülhetsz. Ez ma is aktuális a művészvilágban és a közéletben.”* A könyvnyomtatás mesterét versben is megszólítja: *„... amikor már / a kimondott szónak / sincsen ereje, az írott meg / magányosan várja a megváltást, / a prédikátorok szentbeszédei / helyett politikuskok beszédeitől / lett hangos a világ. / Alsólendva végvárának / vándornyomdásza, / irodalomteremtője, / mitévő legyen, kinek írjam / magyarul a könyveimet?”*

Földije, Cár Jenő, a színművész és tollforgató írja Zágorec-Csuka Juditról: *„erősen érezhető a verseiben a megmaradást ösztönző tartalom, versei teli vannak szeretettel a természet, a környezet iránt... Sok benne az erő és a hit.”*

Bár öntudatában megerősítette őt és családját a magyar állampolgárság, a szent föld számára a megtartó Muravidék, amely *„teremhet / neked gyümölcsöt, / apró diót, / édes szőlőt, / cseresznyét, / e föld felemelhet, / de el is temethet.”*

Istenét pedig ott látja a külső és belső tájban, a társában, valamennyi emberben, akihez szeretettel fordul. Az emberben, aki – csakúgy, mint ő –, a fény felé szeretne haladni, megélni, megérteni ezt a világot. A meghatározó momentum számára, hogy mennyi szeretetet tud adni és mennyi szeretetet tud befogadni – ez a létezésének alfája és ómegája. Az étellel szeret foglalkozni, és saját életének értelmében, boldogságában erősen hinni akar. Észreveszi a természet adta szépségeket, munkája apróságait, amit szívből tett, s amihez őszinte ihlete és kedve volt/van.

Zágorec-Csuka Judit úgy véli, a nemzetiségnek is meg kell becsülnie a szakembereit és minden magyar embert, aki akar tenni valamit. Új tanulmánykötete újabb bizonyágtétel mellett, hogy méltó a kibocsátó közössége, a régiója, az egész nemzet és a szomszédos nemzet – amely kultúrájának a közvetítése terén igen sokat tett –, megbecsülésére.

Lendva: Bánffy – Esterházy kastély

Lendva: Szentháromság kápolna

Székely András Bertalan: A magyarörmények ismertebbé tételéért

Múlt...

Egy olyan keresztény közösségről szeretnék szólni a következőkben, amely bebocsátást kért s kapott a történelmi Magyarországon. Mindezt a következő évszázadokban kiváló teljesítménnyel meg a befogadó országgal s nemzettel való nagyfokú azonosulással hálálta meg. Ez a többség-kisebbség viszonyulás a mai népvándoroltatás időszakára nézve is tanulságokkal szolgálhat.

A magyarörmények legjelentősebb betelepülési hulláma a 17. század utolsó harmadára tehető. Miután a török terjeszkedés elől menekülni kényszerültek már két-három évszázaddal korábban, a velünk szomszédos Lengyelországban (Galíciában) és Moldvában is kiépítettek jelentékeny kereskedelmi, vallási központokat. A török-lengyel harcok dúlásai következtében a hagyomány szerint 1672-ben érkezett az általuk jól ismert szorosokon az első nagyobb csoportjuk Erdélybe, amelyet több éves folyamatként kell felfognunk. Apafi Mihály fejedelem jó szívvel fogadta őket: Besztercén, Gyergyószentmiklóson, Csíkszépvízen, Görgényszentimrén, Petelén, Marosfelfaluban, Kantán, valamint saját ebesfalvi birtokán telepítette le őket. Már ő, de fia, II. Apafi Mihály is különböző kiváltságokban részesítette őket: szabadon választhattak bírót, szabadon kereskedhettek, kereskedelmi ügyekben pedig a görög kompániához fellebezhettek.³⁵

Származásföldrajzilag heterogén, szociológiai szempontból viszont homogén, főként kézművesekből és kereskedőkből álló csoport alkotta e kolóniát.³⁶ A beköltöző családok száma 300 alatt lehetett, ami később durván megtízszereződött.³⁷

Besztercéről – ahol a vezető rétegük, a legtökeerősebb, jómódú családok éltek –, a százszok 1712-ben kiűzték a számukra nemkívánatos konkurenciát. Ezt követően költöztek át Szamosújvárra (Armenopolis), ahol megalapították az „örmény metropolist”, amely az egyetlen, terv alapján épült város lett Erdélyben. Barokk épületei, templomai sajátos szint képviselnek, tükrözvén egykori lakóik jólétét. Szamosújvár 1726-ban, Ebesfalva 1733-ban kapott kiváltságlevelet III. Károlytól – utóbbi ekkortól az Erzsébetváros (Elisabethopolis) nevet viseli. E két település képezte a kezdetben egységes *compagnia* belső és külső alkotórészét. A székelyföldi örmények sokáig az erzsébetvárosi bíró joghatósága alá tartoztak, de 1715-től a szentmiklósi és szépvízi örmény bíró volt az elsőfokú hatóság az ott élők számára, szabad királyi városi rangot II. Józseftől kaptak.³⁸

Az udvar tehát különösen pártfogolta őket, hisz beleillettek az udvar merkantilista gazdaságpolitikájába, a török és zsidó alattvalókat kívánták velük kiszorítani a keleti kereskedelemből, a katolikussá vált vallásuk pedig az ellenreformáció folyamatában nyert jelentőséget.³⁹

Eredeti vallásuk szerint az *örmény apostoli egyház*hoz – a világ első államvallássá vált keresztény egyházhoz – tartoztak. Apafi idején a nyilvános vallásgyakorlás jogát nem tudták megszerezni, így kezdetben magánházaknál, később bérelt fakápolnáknál végezték a liturgiá-

³⁵Pál Judit: Az erdélyi örmények a betelepedéstől a beilleszkedésig. In: (Kovács Bálint, Pál Emese szerk.:) Távol az Araráttól. Örmény kultúra a Kárpát-medencében. Budapest, 2013. 9-10.

³⁶Krajesir Piroška: A magyarországi örmény kolónia és néprajzkutatás a századfordulón. In: (Székely A. B. szerk.:) Tanulmányok a magyarországi bolgár, görög, lengyel, örmény és ruszin nemzetiségek néprajzából 8. Magyar Néprajzi Társaság, Budapest, 2011, 194.

³⁷Ld. Pál Judit: Az erdélyi örmény népesség számának alakulása és szerkezete a 18. században. = Erdélyi Múzeum, LIX. (1997), no. 1-2., 104-120.

³⁸Pál J. 2013, i. m., 10-11.

³⁹Pál J. 2013, i. m., 12.

jukat. A 17. század végén Szebelébi Bertalan kézdiszentléleki plébános és püspöki helynök két kápolnában engedélyezte a saját rítusú istentiszteleteik tartását.⁴⁰

Az évszázad utolsó évtizedeiben – hathatós szentszéki, magyar katolikus egyházi és Habsburg udvari támogatással –, a *rekatolizáció* nagy lendületet vett az ortodox erdélyi románok és a felső-magyarországi rutének körében. Ebben az összefüggésben a protestánsellenes hatalmi játszma részévé vált az örmény apostoli egyház. Bár Minas püspökük vezetésével egy részük ellenezte, az erdélyi örmények Lembergben 1681-ben deklarálták az uniót, elismerve a pápa primátusát. A folyamatot *Oxendius Virziresco* missziós unitus örmény pap vitte végig sikeresen 1709-ig.

Az általa alapított és felépített Szamosújvár mellett Erzsébetváros, Gyergyószentmiklós és Csíkszépvíz kanonizálódott örmény kolóniaként, amely nem csupán az örmények nagyobb számának, hanem mindenekelőtt az *örmény katolikus egyház* húzóerejének köszönhető. Ott építették fel első, szerényebb kötemplomaikat, majd monumentális szentegyházaikat. Építésszerűleg a helyi hagyományba igyekeztek beilleszkedni, a szamosújvári Salamon-templom például a vidék késő gótikus falusi templomainak alaprajzát követi.⁴¹ Az erzsébetvárosiak első templomukat 1725-ben építették a Szentháromság tiszteletére, ahová négy év múlva mechitarista szerzetesek érkeztek. A ma is álló hatalmas Istenházát 1766-91 között emelték, védőszentje Árpád-házi Szent Erzsébet. Mellette még kilenc kápolna és templom épült a városban a hívek adakozásából.⁴²

Virziresco apostoli helynök, majd püspök Szamosújváron nemcsak a lelkeket gondozta, hanem kialakította a sajátos örmény barokk városképet a kereskedő polgárság számára, amely stílus a környék városi és nemesi hagyományaiba is illeszkedett.⁴³ Létrehozta az örmény tí márcéhet, megalkotván annak alapszabályát. A Rákóczi-szabadságharc alatt a protestáns rendek által kiutasított Illyés András püspök felkérésére ellátta a latin hívek gondozását is: papokat szentelt, harangokat áldott meg, házassági ügyekben bíraskodott, főpapi infuláns miséket végzett, szent olajokat szentelt.⁴⁴

A *kézműves bőrfeldolgozás* a szintén az örmények által üzött *mészárosságra* meg a *marha- és bőrkereskedelemre* épült. Az Erdélyben monopolhelyzetet kivívott állatkereskedők Moldva, Havasalföld mellett eljutottak Bécsig, a délnémet és itáliai városokig. A szegényebb vándor-kereskedők pedig a vidék áruellátásában játszottak fontos szerepet. Széttérjedvén az országban, a 18. században már az Alföldön béreltek pusztákat állattartásra, anyagi helyzetük már a *nemesség megszerzését* is lehetővé tették. A Székelyföldön *fafeldolgozással és kereskedelemmel*, valamint a modern *pénzforgalom* meghonosításával foglalkoztak, utóbbi révén a városiadosást is elősegítvén.⁴⁵

A magyar közjog a betelepedés után egy évszázadig különleges jogállású idegenekként kezelte őket, de 1776-ban sor került a *jogi integrációjukra* is: ekkortól fogva közhivatalokat is betölthettek, ezáltal jogaik és kötelességeik megegyeztek az államalkotó többségével.⁴⁶ Megnyilván ez által előtűnt a *társadalmi és térbeli mobilitás*, a *földbirtokszerzés* lehetősége is (pl.

⁴⁰ Pál Emese: az erdélyi örmények szakrális művészeti emlékei. In: Kovács Bálint, Pál Emese szerk. 2013, i. m. 73.

⁴¹ Pál Emese, 2013. i. m., 74-75.

⁴² (Szerző nélkül:) Örmény értékek védelmében = F XVI., no. 180. (2012. február), 25.

⁴³ Tamáska Máté: Kultúrák szintézise Szamosújvár városképében. In: Kovács Bálint, Pál Emese szerk. 2013, i. m., 65-66.

⁴⁴ Fancsali János (szerk.): Magyarörmény életrajzi lexikon II. kötet. Budaörs, 2014, 192-193.

⁴⁵ Pál J. 2013, i. m., 12-14.

⁴⁶ Kali Kinga: Kulturális stratégiák: armenizmus és neoarmenizmus. In (Székely András Bertalan szerk.): Válogatás a magyarországi nemzetiségek néprajzi köteteiből 7. (2014) Budapest, 2014, 273.

a Bánságban), szétszóródtak az országban, újabb *közigazgatási, értelmiségi pályákra kerültek* s érthettek el rendkívüli sikereket.

A korábban lezajlott vallási uniójuk s az utóbb említett emancipációjuk és migrációjuk a Kárpát-medencében igen ritka *politikai és társadalmi integrációt* eredményezett. *Kabdebó Lóránt* a folyamat lényegét abban látja, hogy „a magyarörmények több mint három évszázad alatt úgy váltak magyarrá, hogy származásuk öntudatát megtartották. A befogadó nemzet legjobb polgáraivá igyekeztek válni, minden sorsdöntő és minden békés időszakban egyaránt.”⁴⁷ Nem csupán asszimilálódtak, egészen és tiszta szívből magyarrá lettek! Annak érzik magukat lelükben, ezt vallják írásban és tetteikben. „Orbán Balázs szavaival élve, nem éltek vissza soha új hazájuk vendégszeretetével, amely őket legnehezebb üldöztetések korában befogadta. ezen életrevaló nemzettöredék átérezte, mivel tartoznak e hazának és méltónak bizonyult arra, hogy mint magyarörmény e nemzet fiai közé számítsón.”⁴⁸

„A 19. század erdélyi örménysége előtt valóban nem volt más lehetőség, mint betagozódni abba a társadalomba, amelybe elődeik már gyökeret vertek, s a közvélekedés által örmény jellemzőknek tartott tulajdonságaikat – becsületesség, szorgalom, hagyománytisztelet, takarékoság, közügyek iránti elkötelezett áldozatkészség, családszeretet, polgári erények – a gazdaság terén elért sikerek után a társadalmi sikeresség szolgálatába állították (...) A század utolsó évtizedeiben a kulturális és társadalmi élet szinte minden területén kiemelkedő helyet foglaltak el az örmények.”⁴⁹ Országos arányszámukhoz képest egyértelműen felülreprezentáltak voltak a korabeli Magyarország elitjében.

E sorok szerzője nagyobb tanulmányban foglalta össze s elő is adta a Muravidék Baráti kör Kulturális Egyesület 2015. novemberi konferenciáján, Csíkszeredában a magyarörmények hozzájárulását a magyarság építményéhez.⁵⁰

... közelmúlt és jelen

Az 1997 februárjában alakult *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület (EÖGYKE)* volt az, amely újraszervezte az erdélyi örmény közösséget a rendszerváltozás után Magyarországon. A pártállami időkben a megfélemlített emberek a származásukról, egyházi hovatartozásukról nem beszélhettek, így ezek a családokon belül is megfakultak a tiltás, megtorlás miatt.

1994-től a nemzetiségi önkormányzatisággal együtt, kitartó munkával lehetővé vált – Nemeskürty István gondolatát leképezve „parázs a hamu alatt” – újraéleszteni az emberekben az örmény kulturális és katolikus hitéleti identitást, a származástudatot. Ezt a sziszifuszi munkát vállalta fel az egyesület és végzi mintegy húsz éve. Munkaformáik a Fővárosi Örmény Klub működtetése, az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek havilap kiadása (XX. évfolyam), az Erdélyi Örmény Múzeum könyvsorozat elindítása (eddig 21 kiadvány), kiállítások, örmény kulturális hetek, konferenciák stb.

A hazai örmény közösség (tágabb értelemben az örménység) történetének, kulturális értékeinek a széles körben való népszerűsítése érdekében elhatározták, hogy országos tanulmányi versenyt indítanak az állami- és egyházi magyar középiskolák között, hogy a fiatalságon keresztül minél több emberrel megismertessük a Kárpát-medencébe 350 évvel ezelőtt befoga-

⁴⁷Kabdebó Lóránt: Magyarörmények. In: (Alexa Károly szerk.): Távol az Araráttól... A magyarörmény irodalom. Budapest, 2014, 232.

⁴⁸Dr. Száva Tibor-Sándor: A csíkszépvízi Száva család. Csíkszereda, 2000.) 9., 7.

⁴⁹Krajcsir, 2011, i. m., 196.

⁵⁰Székely András Bertalan: Ördögviasszaváltozás Csíkban = Székelyföld XX., no. 2., 111-135. (2016. febr.) <http://www.hargitakiado.ro/cikk.php?a=Mjg3NA==>

dott erdélyi örménység dicső múltját, jelenét. Így született meg a *Velünk élő kultúrák: Örmények országos középiskolai tanulmányi verseny/vetélkedő* gondolata, melynek során biznyságot adtak arról, hogy a magyarörmények teljes mértékben integrálódtak a magyar nemzetbe, a kultúrájuk egyidejűleg magyar és erdélyi örmény kultúráként élhető meg mindenki számára. A kezdeményezés mellé odaállt az emberi erőforrások minisztere, a nemzetpolitikáért felelős miniszterelnök-helyettes, valamint a hazai katolikus egyház feje is, erkölcsi és anyagi támogatásuk súlyt adott a tudáspróbának.

2015 nyarán az ország élvonalbeli **egyházi és világi** középiskolái közül kiválasztottak 21-et, amelyeknek vezetőit elektronikus levélben felkérték a **meghívásos** versenyen való részvételre. A kiválasztásnál törekedtek egyfelől az arányos területi eloszlásra, arra, hogy kisebb települések is bekapcsolódhassanak, másfelől az egyházi és világi intézmények megközelítően azonos számára, továbbá az egyháziakon belül a római és görög katolikus, valamint a református és evangélikus tanintézetek egymás mellettiségére is. Közülük **19 intézmény** jelzett vissza, hogy részt kíván venni a versengésben.

A rendezők a felkészítő tanárokkal folyamatos e-mail és telefonkapcsolatban álltak. Az egyesület a verseny témáit 14 pontban foglalta össze, amelynek pontjaihoz részletes forrásjegyzéket csatoltak. A nyár folyamán összeállítottak egy olyan felkészítő anyagot, amely papír és CD-ROM alakban, valamint az egyesület honlapján⁵¹ együttesen alkalmas volt a részt vevő csapatok alapos felkészülésére. Az ősz elején, szeptemberben elküldték a nevezett intézményeknek, kísérő jegyzékkel, adománylevéllel, kérve egyben, hogy a teljes anyag kerüljön az iskola könyvtárának állományába.

Október hónapban a verseny ötletgazdájának, dr. Issekutz Saroltának a vezetésével a lebonyolító stáb kialakította és elküldte a csapatoknak a **versenyszabályzatot**. November első felében elkészítették az elődöntő forgatókönyvét, **feladatlapját és megoldókulcsát**.

2015. november 21-én egyazon időpontban online lebonyolították a verseny **elődöntőjét**. Először dr. Issekutz Sarolta egyesületi elnök néhány perces videó-üzenetben üdvözölte a résztvevőket, majd pontban 9 órakor e-mailben megkapta minden csapat a feladatlapot. A csapatok számára a korábban megkapott felkészítő anyag használható volt, ám a szó szerinti plagizálás elkerülésére felhívták a figyelmüket. A válaszadásra, kidolgozásra 3 óra állt a rendelkezésükre, a csapattagok közötti munkamegosztásban szabad kezet kaptak. 12 óráig mind a 19 csapat **elektronikusan** megküldte a kitöltött feladatlapját a biztonság kedvéért az egyesült által megadott két független elektronikus levélcímre.

A következő két hétben a rendezők által felkért szakmai zsűri kiértékelte a feladatlapokat. December hónap folyamán értesítették a csapatokat arról, hogy bejutottak-e a döntőbe vagy sem, így a továbbjutottaknak kellő idejük maradt a döntőre való felkészülésre. A **döntőbe** a következő öt csapat került:

Aszódi Evangélikus Petőfi Gimnázium és Kollégium
Bolyai János Gimnázium – Kecskemét
Kazinczy Ferenc Gimnázium – Győr
Móricz Zsigmond Gimnázium – Budapest és
SZTE Gyakorló Gimnáziuma – Szeged.

Az elődöntő valamennyi versenyzőjének és felkészítő tanárának a munkáját oklevéllel és könyvadománnyal köszönték meg.

⁵¹ <http://magyarormeny.hu/index.php?apps=news&article=28>

Már az őszi folyamán megkeresték és felkérték azt a történelemtanárt, aki egyfelől alkalmas a döntő feladatainak összeállításában való részvételre, másfelől a **játékvezetésre**. A kiválasztásakor szempont volt a szakmai felkészültség, a téma iránti fogékonyság, a hasonló versenyek vezetésében szerzett gyakorlat, továbbá a nagyközönség előtti szereplésben való jártassága is. Egy a versenyben nem érintett középiskola, a budai Szent Imre Gimnázium pedagógusában, a moldvai csángó népzenei játszó Berka Együttes muzsikusában, Endrődi Szabolcsban találták meg ezt a személyt, aki már a döntő mezőnyének kialakulásakor intenzíven bekapcsolódott a stáb munkájába.

2016. január hónapban részletesen megtervezték a döntő lebonyolítását, és februárban, tájékoztatták a felkészítő tanárokat s rajtuk keresztül a diákokat a részletekről. Az elődöntő felkészítési anyagait továbbiakkal egészítették ki, amelyeket az egyesület honlapjáról és az internetről elérhetőkké tettek.

2016. március 19-én bonyolították le a **döntőt** a budapesti Móricz Zsigmond Gimnáziumban. Az érintett csapatok „holdudvarán” kívül a magyarörmény közösség mintegy hatvan tagja is kíváncsi volt a megmérettetésre, beleértve az örmény katolikus templom lelkipásztorát, nemzetiségi önkormányzati vezetőket, színházi és zenei előadóművészeket, fiatalokat is. A versengés feladatai a korábban közzétett verseny témák szinte valamennyi témakörét érintették. A csapatok kétszer 2-2,5 órás, részben helyben, részben előre megkapott szóbeli, kis részt pedig helyben, írásban megoldható feladatokat kaptak. Kiemelkedett közülük annak a helytörténeti vizsgálódásnak a prezentációja, amelyet szűkebb-tágabb lakókörnyezetük örmény vonatkozásairól adhattak elő, emellett szabadon megválasztott formájú örmény témát is feldolgoztak. A zsűri tagjait a téma jeles hazai és erdélyi szakemberei közül kérték fel.

A tizenöt részfeladat pontszámainak összesítéseként első helyezést ért el a győri Kazinczy Ferenc Gimnázium csapata, Lőrinczy Anna tanárnő vezetésével. Őket követte az Aszódi Evangélikus Petőfi Gimnázium, felkészítő tanáruk: dr. Péterfi Gábor. Bronzérmes lett a kecskeméti Bolyai János Gimnázium „válogatottja”, őket Harkai Hajnalka tanárnő készítette fel. A 4. és 5. helyen a Szegedi Tudományegyetem Gyakorló Gimnáziumának és a fővárosi Móricz Zsigmond Gimnáziumnak a csapata végzett, Blazovich Péter Márk és Lugosi Zsolt tanárurak irányításával.

A versenyt **kulturális program** zárta le, amelynek során a magyarörmény és anyaországi örökségből mutattak be a meghívott művészek színvonalas ízelítőt. A vendégek a nap folyamán az **örmény konyha ízeivel** is megismerkedhettek.

A győztes csapat április 25 – május 1. között egyhetes erdélyi körutazáson vehetett részt, amelyen a magyarörmény, a magyar és a székely kultúra meg történelem nevezetes helyszíneit kereshették fel, szakképzett vezetés mellett. Az ezüstérmesek jutalma május 7-én egy napos bécsi kirándulás volt az örmény Mechitarista Rend rendháza és az osztrák főváros magyar emlékei felkeresésével. (E program költségeit a Fővárosi Örmény Önkormányzat vállalta magára.) Másnap a harmadik helyezetteket látta vendégül Budapesten az örmény katolikus templomban és múzeumban a rendező egyesület. **Különdíjakat** nyújtott át a helyszínen még az Ifjúsági Caritas Egyesület és a Ferencvárosi Örmény Önkormányzat, így senki sem maradt ajándék nélkül. A döntő valamennyi versenyzője és felkészítő tanára ezen kívül könyvjutalomban is részesült.

A verseny messzemenően elérte célját: a magyarörmény és örmény történelem, kultúra széleskörű megismertetését. **Több száz** diák és családtagjaik, a felkészítő pedagógusok, a bevont iskolák honlapjait látogatók, a könyvtáraik jövőbeni olvasói, az írott és elektronikus sajtóközlemények közönsége, itthon és jelenlegi határainkon túl, potenciálisan **több ezres** táborot tesznek ki. Gyakorlatilag egy teljes tanéven keresztül visszatérő témát jelentett ez a jelentős kulturális örökség, amelybe egy nagyon fogékony életkorú réteg: a középiskolások áshatták bele

magukat, mélyülhettek el a hivatalos tananyag részét nem képező történelmi, művészeti, földrajzi, nemzetiségpolitikai és más vonatkozásaiban. Akiket ez az ügy megérintett, a jövőben már fogékonyak lesznek az örmény közösséget érintő bármilyen információkra, így sikerült őket érzékennyé tenni, „beoltani”, alkalmassá tenni akár a környezetük pozitív befolyásolására is.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a magyarörmény közösség tervezi a verseny kiterjesztését, **folytatását** a jövőben az **erdélyi** nemzettársai irányába is. Tudomásunk van arról is, hogy a **többi magyarországi nemzetiség** egyike-másika érdeklődik a maga közösségének ismertté tétele céljából hasonló vetélkedő megrendezése iránt. Az oktatásirányítás a történelem-, földrajz-, honismereti, nyelv- és irodalomoktatás **tananyagának fejlesztése** során, valamint a pedagógus-továbbképzések anyagába is tervezi bevenni a külhoni magyarságra meg a hazai nemzetiségekre – közöttük a magyarörménységre – vonatkozó ismeretek hangsúlyos bővítését. Reményeink szerint egyszer önálló tantárggyá is fejlődhetnek a nemzetiségi ismeretek. Nem kizárt az sem, hogy épp a jeles magyarörmények munkásságának megismerése által, egyes fiatalok vagy idősebbek felfedezik azokat a **gyökereket**, amelyek e közösséghez köthetik őket.

A nemzet egészéért és a Kárpát-medencei népek kulturális kapcsolattartásáért egyaránt felelősséget érző Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület szívből gratulál az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnek e nagyszerű kezdeményezéséhez, és további sikeres közösségmegtartó munkát kíván.

A budapesti örmény-katolikus kápolna oltára

Surján László: Nemzet és lélekmérgező tévhitek

Csonka János a felvidek.ma portálon tévhitgyűjtésbe kezdett⁵². Nem közönséges tévhiteket szedett össze, hanem olyanokat, amelyek félrevezetik a magyarokat. Talán lehetne keményebben is fogalmazni: tévhitek, amelyek megmérgezik a szlovákiai magyar életet. Tévhitek, amelyeknek a terjedése azt segíti elő, hogy Szlovákia a szlovákoké legyen. Multietnikus nemzetállam??

Érdemes felidézni ezeket, meg is teszem egyesével és kommentálom chartás szemmel.

1. „Csak szlovák iskolával lehet érvényesülni.” – Az egyik legbosszantóbb lózung, amit csak ismerünk, és amivel a legerőteljesebben nyomják az asszimilációt. Ha ez így lenne, akkor 5 millió szupersikeres ember lakná a mai értelemben vett Szlovákiát, és arányaiban különbözne a szlovákok és a magyarok körében a munkanélküliség. Ellenben, ha jól belegondolunk, kapásból több kimagaslóan sikeres magyar tudóst, művészt, hírességet lehet említeni, mint szlovákokat, akik közül nem csekély számban vannak olyanok, akik a mai Szlovákia területén születtek, éltek.

Ma a szakemberek úgy tartják, hogy az anyanyelvén jobban és könnyebben tanul az ember. Ettől megfosztani Szlovákia lakosságának kerekén tíz százalékát valójában nemzetgyilkosság. Ennek az éremnek van egy másik oldala: ha párhuzamos kultúrát építünk, ha tudatosan nem tanítjuk meg gyermekeinknek a szlovákokat, akkor valóban nehezen vagy egyáltalán nem tudnak majd érvényesülni szülőföldjükön. Az eredmény pedig az lesz, hogy elhagyják az országot, Magyarországra vagy akár még messzebbre költöznek. Más szavakkal a felvidéki magyarság megmaradásának és érvényesülésének kulcsa a magyar anyanyelv és a jól beszélt szlovák nyelv. Amit csak akkor tud megszerezni az ember, ha idegen nyelvként, azaz nem anyanyelv-szerűen tanulja azt. (A kivétel, ami erősíti a szabályt az a vegyesházasság, ha tudatosan és okosan kétnyelvűnek nevelik a gyereket. Ilyenek azonban felettébb kevesen vannak.)

A szlovák iskola tehát nem az érvényesülésnek, hanem a beolvasztásnak az eszköze. A tévhitet mézes-mázos „jóakarattal” terjesztik a szlovákok, de bizony vevők rá a megpróbáltatásokba befáradt, gyermekeiknek könnyebb életet kívánó magyarok is. Igen. Nehezebb gyerekkora, nehezebb élete van a kisebbségi életet élő magyarnak. Nehezebb, de messzebbre vivő. A befektetett energia mindig megtérül. Ellenszere tehát ennek a tévhitnek nemcsak a „csakazértis”, hanem a magasabbra vágás.

2. „Magyarország gazdaságilag elmaradottabb, mint Szlovákia.” - Ha egy szlovák-magyar vitára, vagy akár csak eszmecserére kerül sor, legyen szó bármilyen témáról, mindenkor aduásként húzzák sokan elő, hogy Magyarország gazdaságilag mennyire bajban van, szemben Szlovákiával. Viszont, ha átruccanunk Budapestre, vagy bárhova az országba, akkor azt tapasztaljuk, hogy ennek pont ellenkezője az igaz. A sok hiányosság ellenére sokkal rendezettebbek a települések, látható a folyamatos fejlődés, és felfelé ívelnek a számadatok – arról nem is beszélve, hogy ott a települések szerkezetében nem okozott akkora károkat a szocializmus, mint Szlovákiában, ahol az átkosban pusztítottak mindent, ami burzsoá és magyar eredetű volt. De azt is hallani, hogy Szlovákiában bezzeg euró a fizetőeszköz, ezzel kapcsolatban viszont elgondolkodtató, hogy Magyarország mellett például Csehország és Lengyelország sem siet, hogy bevezesse... tán nem véletlenül?

Hogy finoman fogalmazzak, egyik ország sem tartozik a világ élvonalába. Voltak évek, amikor a szlovákoknak jobban ment, volt, amikor rosszabbul. Van ilyen rangsor, van olyan. Az

⁵² <http://felvidek.ma/2016/05/ot-tevhit-amivel-felrevezetik-a-felvideki-magyarokat/>

egyikben mi vagyunk kevésbé lemaradva, másokban a szlovákok. Alighanem csacsiság ilyesmivel büszkélkedni. Csonka Jánosnak abban tökéletesen igaza van, hogy a magyarlakta, különösen a magyar többségű települések valóban többszörösen hátrányosak, mivel sem annak idején Prága, sem később Pozsony nem sokat törődött a fejlesztésükkel. Ugyanakkor a tévhit nem régiókról, hanem országokról szól. Az efféle mondatoknak a célja a másik megalázása. Lehet, hogy a legegyszerűbb kezelési mód legyinteni: számárság. Egyébként meg lehet figyelni, hogy vannak időszakok, amikor Magyarországról megy a bevásárló turizmus Szlovákiába, van, amikor fordítva. A gyerekes büszkélkedés helyett próbáljunk meg örülni egymás sikerének. Szlovákiának el kell ismernie, hogy sikereit szlovák és magyar származású állampolgárai közösen hozták létre. Nem könnyű, egy úgynevezett nemzetállamban.

3. „*A magyarok mindig elégedetlenkednek.*” – A magyarok temperamentumukból fakadóan sokkal forradalmibbak a szlovákoknál, és szinte természetesnek vehető, hogy ha valami nem tetszik a népnek, az ellen az utcára vonul tüntetni. Az öntudatos ember ugyanis tisztában van azzal, hogy mi a jó neki, s ezért hajlandó is tenni és szavát felemelni. Aki ezt furcsállja, az vagy nem elég öntudatos, vagy már sikeresen bedarálta a rendszer.

Ez a vád valójában szlovák védekezés. A Szlovákiában élő magyarság számos dologgal elégedetlen, s okkal. Messze van még attól, hogy állampolgárként egyenrangú legyen az ország többi polgárával. Ha az ország vezetője mondhat olyant, hogy Szlovákia a szlovákoké, s ezen nem állampolgárt ért, hanem etnikai hovatartozást, akkor persze, hogy elégedetlen, aki kirekesztve érzi magát. Könnyebb ezt az elégedetlenséget nemzeti jellegzetességnek nyilvánítani, egyfajta kóros jelenségnek, mint szembenézni az elégedetlenség okaival, netán orvosolni azokat, vagy legalább egy tisztességes kompromisszumra törekedni. Egyebekben pedig erre a mondatra a „na és” is megfelelő válasz. Ha nem lennének az emberek elégedetlenek, még mindig barlangokban laktának, vagy épp a fák tetején. Az elégedetlenség motor, amire az emberiségnek szüksége van. Ha nem lett volna szlovák elégedetlenség, nem jött volna létre sem Csehszlovákia, sem Szlovákia.

4. „*Mi sem magyarok, sem szlovákok nem vagyunk, és nem tartozunk sehova.*” – Gyakran helyezzük magunkat inkubátorba azzal, hogy sehonnaiként tekintünk magunkra. A jelenség, hogy sok felvidékit (erdélyit, kárpátaljai, délvidékit stb.) Magyarországon le-szlovákoznak (románoznak, ukránoznak, szerbeznak stb.) sajnos létezik. De tisztában kell lenni ennek a háttérével is. Az anyaországban ugyanis a szocialista internacionalizmus jegyében (hogy a szovjet szövetségesek közt ne legyen intrika) közel fél évszázadon keresztül titkolták annak tényét is, hogy 1920 előtt létezett a történelmi Magyarország, melynek határai finoman szólva sem estek egybe a mostaniakkal, továbbá, hogy mi volt Trianon, és jelenleg is élnek magyarok azokon a bizonyos határokon túl. A szemlélet azóta merőben megváltozott, viszont el kell tennie jó pár esztendőnek, hogy ez általánosan is beivódjon a társadalom minden rétegébe. Alapvetően látni kell, hogy kinek az érdeke az, hogy magyar és (felvidéki) magyar közé éket verjenek.

Köszönet illeti Csonka Jánost, hogy a csonka haza megvezetett, átnevelt polgárait némileg menti és a valódi bűnösöket megnevezi. A maradék Magyarországon hiányzik az emberekből az a tapasztalat, hogy mit jelent különböző nemzeteknek együtt, egy településen élni. Együtt mondom, azaz nem pusztán egymás mellett. 1920-ban a nekivadult mohóság olyan mélyen vágott bele a magyar nemzetbe, hogy szinte száz százalékosan csak magyarokat hagyott meg az ország valamikori közepén. A minimális szlovák, román, horvát és szerb népesség nem volt elegendő ehhez a tapasztalathoz, németek még úgy-ahogy maradtak, de őket meg utolérte a kitelepítés. Elveszett tehát az együttélés kultúrája, így azután könnyű volt megvezetni az új nemzedéket.

Mindazonáltal ez nem mentség, csak magyarázat. Amikor ma a törvény a nemzeti összetartozásról szól, ezeket a durván széttépett szálakat próbálja ismét összekötni. Egyszer elbeszélgettem egy kárpátaljai fiatalemberrel. Arról értekezett, miként maradhat meg a kárpátaljai magyarság. Első helyen a kultúrát említette. Joggal. Amikor ápoljuk az irodalomtörténeti vagy történelmi jelentőségű emlékhelyeket a határon túli területeken, egyszerre szolgáljuk az anyaországi magyarok ismereteinek növelését, a határon túl élők önbecsülését és nemzeti öntudatát, valamint a határon átvélő összetartozásunkat. Annak pedig legyen tudatában minden magyar, hogy minden siker, ami elér sportban, tudományban, művészetben, életszentségben, minden megbecsülés, amit szerez, nem csupán a sajátja, hanem a nemzeté. Nem a maga dicőségét fényezi, hanem az egész magyar nemzet.

5. „*Mi máshogyan beszélünk, mint az affektáló magyarok.*” – Ezt úgy hívják, hogy nyelvjárás (leszámítva persze a szlovák nyelvből átvett szlovakizmusokat). Való igaz, hogy a Felvidék különböző pontjain erős tájszólással beszélnek a magyarok. A legerőteljesebben a dunántúli – Csallóköz, Mátyusföld; a palóc – a Vágtól a Hernádig; és az északkeleti van jelen – a Hernádtól Kárpátalján keresztül egészen a Partiumig. Viszont, ha elmegyünk a Dél-Alföldre, a Hajdúságba vagy éppen Zalába, akkor ugyanúgy nyelvjárásbéli különbséget tapasztalhatunk, hiszen ott sem azt az irodalmi köznyelvet beszélik, amit jobbra a városokban, Pesten pedig annak igencsak eltorzított változatát. Ám, mivel a kirándulások során leginkább a pestiekkel érintkeznek a felvidékiek, ezért hat számunkra a beszédük annyira idegenül. A magyar nyelv ugyanis hihetetlenül gazdag, nyolc nagy és megannyi kisebb nyelvjárás alkotja. Ettől függetlenül ezek között nincsenek különösebben nagyobb eltérések, mint például Szlovákiában a keleti vagy a hegyentúli, esetleg egy bajor és egy sváb nyelvjárás között.

Ez valóban nem tévhit, hanem tény. A rádió, majd a televízió roppant sokat ártott a nyelvjárásoknak, ami érzékeny veszteség, különösen azért, mert 1945 után nem sokat törődtek azzal, hogy a bemondók szép kiejtéssel, helyes hangsúllyal szólaljanak meg. A torzítás abban van, hogy nem „a magyarok” beszélnek affektálva, hanem a pestiek, szerencsére ott sem mindenki. Ezzel a gondolattal is a magyar nemzeti egységet vélik gyengíteni, akik rossz szándékkal hangoztatják. Érdemes visszájára fordítani a dolgot. A szlovákiai magyarság beszéde érték. Aki átjön például egyetemre, esetleg le is telepszik a fővárosban, nehogy azon igyekezzék, hogy lekopjon az otthoni kiejtése. Legyen büszke rá, és ha teheti termékenyítse meg a pestiek ízetlen beszédét.

6. „*Trianon végülis igazságos volt, hiszen a magyarok 1000 évig elnyomták a szlovákokat.*” - Kezdjük ott, hogy alig 100 évet eleve nem lehet összemenni 1000 évvel, de ha ettől még el is tekintenénk, s amennyiben valóban így volna, akkor ezeréves erőteljes asszimiláció eredményeképpen ma már csak az eltűnt népek atlaszában találkozhatnánk a szlovák kifejezéssel. Tény, hogy a történelem során voltak mindkét oldalról inkorrekt lépések, de az 1000 év ilyen irányú hatásait össze sem lehet hasonlítani azzal a karcsú 100 évvel, amelynek során kockafordultával a felvidéki magyarokat érték igazságtalanságok. Felfoghatatlan a szlovák nemzeti kánon azon eszmefuttatása, hogy **amit sérelmez a múltban, azt mi sem természetesebb módon alkalmazza a jelenben.** Pedig azóta a felvilágosult liberális demokrácia korát éljük... Tudjuk azonban, hogy a lelkiismeret, mely tart a számonkéréstől, nagyon makacs dolog...

Valamely konkrét ügy intézése végett jártam Szlovákia budapesti nagykövetségén. A nagykövet kedvesen fogadott, s a szlovák-magyar viszonyról szólva, kijelentette: A dolog ott kezdődik, hogy az ezeréves elnyomás emlegetését abba kellene hagyni, ilyen ugyanis nem volt.

Sajnos mind a csehszlovák időkben, mind később, tudatos történelemhamisítás zajlott Szlovákiában, s nem is eredménytelenül. Az ezeréves elnyomás mítosza mélyen benne van a mai

szlovák közgondolkodásban, és a hiteles értelmiségnek sokat kell még dolgoznia, hogy kikerüljön onnét. A lelki méregkeverők ügyesen állították be az osztályellentéteket etnikai ellentétként. A szlovák jobbágy nem volt jobban kiszolgáltatva a földesúrának, mint a magyar, de azon a területen, ahol minden jobbágy szlovák, a földesúr pedig az egységes és oszthatatlan magyar nemzet – értsd nemesség – része, könnyen bizonyítható a tétel, ha nem is igaz. Mert az a bizonyos földesúr, valóban a magyar nemzet része volt, ha nem is tudott egy árva szót sem magyarul. Hivatalos ügyeit latinul intézte, otthon meg nyugodtan beszélhetett anyanyelvén, akármilyen is volt az.

Trianon nem volt igazságos. Két feltétel teljesülése csökkenthette volna a kárt. Az egyik, hogy a határ kövesse a nyelvhatárt, a másik, hogy a hovatarozásról népszavazás döntsön. Egyik feltétel sem teljesült. Stefan Hríb és sokan mások úgy vélik, ha eleik szabadon választhattak volna Prága és Budapest között, távolról sem biztos, hogy Prága a győztes.

Végezetül még egy megjegyzés. Az efféle önigazolás annak a jele, hogy a szlovákok még mindig félnek egy esetleges magyar revíziótól. Csonka János megjegyzése pontos: a szlovákok most éppen azt nem adják meg nekünk, amit annak idején tőlünk követeltek, és a határok igazságtalan volta miatt lelkiismeretfurdalásuk van, bizonytalanok és félnek. Hány, de hány dokumentumban jelentette ki Magyarország, hogy nincsenek területi igényei! Ennek minden egyes ismételése csak növeli a bizonytalanságot. Ha a szlovák állampolgárságú magyarok ténylegesen és nemcsak papíron megkapnák az őket megillető egyéni és közösségi jogokat, az Unión belül határtalanságot mindkét nemzet boldogan élvezhetné.

7. „1938-ban Magyarország megszállta Szlovákiát.” - Kezdjük talán azzal, hogy Szlovákia ekkor még nem létezett (1939. március 14-én kiáltották csak ki a Tiso-féle hitleri bábállamot). A szlovák szakzsargon ezt megszállásnak (arbitráž), míg a magyar visszacsatolásnak, felszabadításnak nevezi. Tételezzük fel, hogy az előző pontban foglalt állításnak van alapja, és a szlovákoknak valóban joguk volt egy saját országra (de akkor minek kellett ehhez a csehek?), viszont az új állam határai mégsem vették figyelembe az etnikai tér sajátosságait, s a saját állításuk szerinti igazságtalanságra igazságtalansággal válaszoltak. Ezen gondolatmenet szerint egy 90 %-ban magyarok lakta vidéknek ugyanolyan joga, hogy sajátjaihoz tartozzon, így '38-ban csupán kiigazítás történt.

Először pontosítsunk: Dél-Szlovákiát és nem Szlovákiát. Továbbá szó sincs megszállásról. A megszállás azt jelenti, hogy a hadsereg bevonul egy másik állam területére és uralma alá hajtja azt. Akkoriban azonban előbb volt egy nemzetközi döntés az új határokról, a részletekről kétoldalú tárgyalások zajlottak a szlovák és a magyar fél között, és csak amikor ezek megegyezéssel végződtek, akkor vonult be a magyar honvédség az immár Magyarországhoz tartozó területre. Nem vitatom, hogy ez a megegyezés kényszer hatására született. Ahogy a trianoni is.

A szlovák vádak tehát vissza lehet utasítani. De fel kell vetni azt a kérdést is, hogy mit ért el Magyarország ezzel a revíziós politikai sikerrel. '38-ban óriási lelkesedés fogadta az „országgyarapítást”. De hogyan élte meg a bevonulás utáni ünnepi hangulat múltával a hazatérést az elcsatolt/visszacsatolt magyarság? Sokan észrevették, hogy visszafelé forog a történelem kereke. Egy rossz kisebbségi politikát folytató, de amúgy fejlett polgári demokráciából visszacsöppentek az éppen önelégült magyar félfudális világba. Ha pedig most értékeljük a visszacsatolás eredményét, két negatívumot biztosan találunk. Gyanakvóvá, bizalmatlanná tette a szlovákokat, megnehezítve a viszony normalizálását, és arra késztette őket, hogy Dél-Szlovákiából eltüntessék a magyar többséget. Ne lehessen etnikai elvre hivatkozva határmódosítást követelni többet. Ezért veszett el szinte teljesen Kassán a magyar élet.

8. „A magyarok fasiszták voltak, míg a szlovákok demokraták és partizánok, ezért került az egyik fél a vesztes, míg a másik a győztes oldalra.” - A legnagyobb hiba, ha tör-

ténelemmel foglalkozunk, a szelektív szemlélet. Amikor részrehajlóan a másik hibáját felrójuk, de a magunkét észre sem vesszük. A Tiso-féle hitleri bábállam a náci Németország első számú csatlósa volt, ami egyedüli szövetségesként támadta meg 1939. szeptember 1-jén Lengyelországot, kirobbantva ezzel a világháborút. Persze, ahogy az egész középkelet-európai térség, úgy Szlovákia és Magyarország is kényszerpályán volt, ám míg az előbbi önként és dalolva hódolt be a 3. birodalomnak, addig Horthy a legvégsőkig próbált hátrálni és egyfajta hintapolitikát folytatni (a kormányzónak talán az egyetlen bűne, hogy amikor már a családjával zsarolták, nem volt elég ereje ezt bölcsebben kezelni). Sok esetben viszont elment a maximumig, ennek köszönheti például a budapesti zsidóság a megmenekülését, míg Szlovákia ebben az időben 500 birodalmi márkáért "árulta" a zsidó lakosságot. A végső kimenetel gyakorlatilag azzal dőlt el, hogy Benešék egy londoni asztaltársasággal kikiáltottak egy teljesen formális, névleges ellenkormányt, míg Horthy ezt nem tette meg félreállítása után.

Horthy bűneinek és erényeinek, tetteinek és mulasztásainak mérlegelésébe nem mennék bele, ennek ugyanis nem sok köze van a szlovák-magyar viszonyhoz. Tény, hogy olyannyira fasiszta kormányzat Magyarországon, mint a Tiso féle, csak a pár hónapig regnáló, inkább vegetáló Szálasi kormány volt. Fasizmus dolgában a szlovákok jócskán megelőzték bennünket. A háború győztesei között Csehszlovákia és nem Szlovákia szerepel. A győztesek éppen felszámolták a Tiso féle Szlovákiát. Tisot 1947. április 18-án kivégezték. Ennek ellenére ma szobra van, dísz sírhelye, emléktáblái, közterületek vannak elnevezve róla. Ugyanakkor politikai rehabilitációja nem történt meg, s ez aligha lehetséges. Mi magyarok sem gondoltuk még végig, hogy ki mit hibázott, vétett azokban a vészterhes időkben, de ez az elemzés Szlovákiában még inkább hiányzik. Ezért születhetnek a kifogásolt állításban szereplő gondolatok. A fasiszta múlttal való szembenézés Szlovákiában még nehezebb lesz, mint nálunk.

9. *„Az eddig felsorolt fals dolgok olyan irányba tereltek minket, hogy hajlamosak vagyunk Szlovákiát tekinteni a hazánknak.”* - Mindig elcsodálkozom azon, hogy valaki úgy gondolja, ámbátor magyarok vagyunk, nekünk Szlovákia a hazánk. Mindezt úgy, hogy ez az ország nem tekint minket sajátjának, sőt mindent megtesz annak érdekében, hogy megváltoztasson minket és eltüntesse érzéseinket. Megnyilvánul ez a déli régió gazdaságilag mostohán kezelésétől kezdve a különféle erőteljes asszimilációs nyomásokon át a bizalmatlan kezelésig, megtéve mindent, hogy ne érezzük otthon magunkat, vagyis inkább, hogy magyarként ne... Pedig egy-egy ilyen kényszerítéssel, gazdasági hátrányba helyezéssel sokszor az itt élő szlovákokat is sújtják.

Ezért felettébb furcsa, hogy a magyarok közül ehhez valaki képes ragaszkodni. Az igazat megvallva van erre diagnózis, úgy nevezik, hogy Stockholm-szindróma (amikor a fogoly elkezd ragaszkodni fogva tartójához). Úgy vélem, hogy ennek a tárgykörnek a magyarázatát ketté kell bontani. Létünkől fakadóan ugyanis a hazánk csakis a mindenkor Magyarországot lehet, akkor is, ha a jelen állás szerint nem esik egybe szülőföldünkkel, míg a ragaszkodásunk ahhoz a szállásterülethez kötődik, melyet évszázadok óta felmenőink laktak be, így gyökereink mélyen be vannak ide ágyazódva. Sajnos, aki immár képes Szlovákiát a hazájának tekinteni, az megtette az első lépést az asszimiláció és az identitásváltás irányába. Persze, még nem késő visszafordulni...

Ez az eszmeifuttatás nagyon sok, még végiggondolatlan és kitárgyalatlan kérdést vet fel. A haza fogalmát kellene jól meghatároznunk. Ez pár sorban nem tárgyalható ki. Magam is ismerlek több olyan embert, aki magát szlovákiai magyarként határozza meg. Az első pontja, hogy ő magyar, de erős belső késztetést érez arra, hogy kimondja: szlovákiai. Különösen az átkozott december 5-e óta erős ez a hang.

A történelem arra tanít, hogy Magyar Királyság a honfoglalás előtt is itt élt szlávoknak, a belőlük kialakult szlovákoknak egyaránt hazája, mégpedig édes hazája volt. Ők maguk is így élték meg. Itt éltek, és ha kellett ezért a hazáért, királyért meg is haltak. Társaink, ma így mondanánk: polgártársaink voltak. Megkockáztatom, hogy egy csallóközi magyarnak, (nagyanyám okán nekem magamnak is,) évezredes joga ezt a térséget érzelmileg hazájának tekinteni, még ma is, még akkor is, ha a közigazgatás jellege megváltozott. A székely ember is felmordul, jó, ha bicskát nem ragad, ha őt valaki bozgornak, hazátlannak nevezi. Csonka János felfogását nem lehetne-e Tompa Mihály gondolatával közelíteni az enyémhez: „neked két hazát adott a végzeted...”?

Abban viszont maradéktalanul egyetértek Csonkával, hogy a mai Szlovákia csupán elvben adja meg magyar polgárainak azokat az alapvető jogokat, amelyek megilletik, és amelyek nélkül kénytelen idegennek éreznie magát a szülőföldjén. Ők persze ezt nem így tartják, de épp ezért kellene a kérdést értelmesen kitérgetni.

10. *„Aki ebben a témában más véleményen van, azt gyakran mellőngetéssel bélyegzik meg, sőt, egyenesen magyarkodónak titulálják, mintha magyarságunk megélése provokáció lenne.”* - Számtalanszor találkoztam azzal az állítással, hogy úgy is lehet magyarnak lenni, ha nem verjük féltéglával a mellünket, s provokálunk magyarkodással. Nem tudom honnan ered ez az aforizma, de jómagam is sokszor megkaptam... Pedig len nem csináltam mást, mint a legtermészetesebb módon a sportban, vagy egyéb viszonylatban magyarként a magyar sikerért drukoltam, annak örültem. Valóban nem egy multikulti, kommersz-trendihez idomuló hozzáállás, de más nemzeteknél is lehet ilyennel találkozni (USA, Franciaország, Anglia stb.), ám ott azt egészséges nemzeti öntudatnak hívják, míg esetünkben nacionalizmusnak (ami eredeti jelentését tekintve egyáltalán nem negatív jelző, ám mégis pejoratív töltetet hordoz). A magyarkodás kifejezést pedig, bármilyen gazdag és színes is a magyar nyelv, nyelvtanilag nem ismeri. Ahogy nem lehet szlovákkodni, angolkodni vagy románkodni, úgy magyarkodni sem...

Vannak magyarok, vannak „szájmagyarok”. A magyar nemzet dicsőségéről szájalni könnyű, vészterhes időkben tenni a nemzetért nehéz. Aki a nemzet szolgálatát kocsmai ízű hetvenkedéssel pótolja, az többet árt, mint használ. A nemzet tagjai szolidárisak egymással. Gondok között épp úgy, mint a sikerben. Ezért természetes, hogy a sportsiker közös öröm. A kudarc közös bánat. A baj közös baj. Ma talán a legnagyobb bajban a maroknyi kárpátaljai magyarság van. Meg is indult és különösebb habverés nélkül folyamatos, az oda áramló segítség, amit a baj nagyságát tekintve még fokozni kellene.

Kóros, ha az egészséges nemzeti öntudat megnyilvánulásait valaki magyarkodásnak nevezi. Miről ismerjük fel, hogy egészséges egy nemzeti öntudat? Alighanem arról, hogy nem más nemzettel szemben határozza meg önmagát. Hogy képes a másikon is felismerni és elismerni a jót, ha örül, hogy közös pontot talál. De odacsap, ha a magáét bántják. Nem baltával persze, de határozottan, méltósággal. (Könnyű ezt Budapestről kimondani, olykor rettenetesen nehéz az érintettnek megvalósítani.)

11. *„A magyarkodók mindig csak trianonoznak, pedig úgysem lehet már visszacsinálni.”* - Való igaz, egy határmódosítás nem egyszerű dolog. Nem volt egyszerű 1920-ban sem, nagyhatalmi döntés és sokoldalú érdek kell hozzá, sajnos az igazságosságnak ehhez semmi köze. Viszont, ha belegondolunk, Trianon utódállamai közül egyedül Románia van abban a formában, ahogy arról döntés született (onnan is egyre több elégedetlenkedő, változást igénylő hangot lehet hallani). A Szerb-Horvát-Szlovén Királyság, később Jugoszlávia is darabjaira bomlott fel, akárcsak Csehszlovákia, Ukrajnát pedig később kreálták, jelenlegi formája pedig éppen széthullóban van. Persze nem azt állítjuk,

hogy akkor induljunk határokat húzogatni, de ne legyünk olyan biztosak a pillanatnyi status quóban, hogy az örökös lesz.

Hogy mit hoz a jövő, nehéz előre látni. A határon belüli és a határon kívüli magyarság létszáma és demográfiai adatai azonban ijesztők. Ha Trianon jövőbeli revíziójára várunk, akkor ezzel feladatot adunk az utódállamok többségi politikusainak, közöttük a nyíltan és a burkoltan vad nacionalistáinak: tegyenek meg mindent a területükön élő kisebbség eltüntetése érdekében. A bécsi döntések nyomán és után létrejött revízió miatt félnek egy hasonlótól, és a már száz éves birtoklásukhoz foggal-körömmel ragaszkodnak. A mi revíziós vágyaink lovat adnak alájuk. Trianonról azonban beszélni kell. Sajnos elemzése, okainak teljes mélységben való feltárása még nem történt meg. Sok mindent kimondott már a szaktudomány, de az sem épült be a közgondolkodásba és a közoktatásban sincsenek nyomai. Nem kis feladat, de nem is reménytelen például elismertetni egy szlovákkal, hogy Trianon igazságtalan volt.

Következik-e Trianon igazságtalanságából, hogy a revízió érdekünk? Amennyiben ma a Magyar Királyság teljes területe Magyarországhoz tartozna, a magyarság kisebbségbe kerülne. Ha a magyarlakta területek visszacsatolásában gondolkodnánk, akkor számolni kell az 1945 után bekövetkezett változásokkal, a betelepítésekkel, s azzal a sok sebbel, amit ez okozna a szétszakított szlovák, román, szerb családoknak. Ugyanolyanokat, amelyeket eleink elszenvedtek 1920-ban. Lehetne kezelni ezeket? Vagyunk olyan lelki állapotban, hogy a revízió nem revánsba fordulna? El lehet ezeket a kérdéseket hessenteni azzal, hogy az egész dolog pillanatnyilag nem időszerű. De megismétlem: amíg a megfelelő pillanatra várunk, kihal a határon túli magyarság. Kell, vagy nem kell revízió? Rossz kérdésre csak rossz felelet adható. Milyen Közép-Európát akarunk? Talán ez a jó kérdés. De a jó felelet érdekében még sokat kell dolgoznunk „nekünk”: lengyeleknek, szlovákoknak, ruszinoknak, románoknak és persze magyaroknak, szerbeknek, szlovénoknak, horvátoknak. Trianonról hallgatni bűn. Trianonról beszélni kell, Trianonra megoldás kell. A megoldás azonban nem visszafelé, hanem előre felé keresendő.

12. *„Itt élünk, a szlovákok kenyerét esszük.”* - A felvidéki magyar családok felmenői több száz (sőt ezer) éve élnek azon a jelenleg dél-szlovákiai területen, amit 86 éve (Cseh)Szlovákiának neveznek. Ez az itt élő szlovákságról nem, vagy csak elenyésző részben mondható el (akiről igen, annak is a felmenői valószínűleg magyarok voltak...). Mindazonáltal ugyanolyan adófizetők vagyunk, így a demokrácia jegyében ugyanazok a jogok illetnek meg minket, mint a szlovákokat. Tudjuk, hogy összeállításunk szélmalomharc, de talán mégis elgondolkodtat valakit, hogy a légből kapott állítások nem biztos, hogy feltétlenül igazságot is tartalmaznak, így szerencsésebb tudásra alapozva utánajárni annak, amit magunkévá teszünk. „Megismeritek az igazságot, és az igazság szabadokká tesz titeket” (Jn 8,32).

Az államhatalmat gyakorlók másutt is, például Romániában, emlegetik ezt a szlovákok/románok/akárkik kenyere kifejezést. Csonka János jól mutat rá, hogy a Szlovákiában élő magyar ember adófizető, a „szlovák” kenyér tehát értelmezhetetlen kifejezés. Az adófizető polgár tartja el az államot, nem fordítva.

Kár volt azonban idehozni azt a vitát, hogy kik élnek az adott területen régebben. Tény, hogy a honfoglalók hont foglaltak, azaz ezen a területen államot alapítottak. Nagy ellenállással nem találkoztak, ők pedig ok nélkül nem bántották a térségben élőket, közöttük a szlávokat sem. A szlávok tehát előbb lakták be Pannoniát, de állammá akkor és itt nem szerveződtek, kivéve Horvátországot. Kalandozni viszont már együtt kalandoztak velünk, azaz beépültek egy közös hazába. Nem tagadható, hogy a ma szlovák öntudattal és anyanyelvvvel élők között sokaknak van magyar ősük. Amint köztünk, magunkat magyarnak vallók között is sok a nem magyar eredetű ember. Ennek viszont szintén nincs sok köze a „szlovákok kenyéréhez”. Az évszáza-

dok során keveredtünk rendesen, ezért is könnyű az átjárás. Németh László a tejtetstvér kifejezést használta. Nem véletlenül.

Csonka János írása hézagpótló fontos munka. Olykor egy-egy részletben más véleményem volt, mint neki, de abban teljes az egyetértés, hogy segítséget kell adni azoknak, akiket ilyen torz üzenetekkel bombáznak a többségiek, illetve akik között ilyen torz nézetek terjednek.

A korszellem nem kedvező. Magyarnak lenni nehéz, és a modern ember menekül a nehézségektől. De ez a korszellem, a mi nemzeti gondjainktól függetlenül, téveszme. A széteső európai világ nem ad boldogságot. A bornak ki kell fornia, hogy nemes itallá legyen. Az ezzel járó dolgokat nem lehet megspórolni. Sorsunk elviselését meg tudjuk egymásnak könnyíteni és meg is tudjuk nehezíteni. Mondd, te mit választanál?

Janiga József: Csallóköz 1.

Marosz Diána: Magyarként ma Szlovákiában⁵³

Te szlovákul tanulsz? Minek?

Élt egyszer Budapesten egy álmodozó, romantikus lelkű fiatal lány. A világból leginkább a semmilyen gyakorlati hasznot nem hozó dolgok érdekelték. Rajongott a természetért, irodalomért, zenéért, képzőművészetért. A nyelveket is nagyon szerette, különösen a kevésbé népszerű, „egzotikus” nyelvek vonzották.

A gimnáziumban többek között ógörögül és latinul tanult. A téli családi sítúrák során elbűvölte a szlovák hegyi falvak hangulata. A behavazott falu fölött a széngáz jellegzetes „illata” terjengett, a település közepén a boltban csupa Horalky és Tatranky sorakozott a polcokon. De legjobban a nyelv tetszett neki – bár semmit sem értett belőle, valahogy kedvesen csengett fülének, mint kicsinyítő képzők szüntelen láncolata.

Érzékelte azt is, hogy a szlovákok kissé ferde szemmel néznek a magyarokra, és fordítva. Ezért aztán a maga kamaszos igazságkereső hevületében elhatározta, hogy ő bizony megtanul szlovákul, és megszeretteti magát a szlovákokkal. Szokatlan ötletét környezete egy része értetlenül fogadta, de ő tántoríthatatlan maradt.

Ez a fiatal lány én voltam.

Mai eszemmel kicsit bolondos ötlet volt ez a szlováktanulás, de akkor teljesen normális dolognak tűnt. Megvettem magamnak a magyarországi szlovák gimnáziumokban használatos nyelvkönyvet. Nem ígérkezett túl izgalmasnak. Még „elvtárs” és „elvtársnő” szerepelt benne, bár már 1992-t írtunk. Engem azonban ez nem különösebben zavart. A nyelvtant egész jól meg lehetett tanulni belőle, és én mindig is az a típus voltam, aki először nyelvtant tanul, s csak később társalgást. Szlovákul beszélgetnem amúgy sem volt kivel, de a szlovák nyelvtant pár év múlva már egészen tűrhetően bírtam. Máig kapásból tudom ragozni az összes mintát (a legjobban a „kuli” mintán szórakoztam annak idején). Mindig iskolába menet tanultam szlovákul, a villamoson. Máskor nem volt időm, mert a szlovák volt az ötödik idegen nyelvem (nem, nem vagyok poliglott, a többi nyelvet rég elfelejtettem, mert nem használom őket). Néha ugyanazon a villamoson utazott az egyik fiú a párhuzamos osztályból. Ő sehogys sem értette a lelkesedésemet, s igen jól szórakozott azon, hogy ilyen „ronda” nyelvet tanulok. (Pedig később kiderült, hogy a nagymamája írta a szlovák-magyar kisszótárt.) Nem ő volt az egyetlen, aki így reagált a szlovákmániámra. Olyan ismerőseim is akadtak, akik kijelentették, hogy szlovák irodalom egyáltalán nem létezik. Máig hálás vagyok édesanyámnak, aki abszolút előítéletek nélkül tekintett az egész dologra, és mindig támogatott. Nem tanácsolta azt, hogy válasszak inkább egy hasznosabb nyelvet.

A szlovák nyelvtan mellett nagy hévvel vettem bele magam az irodalom, történelem és földrajz tanulmányozásába is. Kívülről fújtam a Magas- és Alacsony-Tátra össze csúcsának paramétereit. A nyári szünetben nagy szlovákiai túrákat terveztem, melyeket édesanyámmal meg is valósítottunk. Amikor a gimnáziumban földrajzórán a szomszédos országokról tanultunk, egy egész órát én tartottam meg a tanár helyett.

A szlovák nyelv szeretete idővel odáig fajult nálam, hogy a továbbtanulásnál a szlovák nyelv és irodalom szak mellett döntöttem. Választásom néhány tanáromat is meglepte, akiknek más

⁵³ Első megjelenés a pozsonyi Vasárnap magazinban

terveik voltak velem. De a legjobban szegény nagymamám búsult. Kiderült, hogy utálja a szlovák nyelvet és a szlovákokat is.

Az egyetemet nagyon élveztem. Minden érdekelt, leginkább a történeti nyelvten és az irodalom. De az óslávot is nagyon szerettem. Az egyes szláv nyelvek összehasonlítása mindig is elbűvölt. Később lengyel szakra is jelentkeztem, mert a lengyel nyelvet is gyönyörűnek találtam. Két szemesztert is Varsóban töltöttem, hogy jobban megtanuljak lengyelül. A végén kiderült, hogy lengyelül már egészen jól beszélek, szlovákul viszont szinte teljesen elfelejtettem. Ekkor gyorsan jelentkeztem egy nyitrai ösztöndíjas képzésre, hogy felelevenítsem szlovák nyelvi ismereteimet. Nem sejtettem, hogy ez a döntés beláthatatlan következményekkel jár majd egész életemre nézve: Nyitrán ismertem meg ugyanis későbbi férjemet, egy zsolnai szlovák fiatalembert...

Minek jöttél ide magyarosítani?

Történetem első részében egy budapesti lányról írtam, aki lelkesedésből megtanult szlovákul, majd egyetemi tanulmányai alatt találkozott egy szlovák fiúval. Talán úgy tűnhet, a folytatás már nem lesz ennyire eszményi, de azért ne adják fel! Úgy van ez, mint a szerelemmel: az első fellebbanás után eljön az idő, amikor lekerül a rózsaszín szemüveg, és megtanuljuk szeretni a másikat annak ellenére, hogy nem olyan ideális, amilyennek kezdetben láttuk. Szerelmünk idővel ennek ellenére egyre mélyebbé és főleg egyre érettebbé válhat. Így volt ez az én szlovákok iránt érzett szeretetemmel is.

Nem mondhatom, hogy későbbi férjem nagyon lelkes volt, amikor megtudta, hogy a lány, aki megtetszett neki, magyar. Eltartott egy ideig, mire megemésztette a dolgot. Utána viszont már egyáltalán nem zavarta ez a tény, sőt, elkezdett magyarul tanulni. Amikor közös életünket terveztük, először úgy gondoltuk, Budapesten fogunk élni. Én azonban két nem igazán praktikus diplomámmal nem találtam munkát, ő pedig váratlanul kapott egy vonzó állásajánlatot a szülővárosában, Zsolnán. Így aztán néhány héttel az esküvő előtt szembesültem a kérdéssel, el tudom-e képzelni az életemet a szlovák nacionalizmus fellegvárában. Végül beadtam a derekam azzal a kikötéssel, hogy majd egy-két év múlva átértékeljük a helyzetet, és akár Magyarországra is költözhetünk, ha nem tetszene a zsolnai élet.

Ó, azok a romantikus ifjúkori elképzelések arról, hol is szeretnénk élni...! Egy-két év múlva éppen megérkezett az első gyermekünk, és már egyáltalán nem került szóba, hogy elköltözzünk. Hiszen hogyan tartaná el a férjem a családot, hol találna munkát, ha nem tud rendesen magyarul? Így inkább maradtunk a realitások talaján, Szlovákiában... Azóta eltelt tizenhárom év. Hosszú évekig küzdöttem a honvággyal. Hiányzott az anyanyelvem, a barátaim, a magyar kultúra és mentalitás.

De haladjunk csak szépen sorjában. A kezdet bizony nem volt rózsás. Naivan azt gondoltam, a szlovákok majd szeretni fognak, mert csupa lelkesedésből megtanultam a nyelvüket. Sőt, egyenesen elolvadnak majd attól, hogy valaki „csak úgy” megtanult szlovákul. Első találkozásaim a hús-vér szlovákokkal azonban hamar kijózanítottak. Először is: többségük egyáltalán nem hatódott meg attól, hogy tudok szlovákul. Természetesnek vették. Nem tettek különbséget köztem és a szlovákiai magyarok között. Hiszen a magyaroknak a szlovákok szerint kötelességük tudni az államnyelvet. De egy budapesti magyarnak? Másodszor: az ismerőseim egy része abban lelte örömét, hogy utánozta az akcentusomat. Ha megláttak, tréfálkozva üdvözöltek: „Ohoj, oko so mós?” Azt gondolták magukról, nagyon humorosak. Nekem viszont nem tűnt annyira viccesnek a dolog. Nem értettem őket. Lassan meg kellett barátkoznom a

tudattal, hogy a szlovákok nem úgy tekintenek a magyarokra, mint átlagos idegenekre. Más mércével mérik őket.

Kezdetben nem találtam Zsolnán munkát, így hirdetést adtam fel a Katolikus Újságban, hogy magyartanítást vállalok. Ami ezután következett, teljesen készületlenül ért. Kaptam egy névtelen sms-t a következő szöveggel: „Földühítettél. Mit provokálsz? Minek jöttél ide magyarsítani?” Később fölhevített egy idős néni és elkezdett velem kiabálni. Csak nem képzelem, hogy a szlovák gyerekek majd pont magyarul fognak tanulni. Ezek a reakciók teljesen sokkoltak. (Zárójelben jegyzem meg, hogy akadtak igazi érdeklődők is, bár idővel mind föladták, a magyar nyelv túl nehéznek tűnt nekik.)

További megrázkódtatás volt számomra, amikor rájöttem, hogy a szlovákok a „Mad’ar” szót a „hülye” szinonimájaként használják. Még jobban megdöbbenem azon, hogy ismerőseim az én jelenlétemben is gond nélkül használták ezt a kifejezést ilyen jelentésben. Egyáltalán nem tudatosult bennük, hogy ez számomra sértő lehet.

Kezdtém rájönni, hogy a szlovákok magyarok iránt érzett ellenszenvre nagyon mélyen gyökerezik, s egy lelkes ember igyekezete kevés ahhoz, hogy ezen változtasson. Voltak pillanatok, amikor erőt vett rajtam a reménytelenség érzése, és el akartam menekülni ebből az országból. De találkoztam itt olyan emberekkel is, akik mellém álltak. Nekik köszönhetően hiszem, hogy nem vagyok itt hiába.

Anya, beszélj halkabban!

Átlagos délután. Gyerekeim társaságában igyekszem a zeneiskola felé. A legkisebbet kendőbe kötve viszem, nagyobbik lányom a kezemet fogja, másik oldalamon a fiam lépked. Időnként egy pillanatra elfeledkezik magáról, és megengedi, hogy megfogjam a kezét. Aztán föleszmél, s rögtön visszahúzza. Tizenegy éves – a kamaszkor már a küszöbön áll. Beszélgetünk. A fiam szemmel láthatóan ideges. Állandóan rám szól: „Anya, beszélj halkabban!” Pedig nem szoktam kiabálni. Körülöttünk járókelők, senki nem figyel ránk. Akkor mi a baj? Tulajdonképpen csak egy apróság. A nyelv, amelyen beszélgetünk: magyar. A várost, ahol sétálunk, Zsolnának hívják.

Nagyon szeretem a szlovák nyelvet. Ennek ellenére mindig is világos volt számomra, hogy a gyerekeimhez magyarul fogok szólni. A magyar az anyanyelvem. Amikor magyarul beszélek, nincsen akcentusom. Ezen a nyelven ki tudok fejezni olyan árnyalatokat is, melyeket szlovákul sohasem leszek képes egészen pontosan visszaadni. Azt szeretném, ha a gyerekeim ismernék a magyar irodalmat. Azt szeretném, ha tudnának beszélgetni a magyar nagyszüleikkel.

Hogyan reagált a kétnyelvűségünkre a környezetünk? Sokan csodálkozásuknak adtak hangot, hogy a gyerekek tényleg értik „ezt a halandzsát”. Egyik ismerősöm bizalmasan elmesélte, hogy az ő apja is magyar, de a lányait tudatosan nem tanította meg magyarul, nehogy Zsolnán félniük kelljen.

Elsőszülöttünk még nem volt két éves, amikor egyszer busszal utaztunk. Éppen a vasúti híd alatt kaptunk pirosat. A motor zúgása alábbhagyott, a fiam pedig a beállt csendben elkiáltotta magát magyarul: „Szia, alagút, hová mész?” Ovatosan körülnéztem, de az utasok arcán nem látszott semmi különös.

Talán hároméves lehetett a fiunk, amikor az ügyeleten kötöttünk ki. Felszúrták a fülét, magas láza volt. Magyarul nyugtatgattam. Az asszisztensnő mintegy viccből megkérdezte, ismerem-e a „*Szlovákiában szlovákul!*” mondást.

Egyszer pozsonyi magyar filmesek kerestek föl bennünket. Készítettek rólunk egy rövidfilmet, melyet aztán a szlovák televízió magyar nemzetiségi adásában vetítettek le. A riporter hölgy a filmben azt kérdezte a fiamtól, milyen nyelven beszél. Ő azt válaszolta, hogy anyával csak magyarul, apával csak szlovákul. A stúdióban ott ült Hunčík Péter pszichiáter, aki kommentálta a kisfilmet. „Nagyon kedves, hogy a kisfiú ilyen magabiztosan használja a magyar nyelvet, de meglátjuk, mi történik majd, amikor közösségbe megy, és kapcsolatba kerül a zsolnai valósággal” - mondta prófétai színezettel. Szívembe véstem a szavait, mint Mária Si-meon jóslatát...

Amikor Sebestyén hatéves lett, érezhető volt, hogy már érzékeli a szlovák-magyar konfliktust. Egyszer egy hatalmas fejét rajzolt nekem éles fogakkal, és odaírta magyarul: „Megeszlek, te magyar, mert én szlovák vagyok!”

Akkor kezdett iskolába járni, amikor Zsolnán minden sarkon a Szlovák Nemzeti Párt óriás-plakátjai virítottak: „*Nem akarunk a Felvidéken élni!*” „*A Tátrától a Dunáig szlovákul!*”. Egyre gyakrabban jutottak eszembe Hunčík Péter szavai. A fiam ugyanis elkezdte visszamondani, amit az osztálytársaitól hallott. Otthon olyan szlogeneket szajkózott, mint „*A magyarok hülyék!*” („*Mad'ari sú magori!*”). Amikor érte mentem az iskolába, szégyenkezett, és kérte, ne beszéljek vele magyarul a társai előtt. Ez rosszul esett, de bíztam benne, hogy ez csak egy átmeneti időszak. Így is történt. Mire 9-10 éves lett, az osztálytársai már hozzászórtak, hogy magyar az anyukája, és ő is tud magyarul. Már nem találták ezt sem nevetségesnek, sem furcsának. Sőt, idővel némi tiszteletet is kivívott magának. Ennek ellenére máig figyelmeztet, ha Zsolnán sétálunk, hogy beszéljek halkabban.

Két évvel fiatalabb húga egészen más természet. Kicsi kora óta büszke rá, hogy ő magyar is meg szlovák is. Az osztálytársak vagy a tanárok esetleges magyarelles megjegyzései sem tudják kizökkenteni lelki egyensúlyából.

A gyerekeinkkel sokat beszélgetünk arról, miért nem szeretik a szlovákok a magyarokat és fordítva. Hiszem, hogy egyszer elül a vihar a lelkükben, és képesek lesznek értékelni kettős identitásukat.

Időnként arról álmodom, hogy olyan helyen élünk, ahol a többnyelvűség normális állapot és az élet szerves része. Ahol a gyerekeknek nem kell a szüleiket figyelmeztetniük, hogy beszéljenek halkabban...

Jancsi

A Monarchia utolsó éveiben született egy Zemplén vármegyei mezővárosban. Polgári származású apjának nem volt szerencséje a nőkkel. Első felesége néhány évvel a házasságkötés után távozott az élők sorából, magára hagyva férjét egy kislánnyal. Második feleségétől fia született, de nem sokáig örülhetett az új asszonynak, mert az megszökött tőle egy másik férfival, hátrahagyva gyermekét. Az immár kétgyermekes egyedülálló apa harmadszorra végre révbe ért. A harmadik asszony, Ida két gyereket szült neki, és becsülettel felnevelte a két anyátlan félárvať is. Ida saját gyermekei közül Bözsi volt az idősebb, Jancsi a fiatalabb.

A családban mindenki magyarul beszélt, kivéve a tót ajkú cselédet. Jancsi zsenge gyermekkorában még nem érzékelte, hogy éppen határokat húzgálnak a feje felett, és szülővárosa immár egy másik ország része. Ki tudja, hogyan alakult volna a család sorsa, ha... de mint tudjuk, a történelemben a „mi lett volna, ha” típusú kérdéseknek nem sok értelme van.

A legidősebb lány, Mánya egy cseh tanítóhoz ment férjhez. Idővel elköltöztek Csehországba. A második fiú, Laci magyar lányt vett el. A sors a Balaton mellé sodorta őket. Bözsi szlovák férjével hosszas hányattatások után végül Zsolnán telepedett le. És Jancsi, a legkisebb?

Jancsi nagyon jó fiú volt, egészen addig, amíg egyetemi tanulmányai alatt meg nem ismerkedett leendő feleségével, egy csacai szlovák tanítónővel. Az ifjú ara nagy honleányi buzgalommal látott hozzá Jancsi átneveléséhez. Közös életüket az asszony szülővárosában kezdték meg. Jancsi – neje hathatós mesterkedései következtében – lassan elidegenedett a családjától. S nemcsak a családjától, hanem saját anyanyelvétől is. Megtagadta származását, gyerekeit tudatosan nem tanította meg magyarul. Csak a vezetéknéve maradt magyar – Szeghy. De idővel ehhez is gyártott egy szép magyarázatot. Addig kutatott, míg valahonnan előásott egy Hudec nevű őst. Délibábos nyelvészkedéssel kiókumlálta, hogy a *Hudec* az tulajdonképpen ugyanolyan, mint a *Chudec*, ami pedig *chudák*, vagyis *szegény*, és bizonyára ebből magyarosítottak a szlovák ősök *Szegényre*, amiből később *Szeghy* lett. Ez az elmélet ugyan különösebb nyelvészeti előképzettség nélkül is kapásból cáfolható, de Jancsi baráti körében jó szolgálatot tett, mert így már kevésbé kellett szégyenkeznie magyar vezetéknéve miatt.

Jancsi nemcsak a magyarságát tagadta meg, hanem polgári származását is. Belépett a kommunista pártba, mert így sokkal gyorsabban juthatott előre a hivatali ranglétrán. Ez még jobban elidegenítette őt régi családjától. Katolikus rokonaival nem szívesen érintkezett. Anyja, Ida utolsó éveiben Bözsinnél élt Zsolnán. Fia, bár csak néhány kilométerre lakott tőlük, szinte soha nem látogatta meg.

Végül Jancsi fölött is eljárt az idő. Élete utolsó heteit kórházban töltötte. Már csak napjai voltak hátra, amikor egyszer csak elkezdett magyarul beszélni. Senki nem értette, mit mond. Sem a kórházi személyzet, sem köréje gyűlő családtagjai.

Ettől kezdve Jancsi haláláig már csak magyarul szólalt meg. Hogy mi mindent mondhatott e pár nap alatt, azt már örök homály fedi.

Jancsi érettségi képe a kandallóról néz rám. Sötét haj és szem, nagy, egyenes vonalú orr, szépen rajzolt, húsos ajkak. Megszólalásig hasonlít a fiamra. A gének néha különös játékot űznek az emberrel.

Amikor Sebestyén megszületett, sokáig nem tudtuk eldönteni, kire ütött. Sem ránk, a szüleire, sem a nagyszüleire, de még a dédszüleire sem hasonlított. Tibor mondta ki először, az anyósom bátyja: tiszta Jancsi ez a gyerek! Évekkel később, anyósom másik testvérénél találtam néhány képet Jancsiról egy régi családi albumban. Szíven ütött a hasonlóság. Az egyik képet megkaptam ajándékba. Azóta néz a kandallóról. Dicstelen életútja ellenére különös vonzalmat érzek iránta.

Jancsi a fiam dédnagybátyja volt. Sokszor elgondolkozom a sorsán. Sajnálom, hogy ők ketten nem találkozhattak. Jancsi, a magyarból lett szlovák és Sebestyén, a félig magyar, félig szlovák dédunokaöcs. Vajon mit szólt volna az öreg Jancsi, ha szembe találkozik gyerekkori önmagával? Milyen nyelven beszélgettek volna?

S a szívem mélyén ott motoszkál még egy fájó kérdés: vajon az én unokám érteni fogja a szavam?

Hang a víz fölött

1996-ban tizenkilenc évesen a híd csonkjának legszélén álltam Párkányban, és lebámultam a vízbe. Február volt, körös-körül szürkesség, hideg, reménytelenség.

A pillérek funkciót vesztetten meredeztek a Duna közepén. Akkoriban még nem éreztem át a szlovák-magyar viszony bonyolultságát annak egész mélységében, de az értelmetlen csonkok látványa nagy hatással volt rám. A háború vége óta 51 év telt el, és a híd felújítatlanul maradt. A két partról két ív nyúlt csak a víz fölé, közöttük a semmi.

Aztán megtörtént a várva-várt csoda: 2001-ben a hidat felújították. Eufória, fanfárok, ünneplő tömeg. Valóban nagy boldogság volt ez, hatalmas jelentőségű esemény mind szellemi, mind gyakorlati síkon. Jelképes gesztus a szlovák-magyar kapcsolatok javítása terén. Morális elégtétel azoknak, akiket hosszú évtizedekre megalázóan elzártak a túlsó parttól. És nem utolsósorban gyakorlati segítség a helyieknek és az utazóknak. Például nekünk, amikor Zsolnáról Budapestre tartunk. A híd léte olyan hasznos dolgokat is lehetővé tesz, mint a szlovák egészségbiztosítók és az esztergomi kórház közötti szerződés: a sürgős eseteket a Duna túlsó partjáról Esztergomban látják el. Milyen nagyszerű ötlet. Egy kedves párkányi olvasóm tudósított erről, aki időnként megosztja velem gondolatait. De hogy ne legyen az egész ennyire rózsaszín, azt is hozzátette, hogy az esztergomi személyzet „tónak” titulálja a párkányi pácienseket. Az ilyesmitől mindig szomorú leszek. A tótozás kétszeresen sértő. Alighanem igaza van Parti Nagy Lajosnak, amikor ezt írja: *„Amíg nincsenek hidak, mindennél fontosabb a felépítésük. De amint készen vannak, belátja az ember: ez volt a könnyebb, a gyorsabb. Hanem megtanulni közlekedni rajtuk européer szlovákként és magyarként, az tart soká, az a nehéz. „*

Nemrégiben véletlenül kezembe került Peter Kerekes filmrendező írása arról, hogyan akart filmet forgatni a párkányi hídról, ami nincs. A film végül nem készült el, mert a hidat felújították, de a Kerekes által összegyűjtött visszaemlékezések sokatmondók és értékesek. Ott van például az idős Zahovay úr mondata arról, hogyan kommunikáltak az emberek, amikor a két part között semmiféle kapcsolat nem volt: *„Tetszik tudni, én még emlékszem rá, hogy úgy tudtunk érintkezni – csendes időben, lehetőleg nyáron estefelé –, hogy lehajoltunk kicsivel a Duna fölé, és átkiabáltuk az üzeneteinket a túloldalra. „*

Úgy két héttel az esszé elolvasása után kaptam egy kedves e-mailt egy bizonyos Frühauf úrtól, aki Párkányban született, s jelenleg Svájcban él. Olvassa a szlovák nyelvű blogomat és szívesen megismerne, ezért családommal együtt szeretettel meghív egy párkányi művészeti eseményre, melynek ő a szervezője. Mellékelve elküldte az AquaPhone nevű rendezvény programját is.

Ugye ismerős az érzés, amikor több, látszólag egymástól független dolog hirtelen egy egésszé kapcsolódik össze? Az a mágikus pillanat, amikor az embernek úgy tűnik, túl sok minden vág egybe ahhoz, hogy mindez pusztán véletlen legyen? Párkányi olvasóm szomorú sorai, Peter Kerekes esszéje, majd rögtön utána ez a meghívás. Különös egybeesés.

Kezdetben volt az ötlet: egy Svájcban élő holland asszony, Frühauf Károly emigráns feleségének ötlete. Kösse össze a két partot a víz felett lebegő hang. Mintegy ismételjük meg a múltat, legyen ez mementó, hogy ne feledjük el, milyen törekeny is a szabadság és a határtalanság. Egy író, két zenész, két narrátor. Két hangszer improvizációjával kísért irodalmi mű, mely a két partról száll fel három nyelven (magyarul, szlovákul, németül). A téma és az író személye minden évben változik, de a lényeg ugyanaz marad: a betonból és vasból épített híd mellett a művészet segítségével hozzunk létre szellemi és érzelmi hidat – mely bizonyos értelemben törekenyebb és sérülékenyebb, másrészt viszont nehezebben megsemmisíthető.

Mindaz, amit most leírtam, egy évvel ezelőtt történt. Azóta már másodszor fogadtuk el Karcsi meghívását, és látogattunk el Párkányba, ahol 2017. június 10-én immár tizenkettedik alkalommal kelt át a hang a vízen. Ezúttal Varró Dániel költői közreműködésével.

Csodálatra méltó emberek, csodálatra méltó mű. Tartson ki még sok-sok évig.

Köszönjük, Karcsi!

Hülyemagyar – butatót

Szlovák-magyar vegyes család futballmérkőzést néz. Apa és fia a szlovákoknak szurkolnak, anya és lánya a magyar csapatnak.

A magyarok győznek. A kamaszfiú meglehetősen kendőzetlenül ad hangot csalódottságának: „Debil magyarok!” Erre a húga rögtön visszavág: „Hülye szlovákok!”

A szülők nagy levegőt vesznek, és ki tudja hányadszor türelmesen elmagyarázzák a gyerekeknek, hogy ilyen szavakat márpedig kulturált ember nem használ. Sem a húgunkkal, sem a bátyánkkal, sem a politikusokkal, sem a tanító nénivel kapcsolatban. Egész nemzetekkel kapcsolatban meg pláne nem.

Néhány évvel ezelőtt nagy vihart kavart a közösségi oldalak magyar köreiből az új szlovák szlengszótár (*Slovník slangu a hovorovej slovenčiny*). Az ok? A szótár a *maďar* szót a következő jelentésben közli „pejoratív” megjelöléssel: „buta, hülye, értetlen ember, akivel nem lehet szót érteni”. A felháborodott reakciók azt firtatták, hogyan lehetséges egyáltalán, hogy egy ilyen szótár kiadható és megvásárolható legyen.

Egyik korábbi írásomban már említettem, mennyire fáj, amikor szlovákiai életem első éveiben a körülöttem élők szitokszóként használták a magyar népet. Nem értettem, hogyhogya nem tudatosul bennük, mennyire tiszteletlen és érzéketlen dolog ez. Csak egy példa a sok közül: egy ideig szolfézt tanítottam egy zsolnai zeneiskolában. Az egyik órán szóba került Bartók Béla neve. Elmondtam a gyerekeknek, hogy Bartók magyar volt. Erre az egyik, egyébként nagyon illedelmes kislány a felfedezés örömeivel felkiáltott: „Maďar! Hiszen apukám is ezt mondja, ha valaki hülye!”

De térjünk vissza a szlengszótárhoz. Minden negatív tapasztalatom ellenére úgy gondolom, a fent említett szócikk felvétele rendben van. Hogy miért? A szlengszótár a beszélt nyelv aktuális állapotát tükrözi. Nem értékel, nem hagyja jóvá az egyes szavak használatát, csupán informál arról, hogy megtalálhatók az adott nyelvben.

Most pedig, kedves nemzettársaim, tegyük a szívünkre a kezünket: mi a helyzet a mi házunk táján? Mi talán különbek vagyunk, mi egyáltalán nem használjuk a népeveket pejoratív értelemben? Mi bezzeg szívből szeretjük szlovák testvéreinket, és mindig kellő tisztelettel emlegetjük őket. Na persze.

A magyar *tót* szó régebben a szlovákok neutrális megjelölésére szolgált (jelentése valaha tágabb volt, a középkorban még az összes környező szláv névcsoporthoz így nevezték). Idővel azonban erős pejoratív jelentéstartalom járult hozzá. Napjainkban reneszánszát éli a *tótozás*. Bármilyen szlovák témájú cikket olvasok a magyar nyelvű neten, a hozzászólók között biztos van néhány fröcsögő tótozó. A fent említett szlengszótáros affér kapcsán pedig annyi trágárságot olvastam tót barátainkról, hogy egy idő után képtelen voltam tovább követni a vitát. Ha mi tótozunk, miért háborodunk fel azon, ha a szlovákok meg magyaroznak? Nekünk szabad, nekik meg nem? Nem kellene magunknál kezdenünk a kritizálást?

Nézzük csak meg például, mi újság a magyar szólások és közmondások terén. A közös múlt rengeteg tótos mondással gyarapította nyelvünket. O. Nagy Gábor *Magyar szólások és közmondások* c. könyvében 14 darabot sorol fel a szalonképesebbek kategóriájából. Például: *Szereti, mint tót az aludttejet. Örül, mint tót a pogácsának. Válogat, mint tót a vadkörteben. Tótul nevet* (vagyis sír).

Régebbi szótárakban azonban sokkal cifrábbakat is találunk szép számmal, például Erdélyi János 1862-es *Magyar közmondások* könyvében: *Tót nem ember. Fogadd be a tótot, kiver a házadból. Megeszi a tótot a maga fenéje. Egyetek tótok, meghalt apátok. Tótnak délig esze. Féltőkű tót. Ragados, mint a tót fene. Mit szuszogsz, mint a tót.* És akkor még kihagytam az igazán szaftosakat...

Ha szépen végig olvassuk az összes tótos közmondást, elég komplex képet nyerhetünk arról, milyen sztereotípiát élt a magyarokban a szlovákokról több mint száz évvel ezelőtt. Műveletlen, korlátolt, koszos, részeges banda. Ilyen múlttal tényleg van jogalapunk tiltakozni a mai szlovák szlengszótár szócikke ellen?

Tanulság? Egyik kutya, másik eb. A kölcsönös megvetés és egymásra mutogatás helyett talán ideje lenne végre valami konstruktívabb jövőépítésbe fogni. Mindkét oldalon.

Freskórészlet (Szent László csatája) a necpáli templomban.

(Petőfi édesanyja Necpálon született.)

Szivárványos égbolt

A szivárvány alapvetően a remény jele. Isten ezt a jelet adta Noénak, arra emlékeztetésül, hogy nem lesz többet özönvíz. Ha a bibliai történetre kevesen gondolnak is, ha a szivárvány feltűnik az égen, sokan megcsodálják. Jó ránézni.

Ez a fejezet azért kapta a szivárványos jelzőt, mert olykor ugyan keserves a helyzet, de azért itt is, ott is feltűnik a remény. Ne söpörjük le a reménymorzsákat, inkább gyűjtsük össze mindet.

Hiszem, hogy útjelzők. A megbékélés nem ábránd, hanem kötelező mutató. A kialakult helyzetben nemcsak magyar-magyar megbékélésre van szükség. Rendezni kell, és ennek a fejezetnek az az üzenete, hogy nehezen bár, de rendezni lehet a magyarok és a többi nemzet közötti kapcsolatokat is. A politikai szelek most erre fújnak, de nem hanyagolhatjuk a kulturális és a társadalmi szintet sem.

Szivárvány a Tátrában

(www.magas-tatra.info)

Surján László: Egy sors száraz emlőjén...

Általános vélekedés szerint az Újszövetség a szeretetre alapul, míg az Ószövetség a szemet szemért, fogat fogért szemlélettel nézte a világot. Ez csak bizonyos fokig igaz. „*Aki bosszút áll, azon bosszút áll az Úr is, kemény számadást tart vele bűneiért. Bocsáss meg a másik embernek, ha vétett, imádkozzál, és neked is megbocsátják vétked.*” Olvasható mindez a Sirák fia könyvében (Sir 28,1-2), majd két évszázaddal a Miatyánk megfogalmazása előtt.

Sokan mondják: én erre képtelen vagyok. Így azután sértés sértést, bántás bántást követ, s az ördögi körből nehéz kitörni. Itt Közép-Európában épp ebben a bajban vagyunk. Mentséget magyarként abban keresünk, hogy nem mi kezdtük a sértegetést. Biztos ez?

Széchenyi Istvánnak a Kelet Népe című írása önvizsgálatra késztet.

„Mind addig, míg tótnak, németnek 'sat. apárul fiúra átszállt bizony már igen rossz szagú ereklyeként csak azt pengetik fülébe, csak azt törik meg nem szünőleg orra alá, hogy a' tót nem ember, graeca fides nulla fides, és a' svábot elijesztő vázként már a' gyermeki velőbe csepegtetik be mint valami felette ocsmányt; mind addig, míg illy 's számtalan efféle, émelegést okozó, nem könnyen mondhatni «hová: büntető vagy örült-házba inkább illő» tettei 's agyafurtságai némi kormányozni csekély magukat nem tudó, 's még is nemzeteket reformálni akaró elbizottagnak a' divatbul gyökerig ki nem kopnak, mi egyedül a' köz megvetés mindent lesújtó hatalma által történhetik; mind addig ne követeljünk hozzánk hajlamot, vagy éppen irántunk őszinte részvétet. Mind ez csak az időnek lehet munkája, de korántsem a' magára hagyott időnek, hanem azon jövőendőnek, melly köz alkotmányi kifejtés által, a' csinosodásnak magasb fokára is emeli a' magyart.”

Nem könnyű olvasmány, formailag sem, mert a régi helyesírás, a szóhasználat és a bonyolult körmondatok fokozott figyelmet kívánnak. De a tartalmat sem könnyű elfogadni.

Szlovák, román részről gyakran megfogalmazzák, hogy mi magyarok lenéztük, lenézzük őket. Mivel ma a legtöbben nem magas lóról beszélünk velük, őseink nevében is visszautasítjuk a vádat. De lám, a legnagyobb magyar nekik ad igazat. A „tót nem ember” kifejezést - a krump-li nem étel kiegészítéssel - magam is hallottam gyerekkoromban. Széchenyi kizárná a köz-életből azokat, akik lenézik a nem magyar ajkúakat. A célt, hogy a gőgösködők a *divatbul gyökerig kikopjanak* csak a köz-megvetés mindent lesújtó hatalma érheti el. Enélkül nem várhatjuk, hogy az érintett népek őszinte barátaink legyenek. Ez pedig magától nem következik be, ezen munkálkodni kell.

Százhetvenhat éve tehát akadt magyar, s épp a legnagyobb, aki szerint a többi nemzet lenézése csak bajt hozhat ránk. A sebek, amelyeket a XIX. század ejtett a szomszédokon, - és amit a XX. mirajtunk, - nem hegedtek be. Mindig akadt, aki aljas politikai okból feltépte azokat.

Lehet, hogy épp sebeink kölcsönös feltárása indítja meg a gyógyulás folyamatát? Lehet, hogy ez lesz a jelenleg inkább újabb sebek osztogatásával fenyegető centenárium pozitív hozadéka?

Nem látunk a jövőbe. Abban azonban biztosak lehetünk, hogy mindent szó nélkül tűrő meghunyászkodás nem megoldás. Pedig úgy kell eljutnunk 2020 végéhez, hogy az évforduló ne mérgesítse el a többi nemzettel való kapcsolatainkat.

Ha a józan eszünket használjuk, akkor a ma élő szomszéd népekre személyükben nem haragudhatunk sem területeink elvesztése, sem az eleinken esett méltánytalanságok, sem a népírtásnak számító vérengzések miatt. Mi sem vállaljuk az eleink által elkövetett hibákat és bűnöket. Ha párbeszédet szeretnénk, akkor annak a tényekkel kell foglalkoznia és nem lehet személyes töltete. Ez az első feltétele a sikeres párbeszédnek. Ezáltal elkerülhetjük az oly könnyen kialakuló gyűlöletet.

Meg kell viszont fogalmazzuk azt, ami nekünk fáj, és meg kell hallgassuk, hogy másoknak mi a panaszja. Ez a megértés fázisa, a sikeres párbeszéd második feltétele.

A harmadik a legnehezebb. Az őszinte szembenézés a múlttal. Aminek az kell legyen a következménye, hogy a hibákat elismerjük, a múltbéliért bocsánatot kérünk, s még velünk élőket pedig megpróbáljuk elhagyni. Persze erre sokan nem lesznek képesek. Nagy kérdés, hogy tudunk-e Széchenyi nyomán olyan köz-vélekedést teremteni, hogy az „örült-házba” illő tetteket elkövetők a divatból kikopjanak. E folyamatnak van a családokra háruló része: ne szálljon apáról fiúra a vágy, hogy borsot törjünk a Kárpát-medence többi népének orra alá. Ne csepegtessük a „gyermeki velőbe” az előítéleteket.

A folytatás már nemcsak rajtunk múlik. Ha ugyanis az említett három lépésen túlvagyunk, akkor haladhatunk tovább, ha mindezt a szomszéd nemzetek is megtették. De itt is szükségünk van némi önmérsékletre. Nem reális az az elvárás, hogy a valósággal való szembenézés és az önmagunk hibáinak fel- és elismerése egy nemzet minden egyes tagjában megtörténjék. Nálunk sem így lesz. Az előttünk álló három évben még az sem érhető el, hogy a nemzeti önismeret a népesség zömében a tényekre alapuljon. Keressük azokat, akik nyitottak előítélet nélkül vizsgálni a múltat és előítélet nélkül nézni a szomszédokra. Azokkal próbáljunk szót érteni, akikkel lehet. Minden nemzet józanabb fele a saját elvakultjaival vitázzon, ne a másik nemzetbeliekkel.

Ahhoz, hogy 2020-ban Közép-Európa ne az egymás ellen acsarkodás térsége, ne az etnikai löporoshordón üldögélő öngyilkosok földje legyen, nem lesz elég az előítéletek felszámolására törekedni. Ehhez idő kell, de ahogy Széchenyi fogalmazott nem magára hagyott idő. Az időt arra kell használnunk, hogy közös múltunkkal ismerkedjünk. Gabriel Andreescu román politológus professzor például a kommunista múlt feltárását szorgalmazza, szerinte van valami hatalmas erő a két közösség együtt-szenvedésében. Olyan múlt ez, mely képes összekötni bennünket. Persze nem új dolog ez, a Német László féle tejtestvériség lényegéről van szó. Összetartozunk azokkal, *„akikkel egy sors száraz emlőjét szoptuk”*.

A Kárpát-medence népei közötti megbékélést célul kitűző Charta XXI Mozgalom honlapján Ioan Varna, nagybányai festő elmondja, hogy *„az állampolgárság mellett az őseim múltjának tiszteletéből és a magyar miniszterelnök iránti tiszteletből határoztam”*. Hogy a centenárium kapcsán mit lehet tenni, hogy a múlt kettős megítélése ne újabb sebeket okozzon, kitérő választ adott: *„Ennél a kérdésnél pszichológusok, történészek és egyházvezetők - az összes felekezettől - kéne adjanak választ, tanácsot! Hátha lenne az eredményből egy nagy csoda!!”* A nemzetek közötti kapcsolatokról való véleményét pedig így foglalta össze: *„a Duna völgyében élő népek tegyék félre az irtózatot konokságukat és a borzasztó gőgjüket, és ezek helyét tartsanak össze és bocsássanak meg egymásnak. A volt nem tér vissza!!!!!!”*

Igen. Csak egymással összefogva állhatjuk meg helyünket az egész Európát fenyegető - nem meteorológiai - viharban. Ha az első világháború centenáriuma a hajdan volt Monarchia területén a sorsközösségre kerül a hangsúly, akkor bekövetkezi a csoda, akkor a következő száz év mindannyiunk számára szerencsésebb, boldogabb lesz.

Stefan Hríb: Magyarok, szlovákok és a megbékélés⁵⁴

Tisztelt Jelenlevők!

Amikor ma én kapom a megbékélési díjat, elsősorban két alapvető kérdés merül fel bennem: miért létezik egy ilyen díj egyáltalán, s mivel érdemeltem ki azt pont én. Ha ugyanis létezik egy ilyen megbékélési díj, az azt jelenti, hogy mi szlovákok és magyarok még mindig nem békéltünk meg egymással, s az egymás iránt kifejtett kölcsönös baráti gesztusok inkább mennek különleges számba, mint, hogy ez lenne a normális hozzáállás a másikhoz. Ez a díj azt is mutatja, hogy 23 évvel a kommunizmus bukása után még ma is valami nagyon alapvetően nem értik meg egymást nemzeteink, valami nagyon fontosban még mindig gyanakvással tekintenek egymásra, és hogy a bennünket egymástól elválasztó fal olyan erős, hogy azt még a nyílt határok, a mindkét nemzet visszatérése a szabad Európába és közös európai érdekeink sem képesek szétörni. Mi ez a hatalmas fal tehát nemzeteink között?

Sokan most azt mondanák, hogy történelmi feszültségeink, melyektől nem tudunk szabadulni, jelentik elsősorban a közeledés gátját. Hogy a magyarok a 19. - 20. század fordulóján kifejtett magyarizáció során és a bécsi döntés után bántották a szlovákokat. A szlovákok pedig (a nagyhatalmak bűnrészességével erősítve) Trianon után, illetve a Benes dekrétumok végrehajtása során bántották a magyarokat. Butaság ez, de szembe kell nézni a valósággal: Az elmúlt 150 év során kölcsönösen egymáson ejtett sebek felülírták a sok évszázados közös történelmet a Magyar Királyság keretei között.

Mindehhez még az is hozzájön, hogy a magyarokban régtől gyökerezik egyfajta sértettségi és elmagányosodottsági érzés a világban, a szlovákokban pedig erős a kisebbségi érzés, így fontosságunkat gyakran nem tettekkel igazoljuk, hanem a hol a magyarok, hol a csehek, állandóan pedig a zsidók által ellenünk elkövetett igazságtalanságokon való siránkozással. Igen, egy ilyen történelmi felállásban a nemzeteink közötti barátság csaknem lehetetlen. De én mégsem hiszem azt, hogy a közelmúlt történelme, legyen az akármilyen fájdalmas is, nem a valódi fő oka békétlenségünknek.

A fő ok, mely miatt például mi rendkívül civilizálatlanul megakadályoztuk, hogy az Önök államelnöke belépjen a mi országunk területére, s amely ok miatt viszont Önök felsőbbrendűen rosszul elfogadtak egy törvényt a kettős állampolgárságról, tulajdonképpen a Félelem. Félelem Önöknek magyaroknak önmaguktól, s nekünk szlovákoknak önmagunktól. Valószínűleg Önök azért félnek, mert nem érzik nemzetüket elég életerősnek, vitálisnak, és hogy a trianoni igazságtalan szétdaraboltsága a nemzetnek a mai demográfiai krízis idején, amikor európai próbálkozások vannak a nemzetek feloldására, gyakorlatilag a magyarság folyamatos eltűnéséhez vezethet.

Mi viszont saját szellemi és hatalmi gyengeségünkől félünk, s azt gondoljuk, hogy ezt Önökkel szemben erőfitogtatással tudjuk eltakarni. Ezért nem vizsgáljuk hát Malina Hedvig ügyében az igazságot, hanem inkább az örök magyar bűnre koncentrálnunk; és ezért állítottuk meg a komáromi határnál nemcsak Sólyom elnököt, hanem tulajdonképpen vele együtt az egész magyarságot. Túl sok félelmünk van, melyek nem engedik, hogy igazán barátokká váljunk.

Mindez viszont nem egy reménytelen helyzet. Szerencsére mindig is éltek közöttünk emberek, akik lerázták magukról a félelem adta béklyókat, és pont ezek az emberek voltak képesek arra, hogy történelmünkön változtassanak. Hiszen az Önök önbizalmát nem Kádár táplálja,

⁵⁴ Stefan Hríb 2013 májusában nyerte el a Charta XXI Mozgalom Megbékélési és Együttműködési Díját. A díjátadás több lett, mint egy közönséges ünnepség. Mintha két nemzet hozzálátott volna rendezni végre közös dolgait.

hanem az 1956-os hős forradalmárok, Mindszenty bíboros vagy épp a bátor 1988-as FIDESZ. S nem Husák a mi hőszünk, hanem Vlado Jukl titkos földalatti egyháza, a Václav Havel körüli disszidensek köre vagy épp az 1988-as gyertyás felvonulás a büszkeségünk.

S elérkeztem az elején felvetett második kérdésemhez. Mivel érdemteltem pont én ki a ma átadott megbékélési díjat? Hiszen nem tettem semmi egyebet, minthogy újra és újra megírtam, hogy:

- Malina Hedvignek van igaza, s nem a szlovák állami szerveknek;
- hogy a magyar államelnököt örömmel és szívesen kellene fogadni nálunk, nem pedig fizikailag elutasítani őt;
- hogy a mi közös történelmünknek forrásának kellene lennie a szlovákság büszkeségének, nem pedig félelmének;
- s hogy ha valaha bántottuk egymást, azért hangosan bocsánatot kell kérnünk.

Ilyen kevésért díj járna?

Ha én szlovákként kijelentem, hogy Trianon nagy bűn volt a magyar nemzet ellen, s hogy a Benes dekrétumok igazságtalanok voltak és kegyetlenek sok ártatlan emberrel szemben - s én ezt bizony valóban állítom - már méltó vagyok egy ilyen jelentős kitüntetésre?

Nekem nem úgy tűnik. Hedvig mögött fokozatosan nagyon sok szlovák felsorakozott, közöttük például bátor ügyvéde, Roman Kvasnica, illetve vizsgáló pszichiáttere, Jozef Hašto. A háború utáni magyarok ellen elkövetett bűnök miatt pedig nagyon hangosan, s épp itt Budapesten kért bocsánatot az én barátom, a szlovák parlament egykori elnöke, František Mikloško. Talán csak a Trianon-kérdés megvitatása kicsit tabu még nálunk.

Ezt a szép díjat azzal a reménnyel fogadom el, hogy mindez csak egy első lépés, s hogy a jövőbeli díjazottak sokkal messzebbre jutnak bátorságban és tettekben is a közös jóért. Mert nemcsak a múltból kell kimondani az igazságot, sokkal többre van annál szükségünk. Megmondom kerek-perec: Szlovákoknak és magyaroknak egyaránt meg kell szabadulni önnön magunktól való félelmüktől. Csak aztán jöhet a megbékélés a másikkal.

Surján László: Baráti szavak Stefan Hríbnek⁵⁵

Amióta megismertem Stefan Hríbnek a szlovák-magyar viszonyról alkotott véleményét, keresem az alkalmat, hogy arra megfelelő választ adhassak. Ez a mai díjátadás kiváló lehetőség, sőt reményeim szerint egy építő párbeszéd megindítója.

Számunkra Trianon tragédia, miközben a háború nyerteseinek győzelem, örömnapp. A feladat nagy: e két érzés között kell hidat építenünk. Trianon igazságtalansága sajnos elfeledtette velünk Kölcsey igazságát. A Himnusznak csak első szakaszát énekeli, s nem gondolunk a negyedikre, amely rámutat: *Hajh, de bűneink miatt gyűlt harag kebledben..*

A török időkben még jól tudtuk ezt. Az ország három részre szakadása idején a magyar ember Istenéhez fordulva, bűneit bánva kereste a kibontakozást. A XX. század világiasabb légkörében a fájdalmas sokk után csupán az igazságtalanságot tartottuk szem előtt. Az önvizsgálat elmaradt. Büszkéek voltunk azokra a törvényekre, amelyek a kiegyezés után elvben élhető kereteket biztosítottak a nemzetiségek számára, de nem beszéltünk róla, sőt el sem ismertük, hogy közben erőszakos magyarosítás zajlott. Ez a lassan másfél évszázados "magyarizáció" érzékeny, fájdalmas emlék ma is Szlovákiában. Magyarok és szlovákok viszonya persze jóval

⁵⁵A MEGBÉKÉLÉSI ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉSI DÍJ legelső díjazottjának köszöntése

korábban megromlott. Az 1848-as szabadságharcunk idején a szlovák légió az osztrákokat segítette. Az összetartozás érzése a két nép között már a XVIII. században kezdett foszladozni, amikor nem vettük észre, hogy a nemzeti öntudatra ébredés a velünk élő népekben is megindult, akik nem akarják elfogadni, hogy például a németesítő kísérlet helyét egy magyarosító folyamat vegye át.

De nemcsak Trianon előtt hibáztunk, hanem utána is. Az, hogy a Trianont átélte nemzedék azonnal a békeszerződés mihamarabbi revízióját kívánta, természetes. Ám amikor a revízió két évtized múlva bekövetkezett, éppen a Trianonra vezető okok ki nem tárgyalása miatt, erősebb volt bennünk az uralkodási, mint az együttműködési vágy. Harminc évvel később, 1968-ban ismét nagyot hibáztunk: nem lett volna szabad részt vennünk a Prágai Tavasz katonai felszámolásában.

Tetteink és mulasztásink mellett magatartásunk és gondolkodásunk is kritizálható. Gőgösen kultúrfőlényről beszéltünk, miközben tudatlanok voltunk és maradtunk: a szomszéd népek kultúrája ismeretlen számunkra ma is, és közös történelmünkről csak felületes és előítéletes fogalmaink vannak.

Ha visszanézünk, több olyan alkalmat találhatunk, amely mellett elmentünk, nem vettük észre, vagy nem vettük komolyan a felénk kinyújtott kezét. Ilyen volt az a pillanat, amikor František Mikloško, a Szlovák Nemzetgyűlés egykori elnöke, **nyilvánosan bocsánatot kért tőlünk** az 1945 és 1948 közötti időszak igazságtalanságaiért. Gyenge választ adtunk Pavol Hrusovsky felvetésére is, aki ugyancsak a Szlovák Nemzetgyűlés elnökeként javasolt a két nép között egy megbékélési nyilatkozatot. De a közelmúlt elmulasztott lehetőségei mellett több olyan szlovák személyiség volt, még a legnehezebb időkben is, aki inkább békét, mint viszályt akart, s aki egyrészt nem kapott megfelelő választ, másrészt gesztusa nem maradt meg a magyarok emlékezetében.

A háborúk utáni határok igazságtalan meghúzása talán magyarázat, de nem mentség hibáink, bűneink elkövetésére. Van tehát miért megkövetni a szlovákokat, amit most meg is teszek, bár tudom, hogy ebben a kérdésben ugyanúgy nincs közmegegyezés, mint ahogy Mikloško kijelentése mögött sem volt.

Pedig több tényező indokolja, hogy a szlovák-magyar kapcsolatok tehertételeinek hurcolása helyett ezektől igyekezzünk megszabadulni.

Érdemes áttekintenünk, hogy mit köszönhetünk magyarként a szláv, azon belül a szlovák kultúrának. Például szókincsünk egy részét. Ez számszerűen sem megvetendő hatás, de még érdekesebb, hogy mely területeket érint. Olyan, az államiság alapjait érintő szavakról van szó, mint a *király*, a *vajda*. Szláv közvetítéssel épült be nyelvünkbe sok vallási fogalom is, mint a *kereszt* vagy a *szent* szó. A földművelés és állattenyésztés szláv jövevény szavai arra utalnak, hogy ezeket a tevékenységeket is az itt élő népektől tanulta meg a honfoglaló magyarság. Csak néhány példa: *kasza*, *kalász*, *gereblye*, *széna*, *kacsa*, *bárány*.

A köszönni valók listáján azonban nemcsak szavak és fogalmak szerepelnek, hanem a közös harcok is. A török-tatár elleni védekezés mellett a legfontosabb talán a szlovák jelenlét a kurucok táborában. Észak-Magyarország népe, egy vékony Habsburg párti nemesi réteg kivételével, szinte egy emberként állt Thököly majd Rákóczi mellé. Nem tetszik ez azoknak, akik az ellentétek szításából élnek, de jó, ha nem feledjük: tudtunk vállvetve küzdeni közös érdekért.

Kiemelkedő személyiségeket is köszönhetünk a szlovákságnak, olyanokat, akik vagy mind a két kultúra részei, mint Bél Mátyás, vagy bár szlovák eredetűek voltak, csak minket gazdagítottak, mint Petőfi Sándor.

Az elmúlt két-három évszázadban tehát sértettünk és sérültünk. Mit tegyünk, hogy megállítsuk ezt a folyamatot? Hat területet említek.

1. Megtanulni és megbecsülni a közös múltat és a hídembereket.
2. Megismerni a szlovák kultúrát és megérteni a szlovák gondolkodást.
3. Megszabadulni görcsös előítéleteinktől.
4. Megvallani hibáinkat.
5. Megkeresni és megbecsülni a hasonlóan gondolkodó szlovákokat.
6. Megvédeni a megalázottakat.

Ezek a feladatok magukért beszélnek. Kiemelem az előítélet mentes gondolkodás fontosságát. Magyarokat ért sérelem esetén például ne tételezzük fel azonnal etnikai indítékot. Roppant fontos a hatodik pont. A jó együttműködés nagy érték, de kedvéért nem adhatjuk fel önazonosságunkat, és a nemzeti összetartozás részeként védenünk kell a kisebbségben élő magyarok emberi jogait. E védelem akkor igazán hatásos, ha együtt lépünk fel minden kirekesztés és türelmetlenség ellen a hasonló elkötelezettségű szlovákokkal. Elengedhetetlen, hogy a határon túl élő magyarok jogaiért kiállva a határainkon belül élő szlovákok jogait is egyenlőképp tiszteletben tartsuk.

Ne tagadjuk: a magyar közgondolkodástól még idegen a szlovákok felé való nyitás, túl erős a sérelmek megtorlása iránti vágy, sokan reménykednek egy külső erő adta igazságszolgáltatásban. De ez az út nem járható. Viszont nagyon sürgős legalább az elit hangulatváltása, az egymás felé nyitás, oly módon, ahogy az tükröződik például a Terra Recognita Alapítvány körül tömörült történészek munkáiban, és másokéban. Ez azonban nem maradhat szűk szakmai körök elzárt kincse. Mi, a Charta XXI hívei, szeretnénk, ha a nyitottság és a kiengesztelődés szelleme átjárná az egész társadalmat, megjelenne az iskolai tankönyvekben és egy előítélet nélküli, új nemzedék békésebb, szebb világot építene a fájdalmas múlt köveiből. A franciáknak, németeknek sikerült, nekünk is sikerülni fog.

Szvorák Katalin: Üzenet két felelősségteljes értelmiséginek

Végre megtört a jég!

Népdalénekesként, – aki szinte kizárólag csak énekhanggal szoktam megnyilatkozni, – most mégis szólnom kell. Nem vagyok a szavak embere, (csak az elénekelt szavaké) és mozgalmakhoz sem szoktam csatlakozni. Kivétel a Charta XXI!

Immáron három éve elsők között csatlakoztam Nagymegyeren a Surján László által fémjelzett Charta mozgalomhoz, mert ez a politikai pártok fölé emelő és határokat átívelő megbékélési mozgalom igazán szívemhez közeli, hiszen munkásságom egyik súlypontja az itt élő népek megbékélésének elősegítése. Befogadó optikával szemlélem a népek együttélésének kulturális élményét, bár a politikát távolról figyelem, mégis a szlovák nyelvtörvényre a szlovák-magyar népdalpárhuzamokat tartalmazó Vox Humana albummal reagáltam.

A népdal nem ismeri a határokat, nem ismeri a, kirekesztést, gyűlöletet. A népdal lelkülete, szépsége azért tudott kimagasló művészetté kristályosodni, mert az egykoron nagyrészt békében egymás mellett élő népek, nemzetek megajándékozták egymást saját népművészetükkel.

Politikai véleményt kinyilvánítani ritka alkalom számomra, mert Bartók 1937-ben megjelent gondolata gyakran visszacseng lelkemben: „...ahol a politika kezdődik, ott megszűnik a művészet és a tudomány, megszűnik a jog és belátás.”

De jelenleg kivételes eseményről van szó: Stefan Hríb kitüntetése és nyilvános levele Surján Lászlóhoz most erre sarkall. Már jó ideje várom ezt a felemelő, gesztusértékű pillanatot. Az előítéletek lebontása lassú folyamat, de a kis lépések is óriássá tudnak nőni, ha kellő visszhangot kapnak, kellő súllyal. A viszálykodás a politika csinálóknak mindig komoly tőkét jelentett. Most az ellenkezője történik, két felelősségteljes értelmiségi, Stefan Hríb és Surján László felül tudtak emelkedni a két nép sérelmein, így ők többek aktuálpolitikai szócsöveknél. Mindketten vállalták, hogy saját nemzetük „közemberei” akár ki is rekeszthetik őket.

A megbékélés, a „kárpát-medenceiség” gyakran monomániás illúziókergetésnek tűnhet, eddig nem volt siker-story, csak harmadik utasnak kijáró magányos, boldogtalan karantén. Hríb és Surján László kéznyújtása most határtalan örömet, bizakodást jelent számomra.

Kiss Gy. Csaba: Mítoszok, nemzetek, szlovákok, magyarok

Vázlat négy tételben

„A nemzeti konyha az valami olyasmi, mint a relativitáselmélet. Igazi, mély megértése szinte lehetetlen, elutasítása nevetséges.”

Esterházy Péter: Kulináris vázlat

Parlando: Hogyan beszélnek a nemzeti mítoszok?

Azzal kezdem: dőre elképzelés azt hinni, hogy meg lehet szüntetni a nemzeti mítoszokat. Nem biztos, hogy igazuk van azoknak, akik úgy vélik, ezeket a történeteket – ha úgy tetszik, narratívumokat - szembe kell állítani az úgynevezett valósággal, és úgy tekintenek a nemzeti mítoszokra, mint afféle ördögtől való kártékony hiedelmekre. Nem hiszem, hogy a XXI. század elején bárki azt gondolhatja, létezik valaminő „objektív” (tőlünk, a mindenkori szemlélőtől független) történelem, vagy pedig olyan látószög, ahonnan igazságos ítéletet mondhatunk a múltról. Kérdéssé vált, miképpen lehet meghúzni valóság és nem-valóság határát, más szóval: hol kezdődik, és meddig mítosz a mítosz?

Egy határvonal mégis eléggé világosan látszik. Hiszen a nemzeti mítoszok a *nemzet* narratívumai; akár szépirodalmi művekben, akár politikusok beszédeiben vagy történeti munkákban találkozunk velük. Vagyis érvényességük határa az adott kulturális közösség. És tegyük hozzá: a történelem nemzeti narratívájának - magának a nacionalizmusnak - az a lényege, hogy saját kulturális közösségét egyetemesnek tekinti, a múlt elbeszélhetőségének csak ez az egyetlen kerete létezik számára. Ne higgyük azonban, legalábbis józan kétellyel szemléljük, hogy egykönnyen faképnél lehet hagyni a nemzeti narratívát. A történelem számos univerzális diskurzusról bebizonyította, hogy az egyetemesség modern és fényes köpönyege alatt nincs más, mint egyszerű birodalmi-nagyhatalmi partikularizmus. Kedvenc példám azon XVII-XVIII. századi francia nyelvészeké-gondolkodóké, akik váltig állították, hogy létezik egyetemes emberi nyelv, amelyhez a francia nyelv áll a legközelebb. Magyarok és szlovákok számára azt hiszem fölösleges hosszabban magyarázni, miképpen lehet valóságos nyelvre lefordítani a kommunista kor sokat reklámozott hivatalos szlogenjét, a „szocialista internacionalizmus” szóösszetételt. Nyugaton mindmáig vannak, akik nehezen értik meg, hogy ez a terminus egyszerűen szovjet gyarmatosítást jelentett.

Ha elfogadjuk, hogy a nemzeti mítoszok érvényessége az adott kultúra határáig terjed, talán az volna a legcélszerűbb megoldás, ha egymás mellé tennénk őket. Elfogadván - nem föltétlenül lelkesen -, hogy vannak például magyar mítoszok, és vannak szlovák mítoszok. Továbbá tudomásul véve, hogy ezek a történetek, elbeszélések nagy mértékben hozzájárultak a nemzetek megteremtéséhez. Mondhatnók úgy is: a nemzet kikerülhetetlen velejárója a nemzeti mítosz. A nemzet megszületéséről, hőoszairól beszélnek. Az alapítás történeteiről van szó, Róma példájával: Romolusról és Remusról meg az őket tápláló anyafarkasról.

A mi alapítási történeteink közül csak a két legfontosabbat - vagyis kettőt-kettőt - kívánom említeni. A szlovákok Magna Moravia narratíváját Cirillel és Metóddal, a magyar honfoglalást meg államalapítást, valamint mind a két nép modern nemzeti tudatában oly fontos 1848 elbeszéléseit. Nem kell hosszan magyarázni, hogy a történetek nem kiegészítik, hanem tagadják egymást. Nem sok értelme van a két kultúra dialógusába belekeverni a történelmi igazság oly kényes és visszaélésre alkalmas kategóriáját. Tanulságos viszont a történeteket egymás mellé tenni, összehasonlító módszerrel vizsgálni őket. A kiindulópont pedig az lehetne, hogy mindkét (mind a négy) elbeszélés-füzér érvényes, de csak saját körében, így érvényességük

csak viszonylagos. Ebből következően szükséges volna elsajátítani az empátia „tudományát”, és ami talán még nehezebb, megkísérelni mítoszaink elemeiből egy-egy közös narratívát szerkeszteni. Hogy mire gondolok? Korec érsek egyik budapesti megnyilatkozása (természetesen a budapesti Szlovák Intézetben a Rákóczi úton hangzott el) jut az eszembe, amikor hét-nyolc éve arról beszélt, hogy nem is annyira képtelenség Szent István királyt a Cirill-Metód-i mű folytatójának tekinteni. Megjegyzem, nem a katolikus főpap találta ki ezt a magyarázatot, a szlovák hagyományban éltek ezzel az érveléssel.

Nem tartom tehát alkalmasnak azt a megközelítést, melyet a szlovák 1848-ról egy szlovák munka (Gabriel Viktor: 1848-1849 legendája a szlovák történetírásban) példáz. Ez a kis könyv mértéktelenül fölnagyította a korabeli szlovák nemzeti mozgalom hibáit, összekeverte őket az 1990-es évek nacionalizmusával, ítélkezésének a kritériuma pedig az a Marx-Engels-i norma volt, amely teljes egészében „reakciónak és ellenforradalminak” címkézte a magyarországi szlávok akkori törekvéseit.

Allegro: Tu zījú národy! Itt nemzetek élnek!

Annak idején, a hatvanas években Vladimir Minác szlovák író azt választotta esszéje címéül: Itt nemzet él! Mármint a szlovák nemzet, hiszen a kommunista Csehszlovákiában volt idő, amikor hajlamosak voltak kissé megfélemezni erről. Közép-Európában pedig a nemzeti függetlenség vágya gyakran összekapcsolódott az emberi szabadságéval. Furcsa módon közelítette meg a nyugati világ egy része azt, ami a mi Európánkban 1989 után történt. Az egyik jellemző áramlat, amelyet fölfedezni véltek: a nacionalizmus újjáéledése a kommunizmus bukása után. Tévedésük alapja, hogy a szovjet totalitarizmust ideológiai megnyilatkozásaikból következtetve univerzális jellegűnek látták (lehet persze volt, akinek ez volt az érdeke, hogy ilyennek lássa), s nem voltak hajlandók észrevenni a szovjet birodalom gyarmatosító, nemzeti szabadságokat elnyomó természetét. Gondoljunk Brezsnyevre, Ceausescu, Zsivkovra, róluk igazán nem lehet elmondani, hogy ne gyakorolták volna a szélsőséges nemzeti homogenizáció politikáját.

Emlékszem egy olasz politológusra, aki 1994-1995 táján egy prágai tanácskozáson óriási tragédiának nevezte Cseh-Szlovákia kettéválását, a szlovákokat tartotta érte felelősnek, és már-már olyan hangnemben beszélt róluk, mintha a Tiso-féle állam közvetlen utódai volnának. Ismeretes, hogy a nyugati közvélemény előtt mindmáig közkeletűek az ilyen címkék Szlovákiával kapcsolatban.

Úgy vélem, az angolszász és francia nemzetfogalom, a nemzet kategóriájával kapcsolatos nyugati szemlélet nem alkalmas helyzetünk megértésére. Már az a szembeállítás is torzít, hogy vannak egyfelől felvilágosodott gondolkodók, akik a Habermas-féle alkotmányos nemzet fölfogásából indulnak ki; állampolgárok, politikai jogalanyok úgymond szerződéses jogviszonyából, másrészt pedig vannak, akik a közös származást és anyanyelvet hangsúlyozzák, ők szélsőséges és türelmetlen nacionalisták. A jók és a rosszak. Így azután egyszerű a Magyarország és a Szlovákia közötti kapcsolatok kérdése. Mi, szlovákok (vagy mi, magyarok) keressük akkor a magyar (illetve: szlovák) közéletben a politikusok, véleményformálók között azokat, akik felvilágosultak, nyitottak, azokat, akik nem beszélnek nemzeti identitásról, és akkor minden rendbe jön. Automatikusan megoldódnak a problémák.

Régi tézisem: nemzet nélkül nem megy. Ezt a közösségi keretet itt, Közép-Európában nem kerülhetjük meg. Nézzük magyar oldalról. Azt is szem előtt tartva, hogy ezek a sémák gyorsan átjutnak a határ túlsó oldalára, a médiába, a folyóiratokba. Tehát itt vannak a nemzeti kötődésen fölül emelkedő európai magyarok, akik képesek például bírálni a Szent Korona Or-

szágházba történő áthelyezését, vagyis ellenfelei annak a magyar nacionalizmusnak, amely szlovák optikában hatalmas szörnyeteggé képes fölnőni. Szlovák oldalról tehát egyértelmű: velük kell keresni a partneri viszonyt. Ugyanígy kellene tenniük a magyaroknak. Ha tehát szlovák identitásról, nemzetről beszélnek, az veszélyes lehet számukra. E gondolatmenet szerint azok a szlovákok a legjobbak, akik esetleg meg is tagadják a szlovák nemzeti hagyományt. És az efféle divatos törekvéseket csak erősíti a határ mindkét oldalán azoknak a politikai szereplőknek a tevékenysége, akik igazán nagy hangon - de jóval kisebb tényleges súllyal - türelmetlen és felelőtlen jelszavakat ordibálnak.

Nehezíti a megértést, hogy nemzetfogalmaink, megközelítéseink az elmúlt 150 évben egymáshoz képest 180 fokban fordulatot vettek. Samo Tomásik ismert versében - meghatározó nemzeti jelkép - azt mondja, hogy addig él a szlovákság, amíg él a szlovák nyelv. Vagyis: a szlovák nemzethez azok tartoznak, akiknek szlovák az anyanyelve. Csupán zárójelben emlékeztet arra, hogy föl is állott a Szlovák Nemzeti Tanácsban a képviselők nagy többsége néhány éve, amikor megszavazták a nyelvtörvényt, és büszkén elénekelte az említett *Hej, szlovákok* kezdetű dalt. Nos, Tomásik idejében Magyarországon magyar politikai nemzetről beszéltek; a liberális egyéni jogok alapján, függetlenül attól, hogy ennek a politikai közösségnek voltak olyan tagjai, sőt népcsoportok köztük, akiknek nem volt magyar az anyanyelve. Nemzet és az e fogalomba beleértett nemzetiségek kettőssége okozott feszültséget. Kétértelműségével emlékeztet erre a megközelítésre a Szlovák Köztársaság mai alkotmányának a preambuluma, hiszen egyszerre szól Magna Moravia örökségéről (ez pedig nem lehet az ott élő magyaroké), valamint Szlovákia polgáraitól (akik nem egy nyelvet beszélnek).

1868-ban a törvény nemzetiségekről beszélt Magyarországon, Szlovákiában ma hivatalosan a magyar népcsoportot (én ezt a németből származó terminust tartom a legjobbnak) národnostná mensiná-nak (kb. nemzetiségi kisebbség) nevezik. Kisebbség tehát, de nem nemzeti, hanem csak nemzetiségi. Látnivaló, hogy a nemzetfogalom kétféle dimenziójának (természetének), a politikai, illetőleg a nyelvi-kulturális összetartozásnak a feszültsége megvolt a XIX-XX. században, és megvan napjainkban is. A dunai birodalom keretében Magyarország előszeretettel használta a mindenekfölötti politikai egység jelszavát, és e célért tett gyakorlati erőfeszítéseket. Ma ez a politikai-állami egység Szlovákia számára látszik fontosnak. Ha a nemzetállam és nemzetföltés kategóriáiban gondolkozunk, ha nem fogadjuk el az említett kettősséget, a nemzetfogalom kettős természetét, akkor megmaradunk ugyanabban az ördögi körben.

Korábban már megfogalmaztam: kétféle aggodalmunk természete. A szlovákok jelenleg elsősorban országterületüket féltik tőlünk, mi, magyarok pedig a szlovákoktól etnikai állományunkat. Szemfényvesztés el nem ismerni mind a két aggodalom jogosságát, még ha kisebb vagy nagyobb részben fantomfélelmekről van is szó.

Nem könnyű kilépni a nemzeti narratívumok által megszabott keretektől, velük nővünk föl, ezeket tanítja az iskola, gondolkodásunk eleve adottnak és magától értetődőnek érzi őket. Nem lehet szemet hunyni az előtt a tény előtt, hogy a magyar, illetőleg szlovák kollektív emlékezetben sok az egymást tagadó mozzanat.

Crescendo: Miért hiányzik Németh László?

Nem kitérő, ami következik. Igaz, onnan jutott eszembe, hogy amikor tavaly a Tokaji Írótábor az író életművének néhány meghatározó kérdését tűzte napirendre, s azt próbáltam fölmérni, mit tudnak róla a szomszédságban, az eredmény elég soványnak mutatkozott. Arra a Németh Lászlóra gondolok, aki a 30-as évektől következetesen képviselte a közép-európai népek köl-

csönös megismerésének a programját, újabb és újabb kihívó megfogalmazásokat olvasott magyar kortársai fejére. Olyan gondolatokat például, hogy a Szent István-i Magyarország visszaállításának elképzelése hamis és káros illúzió, hogy Trianonnak - bármily súlyos tragédiát jelentett a magyar nép számára - voltak pozitív következményei is. Nagy hatású esszéikben fogalmazta meg a köztes európai térség kultúrmorfológiai párhuzamait. Rámutatott arra, hogy Közép-Európa népeinek együttműködve kellene keresniük a továbblépés lehetőségeit, nem pedig nagyhatalmak kegyeit keresve, nemzeti célkitűzéseket egymás rovására megvalósítva. A két európai totalitarizmus harapófogójába került kis államaink sem a második világháború alatt, sem utána nem tudtak kikeveredni ebből a logikából. Hosszú évtizedeken át nem lehetett őszi szellemi párbeszédet elindítani magyarok és szlovákok között. A legszerényebb kísérletet is megakadályozták a kommunizmus alatt a hatalom képviselői.

Az a Németh László is hiányzik, aki meghirdette a szomszédok felé való tájékozódást. Mert - nem tudom, hányadszor írom le, s évtizedek múltán egyre több szépséggel - ma is igaz: nem ismerjük egymást. Hovatovább angolul fogunk egymással érintkezni. Aminek természetesen sok haszna lehet a gazdasági-kereskedelmi-idegenforgalmi kapcsolatokban, de ha a nyugati világ szemléletével nézünk egymásra, meg úgy tekintünk rájuk, mint döntőbírókra, csak a kölcsönös félreértés fog nőni, hiszen az angolszász szemüveg nem egy területen teljesen alkalmatlan a mi problémáink megértésére. Csupán baljós mementóként idézem föl a délszláv népek tragédiáit a közelmúltból. Annak idején a horvát televízióban láttam Baker amerikai külügyminisztert 1990 júniusában, határozottan nyilatkozta az újságíróknak Belgrádban: mi az egységes Jugoszlávia mellett vagyunk. Ismerjük a következményeket. Hozzá tehetem: úgy tetszik, a mi közép- és délkelet-európai embervesztéseinknek nincs akkora jelentősége, mint az amerikaiaknak, Vukovár pusztulásakor nem tettünk ki fekete zászlót középületeinkre.

A szlovák és a magyar kultúra - egyáltalán nem függetlenül a multinacionális tőke művelődési érdekeitől - egyaránt küszködve keresi életlehetőségeit. Utópisztikus gondolat, - Németh László szellemét idézi - de mégis elmondom, a közös közép-európai művelődési paradigma bemutatásával, erősítésével mind a két kultúra esélyei javulnának a nemzetközi mezőnyben. Úgy látszik, mindig vannak olyan érdekek - nehéz volna pontosan meghatározni, honnan fúj a szél -, amelyek valamiképpen hasznot húznak abból, ha a két nemzet, a két ország között feszültségek vannak. Dolgoznak ezen, nem tudom máshogyan mondani. Vajon kik? Lehetnek közöttük politikusok, szenzációhajász újságírók, netalántán szellemi emberek. Elgondolkozhatunk azon, kinek az érdeke, hogy Magyarországon ilyen arcpírítóan kevés legyen az információ Szlovákiáról. Belátható, hogy az ausztriai és olaszországi síparadicsomoknak nem rossz, ha a magyarországi iskolások nem Szlovákiában töltik a síszünetet, vagy a nyugati tulajdonba került hazai sörgyárok nem azon igyekeznek, hogy nálunk a szomszédos Szlovákia söriparának a termékeit népszerűsítsék. A példákat lehetne vég nélkül sorolni. Attól tartok, a végeredmény lesújtó lesz.

Persze mára sokféle akadály elhárult már. Természetessé váltak például a kapcsolatok a magyarországi és a szlovákiai magyar civilszervezetei között, nem fordulhat elő, hogy felsőbb szervek letiltják a Csemadok-rendezvény előadóját. Ám ismereteim, tapasztalataim szerint meglehetősen kevés a kapcsolat a magyar és a szlovák civiltársadalom, az egyházak között. Azt gondolom, a nyelvtudás hiánya nem igazi akadály. Inkább a kölcsönös bizalmatlanság és az ismerethiány jelent gátat. Ceterum censeo: vissza kell térni Németh László programjához.

Ám a politikusok, úgy tapasztalom, nem ilyen kategóriákban gondolkodnak. Mai napi problémákra keresnek választ. A kölcsönös megismerés programja hosszú távon lehetne jelentős.

Moderato: Imagines Nationum

Meg kellene vizsgálni, hogyan s milyennek látszunk egymás országában. Vannak figyelmet érdemlő kezdeményezések, tudós értekezések erről a témáról. Nem csupán a kölcsönös előíté-

letek, sztereotípiák bemutatása volna kívánatos, hanem a közös történelem képe is. Mert azt úgy szoktuk szemlélni - nemzeti narratíva! -, mintha két külön történelem volna, amelyeknek mintha századokon keresztül semmi közük nem lett volna egymáshoz. Élt-éldegélt például a középkorban az üveghegyen túl és az óperenciás tengeren innen, valahol a Kárpát-medencében Szlovenszkó és Magyarország. A trencsényi vármúzeum heraldikai gyűjteményében láthatjuk is a két országcímert, Magyarorszkót olvashatunk a vörös-ezüst pólyás pajzs mellett, a kettőskeresztes mellett pedig az áll, hogy Szlovenszkó. A XIX. századról szólva azután szüksége volt a szlovák múlt narrátorainak a közös államra, Uhorszkóra, mert különben kitől kért-követelt volna saját közigazgatási egységet, különállást, autonómiát, felső-magyarországi tót kerületet a szlovák nemzeti mozgalom.

Látjuk tehát, hogy még az országnevekkel is baj van. Minden alkalommal meg kell itthon magyarázni, mit jelent a szlovák Uhorsko és Madarsko különbsége. A szlovákoknak pedig azt, hogy Magyarország és Magyarország, mármint az 1920 előtti és utáni, nem ugyanaz. Egyszer már leírtam, hogy a szlovák nyelv megkülönböztetése tagad mindenféle kontinuitást Uhorsko és Madarsko, az 1920 előtti és utáni ország között. Nos, akkor, mondhatja valaki Magyarországon, csináljunk mi is két szót a magyar nyelvben. Van ebben némi igazság, de csak némi, mondjuk, az igazság fele. Mert azért a folytonosság sem tagadható teljesen. Nézetem szerint mind a két nyelvben félmegoldást találunk.

Aránytalan a két nemzet önképében a másik nemzet képe. Ezzel nemigen lehet bármit is kezdeni. Hiszen a szlovákok a modern nemzet útját keresvén a XIX. század elején, nem tehettek másként, a magyarokhoz képest fogalmazták meg önmagukat. Mint ahogy a csehek például a németekhez képest, vagy a magyar nemzeti mozgalom Ausztriához képest. Mi és ők szembenállása, kettőssége elengedhetetlen a nemzeti közösség önmeghatározási folyamatában. De azért a magyarok nem a szlovákság végzete (ahogy közel négy évtizede írta Minác). Nem teljesen alaptalan az a föltevés, hogy a Magyar Királyság volt a szlovák nyelv és nemzet kialakulását lehetővé tevő keret; kérdéses, mekkora lett volna a szlovák etnikum, majd a nemzet, ha nem választotta volna el a Morva folyó országhatára a csehektől, Árva és Szepes északi oldalán húzódó határ Lengyelországtól.

A nemzetképekkel kapcsolatos következtetés: a szlovákok önképében meghatározó helyen van - bevallva-bevallatlanul - az egykori Magyar Királyság és a magyarság, fordítva ez nincs így. Nálunk a szlovákokat illetően inkább szélsőséges ignorancia jellemző. Nem mondok példákat, mindenki bőven tud említeni belőlük.

És amiről nem szabad megfeledkezni, a kommunista korszak némiképp eltérő öröksége. Csehszlovákiában Gustáv Husák idején erősebb volt a nacionalizmus az állami ideológiában, mint Kádár alatt Magyarországon. E kettős ténynek van hátránya és előnye is mind a két oldalon. Ne feledkezzünk meg arról például, hogy annak idején Budapesten is elítélte a rendszer publicistája a szlovákiai magyarok kisebbségi jogvédő mozgalmát.

Kellene még szólni a közvetítőkről, azokról, akik teremtik-alakítják a nemzet képeit.

Úgy látszik, a történettudományban kedvezők a folyamatok. A szlovák történészek új, fiatal középnemzedékében ott vannak a valódi párbeszéd színvonalas képviselői; és biztató Magyarországon is ez a generáció, kapcsolataink kutatását tekintve pedig elsősorban a Pázmány Egyetem ifjú gárdája. A tömegtájékoztatásról ezt nem lehet sem itt, sem ott elmondani. Magyarországon számos nagyképű, lekezelő cikk látott napvilágot Szlovákiáról, mondhatni, eszmei vagy politikai hovatartozástól függetlenül. Odafele pedig gyakran lehet olvasni Magyarországról sérelmi indíttatású, nacionalista ízü cikkeket. Akár az itteni, akár az ottani tömegtájékoztatást nézzük, néha úgy érzi az ember, mintha két különböző glóbuszon élnénk.

Ekkora országok számára kulcsfontosságú kérdés, miképpen formálódik képük a nemzetközi nyilvánosság fórumain. Jámbor óhajként azzal a kívánsággal zárom fejtegetéseimet, hogy magyarok és szlovákok képe látsszék előnyösebben a nagyvilág előtt. Ebben pedig meggyőződésem szerint sokat segítene, ha közép-európaiságunk nagyobb hangsúlyt kapna ezeken a képeken. Akarjuk vagy nem, ez az úgynevezett nagy világ sokkal inkább hasonlónak gondol bennünket, mint ahogy mi egymást. Lehet, hogy nekik van igazuk.

Kiss Gy. Csaba

Alsódobok: Esterházy János Zarándokközpont

Batta György, Istenes József, Molnár Imre: Esterházy János Zarándokközpont a zoboralji Alsóbodokon

Esterházy János mártírságának emlékhelye

Esterházy Jánost a legtömörebben Jézus tanítványaként lehet jellemezni. Ő a huszadik század két világháborúját megélve népét szolgáló, választott politikusként hirdette, és tetteiben meg is élte az Evangéliumot. Nem kétséges, hogy ott a helye a boldoggá avatásra várók sorában, de ha mindez mégsem történik meg, példája és áldozatvállalása Isten akaratából is megtörtént valóságként élhet tovább bennünk. Ha minél többen lesznek, akiknek Esterházy példája befogadása nyomán jobbra, értékesebbé válik élete, az úgy erősíti bennünk az Istenhez és hazához való hűséget, mintha Esterházy János ma is itt lenne közöttünk, s Ő maga biztatna erre bennünket.

Kevés politikus akad a huszadik században, aki hozzá hasonlóan a végletekig le tudott mondani saját érdekeiről, s a másodrangú állampolgárokká degradáltak ügyét védve tudott együtt érezni a megalázottakkal és üldözöttekkel, a háborútól, kiszolgáltatottságtól, kisemmizéstől szenvedő embertársaival: lengyelekkel, zsidókkal, szlovákokkal, magyarokkal. Rendszeres gyűjtéseket szervezett a rászoruló családok részére, ezeket mentett meg az elhurcolás elől, miközben szinte folyamatosan kockára tette saját életét. Lengyelország lerohanásakor azonnal a menekültek segítségére sietett. Parlamenti képviselőként 1940-ben egyedül ő nem szavazta meg az úgynevezett zsidótörvényt a szlovák parlamentben. A veszély elől jómagya többször elmenekülhetett volna, de ezt soha nem tette, mert oly hűséges volt hivatásához, népéhez és szülőföldjéhez, mint kínszenvedése idején Jézus az Atyához.

Sokak számára még most, hatvan évvel a halála után is felfoghatatlan ez a helytállás és példamutatás! Vértanúvá válásának tényét sem tudják, nem akarják elfogadni!

Akik nem így gondolkodnak róla, azoknak Esterházy János földi pályájának nemes példaadása, az Istentől kapott emberi méltóság kiteljesedése érdekében folytatott küzdelme, a szlovák és a magyar testvériség nem szűnő hirdetése lelkesítő cél, ihletforrás marad mindaddig, amíg az meg nem valósul. Mert az ő életében tökéletesen beteljesült a krisztusi íge: „Nincs senki-ben nagyobb szeretet annál, mintha valaki életét adja felebarátjaiért. (Jn. 15, 12)” Az alsóbodoki Esterházy emlékhely ennek az, emberi logikával nehezen felérhető áldozathozatal beteljesedésének kíván emléket állítani.

Az alsóbodoki Esterházy-emlékhely leírása

Alsóbodok, a zoboralji magyar települések szívét alkotja. A Csitári hegyek, Zobor hegye és Ghymes vára háromszögének déli csúcsában fekvő település Esterházy Jánosnak is kedvelt tartózkodási helye volt. A községben gyakorta megfordulva, szinte mindenkit személyesen ismert, több munkatársa is innét származott. A község felett magasodó dombtetőn gyakran megállította fogatát, hogy ott megpihenjen, gyönyörködjön a táj szépségében.

Erre a domboldalra és dombtetőre épült az Esterházy-kálvária is. A három esztendeje épített Esterházy-keresztút tizennégy fából faragott stációja, a völgyben elhelyezni tervezett Esterházy emlékmúzeumtól (jelenleg az épület már áll, de berendezése még nincs) indulva vezet fel bennünket a dombtetőre az Esterházy - kápolnához. A hely lelkiületében azt szimbolizálja, hogy Esterházy János kálváriát megjárta lelke, egyesülve a feltámadt Krisztussal, bennünket is el tud vezetni a feltámadás kegyelméig.

A kápolna önmagában is a Golgota hegyét jeleníti meg számunkra, hiszen az építmény két részből áll. Alsó részében egy, a hajdan Jézus testét őrző sziklasírra emlékeztető hatalmas kövek alkotta barlang található, amely - miként a Golgota hegy belsejében szeretett Mesterének - itt az Ő meggyötört testének maradványait őrzi majd. A sírt kívülről is a szomszédos pogrányi és zsérei kőfejtőből nyert sziklatömbök borítják, melyekre a felvidéki magyarság Trianoni döntés óta napjainkig tartó időszakának mártírnevei kerülnek felvésésre azt jelképezvén, hogy semmilyen áldozat nem volt hiábavaló, mely megmaradásunk és jövőnk reményében hozatott.

A sziklasír fölött épül a kupolás, görögkeleti mintára tervezett kápolna. A kápolna egyenlőszárú kereszt alaprajzú belső terében a főoltáron a Szentlélek leáradása és a feltámadt Krisztus alakja látható majd, mellékoltárain pedig a születés és a kereszthalál jelenetei lesznek ábrázolva. A kápolna körüli rét zöld pázsitja, melyen hajdanán Esterházy János kíséretével többször is megpihenve elbeszélgetett a helybéliekkel, a zarándokok elé táruló zoboraljai táj szépségével, további alkalmat ad majd az elmélkedésre, az egymással való találkozásokból fakadó öröm megélésére éppúgy, mint az üdítő pihenésre és az elmélyült beszélgetésekre.

Az Esterházy szenvedésének állomásait összefoglaló keresztút és az ezt megkoronázó kápolna visszahelyezi életművét abba a tájbölcsőbe, amelyből a történelem, mint madárfiókát a fészekből, őt és oly sok honfitársát kiszakította. Halálos betegen utolsó kívánsága az volt, hogy szülőföldjén halhasson meg. Mariska húgának elmondta azt is, ha ezt nem engednék, azt szeretné, hogy legalább hamvai itt, az otthoni földben nyugodnának.

Azzal, hogy Esterházy János hamvai szimbolikus formában visszatérnek szülőföldjére, a mi lelkünkbe is megnyugvás költözik. Az emlékhelyet felkeresve, lélekben hozzá is folyamodhatunk, erőt és bátorságot kérve mindennapi küzdelmeink, keresztjeink viseléséhez. Egy szál gyertyával, virággal, egy-egy hálaadó fohással, megköszönhetjük hűségét, példamutatását és értünk történt áldozatvállalását. S végül megköszönhetjük a Jó Istennek, hogy kegyelmeivel erőt adott János testvérünk kereszthordozásához, s az Ő személyén és szenvedésén keresztül vállalt sorsközösséget velünk, saját népével.

A világ most is nehéz időket él. Hol itt, hol ott lobbannak fel a háborúk bozóttüzei, s szemünk láttára özönlének egymásra a népek. Épp ezért ma is szükségünk van arra, hogy felidézzük magunkban Esterházy János hitvallását: „Végtelenül komoly és rendkívül súlyos időket élünk, amelyekben fokozott a felelősségünk **Istenünkkel, nemzetünkkel, családukkal, utódainkkal és magunkkal** szemben”. Miként egykor neki, nekünk is vállalnunk kell ezt a felelősséget az Ő példája, igazságérzete, becsületessége, hite és hűsége alapján. Azért, hogy vállálásunkban hozzá hasonlóan valamennyien megtaláljuk Istent, és rábízva saját magunk, szeretteink, honfitársaink és minden embertársunk életét, megerősödjünk hitünkben és emberiségünkben.

Maga írta egyik utolsó hivatalos levelében: „Rendületlenül bízom a magyarok Istenében, hogy megsegít engem, s rajtam keresztül az egész itteni magyar családot.” Rajtunk múlik tehát, hogy a fennmaradásunkért folytatott mindennapi küzdelmünkhöz elfogadjuk-e az általa kínált kegyelmi támaszt.

Ez a nyitraújlaki szülőhelyhez közeli, Zoboraljai meghitt környezet, és az e földből kinövő emlékhely nemcsak a történelmi múltunk valóságának jobb megismerését szolgálja, de kiváló alkalmat nyújt majd a lelki elmélyüléshez és a fenti gondolatokról való elmélkedéséhez is. Itt az ember lelke megnyugodva köszönheti meg Istennek, hogy „egy családba” tartozhat ilyen kiváló emberrel, akivel a Teremtő nemcsak bennünket, magyarokat, hanem a kereszténység nagy családját is megajándékozta.

A magyarság és Közép-Európa mártírja

Mindennek megvan a rendelt ideje. Annak is, hogy 2017 szeptemberében épült fel Alsóbodokon az *ESTERHÁZY KEGYELETI EMLÉKHELY*. Éppen akkor, amikor a Károly Róbert magyar király által 1335-ben létrehívott lengyel, cseh, magyar szövetség és ennek megújított, szlovákokkal kibővített változata, a „Visegrádi együttműködés” pontosan a lengyel magyar ősoktól származó Esterházy János által is megálmodott kapcsolati rendszert jeleníti meg.

A világ tele van a pusztítás szándékával és az ezt szolgáló eszközökkel – mintha már a harmadik világháborúban élnénk, pedig még most is szenvedjük a száz évvel ezelőtti Nagy Háború következményeit. És mégis: Esterházy-Malfatti Alice, az Esterházy János Szülőföldjéért Egyesület és a Pázmáneum Polgári Társulás a béke e kis szigetére várja mindazokat, akik felismerték: egyetlen út vezet a boldogulásunkhoz: az áldozatot vállalók emlékének és a szeretet törvényének megtartása.

A Zoboralján, Nyitraújlakon 1901-ben született gróf Esterházy János két világháborút élt meg. A fasizmust, a nácizmust és a kommunizmust is elutasító, a zsidók elhurcolását ellenző magyar politikust a bosszúra szomjazók 1945. április 20-án Pozsonyban mégis letartóztatták, majd a Szovjetunióba hurcolták, hátha elpusztul a nagy kietlenségben. Hite és sorstársai iránti elkötelezettsége azonban életben tartotta őt a Gulag poklaiban is. Ugyanekkor Csehszlovákiában, tisztessége megtorlásaként, halálra ítélték. Bár a szovjetek kivégzésre kiadták őt, az ítélet tarthatatlan volta miatt a csehszlovák kommunista hatalom felmentette a halálbüntetés alól. Ezzel együtt, 1957-ben bekövetkezett haláláig súlyos szenvedések közepette börtönökbe zárva tartották, s elhunyt után hamvai kiadását is megtagadták. Rabtársai, a gulágbéli táborokban és a csehszlovák börtönökben a magyarok szenvedő Krisztusának nevezték őt. Élete a keresztény mártírológia tükrében is valódi vértanúság volt – a hitükért vagy származásuk miatt vele együvé zárt, ugyancsak büntelen sorstársai nem túloztak, amikor így vélekedtek róla. Esterházy János a huszadik századi történelem azon ritkaságszámba menő közéleti személyisége volt, aki elkötelezett keresztényként vált politikussá, s e pályán tizenkét éven át szolgálta hűséggel a rábízottakat, akiket fogolyként sem hagyott magukra, bár elmenekülhetett volna. Szolgálatát a keresztény elvek valóra váltásának rendelte alá. Meggyőződése szerint számára ebből fakadt az 1918 után Csehszlovákiához csatolt magyarok védelme, valamint a Közép-Európában – az ő megfogalmazása szerint a Baltikumtól az Adriáig – élő népek békés együttélése iránti elhivatottsága is. Élete kockáztatásával menekítette az üldözött zsidókat, támogatott lengyel menekülteket, segítette az állásuktól megfosztott szegények és a politikai üldözöttek családjait.

Hisszük, hogy lesz idő, amikor az európai jövő alakításában is fontos szerepet kap majd életpéldája és mélységes embersége, hiszen hite bármely történelmi helyzetben hivatkozási alapjá nemesülhet.

Ezért kötelességünk gróf Esterházy János életpéldájának méltó emléket állítani, hogy az elkövetkező generációk is erőt meríthessenek áldozatvállalásából. Legyünk hát minél többen jelen 2017. szeptember 16-án Alsóbodokon, e történelmünk és jövőnk számára egyaránt fontos pillanatban, hogy halálra ítélésének 70. és mártírhalálnak 60. évfordulóján – végakarátának megfelelően - együtt fogadhassuk a szülőföldjére visszatérő Esterházy János hamvait.

Köszönet és hála minden közreműködőnek, hogy a vértanúnk tiszteletére emelt kegyeleti emlékhelyen, szeretett szülőföldjén elhelyezhetjük a szívünkben már szentként tisztelt nemes lelkű férfi hamvainak jelképét.

Goda Márton Áron: Barátok a Kárpátokon innen és túl

Ha valaki már valaha járt a Kárpátokban, biztos törekedni fog életében arra, hogy ismét megtapasztalja azt az erőt, melyet a hegyek ormán lehet átélni. Az alábbiakban két túrakalandomat osztom meg az olvasóval, melyben megtapasztalhattam a román, szlovák, cseh, illetve lengyel emberek egy olyan oldalát, mellyel eddig még nem találkoztam.

Első történetem ott kezdődik, hogy fél évet Belgiumban tanulhattam, ahol nagyon jó nemzetközi társasággal ismerkedhettem meg. Érdekes, hogy circa 1500 km volt szükségeltetett ahhoz, hogy román, szlovák diákokkal beszélgessek. Élveztem ezeket a beszélgetéseket, mert találtunk olyan csomópontot, mely nem elválaszt, hanem összeköt bennünket. A kapcsolatot természetesen közben tartottam „hazai barátaimmal” is. Az egyik legjobb barátom marosvásárhelyi, neki több olyan élményben volt része, melyben most nekem is. Hazatérésem után neki lehetősége nyílt Angliában folytatni tanulmányait, így terveztünk egy közös túrát, mielőtt elutazott.

Korábban már voltunk a Pádison, viszont nyári időszakban ez zsúfoltságig tele van, így végül a választás a Déli-Kárpátok bérceire esett. Éjszakai vonattal indultam a Keletiből, mely Brassó céliránnyal reggel hétre érkezett Simeria-ba. Mikor átszálltunk a csatlakozásra, gyorsan átöltöztünk, hiszen picit hideg volt éjszaka a vonaton. Az utazásunk hosszadalmas volt, hisz csak dél fele kezdtük a túrát, de a rengeteg fáradság megérte, hiszen költői tájakban volt részünk. Az utolsó hegyi szállodák és sípályák 2200 méterig nyúltak fel, azt követően már csak a hegyi pásztorok kuckóival és több száz és 1000 fős nyájaival találkoztunk. Már kezdtek alábukni a hegyi szállók hatalmas épületei, mikor elkezdett cseperegni az eső. Gondoltam magamban, még most nem olyan vészes, de később kitudja mi lesz ebből, így hát próbáltam előbányászni kabátomat hátizsákból. Mivel reggel még rajtam volt, ezért a tetejében kerestem, de sehogy sem találtam. Ekkor esett le a tantusz, hogy mikor átöltöztünk a kabinban, véletlenül a fogason maradt, mert a fáradtság miatt észre se vettük, hogy ott maradt a vonaton. Elkezdtem sajnálkozni a kabát miatt, de szerencsére tettem be egy másikat is vész esetére. Akkor lettem igazán ideges, mikor kiderült, hogy az össze iratom a kabátom zsebében volt. Ennek már a felese volt tréfa, hiszen valahogy haza is kellett még jutnom.

Azonnal felhívtuk a vonatjegy alapján a vasutat és jelentettük az esetet. Kérdéses volt az is, hogyan fogok hazajutni igazolványok nélkül. Ami különösen is izgalmas kérdés volt, mert bátyámnak rá egy hétre volt az esküvője. Gyorsan még egy telefont ejtettem az otthoniaknak ez ügyben, hogy jelezzék a határszolgálatnak. Ennél többet nem tehettünk. Így hát utunkat folytattuk. Este nyolc magasságában a csúcs lábánál vertünk sátrat sűrű ködben. A székelykáposztás konzerv után megvetettük fekhelyünket és nyugovóra tértünk. Reggel hamar elkezdtek melegíteni sátrunkat a nap sugarai. Bence elment vízért, én meg addig kinyújtózkodtam és megcsodáltam helyet, ahol aludtunk, mert éjszaka már nem volt erre alkalmam. Messze távolban román pásztorok legeltették nyájaikat 2400 méter magasban, és lassan érkeztek a reggeli túrázók, akik valószínűleg ugyancsak a hegyekben aludtak. Csodálatos volt, mikor felértünk a csúcsra. Ennél szebbet aligha láthattam életemben. Nap folyamán hosszú utat jártunk be. Egyszer kisebb zuhé is nyakon csapott bennünket. Estére egy hegyi forrásnál táboroztunk le, melynek tövében egy kővérke tavacska dagadozott. Itt már volt térerő, és megtudtuk az otthoniaktól, hogy a határon nem lesz semmi gond, sőt a román oldalon is tudnak problémáról. Ez hatalmas megkönnyebbülést jelentett számomra, és új lendületet adott a másnaphoz.

Harmadnapra a túrának már csak a könnyebb fele maradt, de egyben a legemlékezetesebb része is volt. A hegyi patakok mentén lefele menet meglevenedtek bennem gyermekorom legszebb képei, mikor még sokat jártunk túrázni Erdélybe és táboroztunk ilyen gyors folyású patakok mellett. Miután kiértünk az aszfaltra, egy tejet szállító román férfi felvett minket, és nagyon kedvező áron elvitt minket a faluba, ami még 20 kilométer lett volna. Ebből is látszik, hogy rendes emberek a világ másik felén is vannak. Nem mintha 20 kilométer olyan sok lenne, de a kemény hegyi túra után a cipő nagyon feltörte a barátom lábát, így az aszfaltos túra mellőzése kifejezetten jólesett.

A vasútállomáson már vártak minket. A kabátom és az irataim sértetlenül visszakerültek a pályaudvarra. A vonat indulása előtt két perccel sikerült mindent visszaszerezni. Estére érkeztek Simeria-ba. 10-kor Bencének Vásárhelyre ment a vonatja, én pedig az állomáson ücsörögve vártam a reggeli fél hármas vonatomat. Egyszer csak arra lettem figyelmes, hogy valaki odajön hozzám, és valamit próbál magyarázni magyarul, méghozzá egész érthetőn. Ugyanis kiderült, hogy a vonatom fél órát késett, és a bukaresti vonat is pontban háromkor érkezett be. Hiába mondták be ezt románul, én ebből egy kukkot nem értettem. Aki odajött hozzám, tudott valamennyire magyarul, mert még a nagyanyja megtanította őt. Hallgatva a beszélgetésünket a váróban, feltételezte, hogy a hangosbemondót nem értettem meg. Így útbaigazított, hogy a háromkor beérkező Pesti vonatomat nehogy összekeverjem a Bukarest felé közlekedővel.

A vonatra felszállva félhomályban megtaláltam a kushett kocsiban a helyemet. Ha jól emlékszem hatóra magasságában pedig jöjjenek a határőrök. A jegyemet átadtam, de már tudták a román határőrök a jegy száma alapján, hogy én vagyok az a szerencsés utas, aki elhagyta az iratait. Mondták, hogy hagyjam az iratokat, mert a magyar kollégák, márt szoltak nekik. Igaz, ekkor már jó helyen voltak a papírjaim. Azonban az igazat megvallva nem erre a fogadtatásra vártam a román határon. Kellemes csalódás volt számomra ez is többi élmény mellett. Reggel kiderült, hogy egy román utazó társam is volt a kocsiban, aki épp Pestre tartott barátait meglátogatni. Vele is jól elbeszélgettünk, és mikor leszálltunk a vonatról, útbaigazítottam, nehogy eltévedjen Budapesten. Több szempontból is hatalmas élmény volt számomra ez a kirándulás, de mielőtt a végső konklúziókat összegezném, egy másik kedves élményemet osztanám meg az olvasóval.

Mikor haza éreztem, természetesen részletesen beszámoltam kalandos utazásomról szüleimnek, és levetítettem a kirándulás képeit is. Megható és könnyes szemekkel nézték végig szüleim. Mikor a végére értünk, édesapám egy nagyot sóhajtott, csak ennyit mondott: „Hát fiam, csodálatos helyeken jártál, bárcsak én is eljuthatnék még egyszer ilyen helyekre!”. Én pedig csak ennyit feleltem: „Miért ne, mennyünk el közösen, amint lehet!”. Nem akarok kérkedni, de némi tapasztalatom az van a Magas Tátrában is, hiszen már előtte háromszor voltam a Rysy-n (Tengerszem hegycsúcs). Október végén szokták lezárni ezt az útvonalat, de előtte is szokott már lenni havazás és erős szél. Azonban egy nagyon jól kijárt túraútvonal ez, rengeteg turistával, és Poprádi-tónál pedig egy gyönyörű hotel fekszik. Egészen idáig pedig aszfaltozott út vezet. Tehát ezt a helyet szemeltem ki magunknak, hogy valamikor október elején megmásszuk. Egészen pontosan október negyedikén hajnal 4-kor csörgött az óra, hogy elinduljunk időben, és neki vágjunk Szlovákia és Lengyelország egyik legszebb csúcsának megmászására.

Hosszú és fárasztó volt az út mire megérkeztünk Poprádra, de tizenegy óra tájban teljes menetfelerősítésben vágunk neki a nagy útnak 63 éves édesapámmal. A reggeli órákban még szemerkélt, és felhős volt az ég, de bízunk benne, hogy szerte foszlanak a kis felhőgumócskák. Az őszi szezon vége fel elég nagy a forgalom a Poprádi-tó környékén. Nem csoda, hisz október végén az időjárási viszonyokra való tekintettel lezárják ezeket az útvonalakat. Így nem csak szlovákok, hanem magyarok, csehek és lengyelek is tömegével látogatják és másszák meg a csúcsokat. Az út során sok emberrel találkoztunk, 6-7 évesektől kezdve a 70-80 éves rutinos hegymászókig. Jó volt látni, hogy az emberek örömmel túráztak. Egy-egy csapattal, mikor összefutottunk, jó kedvel köszöntek, és mondták: Dobrý deň! (Jó napot!). Függetlenül attól, hogy magyarok, csehek vagy éppen lengyelek voltak. Persze jó volt találkozni magyarokkal is.

Édesapám kondícióját is figyelembe véve úgy számoltam, hogy közvetlen a csúcs előtti menedékházban fogunk aludni, és másnap jövünk le. A Poprádi-tónál a pakolt szendvicsekből párat elmajszoltunk, hogy kellő energiával vágjunk neki az kemény útnak. Délután három és négy fele lehetett, mikor sűrű köd szállott le. Az emberek már főként szembe jöttek velünk, mintsem mellettünk vagy előttünk mentek volna. Tudtam, hogy este hat előtt a szálláson kell lenünk, hisz utána túl sötét van ilyenkor és ilyen terepen túrázni. Mikor találkoztunk egy-egy magyar csapattal, biztatás-ként mondták, hogy sok sikert. A térkép alapján tudtam, hogy nem vagyunk messze, viszont hatalmas köd volt és nem láttam semmit, másrészt az utolsó 700-800 méter a két hegyi tótól vezetett fel, egy nagyon nehéz és kemény szakasz, mert sziklába vert láncokkal lehet csak megmászni.

Kissé elbizonytalanodtam, és térképemet bogarászva azon gondolkoztam, hogy a Poprádi-tóhoz visszaforduljunk-e. Ekkor jött velünk szembe egy 72 éves hegymászó. Megkérdeztem tőle, hogy sok van-e még. Válaszolta, hogy a csúcsig bizony sok van. Erre mondtam, hogy mi ott alszunk a csúcs előtti menedékházban. Felkacagod és azt felelte: „Akkor már nincs sok, itt vagyunk nem messze”. És valóban, mikor főlegyenésedtem, láttam a két tavacsát, ahogyan kezdett felszakadozni a köd. Ez nagyon sokat jelentett lélektanilag, és úgy voltunk vele, hogy „ma már biztos fenn alszunk”.

A nem lebecsülendő utolsó szakasz után végül felértünk a menedékházhoz. Jóformán egy magyar sem volt rajtunk kívül, de hogy őszinte legyek, jómagam is elsőként aludtam itt. Már a felhők fölött voltunk, és csillagosan ragyogott az ég. Miután lepakoltunk, kértünk egy tál juhtúrós sztrapacsát és egy birkagulyást. Mivel elég szűkösön voltunk, ezért minden asztal teljesen tele volt. Mi éppen két lengyelrel kerültünk egy társaságba. Hihetetlenül jó hangulat kerekedett ki pillanatok alatt. Míg mi Lech Wałęsáról és II. János Pál pápáról beszélgettünk, addig a háttérben szláv nótákra és dalokra táncoltak az emberek egymással. A 10 órás takarodó után pedig mindenki nyugovóra tért.

A menedékházban egy piano is van, így reggel hat körül ismerős ragtime-ok dallamára ébredhettünk. Reggeli után célba vettük a csúcsot. Tízre már a fent voltunk. Olyan érzésünk volt, mintha a világ tetején lettünk volna. Ha nem is ott voltunk, az biztos, hogy Lengyelország legmagasabb pontjáról gyönyörködhattunk. Csodálatos panorámában volt részünk. A szlovák, lengyel és cseh hegymászó „kollegák” is gratuláltak nekünk. Szerencsénk volt az idővel, hiszen a reggeli köd akkora szállt fel a völgyekből, mire visszaértünk a menedékházhoz. Akik utánunk jöttek, azok gyakorlatilag semmit nem láttak a csúcsból. Egy kis esővel megúsztuk a kirándulást, ami közvetlen a poprádi tónál lévő fogadónál csapott nyakon minket. Itt megszártkoztunk és egy bögre tea, illetve egy jó szlovák sör mellett egy kicsit megpihentünk. Azért, hogy mihamarabb hazaérjünk, az utolsó 7-8 kilométeren elébe mentem a kocsinak, mert a parkoló még arrébb volt. Csakhogy édesapám túl hamar ért a megbeszélte kereszteződéshez. Így az arra járó hegyi mentők felvették, hogy ne fagyoskodjon ott. Kocsiba ültették, hogy megkínálják egy bögre meleg teával. A probléma csak ott kezdődött, hogy édesapám mobiltelefonja lemerült, a hegyi mentők pedig egy 15 kilométerrel arrébb lévő kis faluba vitték el. Szerencsére 2-3 telefon után sikerült megtudnom, hova kellett menjek. Így különösebb gond nem lett ebből. Édesapám nagyon meg volt illetődve, hiszen miután megtudták, hogy háziorvos, a kollegialitás jegyében kezelték a mentősök, de persze előtte is nagyon rendesek voltak vele. Mondta is édesapám: „Jó érzéssel töltött el, hogy milyen készségesek voltak a szlovák kollégák”. Ezt követően már csak haza kellett vezetni.

Az említett két történet egyike sokak közül azoknak, melyet nap mint nap megtapasztalhatunk, ha merünk nyitni a környezetünkben lévő népek és nemzetek felé. Igaz barátot az ember a bajban leli, és ha nem félünk a másik felebaráti szeretetének visszautasításától, akkor ezt meg is tapasztalhatja. Ne azt keressük tehát, hogy mi az, ami elválaszt egymástól, hanem azt, ami összeköt bennünket, és amivel a másik javára lehetünk. Hiszek abban, hogy amíg ezt keressük, addig nemcsak a Kárpát-medence, hanem az egész világ megbékélésén is dolgozunk.

2015. január 1.

Anton Hykisch: Csöndesen és közelebb

Csöndesen zajlik, észrevétlenül, senki sem beszél róla, de valami mégis változik.

Nemrégiben részt vettem Pozsonyban a Magyar Intézet két rendezvényén, ahol olyan kultúrák képviselői ültek, akik eleddig nem igen kommunikáltak egymással. A szervezők egy magyar egyetemi tanárt és engem hívtak meg az eszmecserére Közép-Európa sorsáról és jövőjéről. A párbeszéd úgymond semleges területen, a Quo vadis nevű keresztény központban zajlott Pozsony belvárosában. Kiss Gy. Csaba professzor Varsóból érkezett, mivel gyakorta repül Lengyelországba egyetemi előadásaira. Sokat beszélgettünk Európa kisebb és egészen kicsi népeinek különös közös térségéről. Kanadai diplomáciai szolgálatom alatt az ottani minisztérium *Central und Eastern Europe* vagyis egy ilyen elnevezésű szakosztályába utalta kapcsolatait a posztkommunista európai államokkal és államocskákkal, amelyekről a kanadai vagy amerikai polgárnak sejtelve sincs, tehát valamennyit egy kalap alá véve -- az ismeretlen Keletként kezelték.

Akkor az Atlanti óceánon túl megértettem, mit jelent nem csupán európainak, hanem sajátosan közép-európainak is lenni. Sok fáradságomba került -- cseh, magyar, lengyel kollégáimnak is -- mire megmagyaráztuk az észak-amerikaiaknak, hogy bár keletre vagyunk a "vasfüggönytől", mi mégsem vagyunk *Eastern*, nem vagyunk keletiek. Furcsa alakzat vagyunk mi a vén Európa keleti-délkeleti gyepűjén: az igazi Európa úgymond előre tolt bástyája. A nyugat-európai civilizáció és kultúra valamiféle legkeletibb metszete. Egy alkalommal képeken bemutattam kanadai partneremnek a Szepeesség, Eperjes, Kassa templomait. Lám csak, ezek Európa legszélső gótikus pártás oromzatai. Tőlünk keletre már hagymatornyok vannak, egészen más kultúra. Nem tudom, azóta-e, de tény, hogy átszervezték a kanadai minisztériumot, és a mi országaink már a *Central Europe* ügyosztályhoz tartoznak.

Közép-Európa -- hogy a lengyelek ne nehezteljenek -- Európa közepes nagyságú és kis nemzeteinek elegye a minden szempontból bölcs és fejlett Nyugat és az ismeretlen Kelet mezsgyéjén. Mint minden gyepű, ez a térség is sokat kiállt hatalmasabb szomszédaitól.

Nagy-Morávia korában Nyugatról a Frank birodalom, Keletről Bizánc akarta megkaparintani. A térség népei kénytelenek voltak egyesülni, hogy közösen ellenálljanak a hódítóknak. Inkább kényszer-egyesülés volt ez, mint szövetség, így nemzetek fölötti alakulatok is keletkeztek. Amolyan regionális nagyhatalom-félék. Rövid ideig ez lehetett Nagy-Morávia. Aztán az egész középkoron át a Magyar Királyság. Az ottani etnikumok vagy nemzetek ellenálltak az idegen kultúrák csapásainak. Emlékezzünk csak a keleti mongol betérésre és az oszmánra délkeletről. 1526-ban a mohácsi csata után Magyarországot mint politikai és katonai erő szét hullott. Érkeztek a Habsburgok, és századokon át idegen zsoldosok segítségével is tényleges harcot kezdtek az idegen (iszlám) invázióval. Végül az oszmánokat kiszorították Közép-Európából. A parancsnokok ők voltak, de a sorkatonák osztrákok, szlovákok, magyarok, horvátok, szlovének, szerbek...A mi őseink. Közép- Európaiak.

Ezen a gyorsított történelmi kiránduláson végigfutottunk a magyar professzorral, Kiss Gy. Csabával folytatott beszélgetésünkben is. Időnként különböztünk, néha nem egyeztünk. Más-más nézőpontból a tények is másnak látszanak. Abban viszont megegyeztünk, hogy népeink a történelem során Nyugat-Európát védelmezték. Amikor Franciaországban katedrálisok épültek Chartres-ban vagy éppen a párizsi Notre Dame -- bennünket a tatárjárás tizedelt.

A közép-európai nemzeteknek van még egy másik értékes devizája is. Nemzeteinknek a 20. század történetében két totalitárius rendszert kellett elszenvedniük. Az átlag francia, belga, olasz -- a britekről vagy a svédekről nem is szólva -- csak igen rövid ideig tapasztalta meg a náci vagy fasiszta uralmat. A mi nemzeteink a fasiszta zsarnokságon kívül hosszú évtizedekig

szenvedték a szovjet hatalom diktatúrája alatt a kommunista rendszert. Ez a kétszeres történelmi tapasztalat nagy, közös és felbecsülhetetlen.

A Nyugat napjainkban ma azért bírálja Közép-Európa államait, mert más elképzeléseink vannak az európai identitás és a kultúra megőrzéséről. Nem vagyunk hajlandók elhinni más kultúrák beözönlő millióinak ártalmatlanságát, békés szándékait. Minket bizony a történelem óvatosságra, indokolt bizalmatlanságra tanított. Ebben a felfogásban közösen osztozunk, tekintet nélkül arra, hogy lengyelek, szlovákok, csehek vagy magyarok vagyunk.

A gondolkodás változása, az értelmezés lassan történik és csendesen. De itt van.

*

Käfer István, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem professzora ahogy magát nevezi, elkötelezett hungaro-szlovakológus. Még a valódi kommunizmus alatt ismerkedtünk meg, amikor egy szervezett kiránduláson kívül sikerült eljutnunk Esztergomba, Budapestre, Pannonhalmára. Nem fordította ugyan le Mária Terézia regényemet, mert nem tetszett neki az én Kollár Ádám Ferencem lelkesedése a régi szlovák uralkodók koronázásáról. Ezért nehezteljek rá? Dehogy. Bevallottuk egymásnak, hogy hívő keresztények vagyunk, és ez összekötött bennünket. A nálam egy-két évvel fiatalabb nyolcvanas István a mi életkorunkban ugyancsak szokatlanul megszállottan, állandóan keresi és értelmezi mindazt, ami hosszú közös történelmünkben a szlovákokat és a magyarokat összeköti. Elmentem az előadására a pozsonyi Prímáspalotában.

Éppen most fejezem be történelmi regényemet II. József császár életéről. Nem hiányzik a regényből Jozef Ignác Bajza, az első szlovák regény írója és természetesen Anton Bernolák sem. József császár kétszer is ellátogatott a pozsonyi Várban a generális szemináriumba, ahol többnyire szlovák kispapok tanultak. Azért ment oda, hogy ellenőrizze, miként teljesítik utasításait a klerikusok a nemzeti nyelvű pasztorációra készülve, érdekelte az ellátásuk, meg az is, kijárnak-e sétálni a városba. Sokan csoportosulnak a fiatal Bernolák körül, Fándly, Palkovič, sőt még Rudnay Sándor is, akiből esztergomi érsek, Magyarország hercegprímása és bíboros lett. Írás közben segített Käfer István tanulmánya Rudnayról, arról az emberről, akit két nemzet -- a szlovák és a magyar -- tekint sajátjának.

Sok ilyen "közös" személyiségünk van a történelemben. Abban az időben a tudósok megértették egymást. Először latinul. A magyarok -- pontosabban a magyar mágnások -- nem lelkesedtek II. Józsefért, elvetették a németet, mint kommunikációs nyelvet. Fél évvel József halála után a budai, majd pozsonyi országgyűlés XVI. cikkelyével a magyar nyelvet helyezték előtérbe a középiskolákban és az egyetemeken. A latint dacból meghagyták a hivatali adminisztráció nyelvének. A nemzeti nyelvekért való lelkesedés után a következő két évszázadban a magyar, a szlovák, a román, a szerb nyelv útjai különváltak. Mivel németül és magyarul kellett tudni, a közép-európai nemzetek közötti viták is nem kívánatos, sőt kényszerített nyelven folytak.

Ma mindannyian szabadok vagyunk. Azok a kis nemzetek, amelyeknek a középkortól egészen az 1918-20-as párizsi békeszerződésekig nem volt államiságuk (a baltikumi lettek, észtek, a szlovének és a szlovákok) a nem éppen hízelgő "nem történelmi nemzet" tudományos minősítést kapták. Hálásnak kellett lennünk más és nagyobb szomszédunknak, hogy kegyesen befogadott minket államába. És mostanra -- 1989 után -- ezek a furcsa, látszat-szövetségi kötelékek szétszakadtak -- láss csodát! -- 23 új önálló állam került Európa térképére.

Most úgymond formálisan szabadok vagyunk. Mindannyiunknak megvan a maga állama. Mint egyenlők tárgyalunk. Szinte egymást taposva betódultunk az integrált Európába. Nem nézve se jobbra, se balra.

És mégiscsak léteznek itt művelt emberek, írók, tudósok, egyetemi tanárok. Időnként találkoznak. Méregetik egymást. Felszínes történelmi felfogással, mindegyik a saját fészkeből, a saját fényképező masinájával, ugyancsak kevés közösségtudattal. Mert hisz mennyi történés, sérelem, jogtalanság választ el egymástól. Formálisan már az Európai Unió tagjai vagyunk. Őszinte kézfogásnak, felejtésnek azonban se híre se hamva.

Ó, a nyelvek! Mindkét magyar professzorral megállapítottuk, hogy a fiatalság, Európa reménysége mindenekelőtt angolul érintkezik. A fiatal szlovák férfi vagy nő a magyar nővel vagy férfival angolul beszél, sőt énekel is. Úristen! Hová lett az ezeréves együttélés? (Emlékezzünk a mi Hlinkánk mondására 1918 októberében: "Ezeréves házasságunk a magyarokkal nem sikerült, el kell válnunk.")

Persze, nehéz rábírní a fiatalokat szomszédaik nyelvének tanulására. A ma latinja az angol. Csakhogy sok mindent elveszítünk, ha nem ismerjük egymást alaposabban.

Egy szlovák történész a minap joggal jegyzete meg, hogy abszurd dolog Szlovákia történetéről írni magyar nyelvtudás nélkül. A magyar professzoroktól megtudtam, hogy akad Magyarországon egy fiatal történész, ami megtanult szlovákul és érdekes könyvet írt Štúrról. Mehetünk az angollal társasutazásra, dzsesszkoncertekre, vacsorára. De nem szabadna más nemzetről írunk azok nyelvének tudása nélkül, hogy hozzáértően tájékoztathassuk közvéleményünket. Aki attól tart, hogy az "ellenfél" nyelvének tudásával identitását veszti, az ugyancsak kevés ismerettel rendelkezik. És árt saját magának.

Ezért hasznosak a magyar professzorok is, akik időnként Szlovákiába látogatnak. És tudnak szlovákul.

*

Már több mint két évszázada marakodunk. Nem csak szlovákok és magyarok. A környéken valamennyien. Mindenkinek van szemrehányni valója. Kezdetben úgy tűnt, hogy kölcsönösen marakodunk, mert az egyik elnyomó volt, a másik elnyomott. Az egyik agresszor, a másik áldozat. És fordítva. Nemrégiben -- talán még ma is -- szellemességnek tartották, ha morgolódnak, gúnyolódnak a másik rovására. Akad még elég alkalmas téma a történelmi leltárban.

Most mindannyiunknak megvan a maga állama. Legalább a mi "közép-kelet" Európánkban. Mindannyian elégedettek lehetnének, és nem kellene szurkálni egymást. Ugyan már! Az utóbbi évben nem csak a szlovákok és a magyarok méregetik egymást, hanem a magyarok és a románok, a horvátok és a szerbek, a ruszinok és az ukránok ... Meg a magyarok, meg az osztrákok is (Burgenland! A magyar Esterházyak fizették a szerencsétlen Haydnt, hogy a kismartoni palotában koncertezzen, ami ma Eisenstadt). A horvátok és a szlovénok egy darabka adriai partszakaszon marakodnak.

Diplomata-működésem idejéből emlékszem, amikor a Szlovák Köztársaság minden szomszédjával vitázott: Ausztriával (jegyzékek), Csehországgal (vagyonmegosztás), Ukrajnával (a ruszinok), Lengyelországgal (a szlovák kisebbség), Magyarországgal (Jeszenszky Géza...). Létezhet így okos politizálás? Ezt én Kanadában valóban nehezen értettem. Külön gyűlölködve vagy irigykedve néztük Lengyelországot, Csehországot, Magyarországot, mert élvezték a nyugati hatalmak kegyeit, és felvették őket a NATO-ba, minket meg kihagytak... Fura idők voltak!

Az önállóság, akár az állami, akár a kulturális nem azt jelenti, hogy felülről, hogy lenézve tekintünk minden körülöttünk lévőre. Az önállóságra is meg kell érní, le kell tenni a felnőtt-ség vizsgáját. A másik tisztelete a régebbiekre, a tapasztaltabbakra vonatkozik. Nekik is meg kell szokniuk a "történelem nélküli" nemzeteket és új államokat (Csak az érdekesség kedvé-

ért: Közép-Európa államai közül csak Szlovénia és Szlovákia volt képes az új európai valuta elfogadására, és gazdaságilag sikeresebben működni, mint számos szomszédjuk).

Az önállóság nem üdvöztet, ha nem tudjuk, hová tartozunk, kivel kell együtt tartanunk és mitől kell óvakodnunk. Nem engedhetjük, hogy kisszerű politikai játékszerré váljunk. Figyelünk kell környékünkre és magunkra.

*

Már több mint negyedszázad telt el 1989 nagy szakadása óta. Új nemzedék cseperedett fel. A mi kötelességünk élet-és történelmi tapasztalataink átadása. A mi szemléletünk is változik. Dinamikus világban élünk, a változások tempója idegesítő, az információ-özmény inkább letaglózó, mint tájékozódáshoz segít. Megmarad viszont az egészséges ész, a gének jelzései, a történelmi tapasztalat. Magamon látom, miként revideálok néhány véleményemet, miként látok sok mindent másképp, mint húsz évvel ezelőtt. Új fenyegetések jelennek meg. Némelyiket sejtettük, másokat nem is feltételeztük. Európa, amelybe beléptünk, már más Európa. Éppen a kultúra embereinek lehetne jobb szimata a körülöttünk történő változásokkal kapcsolatban. Olyan hónapok és évek következnek, amikre nem számítottunk. Bizonyára helyes a globális fenyegetések figyelemmel kísérése, az éghajlati változások, meg a fogyatkozó források. Csakhogy ez a leltár nem vakíthat el.

Európa, tulajdonképpen az egész euro-amerikai civilizáció van veszélyben. Olyan stádiumba jutott, amikor önmagát tagadja, a saját alapelveit adja fel. A gyökerek gyengülése más civilizációk támadásának fokozódásához vezet.

És éppen itt kell feltenni a kérdést, mint európainak minden magyarnak, szlováknak, csehnek: milyen állapotban van Európa? Ki ma az európai társadalom szövegírója, mint egykor alapítói. Olyan személyiségek, mint Churchill, Schuman, Adenauer, de Gaspari, de Gaulle... valamennyien az európai civilizáció alapjai, a keresztény kultúra mély elkötelezettségű államférfiai. Miként szállnak szembe az Európai Unió mai élmberei a második világháború vége óta keletkezett legnagyobb válsággal?

Éppen most csatlakozik a játékhoz minden gondolkodó szlovák, magyar, lengyel, cseh. Közép-Európa beszáll a játékba. Európának ez a része ma nem ért egyet a nyugat-európai országok vezetőinek könnyelmű álláspontjával, akik feladják az európai identitást. A piaci jólét megőrzésére törekedve a hamis humanitás nevében hozzájárulnak migránsok millióinak importjához a világ más részeiből.

Elérkezett az együttműködés ideje a szomszédok között. A történelmi tanulságok ideje. Nem felszakítani régi sebeket. Ismét közeledni egymáshoz. Bizalommal. Együttműködni.

Persze, ezek szép szavak. Megvalósításuk nehéz. Senki sem olyan naiv, hogy elhiggye: a szlovákok és a magyarok egyik napról a másikra egymás nyakába borulnak és a meghatottság könnyei között mindet elfelejtenek. Az első szabadon választott parlament képviselőjeként megéltem ilyen látványos megbékélési kísérleteket. František Mikloško, a Szlovák Nemzeti Tanács akkori elnöke kezdeményezett szlovák beismerést a holokauszt szlovákiai áldozataival kapcsolatban. Ezután következett a deklaráció a szlovákiai németek kitelepítésének problémájáról. Magam fogalmaztam a szöveget, amit a parlament 1991 februárjában megszavazott. A békemaratonnak valamiféle szlovák-magyar megbékélésként kellett volna folytatódnia. 1992-ben elutaztunk Budapestre, de az első (és egyetlen) találkozó során a magyar parlament küldöttségével kiderült, hogy látványos megbékélés nem képzelhető el. Új választások jöttek, új parlamentek és a dolog elaludt.

*

Közép-Európában nincsenek teátrális kibékülések és nem is lesznek.

A világ mozgása azonban megállíthatatlan. A történelem is, meg a politika is megelőzött bennünket.

Még az úgynevezett V4, a Visegrádi Négyek is hirtelen szemet szűrt Brüsszelnek, pedig gyermektegy köteléknek, diplomáciai játéknak, sava-borsa nélküli udvariassági találkozóknak, tessék-lássék miniszteri és államelnöki protokollnak indult. Immár probléma lett a messzi Brüsszel hangadóinak. A négy eltérő politikai színezetű ország váratlanul összetartott. Magyarországnak már néhány éve szilárd jobboldali kormánya van. Lengyelország a legutóbbi választáson szintén elutasította a liberális nézeteket és konzervatív módon a nyugat-európai ízlést választotta. Csehországnak balközép kormánya van, de mind a jelenlegi, mind az exelnök Klaus igen világosan a brüsszeli központtal ellentétesen nyilatkozott. És Szlovákiának a különböző sirámok ellenére ma jobbközép koalíciója van, ahol -- világ csodájára -- egy mérsékelt szlovák nemzeti párt és egy mérsékelt magyar-szlovák párt ül egymás mellett. Mindezt elkeseredés és fenyegetőzések, gúnyolódások és sértegetések kísérik. De a tény visszavonhatatlan.

Kedves szlovák, magyar, cseh értelmiség, a politika leghagyott bennünket. A Facebookon esküdt szlovák szupernemzetiek küldözgetik egymásnak és cserélgetik Orbán Viktor legújabb beszédeit. Egyszerre megállapítottuk, hogy létezik Európában egy politikus (magyar nemzeti tájékozódású), aki kertelés nélkül kimondja azt, amit emberek milliói gondolnak nemcsak Magyarországon, hanem Pozsonyban, Kassán, Prágában vagy Krakkóban is. Keringenek az egykori exelnök Klaus euroszeptikus cseh nyilatkozatai is, amelyekben hasonlóképpen vélekedik Európa fenyegetettségéről, mint a magyar Orbán vagy a lengyel elnök Varsóban. És a kvóta elleni panaszt nem csak a szlovák miniszterelnök nyújtja be, hanem a magyar is -- pedig politikailag más táborból valók.

A napi politika leghagyott bennünket.

A történelmi tapasztalat leghagyott bennünket. Háromszázötven évig voltunk szomszédok a testvéri Oszmán Birodalommal. Népdalok, mesék, legendák tanúskodnak erről, meg iszlám parancsnokok gúnyos fenyegető levelei városainknak. Őseink két világ, két civilizáció határán áldozták életüket. Selmeci elődeim inkább lerombolták a város fölötti plébániatemplom gótikus íveit, erőddé építették a török ellen. Az oszmánok soha nem foglalták el Selmecet. És -- hála a lengyel seregnek -- Bécs sem.

Milyen érvekre van még szükségünk?

Lehet, hogy a mai nyugat-európai polgárnak nem kell az antik, a görög-római hagyomány, sem a kereszténység, sem a felfedező bátorsága, sem a bizalom az egészséges észben s a szüntelen haladásban. Annyira közönyös, annyira a mai napnak élő, hogy csak az olcsó munkaerő érdekli, és idegesíti gyermeksírás. Nem viseli el és nem akar saját gyermeket. Azok kényelmetlenek. Inkább szemez migráns gyermekek szemecskéivel a hatásvadász televíziós híradókban. Szívesen eljátssza a szexet, képtelen a szenvedés elviselésére és eutanáziával készségesen megszabadul a fájdalomtól. Megunta saját magát, a szexet, a származását, a házját. Csupa unalom. Sartre boldog lenne. Harcolni valamiért -- totális értelmetlenség. Feladja. Olvassuk csak Houellebecq-et.

Ámde Európában, annak a keleti felében akadnak fura közép-európaiak, kissé elmaradottak, tán nem a saját hibájukból, bár ki tudja. Némelyek -- nem mindannyian -- hisznek ősi babonákban, valamiképpen hordozzák magukban, átadják nemzedékről nemzedékre. Az irodalmuk is ilyen fura, gyakran fordul a múltba. Vannak még olyanok, aki ideálokat, példaképeket keresnek.

A kevésbé ismert szlovákok és az ismertebb magyarok. De valamennyi egy fajtából. Semmiféle multi-kulti. Ki tudja, mire lesznek még képesek?

Sejtem, hogy mire. Még nem vették el egészséges, úgymond paraszti eszüket. Nem várják az üdvösséget sem az óceánon túlról, sem Brüsszelből. Még képesek a megbékélésre. Nem is. Elég, ha egymás mellett fognak élni és nem acsarkodnak. Köszönnek. Néha mosolyognak. Csak úgy természetesen, emberben. Kezet fognak. Persze, mindketten.

Aztán az ajtóhoz mennek. Biztonságban érzik majd magukat a nem kívánt látogatókkal szemben.

Csendesen és közelebb.

Ennek az ideje van érkezőben.

2016. április

anton.hykisch@gmail.com

Anton Hykisch

Surján László: Mécsfényévekre, közeledőben

Minden hírérzékeny ember megfigyelhette, hogy a hivatalos Szlovákia felől megkevesbedtek a durván vagy nyíltan magyarellenes lépések. Elkönnyveltük ezt a felélénkülő visegrádi együttműködésnek, az európai térben egyedül járható együttműködés kényszerének, vagy a magyar szavazatokra való ácsingózásnak.

A szlovák belpolitika csúcsain kialakult olvadást sajnos nem követte az áttörés. A Benes dekretumok ügye nem mozdult előre. Esterházy Jánosról beszélni ugyan már lehet, de rehabilitációjára továbbra sem nyílik meg az út. Nincs változás a kettős állampolgárságot tiltó rendelkezések értelmetlenségében, és nem halad a kétnyelvűség sem. A kisiskolák ugyan megkapták a szükséges mentőövet, de hosszabb távon sorsuk továbbra is bizonytalan.

Ezért nem csoda, hogy nemcsak az MKP politikusai nem hisznek a fenti változások őszinteségében, hanem a pártpolitikától távolabb álló felvidéki magyar is kételkedve fogadja a szlovák-magyar összeborulásra utaló mondatokat.

A fentiek fényében meglepetést jelent, hogy a Slovenské pohľady megjelentette Antony Hykisch cikkét.

Hykisch személyiségét ismerve az írás őszintesége nem vonható kétségbe. Nem hirtelen politikai felindulásból elkövetett látványbarátkozásból fakad, hanem két egymásra utalt és közös történelemmel rendelkező nép közötti - a címben is kifejezett - csöndes közeledésén örvendezik. Mindarról szól, amit a mögöttünk hagyott kétszáz évben megtagadtunk.

Aki elolvassa a cikket, abban egyértelműen megszületik az igény: ez az írás nem maradhat válasz nélkül magyar részről sem. Minél erőteljesebb a válasz, annál jobb.

És ez az a pont, ahol a magyarországi magyar elbizonytalanodik. A Slovenské pohľady, amelynek júniusi számában a Hykisch cikk megjelent, a Matica slovenska kulturális lapja. A Matica finoman szólva nem tekinthető magyar-barát szervezetnek. Ha Budapesten egy a Matica kezében lévő lap cikke felett örvendezünk, nem hagyjuk cserben éppen azokat, akikkel az egy nemzethez tartozásunkat, a határmódosítás nélküli egyesítést oly lelkesen kimondtuk? Jöhet-e valami jó a Maticától? – kérdezzük mai Nátánáelként.

A bibliai példánál maradva Miroslav Kusý személyében ráakadunk a magunk Fülöpjére. „Jöjj, nézd meg!” Andrej Danko SNS elnökként a Heti Válasz cikke szerint felismerte, hogy a magyarellenességre épített politika kevés. Rájött: alapjaiban kell átalakulnia a pártjának. A fordulatot sokaknak talán meglepetésre, Kusý professzorral készítette elő. Miroslav Kusý viszont nekünk is garancia. Annak idején volt mersze szembe szállni a kommunizmussal. A vesztét érző rezsim még 1989-ben is börtönbe zárta, ahonnan a bársonyos forradalom révén szabadult. Miroslav Kusý szerint *„Az autonómia iránti igények nem jelentenek szakadársgot: az egyetlen lehetséges választ jelentik a nemzetállam fogalmára.”* Azt is ki merte mondani, hogy a magyarok *„1993. január 1-jétől csak albérlők ebben az országban, s ezt minden úton-módon a tudtukra is adják: a helynévtáblákról és a megjelölésekről, a családi és az utónevekről vesznek velük, alternatív iskolákat kényszerítenek rájuk, lényegesen csökkentik kulturális egyesületeik, újságjaik és folyóirataik állami támogatását.”*

Nos, ha ez az ember képes volt felvállalni a Szlovák Nemzeti Párt szelídítését, akkor talán többről van szó, mint pillanatnyi taktikai fordulatról.

Persze a Matica és az SNS nem azonosak, de annak is sokat kellene izzadnia, aki bebizonyítaná, hogy függetlenek egymástól. Az SNS magyarellenességének fékezése tehát nem Bugár Béla mosolyából, hanem Miroslav Kusý éleslátásából és tisztességéből fakad. Lehetséges, hogy Anton Hykisch cikkének megjelenése a Matica lapjában ezt a fordulatot tükrözi?

A mai világban, amelyben jelentős erők a nemzetek uniformizálódását, a nemzeti karakterek elszürkítését akarják, mindenki, aki a nemzetekben értéket lát, szövetségese lehet egymásnak. A baj azokkal van, kik a nemzeti sikerüket más nemzetek elnyomásában látják. Pedig több mint száz éve megfogalmazta már Arnold Toynbee, hogy „*A primitív népek kiirtják kisebbségeiket, a kulturált népek gyűjtik a kisebbségek elégedettségének jeleit.*”⁵⁶ Ezek szerint a politológus Kusý nemcsak néhány olyan tanácsot adott az SNS-nek, amellyel vissza tudott kerülni a parlamentbe, hanem arra vállalkozott, hogy egyfajta kulturális forradalomra vegye rá őket. Nem lesz könnyű. A múlt ismeretében természetes, hogy a még apró lépéseket gyanakodva, hitetlenkedve fogadjuk. Van azonban egy fogódzópont azok számára, akik remélnek egy ilyen fordulatban. „*A vallás tanításából az következik, hogy a nemzetek, népek, kultúrák sokasága az Isten akaratából van. A különböző népek és kultúrák sokaságában Isten ugyanúgy gyönyörködik, mint ahogy a fűvek és állatfajok sokaságában. Afelé haladunk, hogy egy drapp színű emberiség lesz, ami angolul fog beszélni és megszűnnek a népek és a helyi kultúrák. Ezzel ellenszegülni az emberiség javát szolgálja.*” Ezt mondta még 1986-ban egy interjúban Somogyi Győző festőművész. Igaza van. De nem elég helyeselni, amit mond, hanem meg is kell érteni, ami ebből az állításból következik. Ez a szemlélet ugyanis nem tesz különbséget nemzet és nemzet között, azaz felismeri: mindegyik érték. Egyenrangúak.

Ezért egy nemzet sem nézheti le a másikat. Nekünk itt Közép-Európában ez nem egyszerű. Veszteségeinket, fájdalmainkat ugyanis gyakran a másik megvetésével kezeljük. Annál hangosabban, minél kevésbé van igazunk. Aki Isten akaratának tartja a maga nemzeti kultúrájának a létezését, isteni eredetűnek kell lássa a többiekét is. Keresztény és nemzeti ezáltal egymást kiegészítő fogalmak. Nem irányulnak senki ellen, sőt egységbe fogják az egyes önálló kultúrákat. Az SNS hagyományosan a keresztény értékekre támaszkodó párt volt. Amennyiben ez nem üres szólam, hanem élő valóság, akkor oldódhat a bizalmatlanság. Hiszen a Somogyi féle drappszínű világban még az SNS és a MKP is természetes szövetségesek [lehetnének].

Messzire szaladtam. Hiszen a magyar-szlovák közeledés Hykisch szerint is csendes, szinte észrevétlen. Nem több halvány mécsvilágnál. De a pislákoló fényben egy ígéretes jövő képe sejlik. Az egymást megértő és elfogadó nemzeteké. Van ennél fontosabb a zivataros Köztes-Európánkban? Hosszú még az út. Fényévekre, mécsfényévekre vagyunk egymástól. De Hykisch szerint közeledünk. Hiszek neki.

Michal Vasecka, Szabó Erika, Petra Nagyová-Džerengová és Surján László NAGYMEGYER 2010.

A Charta XXI Megbékélési nyilatkozat születése

⁵⁶ https://uj szo.com/cimkek/fokuszban-autonomiatorekvesek/2003/11/26/a-voros-poszto-neve-autonomia?qt-popular_ga=1

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

Megjelent nyomtatott formában is, 500 példányban
A nyomdai munkálatokat a Ritter Nyomda készítette 2017-ben

LEBÓ FERENC ALKOTÁSA: AZ ISTEN TENYERÉN

**MEGBÉKÉLÉSI MOZGALOM ALAPELVEIT
A CHARTA XXI NYILATKOZAT FOGLALJA ÖSSZE.
MEGTALÁLHATÓ A CHARTAXXI.EU OLDALON.**

MIÉRT XXI?

**MERT HUSZONEGYEDIK SZÁZADI MEGOLDÁST KÍNÁLUNK
A HUSZADIK SZÁZAD MAGYAR TRAGÉDIÁJÁRA.**

MIÉRT .EU?

MERT A MEGOLDÁS EURÓPAI.

**NEM AZ ALÁVETETTSÉG MEGALÁZKODÁSÁT AKARJUK,
A MEGBÉKÉLÉS EGYÜTTMŰKÖDÉST, KÖZÖS JÖVŐÉPÍTÉST JELENT,
AMI CSAK AKKOR MŰKÖDIK,**

HA SENKI SEM LESZ ALBÉRLŐ A SAJÁT SZÜLŐFÖLDJÉN.

HA A KÁRPÁT-MEDENCE MINDEN SZÜLÖTTE HAZÁRA LEL.

ENNEK ÉRDEKÉBEN MEGBOCSÁTUNK ÉS BOCSÁNATOT KÉRÜNK.

HA EGYETÉRTESZ, VÁRUNK:

<http://chartaxxi.eu/chartaxxi>